סטעפאן צווייג

באלזאק ראמאן

סטעפאן צוויג

ראָמען ראָלאן

דער מענטש אין דאָס ווערק

פון דעסע

י. באשעוויס

צוויטע אויפלאגע

קיאָפערא סי וו „ביכער", וואַרשע 1929

דאָס בוך וויל נישט בלויז געבן די פאַרשטעלונג וועגן ד
רי אימאַפּעריש וועזן, נאָר וויל קודם-כל געבן אַן אָפּשאַצונג פון
ד מענטש, וואָס איז פאַר מיר און פאַר נאָך עמיצן געוועזן די
שטאַרקסטע מאַגישע געשעענישן פון אונזער תקופה. דאָס בוך
איז פאַרטראַכט געוואָרן אין גייסט פון ראַגאַנס הערשאישע בי-
גראַפיעס, וואָס וויזן די גרויסקייט פון קינסטלער אַלעמאָל לויט
דער מאָס פון זיין מענטשלעכקייט און לויט זיין וווירקונג אויף
דער עטישער דערהויבנקייט. לויט אזא גייסט פאַרטראַכט, — איז
עס געשריבן געוואָרן מיט דעם געפיל פון דאַנקבארקייט, וואָס
מיר האָבן אין אזא פאַרלוירענער צייט, וווי אונזערע, דערלעבט
דאָס נס צו האָבן אזא ריינעם מענטש. איך וויידמע דאָס בוך יענע
וויניקע אייגנאַמע טויער, וואָס זענען אין דער שעה פון נסיון גע-
בליבן טרייַ ראַמען ראַגאַן און אונזער תליקע היים—אייראָפּע.

Printed in Poland

STEFAN ZWEIG
ROMAIN ROLLAND
SPÓŁDZIELNIA z o. o.
„BYCHER" WARSZAWA
1 9 2 9

Drukarnia Br. Wójcikiewicz
Warszawa, Pawia 10.

ماهاتما گاندھی

דען מיר באהאנדלען א פארשידנארטיקע,
פארויסגייענדיקע לעבנס-נסיבות, מוזן מיר—כדי
נעהיסע נעשעניש צו מאכן בולט און פארשטענד-
לעך — מילמאל אפטמאל עפעס, וואס נעהער צו
דער נעשיכדארטער צייט. אן אנדער מאמענט, וואס
קען נאר מארשטאנען ווערן אין שייכות מיט עפעס
אנדערש, — מוז מען צוזאמענציען מיטן צוהיימן
דאס נאנצע דארף צוזאמענגעשטעלט ווערן אין
אויפלכע טיילן, או מ'זאל קענען האבן וועגן זיי
א מיגונג נאכן איבערבליק און קענען עפעס נע-
מען דערפון.

נעטהע (אמת אין דיכטונג).

לעבנס־בילד

דאָס קונסט-ווערק פון א לעבן

אינם לעבן, פון וועלכן ס'ווערט דאָ דערציילט, שטייען די ערשטע פופציק יאָר אינגאַנצן אין א שאָטן, פאַראיינזאַמט, רייך מיט גרויסע ווערק — און דאָך אָן א נאָמען. די שפעטערדיקע יאָרן דער-פאַר שטייען אין פייער פון א ליידנשאַפטלעכער אייראָפּאישער דיסקוסיע. זעלטן-ווען א קינסטלער פון אונזער צייט זאָל ווירקן אַזוי אומבאַקאַנט, אומבאַלוינט און מן-הצד, ווי ראָמען ראָלאַן ביז דעם בּאַשערטן יאָר. ס'איז אויך קיינער נישט אַזוי באַקעמפט געוואָרן, ווי ראָלאַן. די אידעע פון ראָלאַנס עקזיסטענץ ווערט אייגנטלעך ערשט דאמאלס אָנגעוווּסט, ווען אלץ, וואָס איז פיינדלעך, נעמט זיך צונויף כּדי אָט-די אידעע אומצוברענגען.

אָבער דאָס איז שוין די טבע פונם גורל — גראָד צו שאַפן פאַר דעם לעבן פון גרויסע מענטשן טראַגישע פאָרמען. אויף די שטאַרקסטע פרוווט-אויס דער גורל זיינע שטאַרקסטע כּוחות, שטעלט אַוועק חאַרט דעם גאַנצן אומזין פון געשעענישן אויף צו להכעיס צו זייערע פלענער, פיקט אָן זייער לעבן מיט סודותדיקע אלעגאָריעס, שיקט זיי צו פלי-ערלייי מניעות אין וועג און דאָס אלץ — כּדי זיי נאָך מער צו פאַרהאַרטעווען. דאָס לעבן שפּיקט זיך מיט זיי. אָבער דער דאָזיקער שפּיל איז א וויכטיקער, וויל איבערלעבונגען זענען תמיד א געווינס. די לעצטע ריזן אויף דער ערד — וואגנער, ניטשע, דאסטאיעווסקי, טאלסטאי, סטרינדבערג — אלע האָט דער גורל זיי צו-געגעבן צו זייערע קונסט-ווערק אויך זייער אייגן דראַמאַטיש לעבן.

„דער שטראָם פון הארץ שוימט אַוועק שיין
און הערט מאַרגיסטיקס נאָר דערפאָר, ווייל ס'שמייט
אים אין מעג דער אַלטער, שטומער מעלן, דער
גוטל".

מאַלדערלין.

קינדער: דאָס שוואַכע יונגל אוּן זײַן יונגערע שוועסטער. דאָך איז בראָן אין בלוט פון די עלטערן א נישט-אינגאַנצן אָפּגעווישטע געגנערישקייט, א פּאַרטייטישדיקע, געירשנט פון אַלטער פּראַנצוזיש-געגנערישער פּאַרגאַנגענהייט. פון פּאָטערס צד קומט ראָאַן אַרויס פון קעמפּער פּאַרן קאנוועגט, פון פּאַנאַטישע רעוואָלוציאָנערן, וואָס האָבן געשטעמפּלט די רעוואָלוציע מיט זייער בלוט. פּוּן דער מוטערס צייט ירשנט ער א יאנזעניסטן-גייסט, א פּאַרשער-חוש פון פּארט ראָיאַל. פון ביידע צדדים האָט ראָאַן באקומען א גלייכע מאָס גלויבן, אָבער דערבײַ אויך סתירותדיקע אידעאַלן. דער דאָזיקער הונדערט-יעריקער, אַלטפּראַנצוזישער היפוך צווישן אמונה און פרייהייט-אידעען, צווישן רעליגיע און רעוואָלוציע האָט שפּעטער שטאַרק זיך אָפּגערופן אויפן פרוכטבאַרן שאָפן פונם קינסטלער.

ראָאַנס פריסטע קינדהייט איז אויסגעפאַלן אין דער פּאַר-שאָנטער צייט פון דער פראַנצויזישער מפּלה אין 1870-טן יאָר. ראָאַן גיט אַן אָנדייטונג פון דער דאָזיקער צייט אין „אנטואנעט": — דאָס שטילע לעבן אין דער שטיקער שטאָט. זיי וואוינען אין אַן אַלט הויז בײַם ברעג פון א צעשטערטן קאַנאַל. אָבער נישט פון אָט-דער ענגער וועלט קומט די ערשטע אַנטציקונג צום קינד, וואָס איז — כאָטש א שוואַכער — געווען שטאַרק לײַדנשאַפטלעך. זיין גע-וואַלדיקער שוואונג איז געקומען פון אַן אומבאַקאַנטער וווייטקייט און פון אַן אומבאַשטימטן עבר. ער האָט דאָס אין זיך אַנטדעקט גאָר פרי. ס'איז געווען די שפּראַך פון די שפּראַכן, דער ערשטער גרויסער נשמה-אָנזאָג: די מוזיק. זיין געטרייַע מוטער לערנט אים שפּילן אויפן קלאַוויר. פון די טענער בויט זיך די אומענדלעכע וועלט פון געפיל, וואָס וווייסט נישט פון קיין נאַציאָנאַלע גרענעצן. ער לערנט מיט חשק די פראַנצויזישע קלאַסיקער און זאַפט איין גלייכצייטיק אין זיין יונגער נשמה דייטשע מוזיק. ער אַליין דערציילט אַמבעסטן, ווי אַזוי דער דאָזיקער אָנזאָג איז געקומען צו אים. „ס'איז געווען ביי אונז אַן אלטער העפט מיט נאָטן פון דייטשער מוזיק. דייטש? — כ'האָב נישט אָנגעהויבן צו וויסן דעם טייטש פון דעם וואָרט. אין אונזער געגנט האָט מען, דוכט זיך, קיינמאָל נישט געזען קיין דייטש פאַר די אויגן... איך האָב געעפנט דעם אַלטן העפט און האָב אויס-

אויך ראָמען ראָלאַנס לעבן איז נישט דורכגעגאַנגען גלאַטיק. זיין לעבן איז טאָפּלט העראָאיש, וויל דער פּוליער זין פון זיין בנין, אלס עפעס פּאַרצנדיקטס, אַנטפּלעקט זיך ערשט אין די שפּעטערע יאָרן. זיין ווערק איז אַנטשטאַנען פּאַמעלעך, וויל ס'האָט געהאַט אויסצושטיין גרויסע סכנות, עס איז שפּעט געוואָרן באַקאַנט, וויל ס'איז שפּעט געוואָרן רייף. טיף איינגעוואָרצלט אין גרונט פון וויסן, געבויט אין אינזאַמקייט — טראָגט אין זיך דאָס גרויסע ווערק דאָס ריינסטע פון דער מענטשהייט, געהאַרטעוועט אין זיבנפאַכיקן פּייער פון נסיונות.

אָבער נאָר א דאַנק אַזעלכע וואָרצלען אין דער טיף און דער מאָראַלישער וואָגיקייט פון דעם דאָזיקן ווערק, איז עס געבליבן אומבאַרירט אינם וועלט-שטורם פון אייראָפּע; און בשעת אַנדערע מאָנומענטאַלע ווערק האָבן דאמאלס זיך געווצקלט אומצוסאַלן צוזאַמען מיט דער ערד, איז ראָלאַנס ווערק געבליבן פריי, au dessus de la mêlée, העכער פון גאַנצן טומל מיט מיינונגען, א מאָטאָ פאר אַלע פרייע גייסטער, א טרייסט אין דער בהלה פון דער צייט.

קינדהייט

ראָמען ראָלאַן איז געבוירן געוואָרן אין א מלחמה-יאָר, אין יאָר פון סאַדאָווא, דעם 29-טן יאַנואַר 1866, אינם שטעטל קלא-מעסי. דאָס זעלבע שטעטל איז אויך געווען די היים פונם דיכטער קלאד טיעד (דער מחבר פון בוך „מיין פעטער בנימין"). אויסער דעם איז עס אַן אומבאַקאַנט שטעטל אין בורגונדיען, א פּאַרצייטישדיקס, א פּאַרגעסנס פון יאָרן, א שטילס, א לעבעדיקס אוּן אַפּילו א גאַנץ לוסטיקס. די משפּחה ראָלאַן איז דאָרט געווען אַן אַלטגעזעסענע אוּן אַנגעזעענע. דער פאָטער איז געווען א רעיזענט אוּן ממילא איינער פון די חשובסטע לייט אין ששאָט. די מוטער — א פרומע, אַן ערנסטע — האָט, נאָך דעם טראָגישן טויט פון איר טעכטערל, אינגאַנצן זיך אָפּגעגעבן מיטן ערציען אירע צווייי איבערגעבליבענע

אין דעם בוך געדענט זיין קינדישע נייגעריקייט די ליבלעכע פנימער
און אַזעלכע פּאַרכישופטע נעמען, ווי פּערדיטא, אימאגען און מיראנדא.
אָבער באַלד הויבט ער אָן צו ייִענען די דראַמעס גופא, דרינגט אַרייַן,
אויף אייביק אַ פּאַרלוירענער, אין דער געדיכטעניש פון געשעענישן
און געשטאַלטן. שעהן לאַנג זיצט ער אָפּ אין דער שטיקייט פון
דעם איינזאַמען בוידעם, ווואו מ׳האָט בלויז געהערט פון אונטן דאָס
טופּען פון די פערד-קאָפּיטעס אין שטאַל, אָדער דאָס רוישן פון אַ
שיף-קייט אויפן קאַנאַל, וואוהין ס׳איז אַרויסגעגאַנגען דאָס פענסטער.
פּאַרגעסנדיק אין אַלעמען און אין זיך אַליין — זיצט ער אין אַ גרויסן
פּאָטער מיט דעם גלעזיבטן בוך, וואָס גיט אים, ווי פּראָספּעראָס, אַלע
גייסטער פון דער וועלט פּאַר משרתים. ער האָט פּאַר זיך אַוועקגע-
שטעלט אַ ברייטע ראד שטוקן מיט נישט-געזעענע צוהערער: זיי
זענען געווען פּאַר אים אַ מחיצה צווישן זיין גייסטיקער וועלט און
דער ווירקלעכקייט.

ווי אַלעמאָל, הויבט זיך דאָ אָן אַ גאַנץ לעבן מיט גרויסע
חלומות. אמשטאַרקסטן האָט געפלאַקערט זיין צרשטע באַגייסטערונג
צו שעקספּירן און בעטהאָווענען. דער דאָזיקער ייִדנשאַפטלעכער,
דערהויבענער יראת-הכבוד פאַר גרויסע מענטשן האָט שפּעטער דאָס
יונגל און דער דערוואַקסענער מאַן געירשנט פון דער קינדהייט. דער,
וואָס האָט דערשפּירט אַמאָל אַזאַ רוף, קען מער נישט בלייבן אין
קיין ענגן קרייז. באַלד קען די קליינשטעטדיקע שול מער גאָרנישט
געבן דעם פאַרבענקטן יונגל. לאָזן אַליין אַוועק זייער בן-יחידל אין
דער הויפטשטאָט — דערויף האָבן טאַטע-מאַמע זיך נישט געקענט
אַנטשליסן. האָבן זיי גלייכער מקריב געווען די איניגענע מנוחה.
דער פּאָטער זאָגט זיך אָפּ פון זיין גוטן פּאָסטן אַלס רעיענט, וואָס
האָט אים געמאַכט פאַרן מיטפּונקט אין שטעטל, און ווערט איינער
פון אַסאַך אָנגעשטעלטע אין אַ פאַריזער באַנק. דאָס אַלטע היי-
מישע הויז, די פּאַטריאַרכאַלישע עקזיסטענץ — אַלץ זענען זיי מקריב,
בדי צו קענען זיין צוזאַמען מיט זייער יונגל? און העלפן אים שטודירן
און זיך אַנטוויקלען. אַ גאַנצע משפּחה קוקט אויס בלויז אויף דעם
יונגל און ער, דאָס יונגל, לערנט זיך אויס אין די יונגע יאָרן דאָס,
וואָס אַנדערע זענען ערשט משיג אין די מיטיאָרן: פּאַרגעסן-
וואַרטעקייט.

געפּויקט די בוכשטאבן אויפן קלאַוויר... אָט-דאָס קליינע קוועלכל, דאָס מוזיק-ביכל, האָט איינגעגעצט מיין הארץ, זיך איינגעזאַפּט אין מיר און איז כלומרשט פּאַרשוואונדן, ווי דאָס רעגן-וואַסער, וואָס טרינקט-אָן די ערד. לידשאַפט, ווייטאגן, פּאַרצאַנגען, חלומות פון מאַצאַרטן און בעטהאוועגן – איר זענט געוואָרן א טייל פון מיין לייב, איך האָב אייך אַריינגענומען אין מיין גוף, איר זענט מיין, איר זענט איך... ווי גרויס איז די טובה, וואָס זיי האָבן מיר געטון!.. וען כ'בין, זייענדיק א קינד, געווען קראַנק און מורא געהאַט, אז כ'וועל שטאַרבן, האָט עפּעס א מעלאַדיע פון מאצארטן געוואַכט איבער מיין קישן, ווי א גליבטע... שפּעטער, אין די קריטישסטע מאָמענטן פון צווייפל און אונטערגאַנג, האָט בעטהאוועגס א מעלאַדיע (איך גע-דענק זי נאָך גוט) דערוועקט אין מיר אויפסניי דעם פונק פון אייביקן לעבן... און יעדער רגע, וועו כ'האָב געפילט, אז מיין נשמה און הארץ הויבן אָן פּאַרדאַרט צו ווערן – האָב איך געהאַט נאָענט מיין קלאַוויר און אינגאַנצן זיך גענאָדן אין מוזיק"...

אזוי פרי האָט זיך אָנגעהויבן אין דעם קינד די הייליקע עבודה אין דער אָן-ווערטערדיקער שפּראַך פון דער גאַנצער מענטשהייט. שוין דאמאלס האָט דאָס שכלדיקע געפיל גובר געווען די ענגע ראַמען פון שטאָט, געגנט, נאַציע און צייט. די מוזיק איז געוואָרן זיין תפלה צו די דעמאָנישע כוחות פון לעבן, כאָטש יעדן טאָג איז די תפלה איבערגעחזרט געוואָרן אין אַנדערע פּאָרמען. נאָך הייַנט, נאָך א האַלבן יאָרהונדערט, איז זעלטן א וואָך, זעלטן א טאָג, ער זאָל זיך נישט אויסרעדן מיט בעטהאוועגס מוזיק. אויך דער צווייטער הייליקער פון ראַאַנס יונגע יאָרן, שעקספּיר, איז געקומען צו אים פון דער פרעמד: – אויך מיט זיין ערשטער ליבע איז דאָס קליינע, אומבאַקאַנטע יונגע שוין דאמאָלס געשטאַנען איבער אלע נאציעס. אין זיין זיידנס אלטער ביבליאָטעק האָט ער אַנטדעקט צווישן אלטע גראַטעס א רייע ווערק, וועלכע דער זיידע האָט געקויפט נאָך אלס סטודענט אין פּאריז (ס'איז געווען אין דער צייט פון יונגן וויקטאר הוגא און פון דער שעקספּיראמאַניע) און פון דאמאלס אָן זיי געלאָזט ליגן אין שטויב. איבערהויפט האָט אים צוגעציגן א באַנד אָפּגעריבענע צייכנונגען „די גאַלעריע פון שעקספּירס פרויען"; ס'האָבן

בריטער ארענע פון איראָפּאישן רום. דערדאָזיקער חבר איז געווען פּאַל קלאדעל, דער דיכטער פון Annonce faite a Marie. אין משך פון אַ פּערטל יאָרהונדערט זענען זיי, וואָס אמת, פּרעמד געוואָרן אינער דעם אַנדערן סיי לויטן גלויבן אוּן גייסט, לויט דער אידעע און אויך לויט די ווערק. איינעם האָט דער וועג געפּירט אין דער מיסטישער קאַטעדראַל פון דער קאַטולישער פּאַראַאַנגעהייט, דעם צווייטנס וועג איז געגאַנגען איבער פּראַנקרייך ארויס צו דעם פּרייען איראָפּע. דאמאלס אָבער זענען זיי געגאַנגען צוזאַמען אין שול אריין, נישט אויפגעהערט שמועסן, איבערגעבן איינער דעם אַנדערן די פּריציטיקע באַלעזונקייט אוּן די יוגנטלעכע התלהבות. זייער גאָט איז געווען רישארד וואגנער, וואָס האָט דאמאלס געהאַט אַן אויסערגעווייניקע מאַכט איבער דער גאַנצער פּראַנצויזישער יוגנט. שטענדיק אַנגפאַלס האָט אויף ראַאַנען געהאַט אַן אייגפלוס דער אוניווערסאַלער וועלט-שטפּרישער מענטש אוּן קיינמאָל נישט דער קונסט-דיכטער.

די שול-יאָרן זענען שנעל אַוועקגעפלויגן, גיך און אָן באַזונדערע פּרייַדן. צו-פלוצלינג איז געווען דער איבערגאַנג פון דער ראָמאַנטישער היים צו דער צו-שטאַרק וויסקלעכער, צו-לעבעדיקער פּאַריז, די שטאָט, אין וועלכער דאָס צאַרטע יונגע האָט מיט שרעק נעזען בלויז האַרטן קאַמף, גלייכגילטיקייט און רוישנדיקן, וווּרבלדיקן, מיטרייסנדיקן ריטם. די יונגלעריש יאָרן זענען געווען פּאַר אים איין שווערער, פּמעט טראַגישער קריזיס. אַן אָפּשיין פון דער דאָזיקער צייט קען מען געפינען אין אַ טייל עפיזאָדן פון יונגן זשאַן-קריסטאָף. ער בענקט נאָך אַרבעט, וואַרימקייט, שוואונג. זיין איינציקע רעטונג איז געווען „די ליבע קונסט אין אַזויפיל גרויע שהען"... זיין גליק זענען געווען (ווי שיין דאָס ווערט געשיידערט אין „אַנטואַנעט") די זעלטענע זונטיק-שעה'ן אויף פּאָפּולערע קאַנצערטן, וואו זיין יונגלעריש ציטערנדיק האַרץ וואקסט אונטער די קלאַנגען פון דער מוזיק. אויך שעקספּיר האָט נישט פּאַרלוירן זיין ריין, כאָטש דאָס יונגל האָט איצט געזען פול מיט שוידער און עקסטאַז זייַנע דראַמען אויף דער בינע. פּאַרקערט, ערשט איצט האָט ער זיך אָפּגעגעבן שעקספּירן מיט דער גאַנצער נשמה. „ער האָט מיך געגומען

שולי־יאָרן

דאָס יונגל איז נאָך צו־יונג, כדי צו באַגרייפן די מאגיע פון פאַריז. פרעמד און כמעט פיינדלעך זעט־אויס דעם יונגן בעל־חלומות די ברוטאַלע און ?יארמענדיקע ווירקלעכקייט. ער פילט א שרעק און א געהיימניספולן שוידער פאר דעם אומזינקן, גייסטלאָזן לעבן פון דער גרויסער שטאָט. דער אומדערקלערלעכער אומצוטרוי, אז דאָ איז קיין שום זאך נישט אמת און נישט עכט, איז אים פון יענער צייט געבליבן דערנאָך אויף לאַנגע יאָרן. די עלטערן האָבן אים געשיקט אין „ליצעאום פון לודוויג דעם גרויסן", אן אלטע, באַרימטע גימנאַזיע אין הארץ פון פאריז. אַסאַך פון פראַנקרייכס איצטיקע בעסטע און באַרימטע האָט מען דאמאלס געזען מיטאג־צייט זיך אַרויסשיטן פון שול, זשומענדיקע ווי בינען. ער האָט דאָרטן באַקומען א קלאַסישע, פראַנצויזיש־נאַציאָנאַלע בילדונג, כדי צו ווערן א פראַנצויז מיט אלע פיטשעווקעס. אָבער זיינע אמתדיקע איבער־לעבענישן האָבן נישט געהאט קיין שום שייכות מיט יענער ?אָגישער פאָעזיע, אָדער פאָעטישער לאָגיק. ער איז פון לאַנג שוין באַגייסטערט געווען פון לעבעדיקער דיכטונג און פון מוזיק. דאָרט, אויף דער שול־באַנק, האָט ער אָבער געפונען זיין ערשטן חבר.

א מאָדנע שפיל פון צופאל: אויך דעם חבר זיינעם איז באַ־שערט געווען פאַרשוויגן צו זיין פריער צוואָנציק יאָר, איידער ער איז באַ־רימט געווארן. ביידע — היינט די גרעסטע דיכטער פון פראַנקרייך — האָבן זיי צוזאַמען געלערנט אין שול און כמעט אין דער זעלבער צייט זענען זיי מיט צוויי צענדיק יאָרן שפעטער ערויס אויף דער

נאָרמאַל־שול

זיין קינדהייט האָט ראָלאַן פאַרבראַכט צווישן פעלדער און פרייַ לאָנקעס אין בורגונדיען, די ערשטע יוגנט און גימנאַזיע־יאָרן— אין די רוישנדיקע גאַסן פון פאַריז. די סטודענטן־יאָרן האָבן אים אָפּגעשראָסן נאָך ענגער, אָפּגעזונדערט אים אין א רוים כּמעט אָן לופט: אין אינטערנאַט פון „נאָרמאַל־שול".

פּדי אויסצומיידן יעדער אָפּנייגונג פון דער אָרדנונג — האָט מען דאָרטן די שילער אָפּגעשלאָסן פון דער וועלט, געהאַלטן זיי חייט פונם ווירקלעכן לעבן, כּדי זיי זאָלן בעסער באַגריפן דאָס היסטאָרישע. ווי דער גלחים־סעמינאַר מיט די יונגע טעאָלאָגן, וועלכע רענאַן האָט אַזוי וואונדערבאַר געשילדערט אין זיינע „זכרונות פון דער קינדהייט און יוגנט", ווי די צוקונפטיקע אָפּיצירן אין הייליקן ציר — אַזוי האָט מען דאָ געשאַפן א באַזונדערן שטאַב פון די „נאָרמאַל"־שילער, די שפּעטערדיקע ?ערער פון די צוקונפטיקע דורות. דער טראַדיציאָנעלער גייסט און די אויסגעפרוווטע מעטאָדן האַלטן זיך דאָ מוראדיק שטרענג. די בעסטע שילער זענען באַשטימט שפּעטער אַליין צו ווערן ?ערער. ס׳איז א שווערע שול, וואָס פאַדערט אומער־מידלעכע פלייסיקייט, וויל דער ציל, ווצלכן די שול שטעלט זיך, איז די דיסציפלין פון אינטעלעקט. אין אמתן האָט דאָרט די אוני־ווערסאַלקייט פון דער בילדונג געגעבן פרייהייט אין דער גרענץ פון דער אָרדנונג גופא און דערביי אויסגעמיטן די אַזוי געפערלעכע מצאדישע ספּעציאַליזירונג פון דייטשלאַנד. ס׳איז גאָרנישט קיין

אוּן איך הָאָב זיך אים אָפגעגעבן, ווי אַ בלום. אין זייגענער צייט הָאָט מיך אינגאַנצן פאַרטרונקען אַ שטראָם פון מוזיקאַלישן גייסט. כ׳מוז מודה זיין, אַז בעטהאָווען און בערליאָז האָבן מיך דעמאָלס מער געמומען, ווי וואָגנער. צווישן יאָר צייט בין איך אינגאַנצן געווען דערטרונקען פון דעם אָקעאַן, ווי ערד, וואָס זאָפט זיך אָן מים צופיל וואַסער, ביז צום קאָליע ווערן. צווישן מאָל בין איך אַדאַנק שעקספירן אוּן דער מוזיק דורכגעפאָלן אויף די אויפנאַם-עקזאַמענס אין דער „נארמאל-שול״. — אַ דריטן מייסטער האָט ראָלאַן אַנטדעקט שפּעטער. ס׳איז געווען זיין גלויבנס-באַפרייער, שפּינאָזאַ, וועלכן ער האָט געלייענט אַמאָל אין אָוונט אין דער שול, און פון דאַמאָלס אָן איז זיין נשמה העל באַלויכטן געווארן פון שפּינאָזאס מידן, גייסטיקן ליכט. תמיד זענען געווען זיינע חברים און זיינע מוסטערן די ברעסטע פון דער מענטשהייט.

אויסער דער שול וואקלט זיך דאָס לעבן צווישן נייגונגען און פליכטן. ראָלאַנס גלייענדיקער פאַרלאַנג איז געווען צו ווערן אַ קינסטלער אלא וואָגנער, מוזיקער און דיכטער צוזאַמען, אַ שפּעטער פון הערָאישע מוזיק-דראַמעס. פֿר האָט שוין אפילו געהאַט אין ראָפּ עטלעכע מוזיקאַלישע דיכטונגען, וואָס האָבן געזאָלט האָבן, אין אַ נאַציאָנאַלער סתירה צו וואָגנערן, פאַר אַ טעמאַס פראַנצויזישע לעגענדעס. איינע פון אָט די טעמעס, די מיסטעריע פון היילקן גראַוויג, האָט ראָלאַן שפּעטער באַאַרבעט בלויז אין ווארט. אָבער זיינע עלטערן האָבן נישט מספים געווען מיט זיינע צו-פריע פאַרלאַנגען. זיי האָבן געפאָדערט אַ פראַקטישע באַשעפטיגונג און האָבן אים צוגעראַטן, ער זאָל גיין אין דער „פּאָליטעכנישער שול״. צום סוף איז געקומען צו אַ גליקלעכער פשרה צווישן נייגונגען און פליכטן. מ׳האָט אויסגעקליבן די סטודיע פון גייסט-ווישנשאַפטן, די „נארמאל-שול״, וואו ראָלאַן האָט סוף-כל-סוף אין יאָר 1886 אויסגעהאַלטן גלענצנד דעם עקזאַמען און אַנגענומען געווארן. די דאָזיקע שול האָט אַדאַנק איר באַזונדערן גייסט און דער היסטאָרישער פאַרם פון איר צוזאַמענשטעל ארויסגעלייגט אַן אַנטשיידנדיקן חותם אויף זיין גורל און אַרט דענקען.

בלויז א צופאל דאָס, וואָס די דריי גרעסטע פאַרטרעטער פון אידע-
אַליזם און פון דעם נייעם דיסטעריזשן גלויבן אין פראַנקרייך — פּאַ-
קלאָדעל, אַנדרע סיאַרע, שארל פעגי זענען געווען ראַאַנס
שטענדיקע חברים אין זייערע אַנטשיידנדיקע שוי-יאָרן און אויך דאָס,
וואָס נאָך יאָרן פאַרבאָרגנקייט האָבן זיי סוף-כּל-סוף אַלע צוזאַמען
באַקומען א גייסטיקע ממשלה איבער זייער נאַציע. פון שמועסן, פון
באַהאַלטענעם גיינדיקן גלויבן האָט זיך נאָך דאמאָלס צווישן זיי
אויסגעוועבט א ספּערע, וועלכע די צייט האָט שפּעטער נישט אַוי-
גיך געקענט אָפּווישן. נישט געקוקט דערויף, וואָס קיינעם פון אָט-
די חברים איז נאָך נישט קלאָר געווען זיין ציל — (און אין וואָס
פאַרע פאַרשידענע ריכטונגען זייערע וועגן האָבן געפירט!) האָט דאָך
איינער אינם אַנדערן געשטאַרקט דאָס עלעמענטאַרע פון דער לייד-
שאַפט, דעם אַנטשיאָסענעם ערנסט, וואָס איז אויסגעוואקסן צו דער
מדרגה פון א גרויס וועלט-געפיל. זיי האָבן געפילט שוין דאמאָלס
דעם געמיינזאַמען בּאַרוף צוריקצוגעבן זייער נאַציע דעם פאַרלוירענעם
גלויבן מיט דער היקף פון וואַרט און מעשים, גרייטע צו באַצאָלן
דערפאַר מיטן לעבן, מיטן ערפאָלג, אָדער מיט דער קאַריערע. אין
אמתן האָבן די פיר חברים — ראָאָן, סיאַרע, קאָדעל, פּעגי —
יעדערער אויף זיין אופן געטון דאָס זיניקע בשלמות.

מיט סיאַרען האָט אים פאַרבונדן (ווי אין גימנאַזיע מיט
קאָדעלן) די ליבע צו מוזיק. פאַר אַלעמען — די ליבע צו וואַגנערס
מוזיק. אויסער דעם האָבן זיי ביידע געהאט גרויס יראת-הכּבוד פאַר
שעקספּירן. „די דאָזיקע באַגייסטערונג — שרייבט ראָאָן — איז געווען
דער אָנהויב פון אונזער לאַנגיעריקער פריינדשאַפט. סיאַרע איז גע-
ווען דאמאלס דער אייגענער, וואָס ער איז היינט—נאָך יאָרן איבער-
גיין פון איין מדרגה צו דער אַנדערער — א רענעסאַנס-מענטש. ער
איז געווען א רענעסאַנס-מענטש מיט דער נשמה, מיט זיין טעמפּע-
ראַמענט. א שווארצהאָריקער, א בלאַסער, מיט ברענענדיקע אויגן —
האָט ער אינגאַנצן אויסגעזען, ווי א איטאַליענער געמאָלט פון קאַר-
פאַטשיאָ, אָדער דזשורלאַנדאיאָ. אין איינער פון זיינע שוֹ-אויפגאַבן
האָט ער אָנגעשריבן א הימן לכבוד צעזאַר באָרדזשאַ. „שעקספּיר
איז געווען זיין גאָט, אַקוראַט ווי מיינער און מיר האָבן נישט

צופאַל, וואָס די גרעסטע גייסטער פון פראַנקרייך, ווי רענאַן, זשאַרעס, מישעלע, מאנאד און ראָלאַן זענען אַרויסגעקומען פון דער „נאָלמאל-שול".

נישט געקוקט דערויף, וואָס אין יענע יאָרן האָט ראָלאַן גע-האָט א באַזונדערע לויבנשאַפט צו פילאָזאָפיע – ער האָט פלייסיק שטודירט די סאקראטיקער און שפינאָזאן – האָט ער פונדעסטוועגן אין צוויי־טן יאָר אויסגעקליבן פאַר זיין הויפט־ספעציאַליטעט געשיכטע און געאָגראַפיע. די לעצטע געגנשטאַנדן ערקלערן אים די גרעסטע גייסטיקע פרייהייט, בשעת די פילאָזאָפישע סעקציע פאָדערט מ'זאָל אַנערקענען דעם אָפיציעלן שול-אידעאַליזם, די ליטעראַרישע סעקציע– דעם רעטאָרישן ציצעראניאַניזם. דער דאָזיקער אָפקלויב האָט גרויס אַנטשיידנדיקן איינפלוס אויף זיין קונסט און איז געווען פאַר אים אַן אמתדיקע ברכה. דאָ האָט ער דאָס ערשטע מאָל געלערנט די אויפפאַסונג (פאַר זיין שפעטערדיקער דיכטונג), אַז די העלט-נע-שיכטע איז א צופלוס און אָפּפלוס פון עפּאָכעס, פאַר וועלכע היינט, נעכטן און מאָרגן זענען אַן איין-און-איינציקע לעבעדיקע אידענטישקייט. ער האָט דאָ אָנגעהויבן זען, באַקומען פערספעקטיוו און נאָר יענע שווערע יאָרן פון זיין יוגנט האָט ער צו פאַרדאַנקען די ספעציפישע, עמינענטע פעיקייט זיינע אַוועקצושטעלן לעבעדיק דאָס היסטאָרישע, אָדער פון דער אַנדערער זייט: – קולטורעל צו באַטראַכטן די גענג-ווארט, ווי א לעבעדיקע טייל פון צייט-אַרגאַניזם. קיין שום דיכטער פון אונזער צייט פאַרמאָגט נישט, אפילו אין ערך, אזא סאָליד־פונדאַמענט פון פראַקטישן און מעטאָדישן וויסן אויף אלע געביטן, מעגלעך, אז אין א געוויסן זין האָט ער אויך זיין אויסערגעווײנ-לעכע אַרבעטפעיקייט און זיין דעמאָנישע פלייסיקייט אויסגעלערנט זיך אין יענע יאָרן פון קלאַוזור.

אויך דאָ, אין פריטאַנעאום, – ראָלאַנס לעבן איז פול געווען מיט אַזעלכע מיסטישע שפּילן, – אויך דאָ האָט דאָס יונגע געפונען א פריינד. און אויך דער איז געווען אייגער פון פראַנקרייכס צו-קונפטיקע גרויסע גייסטער, א גייסט, וואָס שפּעטער מיט א פערטל יאָרהונדערט איז ער צוזאַמען מיט קלאָדעלן אַרויס אויף דער ריכט פון גרויסן רום. ס'וואָלט געווען א נאַרישקייט צו קלערן, אז ס'איז

זיך אין אַלע זייטן, צו פילאָזאָפיע, ביאָלאָגיע, לאָגיק, מוזיק, קונסט-געשיכטע, טרינקט פון אַלע גייסטיקע קוואַלן און שטראָמען. נאָך מער, די אומגעהייערע משא פון וויסנשאַפט דערדריקט אין אים אַזוי וויניק דעם דיכטער, אַקוראַט ווי אַ בוים דערדריקט נישט זיינע אייגענע וואָרצלען. אין געגנבעטע שעהן מאַכט ער פאַרשידענע פאָעטישע אויפמוזיקאַלישע פרובעס. ער האָט אָבער די אַלע פרוּווען בצהאַלטן אין זיי זענען געבליבן פאַרשלאָסן ביזן היינטיקן טאָג. אין 1838, אַ יאָר אַידער ער איז אַרויס פון „נאָרמאַל-שול", גרייט צו גיין אין ווירקלעכן לעבן, האָט ער אָנגעשריבן אַ מערקווירדיקן דאָקומענט, אַ מין גייסטיקע וודוי, אַ מאַראַליש-פילאָזאָפישן אני מאמין: „Credo quia verum" (כ'גלויב ווייל ס'איז אמת) דער דאָזיקער דאָקומענט איז ביז היינט נאָך נישט פאַרעפנטלעכט געוואָרן. אָבער ווי ס'דערציילט אַ חבר פון די יונגע יאָרן אַנטהאַלט אין זיך דער דאָזיקער כתב-יד דעם עקר פון ראָאַנס פרייער ווילט-אָנשויאונג. געשריבן איז דער דאָקומענט אין גייסט פון שפּינאָזאַ: נישט „Cogito ergo sum" (כ'דענק, ממילא בין איך) איז דער יסוד פון זיין אנשויאונג, נאָר „Cogito ergo est" (כ'דענק במילא איז פאַראַן) איז ביי אים דער יסוד, אויף וועלכן ער בויט זיין וועלט און ממילא אויך זיין גאָט-דערקענטניש. דאָס איז געווען אַ חשבון-הנפש מיט זיך אַליין, כדי איינמאָל פאַר אַלעמאָל זיך צו באַפרייען פון אַלע מעטאַפיזישע ספעקולאַציעס. דעם דאָזיקן אני-מאמין טראָגט ער מיט זיך אַרויס אין לעבנס-קאַמף, האַלט אים ווי אַ פאַרחתמטע קמיע און ער דאַרף נאָר זיין טריי זיך אַליין, כדי ממלא צו זיין טריי זיין קרעדאָ. דער פונדאַמענט איז געשאַפן געוואָרן, פעסט איינגעגראָבן געוואָרן אין דער ערד און איצט קען מען שוין אָנהויבן בויען.

דאָס זענען זייַנע ווערק אין די סטודיע-יאָרן. אויסער דידאַזיקע ווערק האָט ער שוין דאמאַלס געחלומט פון אַ ראָמאַן, אַ געשיכטע פון אַ קינסטלער, וואָס ווערט צעבראָכן אין לעבן... ס'האָט געוואַלט זיין אַ מין „זשאַן-קריסטאָף" אין אַ קליינעם פאַרמאַט, דער ערשטער אויפשיין פון זיין שפּעטערדיק ווערק. אָבער ראָלאַן האָט נאָך געמוזט דורכגיין זייער אַכאַ געשעענישן, באַגעגענישן און נסיונות, ביז די געשטאַלט האָט זיך אַרויסגעשיילט פון דער טונקלקייט און זיך פאַר אים אַוועקגעשטעלט אַ פאַרביקע און אַ באַפליגלטע.

איינמאל צוזאמען געדארפט פארטיידיקן אונזער „וויליאם" פאר אונזערע פראָפעסאָרן". — אָבער באלד איז צוגעקומען צו שעקספירן א צווייטער: ס'איז געווען טאקסטאָי, מיט וועלכן ביידע האָבן דערנאָך א גאנץ לעבן זיך באגייסטערט און אים ל'ב גזהאט. די יוגנט איז דעאליסטן האָבן געפילט אן אנטיפאטיע צום אלטעגעכן נאטוראליזם פון זאָלא און מאָפּאסאן, האָבן געהאלטן פראָבערן און אנאטאל פראנסן פאר אונטערהאלטונג-דיכטער, געבענקט דווקא נאָך דעם ברייטן, הערראישן לעבנס-פארנעם און אין טאלסטאָיען געזען א גרויס געשטאלט, א גאט-זוכער, א מענטש פון קרבנות און מעשים. „מיר זענען פול געווען מיט ליבשאפט צו אים. די ליבשאפט צו טאלסטאָיען האָט שלום געמאכט צווישן אלע אונזערע סתירות. אמת, יעדער איינער האָט אים ל'ב גזהאט צוליב גאנץ אנדערע סבות, און קודם-כל דערפאר, וויל יעדער האָט אין אים געפונען זיך אליין. אָבער פאר אונז אלע צוזאמען איז ער געווען אן אפענע טיר אין דער וועלט אריין, אן אנזאג פון לעבן".—אויך דאָ זעט מען ארויס ראלאנס שטענדיקן אינטערעס צו פרעמדע ווערטן, צו הערראישע מענטשן און צו וועלט-קינסטלער אן אונטערשיד פון נאציע.

אין דער „נארמאל-שול" איז ראלאן געווען פליסיק ביז גאר און האָט אין משך פון די סטודיע-יארן שטודירט א גאנצע רייע ביכער. זיינע לערער — ברינעטיער און קודם-כל גאבריעל מאנאד — האָבן תיכף איינגעזען, וואס פאר גרויסע פעיקייטן ער האָט צו היסטאָריע. אממיינסטן האָט אים אינטערעסירט קולטור-געשיכטע, דאס גייסטיקע ביידע פון אייראָפּע — א וויסנשאפט-צווייג, וואס איז ערשט דאמאלס מער-ווייניקער געשאפן געווארן און באקאנט געווארן פון יאקאב בורקהארדט. שפעטער-צו האָט אים אממיינסטן צוגעצויגן די קולטור-געשיכטלעכע זייט פון די רעליגיעזע מלחמות, אין וועלכע ס'ווערן פאראייניקט דאס גייסטיקע פון דער רעליגיע מיט דעם הערראיזם פונם יחיד. (ווי פרי ס'ווערן קלאר די מאטיוון פון ראלאנס גאנצן שאפן!) ער איז דער מחבר פון א גאנצער רייע סטודיעס און פלאנט גלייכצייטיק פון א ריזנווערק, א קולטור-געשיכטע פון קאטהרינא פאן מעדיציס הויף. אויך אין דער וויסנשאפט האָט דער חריפישער אנפאנגער שוין א חוש צו פרעמדע פראָבלעמען. ער וואָרפט

פון יונגעס הארץ ווערט פארשטויסן אין דער פינסטערניש, די דאזיקע בראשור, וואס האט דערשראקן גאנץ אייראפע, האט דער עלטערער עולם אפשר אוועקגעמאכט מיט דער הענט – אבער פאר ראבענען, וועלכער האט אין טאלסטאיען געזען א יחיד-בדור, איז די דאזיקע בראשור געווען א חורבן. ער האט באדארפן זיך אנטשיידן צווישן בעטהאווענען און דעם אנדערן הייליקן. פון יענער צייט שרייבט ראלאן: „כ'בין מודה, אז טאלסטאיס גוטקייט, קלארקייט און אבסאלוטע אמתדיקייט האבן אים אוועקגעשטעלט אין מיינע אויגן פאר דעם פאלקמען פירער אין דער מארבישער אנארכיע פון דער צייט. איך האב אבער אין דער אייגענער צייט ליב געהאט פון דער סאמע קינדהייט אן די קונסט. די קונסט, איבערהויפט די מוזיק, איז געווען פאר מיר א נויטיקע שפייז, כ'מעג זאגן, אז מוזיק איז אזוי נויטיק געווען פאר מיין עקזיסטענץ, ווי ברויט". און אט-די מוזיק ווערט פארשאלטן פון טאלסטאיען, וואס איז זיין געליבטער לערער, דער מענטשעכסטער פון אלע מענטשן. די מוזיק, הגלט טאלסטאי, איז א „נישט-נויטיקער גענוס", פארפירט די נשמה אין תהום פון ערטיק. וואס איצט טון? דעם יונגנמאנס הארץ ווערט שיער נישט צעשפרונגען: צי זאל ער הארכן דעם חכם פון יאסנאיע פאליאניא און זיך באפרייען פון יעדער שטרעבונג צו קונסט. אדער זאל ער גלייכער זיך צוהערן צו זיין אינערלעכער נייגונג, וואס ויל דאס גאנצע לעבן פארוואנדלען אין ווארט און מוזיק? – איינעם פון די ביידע מוז ער וועלן אומטריי: אדער דעם קינסטלער, אדער דער קונסט. אדער דעם באליבטן מענטש, אדער דער באליבטער אידעע.

דער דאזיקער ספק האט געטריבן דעם יונגן סטודענט צו בא-גיין אן אומזיניקן שריט. אין איינעם א טאג זעצט ער זיך אוועק אין זיין צימער און שרייבט אן א קליין בריוול אין ווייטן רוסלאנד, א בריוו, אין וועלכן ער שילדערט פאר טאלסטאיען זייענ ספקות. ער שרייבט צו אים אן א האפענונג צו דערהאלטן א תשובה. אקוראט ווי ס'בעט אמאל צו גאט א פארצווייפלטער מענטש, כאטש ער גלויבט נישט, אז זיין תפלה וועט געהערט ווערן: – סתם-אזוי זיך אויסצו-רעדן דאס הארץ. וואכן זענען דערנאך אוועק און ראלאן האט שוין לאנג פארגעסן אין זיין נארישקייט. אבער אין איינעם אן אוונט

דער אָנזאָג פֿון דערווייטנס

די שול-יאָרן האָבן זיך געענדיקט. ווידער האָט זיך אָנגעקנע-שטעלט די פּראָגע, וואָס פֿאַרע וועג אויסצולויבן אין לעבן. וויפֿל די וויסנשאַפֿט האָט אים נישט געגעבן און באַגייסטערט, פּילט ער דאָך, אַז די טיפּסטע חלומות זיינע זענען נאָך נישט מקויים געוואָרן. זיין ציידנשאַפֿט צו מוזיק און דיכטונג איז איצט שטאַרקער געווען ווי אַלעמאָל. אויך איצט איז געווען זיין הייסטע בענקשאַפֿט, אַז ער זאָל אמאָל גהערן צו יענע, וואָס דערהויבן די מענטשלעכע נשמה מיט זייער וואָרט, אָדער מעלאָדיע: — אַ שפּיר, אַ טרייסטער. אָבער דאָס פּראַקטישע לעבן האָט, אַפּנים, גאָנץ אַנדערע פֿאַרלאַנגען: — אַנשטאָט פּרייהייט פֿאָדערט עס — דיסציפּלין, אַנשטאָט מיסיע—באַרוף. אַ צייט איז דער 22-יעריקער בחור געבליבן שטיין אויף דער שוועל פון לעבן אַן אומאַנטשלאָסענער.

אָבער תיכף איז צו אים געקומען אַן אָנזאָג פון דערווייטנס, אַ שליחות פון אַ באַליבטער האַנט. לעוו טאָלסטאָי, אין וועלכן דאָס גאַנצע דור זעט אַ פּירער און אַ סימבאָל פון אמת, האָט אין יענעם יאָר אַרויסגעלאָזט אַ בראָשור: „וואָס זאָלן מיר טון"? — די דאָזיקע בראָשור האָט אַרויסגעגעבן אַ מוראדיקן אורטייל אויף דער קונסט. דאָס טייערסטע פֿאַר ראָלאַנען איז דאָרט צעשמעטערט געוואָרן מיט ביטול. בעטהאָווען איז פֿאַר טאָלסטאָיען אַ וועקער פון דער עראָטיק, שעקספּיר — אַ דיכטער פון דער פערטער מדרגה, אַ שעדלעכער. ער קערט אויס די גאַנצע מאָדערנע קונסט, ווי שטויב, דאָס הייליקסטע

הייסט א גרויסער וואלפער. א בריידערעכער בעל-יוץ. יענער בריוו איז געווען דער אנהויב און די סבה פון ראזענס ווערק, פון זיין מענטשלעכער אויטאריטעט. געדענקעדיק אין טאלסטאיס טרייסט, האט ראזאן פון יענער צייט אן קיינמאל זיך נישט אפגעהאלטן ארויסצולעגן עמעצן אין א גייסטיקער נויט, אפילו דאמאלס, ווען ער איז געווען אמשטארקסטן באזאדן מיט ארבעט. פון יענעם בריוו זענען ארויסגעוואקסן שפעטער אן-א-שיעור ראלאנס טרייסטונגען, וואס הגבן געווירקט אויף אלע זייטן. זיין א דיכטער איז געוואָרן פאר ראזענען א הייליקע מיסיע און ער האט די דאזיקע מיסיע דערפילט, ווי ס'האט דאס פארשטאנען זיין רבי. די געשיכטע האט דא אמבעסטן באווויזן, אז אויך אין דער מארכישער וועלט, פונקט ווי אין דער ערדישער, ווערט קיינמאל נישט פארלוירן קיין אטאם פון קראפט. פון דער איינציקער שעה, וועלכע טאלסטאי האט אוועקגעשענקט דעם אומבאקאנטן, זענען דערנאך אויסגעוואקסן טויזנטער בריוו פון ראזענען צו טויזנטער אומבאקאנטע. פון דעם איינציקן גוטקייט-קערנדל איז אויסגעוואקסן א ריזיקע גערעטעניש פאר דער וועלט.

ר ו י ם

ראזאן איז נאך ארומגערינגלט מיט סתירות פון אלע זייטן: די כראנטויזישע היים און די דייטשע מוזיק, טאלסטאיס לערע און די ליידנשאפט צו שעקספירן, די שטרעבונג צו קונסט און די פליכט צו קלערן וועגן א בירגערלעכע עקזיסטענץ. נאר איידער ער האט באוויזן זיך צו אנטשלוסן צו עפעס, האט זיך ארייגגעמישט דער אייביקער פריינט פון קינסטלער: דער צופאל.

אין „נארמאל-שול" פלעגט מען יעדער יאר געבן די בעסטע שילער צוויי סטיפענדיעס אויף א רייזע. א שילער פון ארכיטאקטיע-אויף א רייזע קיין גריכנלאנד, און א היסטאריקער — אויף א רייזע קיין רוים. ראזאן האט נישט געהאפט אויף אזא סטיפענדיע פשוט דערפאר, ווייל ער האט שוין געהאפט אויף דער מינוט, ווען ער וועט

קומט ער אהיים אין זיין בוידעם-שטיבל און טרעפט אויף זיין טיש א בריוו, אדער בעסער געזאגט: א גאנצן פאקעט. ס'איז געווען די תשובה פון טאלסטאיען צו דעם אומבאקאנטן, געשריבן אין פראנצויזיש. א בריוו פון 38 זייטן, א גאנצע מגילה. דער דאזיקער בריוו פון 14-טן אקטיאבער 1887 (שפעטער האט אים פעגי פארעפנטלעכט אלס פערטן העפט אין דער דריטער סעריע פון Cahiers de la Quinzaine) הויבט זיך אן מיט די ווערטער: „טייערער ברודער". טאלסטאי בא-שרייבט צום ערשט דעם גרויסן אינדרוק, וואס ס'האט אויף אים געמאכט דער געשריי פון דעם היל-זוכנדיקן. „אך האב דערהאלטן אייער בריוו,ער האט מיך גערירט ביז די סאמע טיפענישן פון הארץ. איך האב אים געלייענט מיט טרערן אין די אויגן". — דאן הויבט ער אן אנטוויקלען פאר דעם אומבאקאנטן זיין אידעע ווצגן קונסט. א ווערט האט נאר יענע קונסט, וואס בינדט-צוזאמען מענטשן, און פאר א קינסטלער קען מען רעכענען נאר יענעם, וואס איז זיך מקריב פאר זיין איבערצייגונג. דער ערשטער תנאי פון אמתן בארוף איז נישט די ליבע צו דער קונסט, נאר די ליבע צו דער מענטשהייט. נאר אזא לכער, וואס איז פוי מיט מענטשן-ליבע, קען אויפטון עפעס ווערטפולס מיט זיין קונסט.

די דאזיקע ווערטער האבן געהאט אן אנטשיידנדיקן איינפלוס אויף ראלאנס צוקונפט. אבער דעם אנפאנגער האט נישט אזוי איבער-ראשט די ליערע (וועלכע טאלסטאי האס אגב אנטויקלט פסדר און דייטלעך), ווי די געשעענישן גופא, די גרייטקייט צו העלפן; נישט אזוי דאס ווארט האט געווירקט, ווי דער טאט אן-און-פאר-זיך. דער בארימטסטער מענטש פון יענער צייט האט אזוועקגעזייגט זיין טאג-טעגלעכע ארבעט און אזוועקגעגעבן א מעת-לעת צי צוויי דערויף, כדי צו ענטפערן און צו טרייסטן אן אומבאקאנטן יונגן סטודענט אין פאריז. דאס איז געווען פאר ראלאנען א געשעענים, א טיף שפעריש געשעענים. ביידע צוזאמען, סיי די אייגענע נויט און סיי יענעמס טרייסט, האבן אים דאמאלס אויסגעלערנט צו קוקן אויף יעדן גייסטיקן קריזיס, ווי אויף א הייליקע זאך; פארשטארקט אין אים די מיינונג, אז דער ערשטער חוב פון קינסטלער איז — העלפן. מ'קען זאגן, אז ראלאן איז פון דאמאלס אן געווארן דאס, וואס ער איז

סטעפּעס פון רוסלאַנד. ס׳וועלט ווידער נאָענט דער אַלטער פריינד און מנהיג פון די קינדער-יאָרן – שעקספיר. א ציקל פאָרשטעלונגען פון ערנעסטאָ ראָסי וויזן אים אויפסניי שעקספירן אין זיין גאַנצער פּראַכט און ווצקן אין אים אויף א שטאַרקן כּאַראַקטער צו פאַרוואַנדלען שעקספירס געשיכטע אין געדיכטן. ארום אים זעט ער טאָג-טעגלעך די שטיינערנע עדות פון גרויסע, פאַרפאַסענע יאָרהונדערטן און זיי ווערן אין אים ווידער לעבעדיק. אין אים האָט פלוצלינג אויפגעוואַכט דער דיכטער. נישט געקוקט אויף זיין בּאַרוף דאָ צו זאַלען היסטאָרישע מאַטעריאַלן, שאַפט ער א גאַנצע רייע דראַמען, שאַפט זיי אין אייליניש, מיט יענער ברענענדיקער התלהבות, וואָס קומט צום קינסטלער פון אומגעריכטער באַגייסטערונג. אַקוראַט, ווי אין שעקספירס דראַמען האָט זיך אָפּגעשפיגלט ענגלאַנד, אזוי האָט דער יונגער ראָלאַן געוואָלט אָפּשפיגלען אין זיינע דראַמען דעם גאַנצן רענעסאַנס. זאָרגלאָז, פול מיט היציקייט, שרייבט ער אין דראַמע נאָך דער אַנדערער, זאָרגט זיך נישט, צי זיי זענען צוגעפאַסט פאַר דעם „ערדישן" טעאַטער. אַפילו קיין אייניע פון יענע ראָמאַנטישע דיכטונגען איז קיינמאָל נישט גלווארן פאַרעפנטלעכט. דער רייפער קינסטלער האָט זיי שפּעטער באַהאַלטן און די גלי-גלוואַרענע פתבים זענען פאַר אים הייבט בלויז א זכרון פון דער שיינער און גלויביקער יוגנט.

אָבער די טיפסטע און גרעסטע געשענישן פון יענע יאָרן איז רוים איז א באַקאַנטשאַפט, א פריינטשאַפט. אין ראָלאַנס ביאָגראַפיע טרעפט מען זיך תמיד מיט דעם זעלבן סימבאָליש-מיסטישן פאַקט, אז יעדע עפּאָכע פון זיין יוגנט איז ענג פאַרבונדן מיט א וויכטיקן מענטש פון יענער צייט. דאָס איז באַזונדערס אינטערעסאַנט, ווען מ׳וויסט, אז ראָלאַן האָט גלעבט אין אייגזאַמקייט און אַממיינסטן ליב גהאַט ביכער. אָבער נישט געקוקט דערויף, האָט דאָס לעבן (זיזשן גצהיימניספולן גזעזץ פון צוציונג) אים אַלעמאָל אַריינגעצוויגן אין א הערראַישער ספערע און ס׳איז אים שוין אזוי גענגענגען, אז ער איז אַלעמאָל געשטאַנען אין פאַרבינדונג מיט די גרעסטע לייט. די גצטער פון זיין קינדהייט זענען גוועזן שעקספיר, מאַצצרט, בעטהאָווען; אין די שול-יאָרן האָט ער גצהאַט אַזעלכע חברים, ווי ס׳ארע, קלאָדעל; איז די סטודענטן-יאָרן איז גוועזן זיין מנהיג רענאָ,

קענען זיך נעמען צו ווירקליכער ארבעט. אבער יעדער גליק קומט בהיסח הדעת. צוויי שילער האבן זיך אפגעזאגט פון א רייזע קיין רוים און ראלאן איז אויסגעקליבן געווארן אויף זייער ארט כמעט קיין אייגענעם וויקן. רוים איז פארן אומערפארענעם נישט מער ווי א טויטע פארגאנגענהייט, אן אנגעווארפענער בארג מיט געשיכטע, וואו מ'קען קומען צו א טאלק נאר מיט דער היקף פון אלטע שריפטן און פארמעטן; אן אביעקט אויף א סטודיע און נישט דאס לעבעדיקע לעבן. ראלאן איז דערפאר געפארן עולה-רגל זיין אין דער אייביקער שטאט אן בזונדערע האפענונגען.

זיין ציל, זיין אוימגאבע איז מער-ווייניקער בשטאנען דערין, ער זאל נישטערן צווישן די דאקומענטן אין פינסטערן Palazzo Farnese, זאמלען געשיכטע פון רעגיסטערס און ביכער. פון יוצא-וועגן האט ראלאן אין די ארכיוון פון וואטיקאן צוזאמענגעשטעלט א ספר-זכרון פון נונציוס סאלאוויאטי און פון די רויבערייען אין רוים. אבער באלד האט ער זיך א קער געטאן מיטן פנים צום לעבן. ער ווערט פארכלינעט פון דעם וווּנדערבארן ליכט, אין וועלכן אלץ זעט-אויס הארמאנישגאנץ, לייכט און ריין. דאס ערשטע מאל אין לעבן אויף אן אמת פריי — פילט ער זיך אויך דאס ערשטע מאל אין לעבן אויף אן אמת יונג. ער ווערט פארשיכורט פון לעבן. אט איז ער גרייט פון צו שטארקן פיקן אפצוטון נארישקייטן און אט דערפילט ער אין זיך א דראנג צו פארבייטן זיינע חלומות אויף אמתדיקער שאפונג. ווי ביי אלע אנדערע, דערוועקט אין אים דער לינדער ריח פון דער שטאט שטארקע קינסטלערישע נייגונגען. די שטיינערנע דענקמלער פון רענעסאנס רופן דעם וואנדערער צו גרויסע מעשים. די קונסט, וואס ווערט באטראכט אין איטאליען, מער ווי אומעטום, פארן פולן זין און הראאישן ציל פון דער מענטשהייט, רייסט אינגאנצן מיט זיך מיט דעם צווייפלענדיקן ראלאנען.

ער האט אויף א פאר חדשים פארגעסן אין זיינע אידעען, פארגעסן טאלסטאיזן, וואנדערט ארום פריי און גוט-געשטימט פון איין שטעטל אין אנדערן אזש ביז אראפ קיין סיציליען. אין פארביקן דרום, אין דער ספערע פון קערפערלעכן געגנוס האט קיין שום שליטה נישט אויף אים די אסקעטישע לערע, וואס איז אנטשטאנען אין די

באַלד האָט קיינער פון זיי ביידע נישט געווּסט ווער וועמען ס׳איז שוּלדיק מער דאָנקבאַרקייט: צי ער — איר, ווייל זי האָט אים גע־ווּזן די גרויסע געשטאַלטן און זייער גרויסע געפֿעכטיקייט, אָדער זי — אים, ווייל זי האָט אין דעם דאָזיקן לייַדנשאַפטלעכן יונגמאַן דערקענט נייע מעגלעכקייטן פון גרויסקייט. דער אַטערס אויסגע־פֿרווּוטער און געלייטערטער און רײַפֿנס פֿאַנאַטישער, געוואַלטיקער אידעאַליזם האָבן האַרמאָניזירט צווישן זיך. יעדן טאָג איז ער געקומען צו זיין פרייַנדין אין האָט פֿאר איר געשפּילט די שאָפּונגען פון אירע באַלעבטע מייסטערס. זי, ווייטער, האָט אים אַריינגעפֿירט אין דעם רומישן קרייז פון דאנא לאַאוראַ מינדזשעטי, וווּ ער האָט זיך באַקענט מיט דעם בעסטן פון אינטעלעקטועלן רוים און פון אמתדיקן אייראָפּע. מיט אַן איידעלער האָנט האָט זי געלענקט זיין אומרו צו גייסטיקער פרייהייט. שפּעטער אַנערקענט ראַלאַן אין זיין „Antigone éternelle", אַז ס׳זענען געווען בלויז צוויי פרויען, וואָס האָבן אים געגעבן צו פילן די סאַמע טיפּעניש פון קונסט און לעבן: זיין פרומע מוטער און דער פרייַער גייסט פון מאַווידאַ פאַן מייזענבוג. וואָס ס׳איז א י ר נוגע — שרייבט זי וועגן ראַלאַנען אין איר „לעבנס־אַוונט" (אַ פּערטל יאָרהונדערט איידער ראַלאַנס נאָמען איז נאָך ערגיץ-וווּ באַקאַנט געוואָרן) פּוּל מיט גלויבן אין זיכערקייט אין זיין צוקונפטיקן רום. מ׳מוז היינט טיף גערירט וועלן לייענענדיק דאָס בילד פון ראַלאַנס יוגנט אָנגעשריבן מיט דער ציטעריקער האָנט פון דער דאָזיקער גייסט־פרייער דייטשקע. „אָבער נישט נאָר אויפן געביט פון מוזיק האָט מיר די דאָזיקע קאָנטשאַפט מיט דעם יונגן געבּרענגט פרייד. אין די עלטערע יאָרן איז גאָרנישט פֿאַרן קיין גרעסערע באַפֿרידיגונג, ווי צו געפינען אין אַ יונגער נשמה דעם אייי־גענעם דראַנג צו אידעאַליזם, די זעלבע שטרעבונג צו די העכסטע צילן, די זעלבע פֿאַראַכטונג צו אַלץ, וואָס איז גראָב אוּן געמיין, דעם זעלבן מוט אין קאַמף פֿאַר אינדיווידועלער פרייהייט... אַדאַנק דעם יונגל האָב איך פֿאַרבּרענגט צוויי יאָר אמת׳דיק גייסטיק אוּן פיין... ווי כ׳האָב שוין דערמאנט, האָט מיר דער יונגער פרייַנד נישט בלויז געדינט מיט זיין טאַלענט צו מוזיק, פון וואָס איך האָב מיך געמוזט אַ צייט לאַנג אָפּזאָגן. ער איז געווען היימיש אויך אין אַלע

מיט וועלכן ראָלאָן האָט זיך באַקענט אויף א דרייסטן אופן; שפּינאָזא איז געווען זיין גלויבנס-באַפרייער; פון טאָלסטאָיען האָט ער באַקומען א בריד־צרעכן גרוס פון דערווייטנס. פּאָרנדיק קיין רוים האָט ער באַקומען פון מאָנאָדן א בריוו צו דער באַוווסטער דאַמע מאַלווידא פאָן מיזענבוג, וועמענס ליבן ס׳איז באמת געווען א שטיק היסטאָריע פון העראָיזם. וואָגנער, ניטשע, מאציני, הערטצען, קאסוט זענען געווען אירע נאָענטע פריינט, די פאַרשידנהייט פון נאַציע און שפּראַך איז נישט געווען קיין מניעה פאַר דער דאָזיקער פרייער נשמה. זי האָט נישט קיין מורא געהאַט פאַר רעוואָלוציעס אין דער קונסט, אָדער אין דער פּאָליטיק: א מין „מענטשן-מאַנעס", וואָס האָט צוּ זיך צוגעצויגן געוואָלדיק שטאַרק גרויסע נאַטורן. איצט איז זי געווען שוין א זקנה, א מילדע, א קראַרע, וואָס איז פאַרבליבן אַן אייביקע אידעאַליסטין אין לעבן, אָן אַנטוישונגען. זייענדיק זיבעציק יאָר אַלט, האָט זי זיך דער עקר פאַנאַנדערגעקליבן אין דער פאַר־גאַנגענער צייט און זי פאַרהערלעכט. אירע תלמידים האָבן געמאַסן דורך איר פון א שפּע מיט וויסן און ערפאַרונג. נאָך אַסאַך ליידן־שאַפט, האָט ראָלאַן אין איר געפונען די קראַרקייט און מנוחה, וואָס איז אים טייער געווארן אין יענע מקומות. און אַקוראַט ווי ס׳זענען אים פריער באַקאַנט געווארן די ריזן פון רענעסאַנס אַדאַנק בילדער, שטיינער און מאָנומענטן, — אַזוי איז אים איצט געווארן באַקאַנט דאָס טראַגישע לעבן פון די היינטיקע קינסטלער א דאַנק אַלגעמיינע גע־שפּרעכן און פון פאַרטרוילעכע שמועסן. אויך אין רוים האָט ער זיך איבערצייגט, אַז דעם זשעני קען מען נאָר דערקענען אין זיין יושר און ליבע. דער דאָזיקער פרייער גייסט האָט אים אויך קלאָר גע־מאַכט דאָס, וואָס ער האָט שוין פון לאַנג געאַנט מיט זיין אייגענעם גענוס: אַז ס׳איז פאַראַן אַזא הויך פון דערקענטניש און גענוס, וווּ נאָציאָנען און שפּראַכן ווערן בטל אַקעגן דער אייביקער שפּראַך פון קונסט. אויף איינעם א שפּאַציר מיט איר אין „יאניקולוס" האָט אין אים פלוצלונג מעכטיק אויפגעשיינט אַן איינציקע וויזיע פון דעם צוקונפטיקן איראָפּעאישן ווערק „זשאַן קריסטאָף".

וווּנדערלעך איז געווען די פריינדשאַפט צווישן דער זיבעציק־יעריקער דייטשער פרוי, און דעם דריי־און־צוואַנציק־יעריקן פראַנצויז.

לאדן דעם יונגנמאן ער זאל מיט איר פאָרן קיין ביירוט, וווּ ס׳גע-
פינט זיך דאָס קבר פון וואָגנערן, וועלכן ראָאָן האָט אין די יונגע
יאָרן פאַרגעטערט, ווי איצט טאָלסטאָיען. אַדאָנק פרוי מייזענבוגס
באַגייסטערטע זכרונות וועגן וואָגנערן האָט ראָאָן אים איצט געפילט
מער ווי תמיד. ראָאָן וואָנדערט-אַדורך צו-פיס דורך אומבריען. אין
וועניִדיג טרעפט ער זיך מיט פרוי מייזענבוג. זיי זעען דאָס אָרט,
וווּ דער גרויסער מייסטער איז געשטאָרבן און פאָרן קיין דרום צו,
וווּ וואָגנער האָט געלעבט און געשאַפן. אָט וואָס פרוי מייזענבוג
שרייבט וועגן דעם אויף איר פאָעטישן און אָנטציקנדיקן אופן: „כ׳האָב
געוואָלט, אַז ער (ראָאָן) זאָל מיט דעם דאָזיקן ערהאָבענעם איינדרוק
פאַרענדיקן זיין צייט אין איטאַליע און גלייכצייטיק מאַכן א סוף צו
זיין יונגלעריישקייט. זאָלן די דאָזיקע איינדריקן זיין דער אָנהויב
פון זיינע מענלעכע יאָרן, וואָס וועלן זיכער זיין פול מיט ארבעט
און, מסתמא, אויך פול מיט קאַמף און אָנטוישונגען, וואָס קיינער
קען נישט אויסמיידן".

איצט איז אליוויער אין לאָנד פון „זשאָן קריסטאָף". גלייך
נאָך זייער אָנקומען, נאָך איידער פרוי מייזענבורג האָט באַזוכט אירע
פריינט — פירט זי אים צו וואָגנערס קבר. ראָאָן האָט אַראָפגענומען
דאָס היטל, ווי ער וואָלט געווען אין א קירכע. שווייגנדיק זענען
זיי ביידע געשטאַנען בייַ דעם קבר פונם גרויסן מענטש, ווּאָס פאַר
איינעם פון זיי איז ער געווען א פריינד און פאָרן אָנדערן—א פירער.
אין אָוונט האָבן זיי געהערט וואָגנערס פאַרסיפאַל. אָט וואָס די זי-
בעציק-יעריקע פרוי שרייבט וועגן דעם געזעגענען זיך: „מיינע גוטע
פריינד האָבן מיך אויף אַלע אויפפירונגען אייניגעלאָדן אין זייערע
לאָזשעס. אַדאָנק זיי האָב איך געהאַט די מעגלעכקייט נאָרמאַל צו
הערן פאַרסיפאַל צוזאַמען מיט ראָאָנען, וואָס האָט געמוזט צוריקפאָרן
קיין פראַנקרייך, כדי צו נעמען א לעבעדיקן אנטייל אין גרויסן
ווערקשטאַט פון שאַפן. ס׳איז מיר געווען א ווייטיק צוצוקוקן, ווי
דער באַגאַבטער בחור האָט זיך נישט געקענט אויפהויבן צו די
„העכערע ספערן", נישט געקענט רייף ווערן, אריבערגיין פון די
יונ ל ישע יאָרן צו די מענלעכע. פונדעסטוועגן האָב איך געווונסט,
אַז ער וועט מיטהעלפן בייַם רוישנדיקן וועבשטול פון דער צייט

אַנדערע געביטן פון גייסטיקן לעבן, פון מיט שטרעבונגען זיך צו אַנטוויקלען ווייטער. אַדאַנק אים האָט ווידער אויפגעוואַכט אין מיר די יוגנט פון געדאַנק און דער פוילער אינטערעס פאַר אלץ, וואָס איז שיין און פול מיט פּאָעזיע. אויך אין אים האָב איך ביסלעכווייז אַנטדעקט פּאָעטישע באַגאַבונגען, איבערהויפט האָט מיך איבערראַשט זיינס א דראַמאַטישע דיכטונג". אויף א נביאישן אופן האָט די דאָזיקע פרוי פאַרויסגעזען פון דער דאָזיקער ערשטער שאַפונג, אז פון דער עטישער קראַפט, וואָס איז דאָ אין דעם בחורל, וועט אויסוואַקסן א פּאָעטישע רעגענעראַציע אין דער פראַנצויזישער קונסט. זי האָט אפילו אַנגעשריבן וועגן דעם א שיין, נישט סענטימענטאַליד, וו זי דריקט אויס איר גאַנצע דאַנקבאַרקייט צו ראַלאַנען פאַר די צוויי יאָר, וועלכע זיי האָבן פאַרבראַכט צוזאַמען. דער דאָזיקער פרייער גייסט האָט שוין דאַמאָלס געזען אין ראַלאַנען אירס א ברודער, עקוראַט ווי טאָלסטאָי האָט אים אין יאַסנאַיע פּאָלאַנאַ אַנערקענט פאַר א תּלמיד. צוואַנציק יאָר אידער די וועלט איז פון אים געווואָר-געווָארן האָט שוין ראַלאַן געהאַט אזעלכע באַציונגען. צפנים, אז ווער ס'שטרעבט צום גרויסן, מוז סוף-כל-סוף דערגרייכן. פון אלע זייטן האָט אים דער גורל צוגעשיקט גרויסע געשטאַלטן אוו פערזענלעכ-קייטן, וואָס זאָלן אים וועקן אוו דינען אים פאַר א ביישפיל. פון אלע פעלקער אוו לענדער אין איראָפּע האָט מען שוין דאַמאָלס בא-גריסט דעם, צו וועלכן מ'וועט זיך צוהערן אין דער צוקונפט.

די זאַלבונג

די צוויי יאָר אין איטאַליען — יאָרן פון פרייהייט און שעפע-רישן געניס — האָבן זיך געענדיקט. די שול, וועלכע ער האָט פאַר-לאָזט מיט צוויי יאָר צוריק אלס שילער, האָט אים איצט צוריקגע-רופן אוו גיט אים א שטעל פון א לערער. דאָס געזעגענען זיך קומט אָן שווער. פרוי מייזענבוג, די גוטע זקנה, האָט אים, וואָס אמת, אייגנעאַרדנט א שיינעם, סימבאָלישן אָפשייד. זי האָט אייגע-

אן אומאנטשלאסענער איז ראלאן געפארן קיין איטאליען: א מוזיקער לויט זיין זשענר, א דיכטער לויט דער נייגונג, א היסטאריקער צוליב נויטוועגדיקייט. אבער ביסלעכווייז האבן זיך דארטן אויף א מאגישן אופן פארבריידעוט אוז פארבונדן די מוזיק מיט דער דיכטונג. ראלאנס ערשטע דראמען זענען פול געווען מיט לירישער מעלאדיק פון ווארט. גלייכצייטיק האט דער חוש פאר היסטאריע אוועקגעשטעלט אונטער די באפליגלטע ווערטער אזא מעכטיקן זאל, ווי ס׳איז דער פארביקער קאלאריט פון גרויסן עבר. ראלאן האט איצט, קומענדיק אהיים, געהאט א מעגלעכקייט צו פארבינדן זיין דריטע באגאבונג (מוזיק) מיט זיין בארוף. זיינע ווערק „דער אנהויב פון מאדערנעם לירישן טעאטער" און „די היסטאריע פון דער אפערע אין איראפע פאר לולי און סקארלאטי" האבן געהאט ערפאלג אוז ראלאן איז געווארן א לערער פון מוזיק-געשיכטע — פריער אין „נארמאל-שול" אוז שפעטער, פון יאר 1903 — אין דער סארבאנע. ראלאן האט זיך געשטעלט פאר אן אויפגאבע צו שילדערן די „éternelle floraison„, די אייביקע בליונג פון מוזיק, ווי אן אומענדלעכן המשך אין די צייטן, פון וועלכע יעדער תקופה פאראייביקט אין פארשידענע פארמען דעם ציטער פון איר נשמה. ראלאן האט געווייזן (דאס ערשטע מאל אנטדעקנדיק זיין באליבטע טעמע), ווי אזוי די פארשידענע נאציעס דריקן אויס אין אט דער לכתחילה-אבסטראקטער ספערע זייערע ספעציפישע כארעקטערן. אבער תמיד בויען זיי פונדעסטוועגן אונטער-באווסטזיניק די הכערע, די צייטלאזע, די אינטערנאציאנאלע אחדות. די פעיקייט צו פארשטיין און צו געבן צום פארשטיין איז שלעמאל געווען דער טיפסטער קערן פון ראלאנס מענטשלעכן ווירקן, און דא, אינם היימישסטן עלעמענט זיינעם, הויבט ער אן אנצושטעקן מיט זיין ליידנשאפט. לעבעדיקער, ווי ס׳האבן געלערנט אלע פאר אים, לערנט ראלאן זיין וויסנשאפט. ער ווייזט אן אין דעם פארהוילענעם פון דער מוזיק, אז דאס גרויסע אין דער מענטשהייט ווערט קיינמאל נישט געגעבן בלויז פאר אירן צייט, אדער פאר איין פאלק, נאר ווענדערט אייביק איבער גרעניצן אוז צייטן ווי א הייליק, גלייענדיק פייער, וואס איז מענטש דערלאנגט דעם אנדערן און וואס ווערט קיינמאל נישט פארלאשן, כל-זמן מענטשן זענען נאך פעיק צו עטעמען

אויסוועבן דאָס געטלעכע קלייד. ביים ענדיקן פּאַרסיפּאל זענען אים געבּיבן שטיין טרערן אין די אויגן און די דאָזיקע טרערן האָבן מיך דערין איבערצייגט נאָכאמאָל. צר האָט מיט זיך מיטגענומען אין וועג מיין דאנק פּאַר די פּאָעטישע שעה'ן, וואָס זיין טאָלענט האָט מיר פּאַרשאַפט און אויך — די ברכה, וואָס די יוגנט גיט מיט אין לעבן אַריין".

אין דערדאָזיקער שעה האָט זיך פּאַר זיי ביידע געענדיקט אַן אינטערעסאַנטע עפּאָכע. ס'האָט זיך אָבער נישט געענדיקט די פריינט-שאַפט. יאָרן לאַנג, ווי ?אַנג די אַלטע האָט געלעבט, האָט איר ראָלאַן געשריבן יעדע וואָך א בריוו. די דאָזיקע בריוו האָט ראָלאַן צוריק-באַקומען נאָך איר טויט און ס'איז קיין ספק נישט, אַז זיי אַנט-האַלטן אין זיך ראָלאַנס ביאָגראַפיע מער וויכל ס'קען דערציילן יעדער אַנדערער. ער האָט אַן א שיעור גענאָסן פון אָט דער פריינטשאַפט: פּאַר אַלעם — א וועלט מיט פּראַקטיש וויסן און צייט-אַריענטאַציע. ער איז געפּאָרן קיין רוים, כדי צו לערנען די פּאַרצייטישדיקע קונסט און האָט געטראָפן דאָרטן דאָס לעבעדיקע דייטשלאַנד און די העלדן פון דער געגנווארט. די דיכטונג, מוזיק און ווייסנשאַפט האָבן האַרמאָנירט מיט די דריי לענדער: פראַנקרייך, דייטשלאַנד און איטאַליע. פון איצט אָן איז זיין גייסט געווען אַן אַלוויטיק אייראָפּאישער, און נאָך איידער דער דיכטער האָט אָנגעשריבן איין שורה — האָט שוין געלעבט אין זיין בלוט דער גרויסער מיטאָס פון „זשאַן קריסטאָף"

לערניארן

נישט בלויז די אינערלעכע ליניע פון לעבן, נאָר אויך די אויסערלעכע ריכטונג פון ראָלאַנס בארוף האָט געפונען אין רוים איר אַנטשיידנדיקע פּאָרם. אקוראט ווי ביי געטהען, אזוי האָבן אויך ביי ראָלאַנען האַרמאָניזירט צווישן זיך אלע סתירות פון ווילן אדאנק דער ערהאבענער קלאָרקייט פון דער דרום-לאַנדשאפט. אַן אומזיכערער,

נישט געווען קיין פאכמאן, יעדער באגרעניצונג אויף איין געביט איז געווען אין סתירה צו זיין סינטעטישער נאטור. פאר אים איז יעדע פארגאנגענהייט א פארבארייטונג פאר דער געגנווארט, דאס גע-וועזענע איז פאר אים נאר א מעגלעכקייט שטארקער אויפצופאסן די צוקונפט. און באלד נאך די בעגדער "Musiciens d'autrefois„ „העגדעל", „די היסטאריע פון דער אפערע אין אייראפע פאר לולי און סקארלאטי" באוויזן זיך די ארטיקלען „די מוזיקער פון היינטיקן טאג", וווּ ער האט געקעמפט אין „פאריזער רעווי" און אין „רעווי פאר דראמאטיק" פאר אלץ, וואס איז מאדערן און אומבאקאנט. אין אט די ארטיקלען איז פאראן דער ערשטער פארטרעט פון הוגא וואלף, א בילד פון יונגן רישארד שטראוס און דעבוססי. אומערמידלעך קוקט ער זיך אום אין אלע זייטן און זוכט די נייע שפעריש קרעפטן פון דער אייראפאישער טאן-קונסט. ער פארט הערן דעם שטראסבורגער מוזיקאנט גוסטאוו מאהלער, און פארט קיין ב"ן אויף די בעטהאווען-ימים-טובים. קיין שום זאך איז נישט געבליבן פרעמד פאר זיין לוידנשאפטלעכן באגער צו וויסן, ווי אויך פאר זיין חוש פון גערעכטיקייט. פון קאטאלאניען ביז סקאנדינאוויען לויערט ער אויף יעדער נייע כוואליע אין אומענדלעכן ים פון מוזיק, און איז אקוראט אזוי היימיש מיטן איצט ווי מיט דער פארגאנגענהייט.

זייענדיק אין אט די יארן א לערער — האט ער גופא פיל געלערנט פון לעבן. נייע קרייזן אנטפלעקן זיך פאר אים אין דעם זעלבן פאריז, די שטאט, וועלכע ער האט ביז איצט געקענט נאר אויף אזויפיל, וויפל ער האט זי געזען ארויסקוקנדיק פון פענסטער אין זיין סטודיע-צימערל. זיין שטעלונג אין דער אוניווערזיטעט, זיין חתונה-האבן ברענגען דעם איינזאמען מענטש, וואס האט ביז איצט געלעבט צוזאמען מיט עטלעכע פארטרויטע פריינד און מיט פרעמדע העלדן, אין באריהרונג מיט דער גייסטיקער און וועלטלעכער געזעלשאפט. אין חויז פון זיין שווער — דער באריממטער ארכעאלאג מישעל ברעאל — דערקענט ער די סמעטענע פון דער סארבאנע, אין די סאלאנען— דעם גאנצן טומל פון פינאנץ-מענטשן, בירגער, באאמטע, אלע שיכטן פון דער שטאט, און ער ווערט דורכגעווען מיט די אלע פאריזער קאסמאפאליטישע עלעמענטן. דער ראמאנטיקער ראמען רעלאן

מיט בּאַגייסטערונג. ס׳איז נישט פּאַראַן אין דער קונסט קיין סתירות אָן קייגע שפּאַלטונגען. „די גשטיקטע מוז האָבן פּאַר איר געגנשטאַנד די לעבעדיקע איינהייטלעכקייט פון דעם מענטשלעכן גייסט, אָן דערפּאַר מוז די גשטיקטע ערייגערענגען א סדר אין דער אַנטשטייאונג פון אַלע מענטשלעכע געדאַנקען".

פון יענע לעקציעס, וועלכע ראָלאַן האָט געהאַלטן אין דער „שול פון הויכע סאָציאַלע שטודיען" און דערנאָך אין דער סאָרבאָנע, דערציילן נאָך צוהערער ביזן היינטיקן טאָג מיט גרויס דאַנקבּאַרקייט. היסטאָריש איז אין יענע לעקציעס געווען בלויז דער געגנשטאַנד, וויסנשאפטלעך איז געווען בלויז דער פונדאַמענט. ראָמען ראָלאַן האָט ביז היינט אויסער זיין אוניווערסאַלן רום אויך א שם אלס מוזיק-פּאָרשער. ער האָט, דוכט זיך, אַנטדעקט דעם מאַנוסקריפּט פון לואידזשי ראָסס׳ „אַרפּעג" אין אויפּגעלעבט דעם פּאַר-געסענעם פּראַנצעסקאַ פּראָווענקאַל. אָבער ראָלאַנס מענטשלעך-אום-פּאַסנדיקע, ענציקלאָפּעדישע אויפּפאַסונגען האָבן גענאָכט פון זייער לעקציקס „איבער דעם אַנהויב פון אָפּערע" פּאַר פּרעסקאַ-בילדער פון לאַנג-פּאַרשוווּנדענע קולטורן. צוזאַמען מיט די ווערטער וועגן דער מוזיק — האָט ראָמען ראָלאַן געגעבן מוזיק גופא, האָט געמאַכט אויפן קלאַויר קיינע פּרווון און געפּרווועט אויפצוועקן לאַנג שטום-געוואָרענע, גרייז-גרוי אַריעס, וואָס האָבן מיט א דריי הונדערט יאָר אויפגעבליט אין דעם זעלבן פּאַריז און וועלכע זענען איצט געלעגן צווישן פּאַרמעטן און אין שטויב. שוין דאָמאָלס האָט זיך אָנגעהויבן אין דעם יונגן ראָלאַן יענע אוממיטלבּאַרע ווירקונג אויף די מענטשן, יענע לייטערנדיקע, בילדנדיקע, דערהויבנדיקע, בילדנדיקע און בא-גייסטערנדיקע קראַפט, וועלכע האָט, וואָס אמת, ארומגענומען אַדאַנק ראָלאַנס דיכטערישע ווערק אלץ וויטערדיקע קרייזן, און איז גע-שטיגן אָן א שיעור; אָבער אין תוך געזומען איז אט-די קראַפט טריי געבליבן איר אורשפרינגלעכער כונה: צו ווייזן אין אלע פּאַרמען פון דער געשיכטע און געגנוואַרט פון דער מענטשהייט די גרויסקייט פון די געשטאַלטן און די איינהייטלעכקייט פון אלע זייערע באַמיונגען.

ס׳איז זעלבסטפּאַרשטענדלעך, אז ראָלאַנס ליידנשאפט צו מוזיק איז נישט געבליבן שטיין ביי היסטאָריע. ראָמען ראָלאַן איז קיינמאל

די פּאָליטיק איז קלייניקעך און פּאַרזיכטיק, די פּיראָזאָפּיע איז נע־
וואָרן אקאדעמיש און אבסטראקט, קיין שום בשותפותדיקס בינדט מער
נישט די נאַציע, וואָס איר גלויבנס־קראַפט איז אָפּגעשניטן געוואָרן
מיט צען יאָר צוריק. ראָאָן וויל וואָגן עפעס צו טון, אָבער די
וועלט וויל נישט קיין גצוואָגטקייטן; ער וויל קעמפן, אָבער די וועלט
וויל מנוחה. ער שטרעבט צו געמיינזאַמקייט, די וועלט אָבער דאַרף
בלויז דעם געמיינזאַמען גענוס.

אָבער פלוצלינג האָט א שטורם א קער גענומען מיטן גאַנצן
לאַנד. די טיפסטע תהומות פון פראַנקרייך זענען אויפגערודערט גע־
וואָרן. מיט איין מאָל שטייט די גאַנצע נאַציע אין ברען צוליב א
גייסטיקן, צוליב א מאָראַלישן פּראָבלעם. און פּונקט מיט ליידנשאפט,
ווי א מוטיקער שווימער, וואַרפט זיך ראָאָן אַריין דער ערשטער
אינם רוישנדיקן מבול. אין משך פון איין נאַכט האָט די דרייפוס־
אפערע צעטייטן גאַנץ פראַנקרייך אין צוויי פּארטייען. מ'קען דאָ
נישט שטיין פון א זייט, ס'איז אוממעגלעך קאָלט צו באַטראַכטן
אָט דעם פראָבלעם. די בעסטע מענטשן וועלן פּארכאַפט פון אָט דער
פראַגע אויפן שטאַרקסטן אופן. אין משך פון צוויי יאָר איז די
גאַנצע נאַציע צעשניטן ווי מיט א שארף מעסער אויף צוויי מיינונגען:
דרייפוס איז שולדיק, אָדער אומשולדיק? — דער דאָזיקער שניט גייט
דורך אָן רחמנות (אַמבעסטן קען מען עס דערקענען אין „זשאָן־
קריסטאָף" אוּן אין פּעגיס מעמואַרן) אין סאַמע מיטן פון משפחות,
שיידט אָפּ איין ברודער פון אַנדערן, פירט צו פרעמדקייט
צווישן עלטערן און קינדער, ברענגט אַריין מחלוקת צווישן פריינד.
מיר הייַנט קענען עס כּמעט נישט משיג זיין, ווי אזוי א חשד פון
שפּיאָנאַזש אויף אן ארטילעריע־אָפיציר זאָל קענען וועלן א קריזיס
פּאַרן גאַנצן לאַנד. אָבער א פאַקט איז, אז די ליידנשאפט צעוואַקסט
זיך אוּן נעמט אָן גייסטיקע פּאָרמען: יעדן איינציקן וועלט אַווצקנע־
שטעלט א געוויסנס־פראַגע, א משפט צווישן פאַטערלאַנד און גערעכ־
טיקייט. די דאָזיקע פראַגע וואַרפט אַריין אין קאַמף מיט אן עקס־
פּלאָסיוון כוח די מאָראָלישע קראַפט פון יעדן אויפריכטיקן מענטש.
ראָאָן איז געווען איינער פון די ערשטע אין יענעם ענגן קרייז,
וואָס האָבן פון אָנהויב אָן געהאַלטן דרייפוסן פאַר אומשולדיק, אוּן

ווערט אין דידאָזיקע יאָרן נישט ווילנדיק א באַאָבאַכטער. זיין אידע־
אליזם ווערט רייכער מיט קריטישע כוחות אויף פאַרלירט פונדעסט־
ווענען נישט זיין אינטעלעקטועליט. די אלע ערפאַרונגען (אָדער בעסער
געזאָגט: אַנטוישונגען), וועלכע ער זאַמלט דאָ אָן פון די אלע בא־
געגענישן, אָט די גאַנצע מאַסע פון אלטעגלעקטייט — ווערט שפּעטער
דער צעמענט און פונדאַמענט פאַר דער פאַריזער וועלט אין „דער
יריד" און „דאָס הויז". רייזעס קיין דייטשלאַנד, שווייץ, עסטרייך און
איטאַליען ברענגען מיט זיך א מעגלעכקייט צו פאַרגלייכן, און אויך
נייַ וויסן. אלץ מער שפּרייט זיך אויס איבער דעם געשיכטלעכן וויסן־
דער וואקסנדיקער האָריזאָנט פון מאָדערנער קולטור. דער צוריקגעקו־
מענער פון איראָפּע האָט אַנטדעקט פאַר זיך פראַנקרייך און פּאַריז;
דער היסטאָריקער האָט אַנטדעקט די וויכטיקסטע עפּאָכע פאַר דעם
לעבעדיקן מענטש: די געגנווארט.

ק א מ ף ־ י א ר ן

אלץ איז איצט אין דעם דרייסיקיעריקן ראָלאַן אַן איינגע־
האלטענער כּוח, א געצוימטע ליידנשאַפט צו מעשים. אין אלע צייכנס
און בילדער, אין עבר און אין די קינסטלערישע געשטאַלטן פון הוה־
אומעטום האָט ראָלאַן געזען דאָס גרויסע. איצט פילט ער א דראַנג
איבערצולעבן עפּעס גרויסס און צו פאַרמען עס.

אָבער דער וויקן צו גרויסקייט האָט געפונען פאַר זיך א קלייַנע
צייט. וועג ראָלאַן האָט אָנגעהויבן — זענען די גרעסטע לייט פון
פראַנקרייך שוין געהאַט אַוועק. ויקטאָר הוגא, דער רופער צו אידע־
אליזם, פלאָבער, דער הערָאישער אַרבעטער, רענאַן דער חכם —
זענען שוין טויט. די שטערן פון שכנותדיקן הימל — רישאַרד
וואַגנער און פרידריך ניטשע, זענען אַראָפגעפאַלן, אָדער
פאַרטונקלט געוואָרן. די קונסט, אפילו די ערנסטע קונסט פון א
זאָלא אָדער מאַפאַסאַן, דינען נאָר דער מאַג־טעגלעכקייט, זיי שאַפן
בקויז אַן אָפּשפּיגלונג פון דער פאַרדאַרבענער אוז פאַרפוילטער צייט.

באשליסט ראָלאַן מיט זיינע חברים זי צו באַקעמפן נישט מיט אירע אייגענע מיטלען, ד. ה. מיט ליאַרם און חוצפה, נאָר מיט א מאַ־ראַלישן ביישפיל פון שטילער אויפאָפערונג און געדולדיקייט. פופצן יאָר דורכאַנאַנד איז ערשינען זייער צייטשריפט „Cahiers de la quinzaine", וועלכע זיי אַליין האָבן געשריבן און אַרויסגעגעבן, מ׳האָט נישט געמאַכט קיין שום רעקלאַמעס, קוים מ׳געפינט אַמאָל ביי א בוכהענדלער א העפט. סטודענטן, עטלעכע לייטראַטן, א קלייניער ענגער קרייז — אָט די דאָזיקע זענען געווען די לעזער, פון וועלכע ס׳איז ערשט שפעטער אויסגעוואַקסן א גאַנצער עולם. אין משך פון צען יאָר האָט ראָלאַן אין יענע העפטן אָפגעדרוקט זיינע אַלע ווערק, גאַנץ זשאַן־קריסטאָף, בעטהאָווען, מיקל־אַנדזשעלאָ, די דראַמען — נישט באַקומענדיק — דער דאָזיקער פאַל האָט נישט קיין ביישפיל: אין דער נייער ליטעראַטור—קיין אײַן פרענק האָנאַראַר. (זיין פינאַנציעלער מצב איז אגב וויַיט נישט געווען קיין גלענצנדער). בלויז כדי שטארקער צו מאַכן זייער אידעאַליזם, בלויז כדי צו שאַפן א מאָראַלישן ביישפיל — האָבן די דאָזיקע מענטשן זיך אָפגעזאָגט צען יאָר צייט פון יעדער כבוד, פון פאָפולאַריטעט און אויך פון יעדער האָנאָראַר — פון דעם גאַנצן חוט־המשוש אין דער רעליגיע פון ליטעראַטור. ערשט צוזאַמען מיט ראָלאַנס, פעגיס און סיאַרעס שפעטן רום, ווען ס׳איז געקומען די צייט אויף אָט דער צייטשריפט— ערשט דאַמאָלס האָט מען אויפגעהערט ארויסגעבן די צייטשריפט, וואָס קען באמת דינען פאַר א דענקמאָל פון פראַנצויזישן אידעאַליזם און פון קינסטלעריש־מענטשלעכער חברישקייט.

יאָ, נאָך א דריט מאָל האָט ראָלאַנס גייסטיקע לויַדנשאַפט געפרווט זיך אויסלאָדן אין א טאַט. נאָך א דריט מאָל איז ראָלאַן אַרויסגעטרעטן אויף א צייט אין א געזעלשאַפט, כדי צו שאַפן עפעס לעבעדיקס. א גרופּע יונגע לויַט — דערקענענדיק מיט רעכט די גאַנצע ווערטלאָזיקייט און פאַרדאָרבנקייט פון דער פראַנצויזישער בולוואַר-דראַמע, וואָס איז פוּל מיט מאַן-און-וויַיב-אַקראָבאַטיק פון א געלאַנגווויליקטן עולם בירגער — האָט געמאַכט א פרווו ווידער צו שאַפן די דראַמע פאַרן פאָלק, פאַרן פראָלעטאַריאַט, און אַזוי־ארום געבן דער דראַמע א נייע קראַפט. ראָלאַן האָט זיך געגומען צו דעם

גראָד די קלייניע האָפנונג, אַז דרייפוסעס פראָצעס זאָל האָבן אַ גליק-לעכן אויסגאַנג האָט אין ראָלאַנען אויפגעריצט דאָס געוויסן. פֿעגין האָט מער אינטערעסירט די מיסטישע קראַפט פון פראָבלעם. פֿעגי האָט געהאָפט, אַז אָט דער פראָבלעם וועט אַריינברענגען אַ גייסטיקע רייניקונג אין זיין פאַטערלאַנד און ער האָט דערפאַר געשריבן צוזאַמען מיט בערנארד ׳אזרן בראָשורן, וואָס האָבן צעצונדן די אַפֿערע אין פלאַמען. ראָלאַנען דאָגעגן האָט באַגייסטערט דאָס אימאַגינטע פראָבלעם פון גערעכטיקייט. ראָלאַן האָט פאַראייביקט אָט דעם פראָבלעם און אים געלאָזט איבערוואַקסן די צייט אַדאַנק זיין דראַמאַטישער פאַרא-פראַזע די „וועקע", וועלכע ער האָט פאַרצפּנטלעכט אונטער דעם פּסעודאָנים סט. יוסט. די דאָזיקע דראַמע איז אויפגעפירט געוואָרן פֿאַרן פּובליקום אין דער געגנווארט און מיט דעם ליידנשאַפטלעכן אָנטייל פון זאָלא, שוירער-קעסטנער און פיקאַרד. ערשט שפּעטער — וואָס מער דער פראָצעס איז געוואָרן כאָלישישער, וואָס מער ס׳באַ-גוצן זיך מיט אים די פריימויערער, די אַנטיקלעריקאַליסטן, די סאָ-ציאַליסטן, כדי אַדאַנק דעם פראָצעס דורכצופירן זייערע אייגענע צילן; וואָס מער ס׳הויבט אָן זיך אַרויסצוווייזן דער פראָקטישער ערפאָלג — אַלץ מער צים זיך ראָלאַן צוריק. זיין ליידנשאַפט האָט אַלמאָל אַ שייכות מיט דעם קיינמאָל נישט פאַרענטפערטן. אויך אין דעם פאַל קען מען אַלאַנען רימען פאַר אייגעם פון די ערשטע און אייגזאַמסטע קעמפער אין אַ היסטאָרישן מאָמענט.

גלייכצייטיק שאַפט ראָלאַן האָנט ביי האָנט מיט פּעגין און מיט דעם אַלטן, אין-קאָמף-צוריקגעפונענעם יוגנט-חבר סיאָרע — אַ נייעז פראָנט. אָבער נישט קיין רעשיקן, ליאַרמענדיקן פראָנט, נאָר אַ קאָמ-פּאַניע, וועמענס שטילער, פאַרשוויגענער הערואיזם איז ענלעך צו אַ מין הייליקער עבודה. זיי פירן מיט ווייטיק די גאַנצע קאַרופציע, די געמיינקייט, די באַנאַליטעט און סוחרישקייט פון דער ליטעראַטור, וואָס האָט דאָמאַלס באַהערשט פאַריז. אָט די ליטעראַטור צוּ באַקעמפן אָפן — האָט נישט געקענט האָבן קיין שום אויסזיכטן אויף ערפאָלג. ווייל די דאָזיקע הידרע האָט גהאַט אין די הענט אַלע צייטשריפטן און זשורנאַלן. אין ערגעץ האָט מען נישט געקענט געבן קיין טויט-קלאַפ אָט דער גלאַטיקער, קוואַליקער, טויזנט-הענטיקער חיה. דערפאַר

וואָס האָט אַ ממשותדיקע פּעולה אויפן גלויבן פונם גאַנצן דור: — זשאַן קריסטאָף.

שטילע צען יאָר

אויף אַ רגע איז ראָמען ראָלאַן באַקאַנט געוואָרן דעם פּאַריזער פובליקום פאַר אַ געלעגנהייט, מוזיקער און דראַמאַטורג, פון וועלכן מ׳קען פיל האָפן. דערנאָך איז ער אויף יאָרן לאַנג פאַרשוווּנדן געוואָרן. קיין שום שטאָט האָט נישט אַזא גרינטלעכע, מייסטערהאַפטע פעקייט צו פאַרגעסן, ווי פראַנקרייכס הויפּטשטאָט. קיינמאָל ווערט נישט דערמאנט דער נאָמען פון דעם מתבודד, אַפילו נישט אין די קרייזן פון ליטעראַטן און דיכטער, וועלכע זענען סוף-כּל-סוף מחויב צו וויסן, וואָס אַזוינס ס׳פאַרמאָגט די ליטעראַטור. מ׳האָט דערנאָך ספעציעל איבערגעבלעטערט אַלע רעוויזן, אַנטאָלאָגיעס און ליטעראַטור-געשיכטעס פון יענער צייט, אָבער אין ערגעץ האָט מען נישט געפונען אַפילו קיין זכר פון ראָלאַנען, וועלכער האָט שוין דאַמאָלס געהאַט אַנגעשריבן אַ טוץ דראַמען, זיינע ווונדערבאַרע ביאָגראַפיעס און געהאַט שוין פאַרעפנטלעכט זעקס בענדער פון „זשאַן קריסטאָף״ די צייטשריפט "Cahiers de la quinzaine„ איז געווען פאַר זיינע ווערק דאָס וויכּטיקע און דער קבר צוזאַמען. ראָלאַן איז געווען אַ פרעמדער אין דער שטאָט, כאָטש ער האָט בעסער ווי יעדער אַנדערער, בילדערישער און אַרומנעמענדיקער געפּאַרמט איר גייסטיקע עקזיסטענץ. ער איז שוין לאַנג געווען נאָך פערציק יאָר און נאָך נישט געווּסט, וואָס אַזוינס ס׳איז האָנאָראַר, נישט געהאַט קיין שום נאָמען, קיין שום אייגנפלוס, קיין שום פאַקטישע באַלוינונג. ווי טשארלז לואי פיליפ, ווי וועראהארן, ווי קלאָדעל, סיאַרע — די גרעסטע ביים סוף פון 19-טן יאָרהונדערט — אַזוי איז אויך ראָלאַן געווען נישט טעטיק, אומבאַקאַנט נישט געקוקט אויף זיין שפּעריישער הויך. זיין לעבן איז אַ לאַנגע צייט געווען דער גורל, פון וועלכן ראָלאַן האָט אַזוי פיין דערצייקט: — די טראַגעדיע פון פראַנצויזישן אידעאַליזם.

מיט גרויס התלהבות. ער שרייבט ארטיקלען, מאניפעסטן, א גאנץ בוך. ער האט אויך אויף דעם געביט גשאפן א רייע דראמען, וואס פארהערלעכן די פראנצויזישע רעוואלוציע. זשאָרעס לאזט אויפירן זיין דאנטאן פאר די פראנצויזישע ארבעטער און האלט דערביי פאר זיי א רעדע, ס'ווערן אויך געשפילט אנדערע דראמען. אבער די טאג-פרעסע האט זיך באצויגן צו דעם מיט פיינטשאפט און געטון אלץ, וואס מעגלעך, כדי אפצוקילן אט די לוידנשאפט. און באמת, אסאך אנטיילנעמער ווערן אפגעקילט און באלד איז געבראכן די גאנצע אחדות פון דער יוגנטלעכער גרופע. ראלען איז געבליבן אליין, רייכער מיט ערפארונגען און מיט אנטוישונגען, אבער פול מיט גלויבן, ווי פריער.

נישט געקוקט דערויף, וואס ראלען איז געווען לוידנשאפטלעך פארפונדן מיט אלע גרויסע באוועגונגען, איז ער דאך געבליבן אינערלעך פריי. ער גיט צושטייער זיין קראפט פאר פרעמדע אידעאלן, אבער ער לאזט זיך נישט בלינד פון זיי שוועקריסן. אלץ, וואס ער האט געשאפן מיט אנדערע בשותפות, אנטוישט אים. דאס בשותפות-דיקע ווערט אלעמאל פארדארבן דאנק דער נישט אויסגעהאלטנקייט פון דער סביבה. פון דרייפוסעס פראצעס האט מען געמאכט א פאליטישע אפערע, דאס „טעאטער פון המון" (Theatre de Peuple) גייט צו גרונד דורך פערזענלעכער קאנקורענץ, ראלענס דראמען, וואס זענען געווען באשטימט פאר פאלק, ענדיקן זיך מיט איין-און-איינציקן טעאטער-אוונט. זיין פאמיליען-לעבן ווערט צעבראכן — אבער קיין שום זאך איז נישט געווען ביכולת צו צעברעכן זיין אידעאליזם. אויב מ'קען נישט אנווארפן דעם גייסט דער געגנווארט — פארלירט ער פונדעסטוועגן נישט דעם גלויבן אין גייסט גופא. זיך אנטוישנדיק דערמאנט זיך ראלאן אין די גרויסע מענטשן, וואס האבן פארבינטן דעם טרויער אויף ארבעט, באזיגט דאס לעבן מיט דער קונסט. ער פארלאזט דאס טעאטער, פארלאזט זיין פראפעסאר-אמט, טרעט-ארויס פון דער וועלט, כדי אין בילדער צו פארמען דאס לעבן, וואס לאזט זיך נישט ענדערן דורך מעשים. אנטוישונגען זענען פאר אים בלויז ערפארונגען. אין משך פון צען יאר איינזאמקייט בויט ער אויף א ווערק, וואס איז עטיש ווירקעכער פון דער ווירקלעכקייט, א ווערק,

שום באַדינונג אויסער דער באַלעבאָסטע, וואָס לאָזט נישט צו צו דעם אייגנזאַמען יונגמאַן קיין שום געסט און באַזוכער.

אין צימער — ביכער און ביכער, זיי פילן-אויס די וועגט, לינן געדיכט אָנגעלייגט אויפן פענסטער, אויף דעם טיש און די שטולן. ס׳ליגן אָנגעוואָרפן פאַפירן, א פאָר צייכענונגען אויף די וועגט, פאָטאָגראַפיעס פון פרײַנד און בעטהאָוועגס ביוסט. נאָענט ביים פענסטער — א הילצערנער טיש מיט טינט-און-פעדער, צוויי שטולן, א קלײנער אויוון. נישטאָ קיין שום טייערע זאַך אין דעם צימער, נישטאָ קיין שום ווייכע זאַך, וואָס זאָל גיבן חשק זיך אָפצורוען, אָדער צו פאַרברענגען געמיטלעך: א סטודענטן-בודקע, א קליינע תפיסה פון אַרבעט.

צווישן די ביכער אין צימער דרייט זיך אַרום ראַכן. א מידער מענטש, אַ׳עמאָ אָנגעטון טונקל, ווי א גייסטלעכער, א שמאָלער, א הויכער, א שוואַכער, דאָס פנים — בלאַסלעך און געלבלעך, ווי דאָס פנים פון א מענטש, וואָס איז זעלטן אינדרויסן. פיינע קנייטשן אונטער די שלעפן. מ׳פילט א שאַפנדיקן מענטש, וואָס איז אסאַך וואַך און שקאָפט ווייניק. אַלץ איז צאַרט אין אים: דער ריינער פראָפיל, וועמענס ערנסטע יניע ס׳קען נישט איבערגעבן קיין שום פאָטאָגראַפיע, די שמאָלע הענט, די האָר, וואָס זיבערן זיך הינטער דעם הויכן שטערן, די בּאָרד, וואָס הויבט זיך אָן אונטער די דינע ליפן און איז שיטער און זאַנפט, ווי א העלער שאָטן. אַלץ איז אין אים שטיל: דאָס קול, וואָס לאָזט זיך הערן נישט גערן בעת א שמועס, דער עטוואָס געבויגענער גאַנג, וואָס לאָזט דערקענען די צוגעבויגנקייט בעת דער אַרבעט, די תנועות, וואָס ווערן כסדר באַהערשט, דער פאַמעלעדיקער טריט.

מ׳קען זיך גאָרנישט פאָרשטעלן עפּעס שטילערס, ווי ראָאַנט אָנוועזנהייט. מ׳וואָלט אפילו געקענט מיינען, אז די דאָזיקע תלמיד-חכמישע רויקייט קומט פון שוואַכקייט אָדער פון מידקייט, ווען נישט די אויגן אין דעם פנים, וואָס זענען קלאָר, קוקן פון צייט צו צייט אַקעגן זיך שאַרף, ווי א מעסער, פון הינטער די רויטלעכע לעדלעך, און פאַרטיפן זיך דערנאָך אויפסניי אין גוטקייט און געפיל. אין דער בלויקייט פון זיינע אויגן איז דאָ עפּעס אַזוינס, וואָס דערמאָנט די טיפקייט פון א וואַסער, וועמענס פאַרביקייט שטאַמט נאָר פון דער

אָבער גרעסט די דאָזיקע שטילקייט איז נויטיק געווען אוּן האָט צוגעגרייט ראָלאָנען צו זיינע קאָנצענטרירטע ווערק. דער גרויסער מענטש דאַרף זיין פריער איינזאָם, איידער ער געווינט די וועלט. נאָר ווייט אָפּגעזונדערט פון פובליקום, נאָר אין דער גרעניץ פון הערא־אישער גלייכגילטיקייט צו יעדער ערפאָלג קען א מענטש וואָגן אויף אזא האָפענונגסלאָזע ארבעט, ווי אין א צייט פון וואקסנדיקן נצחיקן גאַליזם אָנצושרייבן א גיגאנטן־ווערק פון צען בענדער, וווּ דער העלד איז א דייטש. נאָר אין אָפּגעזונדערטקייט קען אזויפיל אוניווערסאַלקייט פון וויסן זיך אנטוויקלען צו דער מדרגה פון א ווערק. נאָר די אומ־געשטערטע, פון מענטשלעכן אָטעם נישט באַרירטע שטילקייט האָט געגעבן ראָלאָנען די מעגלעכקייט רויק אוּן איבערגעקערט צו געבן דאָס ווערק אין זיין גאַנצער פולקייט.

צען יאָר צייט איז ראָלאָן געווען דער גרויסער „נהבא אל הכלים" אין דער פראַנצויזישער ליטעראַטור. א סוד רינגלט אים אַרום: דער סוד פון ארבעט. יאָרן לאַנג, צענדליקער יאָרן רינגלט אַרום זיין איינזאַמע מי א טונקעלער מצב פון אומבאַקאַנטקייט. פיל ליידן איז פאַראַן אין אָט די יאָרן, פיל שווייגן אוּן פיל וועלט־וויסן; דאָס וויסן פון א מענטש, וואָס אליין איז ער פון אלע אומבאַקאַנט.

זיין בילד

צוויי צימערלעך, גרויסע ווי ניס־שאַקן, אין הארץ פון פאַריז, סאַמע אונטערן דאַך. פינף שטאַק אין דער הויך גרייכן די הילצערנע טרעפ. אונטן דונערט שטיל, ווי א ווייטער שטורם, דער מאַנטפאַרנאַס־בולוואַר. אַמאָל גיט א ציטער אויפן טיש א גלאָז, ווען אונטן לויפט אַדורך דער שווערער „מאַטאַרבוס". אָבער די פענסטער גייען אַרויס אויף נידעריקע שכנותדיקע הייזלעך, אין אן אלטן קלויסטער־גאַרטן, אוּן אין פרילינג ווייעט אריין א ווייכער דופט פון בליונג דורך די געעפנטע פענסטער. אין דער הויד איז נישטאָ קיין שום שכן, קיין

השמשות ביים קלאָויר און זיך אויסגעשמועסט מיט די גרעסטע גייסטער פון דער מוזיק. ער האָט דאָמאָלס אַראָפגעצויגן מעלאָדיפס פון אַנדערע וועלטן אין דעם ענגן צימערל, וואָס איז פאַר זיך אַליין גענוגן אַ וועלט פון שאַפנדיקן גייסט.

ד ע ר ר ו ם

1910. אַן אויטאָמאָביל לויפט-אַדורך מיט רויש דורך די „צלי-זאַישע פעלדער" איבעריאָגנדיק דעם אייגענעם וואָרענישׂ-רוף. אַ גע-שרייַ — און דער נישט פאַרזיכטיקער, וואָס איז גראד איבערגעאַנגען אויף דער אַנדערער זייט, ליגט שוין אונטער די רעדער. אַ צע-בלוטיקטן מיט צעבראָכענע אברים הויבט מען אויף דעם איבערגע-פאַרענעם און מ׳ראַטעוועט זאָרגצוודיק דאָס געבליבענע ביסל לעבן אין אים.

קיין זאַך קען נישט אַזוי בולט מאַכן דעם סוד פון ראָמען ראָלאַנס רום ווי דער גדאַנק, ווי וויניק ס׳וואָלט נאָך דאָמאָלס בא-דייטעט פאַר דער ליטעראַרישער וועלט ראָלאַנס טויט. אַ קליינע נא-טיר אין צייטונגען, אַז דער מוזיק-לערער פון דער סאָרבאָנע, פראָפעסאָר ראָלאַן, איז געפאַלן אַ קרבן. אפשר וואָלט זיך אויך עמיץ דערמאָנט, אַז אַ מענטש מיט אַזא נאָמען האָט מיט פופצן יאָר צו-ריק פאַרפאַסט אַסאַך צוזאַגנדיקע דראָמען און מוזיקאַלישע שריפטן. אין דעם גאַנצן דריי-מיליאָניקן פאַריז וואָלט מען קוים געפינען אַ הייפעלע מענטשן, וואָס וואָלט געווּסט וועגן דעם פאַרלוירענעם דיכטער. אַזוי מיסטיש-אומבאַקאַנט איז ראָמען ראָלאַן געווען צווישׂ יאָר פריער, איידער ער האָט באַקומען אַן אייראָפּאַישן רום; אַזוי אום-באַקאַנט איז ער געווען אין דער צייט, וועו ס׳זענען שוין געווען פאַקטיש געשאַפן די אַלע ווערק, וואָס האָבן אים געמאַכט פאַר דעם מנהיג-הדור: נעמלעך — דער טוץ דראָמעס זיינע, די הראָאישע ביאָ-גראָפיעס און די ערשטע אַכט בענדער פון „זשאַן-קריסטאָף".

וואונדערבאַר איז דער סוד פון רום, וואונדערבאַר איז זיין

רייגקייט. (און דערפאר זענען אלע ראָלאָנס פאטאָגראפיעס אזוי ביקדער נישט פינקטלעך, ווייל זיי קענען נישט איבערגעבן זיינע אויגן, וואָ ס'ליגט ראָלאָנס גאנצע נשמה). דאָס גאנצע שיינע פנים ווערט לע-בעדיק אדאנק ראָלאָנס בליק, אקוראט ווי דער שוואכער קערפער ווערט באלעבט דורך דעם געהיימניספולן פייער פון דער ארבעט.

ווער קען דאָס אויסמעסטן ראָלאָנס ארבעט, די אומענדלעכע ארבעט פון אט-דעם מענטש, וואָס זיצט אָפּ יאָרן לאנג אין געפענ-געניש פון זיין אייגענעם קערפער, אין געפענגעניש פון דעם קלייגעם צימערל! די ביכער, וועלכע ער האָט אָנגעשריבן, זענען נאָר א קלייניגער טייל פון זיין ארבעט. א ק'ן האָט ארומגענומען די ברענע-דיקע נייגעריקייט פון דעם איינזאמען ראָלאָנס: די קוילטורן פון אלע שפראכן, די געשיכטע, פילאָזאָפיע, דיכטונג און מוזיק פון אלע נא-ציאָנען. מיט אלע שטרעבונגען געפינט ער זיך אין פארבינדונג, וועגן אלע ענינים זענען בייַ אים פארן כתבים, בריוו, נאָטיצן. ער שמועסט מיט זיך און מיט א צווייטן און בשעת מעשה לויפט די פעדער איבערן פאפיר פארויס. מיט זיין פיינער גוטער האנטשריפט, וואָס לייגט אוועק די אותיות מיט קראפט, האלט ער צו אי די אייגענע געדאנקען און אי די פרעמדע. ער פארמאָגט אָן א שיעור מעלאָדיעס פון פארגאנגענע צייטן געשריבן אויף שמאָלע העפטן, אויסצוגן פון צייטשריפטן, פראָגמענטן און אויך א גאנצן אוצר פון אייגענע כתב-ידן. כסדר ברענט אין אים דער פלאם פון דער ארבעט. זעלטן פארגינט ער זיך מער ווי פינף שעה שלאָף, זעלטן פארגינט ער זיך א שפאציר אין דעם נאָענטן זוקסענבורג, זעלטן קריכט ארויף א פריינט אויפן פינפטן שטאָק כדי שטיל'ערהייט זיך איבער-צושמועסן מיט אים.

אויך ראָלאָנס רייזעס האָבן געטראָגן בלויז א כאראקטער פון פארשונגען און זוכענישן. אויסרופן זיך איז פאר ראָלאָנען געווען טוישן איין ארבעט אויף דער אנדערער, שרייבן בריוו אנשטאט לייענען ביכער, זיך פארנעמען מיט פילאָזאָפיע אנשטאָט מיט דיכטונג. זיין אָפּשליסן זיך איז אין אמתן געווען א טעטיקע געמיינזאמקייט מיט דער וועלט, און פרייַ שעהן זענען פאר אים בלויז די יום-טובדיקע מינוטן אין לאנגן טאָג, וועו ראָלאָן איז געזעסן אין בין-

זיי אים מיט „זשאן-קריסטאָף" און אזוי אַ גאַנץ לעבן. די געטרייַע אנהענגער פון די "Cariers de la quinzaine" באַקומען אַלץ נייַע פרייַנד. אין דער הילף פון דער פרעסע, בלויז דורך דער נישט אָנזעוודיקער וויירקונג פון דער וואַקסנדיקער סימפּאַטיע מערן זיך די אויפלאָגעס פון ראָלאַנס ווערק, אין אויסלאַנד ערשיינען איבערזעצונגען. דער אויסגעצייכנטער שווייצאַרישער שריפטשטעלער פּאָול סיפּעל האָט סוף-כּל-סוף פאַרענדיקט די ערשטע אָרומנעמענדיקע ביאָגראַפּיע פון ראָמען ראָלאַן. פיל פריער איידער די צייטונגען דרוקן זיין נאָמען איז שוין ראָמען ראָלאַן באַליבט, און דער פּריז פון דער אַקטדעמיע פאַר זיין פאַרענדיקט ווערק איז בלויז געווען דער טראָמייטער, וואָס האָט צוזאַמענגענומען זיינע געטרייַע אָנהענגער. מיט איין מאָל האָט מען אָנגעהויבן וועגן אים רעדן. כּמעט אין פּופּציקסטן יאָר פון זיין לעבן. אין 1912-טן יאָר איז ער נאָך אומבאַקאַנט, אין 1914-טן יאָר האָט ער שוין אַ וועלט-רום. מיט אַ געשריי פון איבערראַשונג האָט דאָס דור דערקענט זיין פּירער.

ווי אין אַלע געשעענישן פון ראָמען ראָלאַנס לעבן, איז אויך אין זיין רום פאַראַן אַ מיסטישער זין. דער רום איז געקומען שפּעט צו דעם פאַרגעסענעם, וואָס איז אין די ביטערע יאָרן פון זאָרגן און מאַטעריעלער נויט געווען אַליין. אָבער דער רום איז פונדעסטוועגן געקומען צו דער רעכטער צייט, פאַר דער מלחמה. ווי אַ שווערד איז דער רום פאַר אים געוואָרן. אין דעם אָנטשיידנדיקן אויגנבליק האָט דער רום אים געשאָנקען מאַכט און אַ שטים, ער זאָל קענען רעדן צו גאַנץ אייראָפּע; דער רום האָט אים אויפגעהויבן הויך, כּדי ער זאָל אָנגעזען ווערן צווישן גאַנצן טומל. ר׳איז געקומען צו דער צייט, דער רום, ווייל ר׳איז געקומען דאָמאָלס, ווען ראָמען ראָלאַן האָט דורך זיינע ליידן און וויסן דערגרייכט צו זיין העכסטער מדרגה, צו אייראָפּאישער פאַראַנטוואָרטלעכקייט. און די וועלט פון שטאַרקן באַדאַרף מ׳זאָל איר אָנזאָגן איר אייביקע שליחות — די ברידערלעכקייט.

אייביקע פאַרשידנקייט. יעדע רוּם האָט זיין באַזונדערע פאָרם, אומ־
אָפהענגיק פונם מענטשן, וואָס טראָגט אים, און געהער פונדעסטוועגן
צום גורל פון דעם זעלבן מענטש. פאַראַן א רום, א קוגער און א
נאַרישער, א געריכטער און אן אומגערעכטער, א קורצאָטעמדיקער,
גיכער, וואָס צעשפּריצט זיך ווי א פייער־ווערק, א לאַנגזאַמער, שווע־
רער, וואָס קריכט נאָך דעם ווערק. ס׳איז אויך פאַראַן א רום א
טייוואָניש־שער, א בייזער, וואָס קומט צו־שפּעט און נערט זיך מיט
מתים.

צווישן ראָלאַנען און זיין רום איז פאַראַן א געהיימניספולע
פאַרהעלטעניש. פון די יונגע יאָרן אָן האָט אים פאַרפאַלגט די גרויסע
מאַניע פון רום. שוין אין די יונגע יאָרן איז ער געווען אזוי שטאַרק
באַפּשופט מיט די געדאַנקען וועגן יענעם אמתן רוּם, וואָס באַשטייט
פון מאָראַלישער מאַכט און עטישער אויטאָריטעט, אז ער האָט שטאַלק
און זיכער דורכגעלאָזט אַלע קלייניע געלעגנהייטן פון טומל און חברותא.
ער האָט געקענט דעם סוד און די סכנה, די מענטשלעכע תאוה צו
מאַכט, ער ווייסט, אז דורך זוכן דעם רוּם קען מען נאָר פאַנגען
דעם קאַלטן שאָטן פון אָט־דעם רום, נישט זיין ווירימע ליכטיקייט.
ער איז מיט קיין איין טריט נישט אַקעגנגעאַנגען דעם רום, קיינמאָל
נישט אויסגעשטרעקט נאָך אים קיין האַנט. נישט געקוקט דערויף,
וואָס ראָלאַן איז אין זיין לעבן שוין עטלעכע מאָל געשטאַנען נאָענט
פון רום, האָט ער אים אפילו מיטן אייגענעם ווילן אָפּגעשטופט פון
זיך דורך זיין בייזן פאַמפּ, עט Foire sur la place. דורך וואָס ער
האָט פאַרלוירן אויף אייביק דעם חן ביי דער פרעסע. דאָס, וואָס
ראָלאַן זאָגט וועגן זשאָן־קריסטאָף, גילט פאַר ראָלאַנס אייגענע ליידן־
שאַפט: „נישט דער ערפאָלג איז געווען זיין ציל, נאָר דער גלויבן".

„וכל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו". דער רום האָט
פיינט זיך אָנצוווּאַרפן. ער איז זיך לאַנג מישב, ווייל ער ווייל
נישט שטערן דעם ווערק, ווייל לאָזן אין חושך דאָס קערנדל, כדי
ס׳זאָל רייף־ווערן אין געדולדקייט און ליידן. אין צוויי באַזונדערע
וועלטן וואַקסן זיי, דאָס ווערק און דער רום, ערשט שפּעטער באַ־
געגענען זיי זיך. ווי קריסטאָף האָט זיך געביל־דעט דער קליינער
עולם פון זיינע אָנהענגער — אָנגעהויבן בייַ „בעטהאָווען" באַגלייטן

עקזיסטענק, הויבט אָן אַרויסווייזן אַ נייגונג זיך אַליין אומצוברענגען, טרעט ער אַרויס פון זיין פאַרבאַרגנקייט אין דער ליכטיקייט אַריין, ווערט אַן עלעמענט פון דער צייט, אַן אומפערזענלעכע מאַכט, אַ קאַפּיטל אין דער געשיכטע פון אייראָפּעאישן גייסט; און אַקוראַט ווי מ׳קען נישט אָפּזונדערן טאָלסטאָיס לעבן פון זיינע אַגיטאַטאָרישע מעשים, אַזוי קען מען אויך נישט אָפּזונדערן און אָפּגרענעצן צווישן דעם ווירקנדיקן מענטש ראָלאַן פון זיינע ווירקונגען. זינט דעם יאָר 1914 איז ראָמען ראָלאַן אידענטיש מיט זיין אידעע און איר קאַמף. ער איז נישט מער קיין שריפטשטעלער, דיכטער, קינסטלער, נישט מער קיין יחיד. ער איז די שטים פון אייראָפּע אין טיפסטן זין. ער איז דאָס געוויסן פון דער וועלט.

דער רוף אין דער צייט

אזוי ארום הויבט זיך ארויס אט דאס לעבן פון דער סונקלקייט און ווערט א תקופה: שטיל געשעט דאס, אבער אלעמאל אדאנק די שטארקסטע כוחות, לפנים זעט אויס זיין לעבן צו שטיין מן הצד, אבער אין אמתן איז ראלאנס לעבן מער פון יעדער אנדער לעבן פארבונדן מיט דעם אלעמאל מער חרובדיקן גורל פון אייראפע. אויב מ'קוקט פון אט-דעם געזיכטס-פונקט זענען אלע מניעות, די א,ע יארן פון אומבאקאנטן, אומזיסטן פארמעסטן זיך געווען נויטוועגדיק, יעדער באגעגעניש — סימבאליש. ווי א קונסט-ווערק האט דאס לעבן זיך צוזאמענגעלייגט אין א קלוגער אדנונג פון ווילן און צופאל. ס'וואלט געווען א נארישע אויפפאסונג וועגן ראלאנס גורל, ווען מ'האלט בלויז פאר א שפיל דעם פאקט, וואס דער דאזיקער אומבאקאנטער איז גראד אין יענע יארן געווארן אן עפנטלעכע מאראלישע מאכט, וואס איז אונז אלע נויטיק געווען, ווי א פארטיידיקער.

אנגעהויבן פון יאר 1914 ווערט אויסגלאשן ראמען ראלאנס פריוואטע עקזיסטענץ; זיין לעבן געהערט מער נישט אים, נאר דער וועלט, זיין ביאגראפיע ווערט היסטאריע און קען מער נישט אפגעזונדערט ווערן פון זיינע עפנטלעכע מעשים. פון זיין ווארשטאט האט מען דעם איינזאמען ראלאן א שליידער געטון אין דער וועלט אריין. ער, ווילכן ס'האט ביז איצט קיינער נישט געקענט, לעבט ביי אפענע טיר און פענסטער, יעדע אפהאנדלונג זיינע, יעדער בריוו זיינער ווערט א מאניפעסט, זיין פערזענלעכע עקזיסטענץ ווערט א הערא-שער שפיל. פון דער שעה, ווען זיין טייערסטע אידעע, אייראפעס

דער דראמאטישער אנהויב

דאָס וועלק און די צייט

מ׳קען נישט פֿאַרשטיין ראָמען ראָלאַנס וועלק, אויב מ׳פֿאַר-שטייט נישט די צייט, אין וועלכער דאָס וועלק איז אַנטשטאַנען. ווייל ראָלאַנס לייַדנשאַפֿט איז אויסגעוואַקסן פון דער מידקייט, וואָס האָט באַהערשט דאָס גאַנצע לאַנד, זיין גלויבן איז געקומען פון דער אַנטוישונג, וועלכע ס׳האָט געליטן דאָס מוטלאָזע פֿאָלק. דער שאָטן פון 1870-טן יאָר איז געלעגן איבער דער יוגנט פון דעם דאָזיקן דיכטער. דער זין און די גרויסקייט פון זיין וועלק האָט טאַקע די באַדייטונג פון א גייסטיקער בריק אויסגעלייגט צווישן איין מלחמה און דער אַנדערער. פון א פֿאַרוואָלקנטן הימל און פון א פֿאַרבלוטיק-טער ערד האָט דאָס וועלק זיך אַרויסגעריסן און געזומען זיך צו א נייעם קאַמף און צו א נייעם גייסט.

פון דער טונקלקייט איז דאָס וועלק אויסגעוואַקסן. ווייל א לאַנד, וואָס האָט פֿאַרלוירן די מלחמה, איז ווי א מענטש, וואָס האָט פֿאַר-לוירן זיין גאָט. פֿאַנאַטישער עקסטאַז האָט זיך צוזאַמענגעמישט מיט זינלאָזע פרשעפטקייט, א שרפה, וואָס האָט געפֿלאַקערט צווישן מיל-יאָנען, איז באַגראָבן געוואָרן אין אש און אָפּפאָל. ס׳איז געווען א צייט, ווען אלע וועלטן האָבן פֿאַרלוירן זייער וועלט: די באַגייסטע-רונג האָט פֿאַרלוירן יעדער זין, דער טויט איז געוואָרן א צוועק, די מעשים, וואָס נאָך נעכטן האָבן זיי געגאָלטן פֿאַר העלדיש, זענען איצט געווען א נאַרישקייט, פון יעדער פֿאַרטריאונג איז געוואָרן אַנטוישונג, דער גלויבן אין זיך אַליין איז געוואָרן צערעכנט פֿאַר א מין שגעון. יעדער כוח פון געמיינזאַמקייט איז פֿאַרשוווּנדן געוואָרן.

„זײַן ציל איז נישט מער דער פּרעמיע.
זײַן ציל איז געווען דער גלויבן".
(רעדען, זשאן קריסטאָף,
דאָס פּערטע בוך: בונט)

צוריק אויפשטעלן פראַנקרייך, וואָס איז צוריקגעקומען פון דער מלחמה מיט אָפּגעזונקטע, צעבלוטיקטע פליגל; אויב זיי קענען נישט אויסמאַכן די מיסיע צוריקצוגעבן דעם רעזיגנירטן, סקעפטישן פאָלק א נייעם גלויבן. זייער נאָך נישט אָפּגענוצט געפיל האָלט עס פאַר א חוב, זייער לויידנשאַפט האָלט דאָס פאַר איר ציל. ס'איז געצלעך נישט קיין צופאַל, וואָס ביי געשלאָגענע פעלקער אַנטשטייט צווישן די בעסערע בירגער א נייער אידעאַליזם. ס'איז נישט קיין צופאַל, וואָס די יוגנט פון אַזעלכע פעלקער שטעלט זיך אַוועק דאָס גאַנצע לעבן בלויז איין ציל: געבן זייער פאָלק א טרייסט, ארויסהייבן דאָס פאָלק פון שעכטן מצב.

וי אַזוי אָבער קען מען טרייסטן א באַזיגט פאָלק? וי אַזוי ארויסנעמען זיין נשמה פון שפּלּ-המצב? דער דיכטער מוז שאַפן א דיאַלעקטיק פון מפּלה, מוז געפינען פאַרן גייסט אַן אויסוועג פון דער מידקייט, א שגעון, אָדער גאָר א ליגנט. אויף צווייערליי אופנים טרייסטן די דאָזיקע דיכטער. איין טייל וויזט אָן אויף דער צוקונפט און זאָגן פול האָס: „דאָס מאָל זענען מיר געוואָרן באַזיגט, אָבער שפּעטער וועלן מיר סוף-כל-סוף זיגן". דאָס איז דער ארגומענט פון די נאַציאָנאַליסטן און ס'איז נישט קיין צופאַל, וואָס די פירער פון אָט די נאַציאָנאַליסטן — מאָריס בארע, פאול קלאָדעל, פּעגי — זענען געווען אין ראָמען ראָלאַנס עלטער. דרייסיק יאָר האָבן זיי הייס געשמידט דעם באַליידיקטן שטאָלץ פון פראַנצויזישן פאָלק מיט ווערטער און פערזן, ביז פון דער דאָזיקער טרייסט איז געוואָרן א גרויער און פערזון, וואָס דארף טרעפן דעם פארהאַסטן שונא אין הארץ אריין. דרייסיק יאָר דורכאַנאַנד האָבן זיי וועגן קיין אַנדער זאַך נישט גערעדט, ווי וועגן דער מפּלה און וועגן דעם צוקונפטיקן נצחון, האָבן כסדר אויפגעריסן די אַלטע וואונד און נישט געלאָזט זי פאַרהיילן זיך, כסדר אויפגעוודערט די יוגנט מיט די פאַנאַטישע דערמאַנונגען, כאָטש די יוגנט האָט געוואָלט זיך היילן. פון האַנט צו האַנט האָבן זיי דערלאַנגט דעם פאָלק פון רעוואַנש, אַלעמאָל גרייטע אָט דעם פאָלק אַרייַנצווואַרפן אין פולווער-פאַס פון אייראָפּע.

דער אַנדערער אידעאַליזם, דערפאַר, דער שטיקער און לאַנג אומבאַקאַנטער, ראָלאַנס אידעאַליזם, זוכט אַן אַנדער גלויבן און אַן

[illegible] זיך אזוי האט זיך אוועקגעשטעלט באזונדער, וואס אפ פון זיך יעדער שיכד און וואס זי אן אויפן צווייטן. מ׳טראכט בלויז פון פארדינסט, נוצן, רווחים. אן אומענדליכע מידקייט לייגט זיך ארויף און וואס ארום יעדן שוואונג. ס׳איז נישט פארן עפעס אזוינס, וואס זאל אזוי מאכן א תל פון דער מארקישער קראפט ביי דער מאסע, ווי א מפלה; קיין שום זאך שוואכט נישט אזוי אפ די גייסטיקע עקזיסטענץ פון א פאלק, ווי א מפלה.

אזוי איז פראנקרייך נאכן יאר 1870 גייסטיק-מיד, א לאנד אן א מנהיג. פראנקרייכס בעסטע דיכטער האבן נישט געקענט העלפן. די ערשטע צייט האבן זיי זיך א קויל׳ער געטון, באטויבט ווי פון א שטארקן קאפע, דערנאך האבן זיי זיך צוזאמענגענומען און גייען ווייטער דעם אלטן ווע אין דער ליטעראטור, פארקריכן נאך ווייטער אין אפזונדערן זיך פון נאציאנאלן גורל. די פערציקיריקע האבן זיך נישט געביטן אפילו אונטערן דרוק פון דער נאציאנאלער קאטאסטראפע. זאלא, פלאבער, אנאטאל-פראנס, מאפאסאן פארבויכן אלע כוחות כדי זיך אליין צו קענען דערהאלטן. אבער זיי קענען מער נישט העלפן זייער פאלק. א דאנק דעם געשעענעם זענען זיי געווארן סקעפטיש, זיי האבן אליין צו ווייניק גלויבן, כדי צו געבן דעם פאלק א נייע אמונה.

די יונגע דיכטער אבער, די צוואנציקיריקע, זיי, וואס האבן אליין נישט בייגעווואוינט די גאנצע קאטאסטראפע, זיי, וואס האבן נישט געזען דעם ווירקלעכן קאמף, נאר זיין גייסטיקן בית-הקברות, די פארווויסטע, צעשטערטע נשמה פון זייער פאלק, — זיי קענען נישט מאכן קיין שלום מיט דער דאזיקער מידקייט. אן אמתדיקע יוגנט קען נישט לעבן אן קיין גלויבן, קען נישט עטעמען אין דער מארקישער פארדומפנקייט פון א האפנונגסלאזער וועלט. לעבן און שאפן איז פאר זיי דאס זעלבע, ווי ווען פארטרויאונג, יענע מיסטיש-ברענענדיקע פארטרויאונג, וואס גליט ארויס אומצעשטערבאר פון יעדער נייער יוגנט, פון יעדער אויפשטייענדיקער גענעראציע.

פאר דער דאזיקער גענעראציע איז די מפלה א גרויס געשעניש, דער ברענענדיקסטער עקזיסטענץ-פראבלעם פון זייער קונסט. ווייל די יוגנט פילט, אז זיי זענען גארנישט, אויב זיי קענען נישט

און שטאַרקער ווי זיי זענען געווען פריער. דערפאַר אַבער פירט זי די איבריקע גיכער צום אונטערגאַנג. אַזוי‌אַרום שיידט זי אָפּ די גרויסע מאַסן פון פאָלק פון די אויסדערווילטע, וואָס גייען ווייטער זייער וועג".

אין דעם דאָזיקן אַפּקלינג, וואָס מאַכט שלום צווישן דער וועלט און פראַנקרייך, האָט ראָלאַן געזען דעם צוקונפטיקן חובֿ פון זיין פאָלק, און זיינע לעצטע דרייסיק יאָר אַרבעט זענען נישט מער ווי אַן אייניקער פרווו צו פאַרמיידן אַ נייע מלחמה כדי ס'זאָל ווידער נישט באַגיניט ווערן דער פּירוד, וואָס אַנטשטייט צוליב נצחון און מפלה. קיין שום פאָלק דאַרף נישט, לויט ראָלאַנען, זיגן דורך גע־וואַלד, נאָר אַלע צוזאַמען – דורך אחדות און דורך דער אידעע פון ברידערלעכקייט פאַר אייראָפּע.

פון דעם זעלבן מקור, פון דער מפלה הייסט עס, האָט דאָס פראַנצויזישע פאָלק באַקומען צוויי פאַרשידענע שטראָמען פון אידע־אַליזם. אַרום דער נשמה פון נייען דור האָט זיך אָפּגעשפילט אַ נישט־אַנזעעוודיקער קאַמף דורך דער הילף פון בוך און וואָרט. די ווירקלעכקייט האָט געגעבן גערעכט מאָריס באַרעס אידעען. דאָס יאָר 1914 האָט מנצח געווען ראָלאַנס אידעען. די מפלה פון פראַנקרייך איז, הייסט עס, נישט בלויז געווען פאַר ראָלאַנען אַ יוגנט־געשעעניש, נאָר אויך אַ טראַגעדיע אין די מענטשכע יאָרן. אָבער ער האָט שוין געהאַט דעם כוח צו שאַפן זיינע שטאַרקסטע ווערק פון מפלות, פון רעזיגנאַציע – נייע דערהויבונגען, פון אַנטוישונגען–אַ לייַדנשאַפטלעכן גלויבן.

דער ווילן צו גרויסקייט

ער האָט פרי שוין געוווסט זיין אויפגאַבע. דער העלד פון אייגעם פון זיינע ערשטע ווערק, דער זשיראַנדיסט הוגאָ, זאָגט אַרויס אין „נצחון פון שכל" ראָלאַנס גליענדיקן גלויבן מיט דעם באַגייסטערטן

אַנדערע טרייסט פֿאַר דער מפּלה. פֿאַר די דיכטער, וואָס זענען טאָל־סטאָיס ת׳מידים, איז נישט די מאַכט קיין ארגומענט פֿאַרן גייסט, דער אויסער־עכטער ערפֿאָלג קען נישט זיין קיין מאָס פון גייסטיקע ווערטן. ביי זיי איז נישט מנצח דער יחיד דערמיט, וואָס זיינע גע־נערַלן נעמען איין אַפּילו הונדערט פֿראָווינצן, ער ווערט אויך נישט באַזיגט דאַמאָלס, ווען די אַרמיע זאָל אַפּילו פֿאַרלירן טויזנט האַר־מאַטן: דעט יחיד איז נאָר דאַמאָלס א זיגער, ווען ער איז פריי פון יעדער שגיון און אומגערעכטיקייט, וואָס ס׳טוט אָפּ זיין פאָלק. כסדר האָבן די דאָזיקע אייזנאַמע דיכטער זיך אָנגעשטרענגט צו ווירקן אויף פֿראַנקרייך, אַז זי זאָל, וואָס אמת, נישט פֿאַרגעסן אין דער מפּלה, אָבער זי, די מפּלה, זאָל פֿאַרשטאַנען ווערן ויי א מאָראַליש געשעענישׂ, מ׳זאָל דערקענען איר גייסטיקן ווערט, די גייסטיקע זריעה, וואָס איז געוואַקסן אויף דעם בלוטיקן מלחמה־פֿלאַץ. „זאָל זיין גע־בענטשט די מפּלה״ — רופט אויס אַליוויער אין „זשאַן קריסטאָף״. דער וואָרטפירער פון דער פֿראַנצויזישער יוגנט, אַליוויער, זאָגט צו זיין דייטשן פריינד: „זאָל זיין געבענטשט דער חורבן. מיר וועלן אים נישט פֿאַרלייקענען, מיר זענען זיינע קינדער. אין דער מפּלה, מיין ליבער קריסטאָף, האָט איר אונז ווידער צוזאַמענגעשמידט. דאָס גוטע, וואָס איר (דייטשן) האָט אונז נישט ווילנדיק געגעבן, איז גרעסער פון דעם שלעכטן. איר האָט צעצונדן אונזער אידעאַליזם, אויפסניי באַלעבט דעם פלאַם פון אונזער וויסנשאַפט און פון אונזער גלויבן. אייך זענען מיר שולדיק דעם ווידערוואוקס פון אונזער ראַסע־געוויסן. שטעל דיר פֿאָר די קלייניע פראַנצויזלעך, וואָס ווערן געבוירן אין טרויעריקע שטיבן, אין שאָטן פון דער מפּלה. זיי ווערן ערנערט מיט טריבע גדאַנקען, ווערן ערציגן פֿאַר א בלוטיקער, אומפֿאַרמיידלע־כער און אפשר נישט נוצלעכער נקמה. ווייל דאָס ערשטע, וואָס קומט צו זייער באוואוסטזיין קליינערהייט איז דאָס: אַז ס׳איז נישטאָ קיין גערעכטיקייט אויף דער וועלט, די קראפט צעמאָלט די גערעכטיקייט. אזעלכע גדאַנקען איז אָדער זיי וואַרפן אַראָפּ די קינדישע נשמה צו דער ערד אויף אייביק, אָדער ריסן די נשמה צו גרויסקייט". וויטער זאָגט אַליוויער: „די מפּלה ברענגט אַן ענדערונג ביי די אויסדערווייטע פון א פאָלק. זי זונדערט אָפּ דאָס ריינע אוו שטאַרקע, מאַכט זיי ריינער

וועָן די צייטלאָזע, די שטערן, צו וועלכע זיין שאָפנדיקער ווילן האָט זיך געריסן מיט עניוות און ליידנשאפט צוזאמען. נאָר וויקטאָ הוגאָ אין באלזאַך פון די לעצטע פראַנצויזן האָבן געהאָט אזא הילליקן דורשט צום מאנומענטאלן: ביי די דייטשן איז דער לעצטער געווען רישארד וואגנער, ביי די ענגלענדער — בייראָן.

אזא וויין צום אויסערגעווענליכן קען נישט פאַרווירקלעכט ווערן בלויז דורך באַגאַבטקייט און פליסיקייט. ס׳מוז זיך אלעמאל געפינען אזא מאַראַלישער כוח, וואָס זאל דינען פאר א הויב-קראפט, כדי אויפצוהויבן צו זיך א גייסטיקע וועלט. און באמת, ראָאַנס מאַראַלישע קראפט האָט נישט קיין פאַרגלייך אין דער נייער ליטעראטור מיט איר געוואגטקייט. דאָס, וואָס ס׳איז קלאָר געווארן ביי ראָאַנען אדאנק זיין שטעלונג צו דער מלחמה, אָט דער גאַנצער איינזאמער הראַאיזם זייגער זיך צו קענען אקעגנשטעלן מיט א אידעע אקעגן א גאַנצער עפאָכע, — דאָס האָט דער נעענטערער מענטש זיינער געקענט אנען א פערטל יאָרהונדערט פריער אדאנק ראַלאַנס אַנאָנימע, נישט אָנ-זעעוודיקע מעשים. ס׳ווערט נישט פלוצלינג קיין העלד פון א פא-מעלעכער, רויקער נאטור. ווי יעדער גייסטיקע קראפט, מוז אויך די מדה פון מוטיקייט פריער פאַרהארטעווט ווערן אין נסיונות. פאר דעם גאַנצן נייען דור איז ראַלאַן פון לאַנג שוין געווען דער מוטיק-טער אדאנק זיינע באמיונגען צו גרויסקייט. ער האָט נישט געחלומט, ווי שילער, פון אידיאַלן און פענטאַגיען: ער האָט זיי אויך גע-שאפן אין איינזאמקייט, מיט דער דרייסטקייט פון אמאָטיקע יאָר-הונדערטס, נישט געקוקט אויף דער אסטיקייט פון דער איצטיקער צייט. קיין שום טעאטער האָט נאָך נישט געהאט געשפילט זיינס א דראמע, קיין שום פאַרלעגער האָט נאָך נישט געדרוקט זיינע ביכער. פונדעסטוועגן האָט ער אָנגעהויבן א גאַנצן ציקל פון דראמען, מיט א פארנעם, ווי שעקספירס טראגעדיעס. ער האָט נאָך נישט קיין פובליקום, קיין נאמען און נעמט זיך צו א ריזן-ווערק, צו א צעג-בעגדיקער לעבנס-געשיכטע, און נישט געקוקט אויף דער נאציאָנא-ליסטישער עפאָכע נעמט ער זיך א דייטש פאר א העלד. ער האָט פאראויס זיך אפגעהאקט דעם וועג צום טעאטער א דאנק זיין מאני-פעסט „דאָס טעאטער פון המון", וואו ער באשולדיקט די טעאטערן

אויסרוף „אונזער ערשטער חוב איז צו זיין גרויס און צו פארטיי־דיקן די גרויסקייט אויף דער ערד."

דער דאָזיקער וויכן צו גרויסקייט איז בסוד פארָאן אין אַלע. דער חילוק צווישן ראָמען ראָלאָן (דער דאָמאָלסדיקער אָנפאָנגער און איצט קעמפער אין משך פון דרייסיק יאָר) און די אַנדערע באָשטייט דערין, וואָס ראָלאָן האָט קיינמאָל נישט געשאָפט אין דער קונסט עפעס דעטאלס, ליטעראַריש, אָדער צופעליקס. אַלעמאָל איז זיין אָנשטרענגונג געווען געווענדעט אויף דער העכסטער מאָראַלישער מאָס, אלע־מאָל האָט ער געהאַט צו טון מיט אייביקע פאָרמען, אַלעמאָל האָט ער געווענדעט זיין בליק צום מאָנומענטאַלן. זיין ציל איז געווען די פרעסקא, דאָס כלל־בילד, די עפישע רחבות. די גרעסטע מענטשן זענען געווען פאַר אים אַ ביישפיל, די גרעסטע העלדן פון יאָרהונ־דערט, נישט די ליטעראַרישע חברים. ער האָט מיט אַלע כוחות אַרויסגעריסן זיין בליק פון פאַריז, פון הייַנטצייטיקע באַווענגונגן; זיין אייגציקער לערער פון דער קעגנווארט איז געווען טאָלסטאָי, וואָס האָט געשאַפן, ווי יענע גרויסע, פון וועלכע ראָלאָן האָט גע־נומען אַ ביישפיל. שעקספירס קעניג־דראָמען, טאָלסטאָיס „קריג און פרידן", געטהעס אוניווערסאַליטעט, באלזאקס פולקייט, וואַגנערס פיי־ערדיקער קונסט־ווילן — צו דער דאָזיקער הערָאישער וועלט האָט זיך געפילט זיין שאַפנדיקע בענקשאַפט נענטער—אין סתירה דער גאַנ־צער ענווות זיינער — ווי צו די באַמיונגען פון זיינע חברים, וואָס האָבן געהאט אין זינען בלויז דעם ערפאָלג.

ראָלאָן האָט אויסגעפאָרשט דאָס לעבן זייערס, כדי צו שאַפן מוט פון זייער מוט, ער שטודירט זייערע ווערק, כדי ער זאָל אויך זיינע אייגענע ווערק אין דער אייגענער מאָס קענען דערהויבן איבער דעם אַלטגלעכן, דעם רעלאַטיוון. זיין פאַנאַטיזם צום אַבסאָלוטן איז כּמעט געוואָרן פאַר אים אַ רעליגיע. ער האָט כסדר געטראַכט וועגן די אומדערגרייכבאַרע, וועגן די מעטאָרן, וואָס זענען אַראָפגעפאַלן צו אונז פון דער אייביקייט, כאָטש ראָלאָן האָט זיך צו זיי נישט פאַרגליכן. ער האָט געחלומט פון סיקסטינא, פון סימפאָניעס, פון די קעניג־דראָמעס, פון „קריג און פרידן", נישט פון אַ נייער „מאַדאַם באָווארי", אַדער פון מאָפּאַסאַנס נאָוועלן. זיין אמתדיקע וועלט איז גע־

וועלכע א לאנד, א צייט, א דור, וועלן אָנגעצינדן ווי פון אַ שרפה. זיין דיכטערישן פלאַם האָט ער אָנגעצונדן אין די גרויסע פאַנאַלן פון דער מענטשהייט — מען עס זיין געניאַלע נאַטורן, אָדער גע- ניאַלע עפאָכעס, בעטהאָווען אָדער רעמבראַנדט, טאָלסטאָי אָדער די רע- וואָלוציע, מיקל-אַנדזשעלאָ אָדער די קרייץ-צוגן. פֿדי אָבער קינסטלע- ריש גובר צו זיין אָזעלכע ווייט פֿאַנאַנדערגעשפרייטע, טיף-אין-דעמאָ- צישן-אַרייננעוואָרצלטע און פונדעסטוועגן גאַנצע-תּקופות-אַרומנעמענדיקע פענאָמענען — דאַרף מען האָבן מער ווי יוגנטלעכע זריזות און קורצ- אָטעמדיקע גימנאַזיע-התּלהבות. פֿדי אַז מין גייסטיקער מצב זאָל באמת באַקומען א פּרצוף דאַרף מען האָבן דערצו בריייטע פאַרמען; באַגייסטערטע קולטור-געשיכטע און הערראישע עפאָכעס לאָזן זיך נישט צייכענען סקיצנהאַפט. זיי פאָדערן מ׳זאָל זיי זאַרגעוודיק מאָלן און קודם-כּל איז נויטיק — מאָנומענטאַלע אַרכיטעקטור. בריייטע שטחים פאַר דער פולקייט פון די ערשיינונגען און אויך הויכע טור- מען, מ׳זאָל קענען פון זיי קוקן גייסטיק ווייט.

דאַדורך פאַרבּרויכט ראָלאַן אין אַלע זיינע ווערק אַזויפיל רוים. ווייך ער ווייל פאַר יעדער צייט (ווי פאַר יעדן איינציקן) געהערט זיין. ער ווייל נישט געבן קיין פּרט, קיין צופעליקן אויסשניט פון דעם געשעענישׂ, נאָר דעם גאַנצן קרייז. נישט קיין עפיזאָדן פון דער רעוואָלוציע, נאָר די גאַנצע פראַנצויזישע רעוואָלוציע, נישט קיין לעבנס-געשיכטע פון א מאָדערנעם מוזיקער זשאַן קריסטאָף קראַפט, נאָר די געשיכטע פון אונזער אייראָפּאישער געזעלשאַפט. ער ווייל נישט בלויז געבן די צענטראַלע קראַפט פון דער עפּאָכע, נאָר אויך אירע הונדערטפאַכיקע געגן-כּוחות, נישט בלויז דעם שטויס, נאָר אויך דעם ווידערשטאַנד. און ער ווייל אַקעגן יעדן איינעם זיין געהערט. די בריייטקייט איז פאַר ראָלאַנען מער א מאַראַלישער הכרח, ווי א קינסטלערישער: פֿדי צו זיין געהערט אין דער לייִדנשאַפט, כּדי צו לאָזן יעדער אידעע זיך אויסרעדן אין זיין וועזן, מוז ער שרייבן ווערק מיט א כּאַר פון פיל קולות. פֿדי פאַרצושטעלן די רעוואָלוציע אין אַלע אירע פאַרמען, איר אויפשטייגן, כאַאָטישקייט, פּאָליטיזירונג, ירידה און מפּלה פּלאַנט ער א ציקל פון צען דראַמעס; כּמעט די פֿעלבע צאָל דראַמעס פלאַנט ער — כּדי פאַרצושטעלן דעם רעוואָלוציע;

אין באַנאַליטעט און סוחרישקייט. ער צעקריגט זיך מיט דער קריטיק באַוואוסטזיניק אין זיין בראָשור "Foire sur la place" וואו ער באַ־פאַלט דעם יריד פון פראַנצויזישן זשורנאַליזם און קונסט־מאַכעריי מיט א שארפקייט, אויף וועלכער ס׳האָט קיינער נישט געוואגט (א חוץ באַלזאַק אין זיינע „פאַרלוירענע האָפענונגען") אין גאַנץ פראַנקרייך. נישט זייענדיק געזיכערט מיט זיין אויסערעכטער עקזיסטענץ, אָן רייכע חברים, אָן א צייטונג, אָן א פאַרלעגער און אָן א טעאַטער וויל ער פונדעסטוועגן רעפאָרמירן דעם גייסט פון דער צייט בלויז דורך דעם ווילן און מעשים. אָנשטאָט צו שאַפן פאַר נאַענטע צייטן, שאַפט ער פאַר דער צוקונפט מיט יענעם רעליגיעזן כוח פון גלויבן אין גרויסן, ווי ס׳האָבן געבויט די בוימייסטער פון מיטלאלטער זייערע קאַטעד־ראַלעס אין נישטיקע שטעט בלויז פאַר גאָטס כבוד וועגן, נישט רע־כענעדיק צי זיי ווערן דערלעבן ביזן סוף. דער דאָזיקער מוט, וואָס שטאַמט און ציט יניקה פון ראַלאַנס רעליגיעזער נאַטור, איז געווען זיין אייגיקער הצלפער. ווילהעלם פאָן אַראַניענס ווערטער, וועלכע ראָלאַן האָט אגב געשטעלט ווי א מאָטאָ צו איינעם פון זיינע ערשטע ביכער (ערט) „איך דאַרף נישט קיין לויב, כדי צו האָפן און נישט קיין ערפאָלג, כדי צו קענען וואַרטן" — דאָס דאָזיקע וואַרט וואָלט געקענט זיין דער אמתדיקער דעוויז פון ראָלאַנס לעבן.

די שאַפונגסקרייזן

דער ווילן צו גרויסקייט האָט נישט ווילנדיק זיך אויסגעדרוקט אין פאַרמען: קיינמאָל אָדער כמעט קיינמאָל האָט ראָלאַן נישט געפרוווט אין זיינע ווערק זיך צו פארנעמען מיט עפעס פרטים־דיקס, איזא־לירטס, באַזונדערס, קיינמאָל האָט ער זיך נישט פארנומען מיט קיין עפיזאָדן — מצגן זיי זיין פון געפיל צי פון דער געשיכטע. זיין שע־פעריש פאַנטאזיע איז נאָר אָנגערעגט געוואָרן פון עלעמענטארע ערשיינונגען, פון די גלויבנס־שטראָמען א דאנק וועלכע א אידעע בינדט צוגויף מיט א מיסטישער קראפט מיליאָנען יחידים, אדאנק

זיין א ציקל ביאָגראַפּיען, א מין הקפּה אָרום דעם אומגעזעענעם גאָט, נאָר, אויך דערפון זענען געבליבן נאָר שטיקער. ערשט די צען בענדער פון זשאַן-קריסטאָף נעמען אינגאַנצן אָרום דאָס ראָד פון דער געשיכטע, און פאַראייניקן אין א אויסגעחלומטער האַרמאָניע גרויס-קייט און געראַטיקייט.

איבער די דאָזיקע פינף שאָפונגס-קרייזן שוועבט אומגעזעען נאָך אַן אַנדערער, וועמענס אָנהויב און סוף, מקור און צוריקקער וועלן ווערן באַקאַנט ערשט שפּעטער: עס איז א פיזזייטיקע עקזיס-טענץ, וואָס בילדעט זיך אויס האַרמאָניש און הויבט זיך אויף צו דער מדרגה פון א הויכן, אוניווערסאַלן לעבנס-קרייז אויף געטהעס אופן, וווּ לעבן און דיכטונג, וואָרט און בריוו, דבורים און מעשים זענען קונסט. אָבער דער דאָזיקער קרייז האָלט נאָך גליענדיק און ווייבריגדיק אין פאַרמען זיך און אויסשיילן זיך; מיר פילן נאָך זיין לעבנסוואָרימקייט און זיין ווירקונג אויף אונזער ערדישער וועלט.

דער אומבאַקאַנטער ציקל דראַמען
(1890 — 1895)

דער צוואַנציק-יעריקער ראָלאַן — דאָס ערשט מאָל פריי פון די סעמינאַר-מויערן אין פאַריז, באַגייסטערט פון געניאַלע מוזיק און פון שעקספּירס דראַמאַטיק — פילט אין איטאַליען דאָס ערשטע מאָל די וועלט ווי עפּעס פרייס, ווי לעבעדיקע מאַטעריע, וואָס זוכט ערשט דעם, וואָס זאָל זי אויספאַרמען. פון דאָקומענטן, סכעמען האָט ער געלערנט געשיכטע: איצט קוקט אים אָן די געשיכטע מיט לעבעדיקע אויגן, שיינט צו אים אַראָפּ פון סטאַטוען און בילדער. ווי אין טע-אַטער אויף דער סצענע — רוקן צונויף די איטאַליענישע שטעט פאַר-שידענע יאַרהונדערטער פאַר דעם לייענשאַפּטלעכן אויג. ס'פעלט זיי נאָר דאָס וואָרט. כדי געשיכטע, דיכטונג און פאַרגאַנגענהייט זאָלן בילדן אַיין טראַגעדיע. ווי מיט א הייליקער שכרות האָבן אים בא-

זשאן קריסטאָף האָלט דריי טויזנט זייטן. ווייל פֿאַר אים, דעם גע־
רעכטן, איז אַזוי ווי־כטיק צוליבן אמת דער צווישנפֿאַרם, דער שפּיל,
ווי דער מאַרקאַנטער טיפּ. ער קען די ספּנה פון טיפּיזירן. וואָס
וואָלט געווען פֿאַר אונז זשאן־קריסטאָף, ווען ער וואָלט געהאַט אַלס
נעבנבילד בלויז אַליווי־ערן? ווען די נעבנפיגורן וואָלטן נישט אין אָן
א שיעור וואריאַנטן, גוטע צי שלעכטע, גרופּירט געוואָרן אַרום די
סימבאָלישע, דאָמינאַנטע פיגורן? דער אמתדיק אָביעקטיווער שופט
מוז זיך באַנוצן מיט אַסך עדות, פּדי אַרויסצוגעבן א גערעכטן
משפּט; ער מוז האָבן די גאַנצע פּולקייט פון געשעענישן. דערפֿאַר־
און נאָר מחמת דעם דאָזיקן מאַראַלישן געפּיל צו זיין גערעכט אַקעגן
דעם גרויסן — האָט ראָלאַן געדאַרפט די בריוטע פֿאַרמען, און ס׳איז
זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אַז דער קרייז, וואָס שליסט אַלץ איין, איז
דער ציקל־פֿאַרם, וואָס גיט זיין שאַפן די ריכטיקע צורה. יעדער
אייזיק ווערק אין אָט די ציקלען (מעג עס אויסזען באַזונדער אָפּ־
געשלאָסן), איז פונדעסטוועגן בלויז דער שטראַל, וואָס באַקומט זיין
טיפֿסטן זין נאָר אויף וויפֿל ער באַציט זיך צום מיטלפּונקט — צום
מאַראַישן שווערפונקט פון גערעכטיקייט, וואָס איז דער צענטר פֿאַר
אַלע אידעען, מעשים און ווערטער. דער קרייז, דער ציקל, וואָס
שליסט איין אין זיך די סאַמע פולקייט, בינדט צונויף האַרמאָניש די
סתירות און איז וויי א סימבאָל פון דער גערעכטיקייט אין פולן
זין — איז פֿאַר דעם אייביקן מוזיקער ראָלאַן די באַליבטסטע און
כּמעט אייגנציקע פֿאַרם. אין משך פון דרייסיק יאָר האָט ראָלאַן גע־
שאפן פינף אַזעלכע קרייזן. נישט שטענדיק האָט ער פֿאַרענדיקט
אינגאַנצן די דאָזיקע צו־וויט גייענדיקע קרייזן. דער ערשטער שא־
פונגס־קרייז, דער ציקל פון דראַמען, וואָס האָבן געאָלט אין גייסט
פון שעקספּירן פֿאַרשטעלן דעם רענעסאַנס אלס עפּעס גאַנצעס, בערך
לויט גאָבינאָס אופן, — אָט די דאָזיקע אייגנצלנע דראַמען האָט ראָלאַן
אַליין אָפּגעווארפן און ערקלערט זיי פֿאַר נישט פֿאַרטיקע. דער צוויי־
טער ציקל איז „די טראַגעדיע פון גלויבן", דער דריטער: „דאָס
טעאַטער פון דער רעוואָלוציע" — ביידע נישט פֿאַרענדיקט. אָבער
שוין דאָ זענען די פראַגמענטן, ווי געגאָסן פון בראָנז. דער פערטער
ציקל, „די אילוסטראַציע פון דעם מענטשלעכן לעבן" האָט געזאָלט

אייגענער קריטיק, זענען די דאָזיקע שאָפונגען נישט פאַרענטפעכט געוואָרן. „אַרסינאָ" (געשריבן אין 1890 אין רוים) איז געווען די ערשטע דראַמע, באַלד נאָכדעם האָט ער אָנגעשריבן אין סיציליען „Empedocles" נישט זייענדיק דערביי באַאיינפלוסט פון דעם גראַנדיזען ווערק פון העדערלין, וועגן וועלכן ראָלאַן איז געוואָר געוואָרן פון מאלווידא פאָן מייזענבוג. שפעטער האָט ער אָנגעשריבן „Gli Baglioni" (ביידע אין יאָר 1891). דאָס צוריקקומען קיין פאַריז האָט נישט איבערגעבראַכן זיין ארבעט. דער אָנגעצונדענער דראַמאַטישער פלאַם האָט ווייטער געברענט אין זיינע ווערק Caligula און Niobe (1882). פון זיין רייזע קיין איטאַליען נאָך דער חתונה האָט ער צוריקגעברענגט א נייע רענעסאַנס-דראַמע. Le Siége de Mantoue. די דאָזיקע דראַמע אַנערקענט ראָלאַן ביזן היינטיקן טאָג פאַר רייף, אָבער אויף א סודותדיקן אופן איז אים פאַרלוירן געוואָרן דער כּתב-יד ביי א משוגהדיקן צופאַל. דערנאָך ווייזט ער אַרויס א נייגונג צו היימישע שטאָפן. ער שאַפט: „די טראַגעדיע פון גלויבן", „סטן לואי", „זשאַן דע פיערן" (1894) די אלע זאַכן זענען נישט ערשינען. שפעטער אין 1895 האָט ער אָנגעשריבן „ערט" מיט וועלכער ער איז דאָס ערשטע מאָל אַרויס אויף דער בינע. גיך דערנאָך האָט ער געשאַפן די פיר אויפגעפירטע דראַמעס: Thëatre de la Rèwolution (1896—1902) Montespan (1900) Les trois Amoureuses (1900)

נאָך איידער ער איז צוגעגאַנגען צו זיינע באַקאַנטע ווערק האָט ער שוין, הייסט עס, געהאַט הינטער זיך כּמעט א אָנאָנימע ארבעט פון צוועלף דראַמען, וואָס האָבן בכּמות פאַרנומען אַזויפיל, וויפל די גאַנצע דראַמאַטישע פראָדוקציע פון א שיכער, קלייסט, אָדער העבעל. פון די דאָזיקע דראַמען האָבן גאַנצע אַכט קיינמאָל נישט געזען די ליכטיקע שיין, נישט אויפגעפירט געוואָרן און נישט געדרוקט געוואָרן. בלויז מאלווידא פאָן מייזענבוג, די פאַרטרויטע און היימישע, רעדט עפּנטלעך (אין איר בוך „דער לעבנס-אָוונט פון א אידעאליסטין") וועגן דעם קינסטלערישן ווערט פון דידאָזיקע ווערק. אויסער דעם האָט מען קיין וואָרט נישט געהערט וועגן זיי אויף דער לעבעדיקער וועלט.

בלויז אַן איינציקע פון די דאָזיקע דראַמען איז איינמאָל ג-

הויבט אָט די עושטע שֶׁהן. ווי אַ דיכטער, נישט ווי אַ היסטאָריקער, פילט ער דאָס הייליקע רוים, די אייביקע פלאָרענץ.

דאָ איז — אַזוי פילט זיין יונגע באגייסטערונג — די גרויסקייט, נאָך וועלבער ער האָט געבענקט, אָדער דאָ איז די גרויסקייט געווען אין די צייטן פון רענעסאַנס; דאָ זענען אויסגעוואקסן קירכעס צווישן בלוטיקע שלאַכטן; דאָ באַצירן מיקל-אַנדזשעלאָ, ראַפאַעל די וועגט פון וואַטיקאַן, וואו די פויבסטן זענען נישט געווען וויניקער היציק פון די מייסטערס; דאָ איז אויפגעשטאַנען תחית-המתים צוזאַמען מיט די אַנטיקע סטאַטוען — אויך דער הערראישער גייסט פון גריכנטום און געוואָרן דער גייסט פון נייען איראָפּע. דער ווילן האָט אַרויסגערופן מיט געוואַלד פאַר דעם בליק די איבערמענטשלעכע, נישט געצוימטע געשטאַלטן. און פלוצלינג האָט ווידער אויפגעוואַכט אין ראָלאַנען זיין אַלטער יוגנט-פריינט, שעקספיר. אַ רייע פאַרשטעלונגען פון ערנעסטאָ ראָססי האָבן דאָס ערשטע מאָל געוויזן ראָלאַנען שעקספירן אויף דער בינע און אויך שעקספירס דראַמאַטישע מעכטיקייט. אין דעם ענגן בוידעם-שטיבל אין קלאַמעסי האָט ראָלאַנען געצוויגן צו פאַנטאַסטישע, מילדע פרויען-געשטאַלטן, איצט האָט אים פאַרכאַפּט די דעמאָנישע ווילדקייט פון די שטאַרקע נאַטורן, דער דורכבויערנדיקער אמת פון מענטשן-דערקענונג, דער שטורמישער טומל פון דער נשמה. ער לעבט איבער שעקספירן אַזוי ניי, אַזוי אינערלעך (אין פראַנקרייך קען מען שעקספירן אַביסל פון טעאַטער און זייער וויניק דורך די פּראָזאַ-איבערזעצונגען), ווי מיט הונדערט יאָר פריער געטהע, וואָס האָט כּמעט אין ראָלאַנס עלטער אַ פאַרשיכורטער אָנגעשריבן זיין הימן צו שעקספירן. די דאָזיקע באַגייסטערונג בייַ ראָלאַנען האָט זיך שטורמיש פאַרוואַנדלט אין דראַנג צו געשטאַלטונג: אין אײַן אָטעם האָט דער באַפרייטער ראָלאַן אָנגעשריבן אַ רייע דראַמען איבער דער קלאַסישער פארגאַנגענהייט, ער שרייבט, וויסהאָבן אַמאָל געשריבן די דייטשן פון שטורם און דראַנג זייערע גענייאַלע קאָנצעפּציעס.

דאָס איז אַ גאַנצע ריי דראַמען, וועלכע דער באַגייסטערטער ראָלאַן האָט דאַמאָלס פון זיך אַרויסגעגאָסן וואולקאַניש, ערשט שפּעטער, אַדאַנק דעם וויידערשטאַנד פון דער צייט און אַדאַנק דער

די נישט באַקאַנט-געוואָרענע. יעדער אמתע שאַפונג קומט אַרויס פון דעם טונקע׳ן קאַמער, וואו ס׳ליגן די פאַרוואָרפענע שאַפונגען, ראָמען ראָלאַנס ווערק האָט געדאַרפן האָבן מער פון אַלע־פאַרוואָרפענע שאַפונגען, כדי אַרויסצוואַקסן פון זיי.

טראַגעדיע פון גלויבן

(סט. לואי, ערט, 1895 — 1898)

אין 1913 האָט ראָמען ראָלאַן נאָך צוואָנציק יאָר אויפסניי אַרויס־געגעבן זיינע פאַרגעסענע דראַמעס פון די יוגנט-יאָרן אונטער דעם טיטול: Les Tragedies de la Foi. אין דער הקדמה רעדט ראָלאַן וועגן דער טראַגישער חשכות פון דער צייט, אין וועלכער זיי זענען פֿרשינען. „מיר זענען געווען דאַמאָלס" — זאָגט ראָלאַן, „אַסאַך וויי־טער פון ציל און אַסאַך מער איינזאַם". זיי זענען געווען: „שווערערע, אָבער נישט וויניקער גלויבנדיקע ברידער פון זשאַן קריסטאָף און אליוויער". ס׳איז זיי שווער געווען צו פאַרטיידיקן זייער גלויבן צו האַלטן הויך דעם פאָן פון זייער אידעאַליזם, ווי ס׳איז דער היינטי־קער נייער יוגנט, וועלכע לעבט אין א פאַרשטאַרקטן פראַנקרייך און אין א פרייערער אייראָפּע. דאַמאָלס איז נאָך געלעגן דער שאָטן פון דער מפלה איבערן לאַנד און ווי העלדן פון פראַנצויזישן גייסט האָבן זיי געמוזט קעמפן אַקעגן דעם דעמאָן פון דער רעסט, אַקעגן דעם צווייפל, אַקעגן דעם גורל פון זייער נאַציע, אַקעגן דעם מידקייט פון באַזיגטן. עס איז געווען דער געשריי פון א קליינער צייט נאָך פאַר־לוירענער גרויסקייט, אָן אַן עכא מצד דער בינע, אָן אַן אָפּקלאַנג מצד דעם פּאָלק; א פאַרלוירענער געשריי אין דער מדבר, וואָס האָט געווענקט אמונה אין גלויבן פון אייביקן לעבן.

דערדאָזיקער פייער פון גלויבן איז דאָס געמיינזאַמע אין ראָלאַנס דראַמענקרייזן, וועלכע זענען פאַרשידן סיי לויט דער צייט און סיי לויט דער אידעע. ראָמען ראָלאַן האָט געוואָלט וויזן יענע סודות׳דיקע שטראָמען פון גלויבן, די 'Courants de la foi', וואו דאָס גאַנצע פּאָלק

לעזן געווארן דורך דעם גרעסטן אקטיאר פון פראנקרייך, אבער די זכרונות וועגן דעם זענען אנגעווייטיקטע. די מעשה איז געווען אזוי. גאבריעל מאנאד, ראלאנס ען אמאליקער לערער און איצט א פריינד, האט (לויט דער עצה פון מאלווידא פאן מייזענבוג) איבערגעגעבן דריי ראלאנס דראמען דעם גרויסן מונע סילי, וועלכער האט זיך שטארק אנטציקט מיט די דאזיקע זאכן. ער האט זיי פארגעלייגט דער „פראנצויזישער קאמעדיע" אוז האט אין לייצן-קאמיטעט שטארק געקעמפט לטובת דעם אומבאקאנטן, וועמענט באדייטונג ער, דער קאמעדיאנט, האט געפילט מער פון די ליטעראטן. נישט געקוקט דערויף האט מען אומברחמנות'דיק אפגעווארפן סיי „ארסינא" סיי Baglioni נאך איידער מ'האט זיי געלייענט. בלויז Niobe האט מען פארגעלייענט אין לייצן-קאמיטעט. די דאזיקע שפה איז געווען א וויכטיקער מאמענט פאר ראלאנען: דאס ערשטע מאל אין לעבן איז ער געווען נאענט פון רום. מוגע סילי האט אליין פארגעלייענט אויף א מייסטערישן אופן דאס ווערק פון דעם אומבאקאנטן. ראלאן האט געמוזט דערביי זיין. צוויי שעה און דערנאך צוויי מינוט האבן דעצידירט איבער זיין גורל. אבער דער גורל האט, אפנים, נאך נישט געווארט, אז זיין נאמען זאל באקאנט ווערן אין דער וועלט. מ'האט אפגעווארפן דאס ווערק און ס'איז געבליבן אומבאקאנט. מ'האט עס אפילו נישט געדרוקט קיינמאל. ראלאן האט פונדעסטוועגן נישט פארלוירן דעם מוט און האט אין נאענטסטן צעגדליק יאר אנגעשריבן א גאנצן טוץ נייע דראמען, אבער אויך קיין איין דראמע פון די דאזיקע איז קיינמאל נישט געשפילט געווארן אויף דער נאציאנאל-בינע, כאטש ראלאן האט שוין גהאט צו איר א שטיקל צוטריט.

פון די דאזיקע ערשטע ווערק ווייסן מיר נאר די נעמען, אבער נישט זייער ווערט. אבער מיר פילן פון ראלאנס שפעטערדיקע דראמען, אז אין יענע פריערדיקע ארבעטן זיינע האט אויפגעפאקערט די ערשטע שרפה, אין זיי האט זיך אויסגעברענט דער היציקסטער פלאם. אויב אין ראלאנס ערשטע געדרוקטע דראמען איז פארן אזויפיל רייפקייט און געבונדנקייט — שטאמט עס פון די דאזיקע, וועלכע זענען געגאנגען פאר א קרבן נישט-געבוירענע. די באקאנטע דראמען האבן צו פארדאנקען זייער ארדנונג דעם הערשאישן פאנאטיזם פון

העלדנטום פון ריינעם ווילן; דעם נצחון פון גייסט, וואָס קען זורך זיין גלויבן גובר זיין די שעה און די צייט. ראָלאַנס גרויסער זין און ציל אין זיינע ערשטע דראַמען איז געווען: צו דערוועקן אין זיינע געפאָלענע ברידער פון יענער צייט א נייעז גלויבן. דעם אידעאַליזם, וואָס שפראָצט ארויס אומגעזען פון דער יונגער זריעה— ווייל ער דערהויבן צו גייסט און נישט צו ברוטאַלע מעשים. אין זיינע דראַמען איז שוין געווען דער גאַנצער מאַראַלישער סוד פון ראָלאַנס צוקונפטיקע ווערק — ענדערן די וועלט דורך באַגייסטערונג. „אלץ איז גוט, וואָס דאָס לעבן הויבט אויף" — די דאָזיקע לאָזונגען פון אליוויערן איז אויך ראָלאַנס לאָזונג. נאָר דורך התלהבות ווערט געשאַפן דאָס לעבעדיקע, נאָר מיט גלויבן ווערט דער גייסט דער מנהיג פון דער וועלט. ס'איז נישט פאַראן קיין מפלה, פון וועלכער דער ווילן זאָל נישט קענען געפינען קיין אויסגאַנג, נישטאָ אזא טרויער, איבער וועלכן די פרייע נשמה זאָל נישט קענען זיך אויפהויבן. דאָס, וואָס ס'וויל דאָס אומדערגרייכבאַרע, איז שטאַרקער פאַרן גורל; אפילו דער ערדישער אונטערגאַנג פון דער אידעע איז א נצחון פון גייסט: וויל צוזאַמען מיטן דורכפאַל פון העלדנטום שיילט זיך אַרויס א נייע באַגייסטערונג. וואָס הויבט אויף די געפאַלענע פאָן און טראָגט זי אויפסניי איבער די צייטן.

ס ט. ל ו א י

(1894)

דער דאָזיקער מיטאָס פון קעניג לודוויג דעם פרומען איז נישט קיין דראַמע, נאָר גיכער א יום-טוב-שפיל, געבוירן אין גייסט פון דער מוזיק, א מין טראַנספאָזיציע פון די וואָגנעריש אידעען אויפצוהויבן די היימישע לעגענדע צו דער מדרגה פון קונסט-ווערק. לכתחילה איז דאָס ווערק באַשטימט געווען פאר מוזיק (ראָלאַן האָט אַליין דערפאר קאַמפאָנירט א אינטראדוקציע, וואָס איז נישט פאַרענטפעכט געווארן, ווי זיינע אלע אַנדערע מוזיקאַלישע פרווון), נאָר שפעטער האָט דער

וועלט ארומגעכאפט פון באגייסטערונג, ווי פון א וואלד-שרפה; וואו א
געדאנק שפרינגט איבער פלוצלינג פון איין נשמה צו דער אנדערער
און רייסט מיט טויזנטער מענטשן אינם שטורם פון התלהבות; וואו
די שטילע נשמה ווארפט זיך פלוצלינג אריין אין טומ, פון הערא-
איזם; וואו דאס וואלט, דער גלויבן, די אידעע (כאטש אלעמאל א
נישט קלארע און נישט דערגרייכבארע) באפליגט די גאנצע שווערע
וועלט און רייסט זי ארויף צום הימל. פאר וועלכער אידעע די דא-
זיקע נשמות ברענען איז אלץ איינס: צי ווי לודוויג דער פרומער —
פארן הייליקן קבר און קריסטוסעס מלוכה; צי ווי ערט — וואס זיין
גאנצע אידעע איז דאס פאטערלאנד, צי ווי די זשיראנדיסטן — פאר
דער פרייהייט — אין תוך געזומען אונטערשיידן זיי זיך נישט. ראלאנס
אידעאליזם איז א אידעאליזם אן באשטימטע אידעאלן. דער ציל איז
פאר אים בלויז א לבוש, דער קערן — די אמונה גופא, דער גלויבן,
וואס קען באווייזן וווּנדער; וואס איז בכח צונויפצוזאמלען א מאסע
אויף א קרייץ-צוג קיין מזרח; וואס באוועגט טויזנטער מענטשן צו
שטארבן פאר זייער נאציע; וואס גיט כוח די מנהיגים זיך מקריב
צו זיין אויף דער גילאטינע. „אין שוואונג איז פאראן דאס אמתע
לעבן", ווי וווּרהארן זאגט: נאר דאס, וואס וועלט געשאפן פון בא-
גייסטערונג און גלויבן, איז שיין. ס'מאכט גארנישט אויס, וואס די
צו-פרי געקומענע העלדן האבן נישט דערגרייכט זייער ציל; וואס
לודוויג דער פרומער איז געשטארבן און נישט דערלעבט אנצוקוקן
ירושלים; ערט אנטלויפט פון קנעכטשאפט אין דעם אייביקר פרייהייט
פון טוט; די זשיראנדיסטן וועלן צעריבן צווישן די פויסטן פון פעבר.
זיי אלע האבן מיט זייערע נשמות באזיגט די קליינלעכקייט פון דער
צייט. זיי באזיצן דעם אמתן גלויבן, דעם גלויבן אן א האפנונג, ער
זאל פארווירקלעכט וועלן אויף דער וועלט: זיי זענען פאנען-טרעגערס
פונם זעלבן אידעאל, נאר אין אנדערע צייטן און האבן צו קעמפן
אקעגן אנדערע צייט-שטורמען, מעגן זיי טראגן דעם צלם, אדער די
שווערד. זיי האבן די זעלבע באגייסטערונג: פאר דעם נישט גע-
זעענעם, און האבן דעם זעלבן שונא: די פחדנות, די קליינלעכקייט.
דעם גייסטיקן דלות, די מידקייט פון דער שלאפנדיקער צייט. אין א
נישט-הערא־אישער שעה ווייזן זיי ארויס דעם אייביקן, תמיד גילטיקן

מענלעכע איז גאָט". דעם באזיגטן אין אזא קאמף בלייבט פאָרט דער גרעסטער נצחון: ער האָט דעם שאָפנדיקן גייסט דערהויבן צו א טאָט, וועמענס גליק ער טאָר נישט געניסן; פון זיין גלויבן האָט ער געשאפן אן אמונה; פון זיין גייסט — אן אייביקן גייסט.

דאָס דאָזיקע ערשטע פארעפנטלעכטע ווערק פון ראָלאנען עטעמט מיטן גייסט פון קריסטנטום. די קראפט באזיגט די מוטלאָזיקייט, דער גלויבן — די וועלט, די גוטקייט — דעם האס. — די דאָזיקע אייביקע געדאנקען, וואס האבן זיך אינגעגראבן אין ראָלאנס גייסט אנהויבנדיק פון די ווערק פון טאָלסטאָיען — האָט ראָלאן אין זיין ערשטן ווערק נאָך אויסגעדריקט אין דער פארם פון א לעגענדע איבער א הייליקן. אבער שפעטער וויזט ראָלאן, שוין א באפרייטער, אז דער כוח פון גלויבן איז נישט אפהענגיק אין דעם מהות פון גלויבן. די סימבאָלישע וועלט, וואס אין סט. לואי הילט זי איין אויף א ראָמאנטישן אופן דעם אידעאליזם, ווערט פאר אונז דער אלף און דער תיו און מאכט רייף די דערקענטניש, אז פון לואי דעם פרומען און פון די קרייץ-צוג צייטן איז בלויז איין טריט צו אונזער אייגענער נשמה, „אויב זי ווייל זיין גרויס און פארטיידיקן דאָס גרויסע אויף דער וועלט".

ע ר ט

(1895)

„ערט" איז אָנגעשריבן געוואָרן א יאָר נאָך סט. לואי און דאָס איז די כּונה צוריקצוגעבן דער געדריקטער נאָציע איר גלויבן און אידעאליזם נאָך דייטלעכער, ווי אין דעם פרומען מיטאָס. סט. לואי איז געווען די הראָאישע לעגענדע, די אלע זכרונות פון אמאָליקער גרויסקייט. „ערט" איז די טראגעדיע פון באזיגטן, דער שטארקער, ליידנשאפטלעכער רוף צום אויפואכן. שוין די סצענישע באמערקונגען, וואס פירן אריין אין ווערק, זאגן אָרויס די כּונה בולט און קלאָר: „אנטשאנען אונטערן איינפלוס פון דער פאָליטישער און מאָראלישער

מוזיקאַלישער עלעמענט זיך צונויפגעגאָסן מיט דעם לירישן פון וואָרט. אין די דאָזיקע זאַנפטע לעבנסבילדער איז נישטאָ מער קיין זכר פון שעקספירס ליידנשאַפטלעכע סצענעס. עס איז אַ הצראָאישע לעגענדע איבער הייליקע, צונויפגעשטעלט אין סצענעס פאַר דער בינע פון מ׳מוז דערביי געדענקען אין פלאָבערס ווערט: „געשריבן, ווי אויף די גענאָלטע פענסטער אין דער קירכע פון אונזער שטאָט". עס האָט בלויז צאַרטע פאַרבן, ווי די פרעסקן אין פאַנטאַן פון פּיווי דע שאוואַן, וואָס האָט אויך געמאַלט אַ פראַנצויזישע הייליקע, סט. זשענעוויעוו, ווי זי וואַכט איבער פאַריז. דער מילדער לבנה-שיין איבער איר גע-שטאַלט איז ענלעך צו דער הייליקער שיין פון גוטקייט אַרום דעם קאָפּ פון פראַנקרייכס פרומסטן קעניג.

פּארסיפאַל-מוזיק הערט מען שטילערהייט פון דעם דאָזיקן ווערק און אויך עפעס פון פּארסיפאַלן האָט אין זיך דער דאָזיקער הערשער, וואָס קומט צו דערקענטניש נישט פון מיטלייד, נאָר פון גוטקייט און ווערט באַרימט דורך דעם שיינעם ווערט: „כדי די מענטשן צו פאַרשטיין, מוז מען זיי נאָר ליב האָבן". דער דאָזיקער הערשער פאַר-מאַגט גאָרנישט אויסער מילדקייט. דערפאַר אָבער האָט ער דאָס לעצטע אַזויפיל, אַז די שטאַרקסטע ווערן קלבי אים שוואַך; ער האָט גאָרנישט מער ווי גלויבן, אָבער דער דאָזיקער גלויבן ברענגט מיט זיך גאַנצע בערג מיט מעשים. ער ווייל נישט און קען נישט פירן זיין פאָלק צום נצחון. ער הויבט אויף דאָס פאָלק איבער זיך אַליין. פירט עס צום פלומרשט אומזינקן קריין-צוג און גיט זיין נאַציע די גרויסקייט, וואָס וואַקסט תמיד אַרויס פון מאַרטירערשאַפט. אין „הייליקן לואי" באַווייזט ראָלאַן דאָס ערשטע מאָל זיין באַליבטן טיפ: דעם באַזיגטן בעל-נצחון. קיינמאָל דערגרייכט ער נישט זיין ציל, אָבער „וואָס מער ער ווערט דערדריקט פון די זאַכן, אַלץ מער באַהערשט ער זיי". און ווען ער קען נישט, ווי משה, אָנקוקן דאָס צוגעזאָגטע לאַנד און ער מוז שוין שטאַרבן, פאַררוישן בעת-מעשה זיינע סאָלדאַטן די לעצטע זיפצן פון שטאַרבנדיקן מיט זייער פרייד-געשרייַ ביי די טויערן פון דער אויסגעבענקטער שטאָט. ער ווייסט, אַז אין קאַמף אַן האָפענונג קען מען אויף דער ערד נישט מנצח זיין, אָבער „ס׳איז שיין צו רייסן זיך צום אוממעגלעכן, ווען דאָס אומ-

טונג צום וועג פון מאַרקישער גרויסקייט, זיין אייגענעם טאַט, וועלכן ער באַווייזט פאַר אַלע. אַרומגערינגלט מיט די חוצפהדיקע זיגערס, וועלכע זאָגן אים „צו-שפעט" — ענטפערט ער שטאָלץ: „נישט אויף אַזויפיל, כדי נישט צו קענען זיין פריי" און ער באַפרייט זיך פון אַזאַ לעבן.

ס'איז אַ טראַגישער סימבאָל, אָט דאָס ראָמאַנטיש צופיל פּראָבלעמאַטיש שטיק, וואָס דערמאָנט אין אַן אַנדער יונגערעריש שטיק פון אַ שפּעטצרדיקן דיכטער: אין די „אָפּיצירן" פון פריץ פּאָן אונרו, וואו די געצוואונגענע אומטעטיקייט און אייגנעהאַלטענע העלדישקייט זעט אויך נאָר אין קריג דעם ציל פון באַפרייאונג. ווי אין אונרוס דראַמע, שפּיגלט אַפּ ערט אין זיין געשריי די טעמפּקייט פון אַנדערע, די סטאַגנירנדיקע, שלעכטע לופט פון אַ גלויבנסלאָזער צייט. אין סאַמע מיטן פון גרויען מאַטעריאַליזם, אין די יאָרן, ווען ס'טריאומפירט זאָלצ אוו מירבאָ הויבט ערט דעם פּאָן פון האָפנונגען איבער אַ דערשלאָגן לאַנד.

די באַנייאונג פון פּראָנצויזישן טעאַטער

מיט אַ גלויבנדיקער נשמה האָט דער יונגער דיכטער געשאַפן זיינע ערשטע דראַמאַטישע רופן צו הערראַיזם, געדענקדיק שירערס ווארט, אַז גלויקלעכע עפאָכן קענען זיך אָפּגעבן דער ריינער שיינקייט, שוואַכע עפאָכן, אָבער, דאַרפן האָבן ביישפּילן פון אמאָליקער העלדישקייט. ער האָט אַרויסגעלאָזט צו זיין נאַציע אַ רוף צו גרויסקייט, די נאַציע האָט נישט געענטפערט. און נישט פאַרלירנדיק זיין איבערצייגונג אין דער נויטוועندיקייט פון אָט דעם שוואונג — זוכט ראָלאַן די סבֿה פון דעם מיספאַרשטענדניש. ער האָט באמת געפונען די סבֿה, נאָר נישט אין זיינע ווערק, נאָר אין דעם וויידערשטאַנד פון דער צייט. טאָלסטאי האָט דער ערשטער אין זיינע ביכער און אין זיין ווונדערלעכן בריוו געוויזן ראָלאַנען די אומפרוכטבאַרקייט, די אָפּגעשטאַרבנקייט פון דער בירגערלעכער קונסט,

ערנידערִיקטקייט פון די לעצטע יאָרן — שטעלט עס פאָר אין אַ פאַנ-
טאַסטיש האַלאַנד די דריטע רעפובליק, אַ פאַלק, וואָס איז געווָארן
צעברָאכן און ערנידעריקט. פאַר זיך האָט דאָס פאַלק אַ צוקונפט פון
פאַמעלעכער דעקאַדענץ; דער פאָרגעפּלּ פון דער דאָזיקער דעקאַדענץ
ווערט צעגאַנגען אין די פאַרנוצטע כוחות".

אין דער דאָזיקער סביבה זעט ראָלאַן ייַן העלד ערט, דעם
יונגן פרינץ, דעם יורש פון אַ גרויסן עבר. אומזיסט באַמיט מען
זיך דורך אוממאָרַלישקייט, דורך גענוס, דורך ערמה און דורך
צווייפל צו צעברעכן אין דעם געפאַנגענעם פרינץ דעם גלויבן און
גרויסקייט — דער אייניציקער פוח, וואָס איז פאַרבליבן דעם שוואַכן,
דעקאַדענטישן קערפער, דער בלאַסער לייַדנדיקער נשמה. מיט לוקסוס,
מיט לייכטזינניקייט, מיט שקר באַמיט זיך די חניפה'שע סביבה אים
אַראָפצופירן פון זיין הויכן בארוף צו זיין אַ טעטיקער יורש פון דער
גרויסער פאַרגאַנגענהייט. ער בלייבט פעסט ביי זיינעם. זיין לערער,
מייסטער טראָיאַנוס, איז אַ מין אַנאַטאָל פראַנס, אין וועלכן אַלע
אייגנשאַפטן — גוטקייט, טעטיקייט, סקעפטישקייט, חכמה דערגרייכן
נאָר צו לוילעכקייט. ער וויל פון דעם פייערִיקן יונגמאַן מאַכן אַ
מאַרק אָרעל, אַ קאָנטעמפלאַטיוון, אַ פשרה'דיקן, אָבער דאָס יונגל
ענטפערט שטאַרק: „איך שעץ די אידעען, דאָך גלויב איך, אַז ס'איז
פאַראַן עפּעס אַזוינס, וואָס שטייט העכער פון זיי: די מאָראַלישע
גרויסקייט". ער גייט-אויס נאָך טעטיקייט לעבנדיק אין אַ לוילעכער
עפאָכע.

אָבער זויך דער טאַט איז צוואַנג, דער קאַמף איז בלוט. די
צאַרטע נשמה שטרעבט צו שלום. דער מאָראַלישער ווילן באַגערט
דאָס גערעכטע. אין דעם יונגל זיצט א האַלעט און אַ סט. יוסט.
אַ נישט אַנטשלאָסענער און א פאַנאַטיקער. אַן אָפּשיין פון אליוויערן,
וואָס קען שוין אַלע ווערטן, פונדעסטוועגן גליט נאָך אין אים אומ-
באַוואוסטערהייט זיין יונגלערישע לייַדנשאַפט. אָבער ס'איז אַ כלאָם,
וואָס פאַרצערט זיך מיט וואָרט און ווילן. נישט ער רופט דעם טאַט,
נאָר דער טאַט כאַפט אים אַרום. און ער רייסט-מיט דעם שוואַכן
אין תהום אַריין, וואו ס'איז נישט פאַראַן קיין אַנדערער אויסוועג,
ווי דער טויט. פון דער ערנידעריקטקייט געפינט ער נאָך די לעצטע רע-

סאָציאָליזם האָט פריי געמאַכט דעם רעליגיעזן פוח פון קאָנפעקטיאָון באַוואוסטזיין — נאָר דאָס טעאַטער — די אוממיטלבאַרסטע ווירקונג פון דער קונסט אויף דעם פשוטן מענטש — האָט זיך איזאָלירט אין דער בורזשואַזיע און אַזוי אַרום אויסגעשלאָסן פון זיך אומגעהייערע מעגלעכקייטן פון באַנייאונג. דאָס טעאַטער האָלט זיך כּמדר אין גייסטיקן שמוץ פון סעקסועלע פראָבלעמען. איבער די קליינלעכע, ערָטישע שפּיל־ן האָט דאָס טעאַטער פאַרגעסן אין די סאָציאָלע געדאַנקען, אין עלעמענטאַרסטן פון דער נייער צייט און ס׳איז אין ספּנה פאַרדאַרט צו ווערן. ווייל די וואָרצלען פון טעאַטער האָבן מער נישט אַריינגעדרונגען אין דעם אייבּיקן ערד־קנויגריך פון דער נאַציע. ראָלאַן זעט אין: די דראַמאַטישע קונסט קען נאָר געהיילט ווערן פון איר בלוטלאָזיקייט שעפּנדיק פון פאָלק; דער פראַנצויזישער פעמיניזם פון טעאַטער קען נאָר דאַמאָלס ווערן צוריק מענלעך, ווען דאָס טעאַטער וועט האָבן א לעבעדיקן קאָנטאַקט מיט דער מיליאָנען־מאַסע. „נאָר די פאָפולערע זריזה קען אים צוריקגעבן דאָס לעבן און דאָס געזונט" וועט דאָס טעאַטער ווייל זיין נאַציאָנאַל, טאָר עס נישט זיין קיין לוקסוס פון די אויבערשטע פאָר טויזנטער מענטשן. עס מוז ווערן די מאַראַלישע נערונג פון דער מאַסע און דאַרף אַליין פראָדוקטיוו באַאיינפלוסן די פרוכטבאַרקייט פון דער פאָלקס־נשמה.

ראָלאַנס אויפגאַבע אין די נאָענטסטע יאָרן איז טאַקע געווען צו געבן דעם פאָלק אַזא מין טעאַטער. א פאַר יונגע מענטשן אָן קאָנעקסיאָנען, אָן אויטאָריטעט, שטאַרק אין זיך בלויז אַדאָנק דער לייַדנשאַפט און דער ערלעכקייט פון זייער יוגנט, פרוון צו פאַרווירקלעכן די דאָזיקע גרויסע אידעע אין סאַמע מיטן פון אומגעהייערער גלייכגילטיקייט מצד דער שטאָט און אָפענער שנאה מצד דער פרעסע. אין זייער „דראַמאַטישן רעווי" פאַרעפנטלעכן זיי מאַניפעסטן, זוכן אַקטיאָרן, בינעס, מיטהעלפער, שרייבן שטיק, רופן צונויף קאָמיטעטן, שיקן אינטערפעלאַציעס צום מיניסטער. די דאָזיקע קליינע צאָל מענטשן ארבעטן מיטן פולן פאַנאַטישן אידעאַליזם, אָן אויסזיכטן. נישט די וועלט, נישט די שטאָט האָבן אָן אַנונג פון זייערע באַמיאונגען. זייער ציל איז אויסצוגלייכן דעם טיפן קאָנטראַסט, וואָס איז צווישן דעם בירגערלעכן טעאַטער און דער נאַציע. ראָלאַן איז געווען זייער

יואָס האָט דורך אירע חושימדיקע אויסדרוקפּאָרמען (אין טעאַטער מער ווי אומעטום) פּאַרלוירן דעם צוזאַמענהאַנג מיט די עטישע און עקסטאַטישע כוחות פון לעבן. א הייפּל אָפּנאַרעריש, קנאַהדיקע דראַמאַטיקער האָבן באַזעצט די פּאַריזער טעאַטערן. די פּראָבלעמען, וועלכע זיי שטעלן פּאָר, זענען וואַריאַנטן פון פּאַמיליען-לעבן, קליינע ערנסטיש קאַנפליקטן, קיינמאָל נישט — קיין עטישע, אַלגעמיינמענטשלעכע ענינים. דאָס פּובליקום פון טעאַטער, שלעכט באַאיינפלוסט פון די צייטונגען, ווילן זיך נושט וועקן, נאָר זיך אויסרוען, האָבן תענוג, זיך אַמוזירן. דאָס טעאַטער איז אַלץ, נאָר נישט קיין „מאָראַלישער אַנשטאַלט", ווי דאָס האָט געפּאַדערט שילער און ווי דאָס האָט פּאַר-טיידיקט ד'אַלעמבער. קיין שום ליידנשאַפטלעכער אָטעם האָט נישט אַראָפּגעהויבט פון דער דאָזיקער שפּילערישער קונסט אין דער טיפּע-ניש פון דער נאַציע. נאָר פון אויבן מאַכט זיך א שוים. ווי פון א לייכטן ווינט אויף כוואַליעס. אַן אומצנדלעכער תהום שטייט צווישן די דאָזיקע זינלעך-גייסטרייכע אונטערהאַלטונגען און צווישן די אמתדיקע שפּעריש כוחות פון דער נאטור.

ראָלאַן האָט, לערנענדיק פון טאָלסטאָיען און פון זיינע יונגע ליידנשאַפטלעכע פריינד דערקענט די ספּנה פון אזא מצב. ער זעט-איין, אז יעדער דראַמאַטישע קונסט, וואָס זונדערט זיך אָפּ פון הייליקן קערן אין דער נאַציע, פון פאָלק, האָט נישק קיין ווערט און ברענגט נאָך שאָדן. אומבאַוואוסט האָט ער שוין אין זיין „ערט" אַרויסגעזאָגט דאָס, וואָס ער האָט שפּעטער דערקלערט פראָגראַמאַטיש: אז ביים פאָלק קען מען מער ווי אומעטום גפּינען פּאַרשטענדניש פאַר די אמתן פון הערואישע פּראָבלעמען. דער פשוטער האַנטווערקער-קלאַס איז דאָרטן דער אייניציקער אין דער סביבה פון גפּאַנ-געגנעם פרינק, וואָס האָט נישט קיין שייכות מיט דער לוילעכער פּשרותדיקייט, נאָר זיין הארץ ברענט פון דעם אומגליק, וואָס האָט געטראָפן מיט זיין פאָטערלאַנד. אין אַנדערע קונסט-פּאָרמען איז שוין באַוואוסט געווארן די אומגעהויערע קראַפט פון דער פאָלק-טיפענישן זאָלא און די נאַטוראַליסטן האָבן זיך כסדר אָפּגעגעבן מיט דער טראַגישער שיינקייט פון פּראָלעטאַריאַט, מילע, מעניע האָבן דעם פּראָלעטאַרישן מענטש דערהויבן צו דער מדרגה פון א ביישפּיל, דער

אַרַאָבצולאָזן און שפילן פאר אַרבעטער די פֿאַטעטישע הויפּדיכטער קאָרנעל און ראָסין. דאָס פּאָלק וויל נישט קיין אַרבוז, נאָר געזונטע נערנדיקע שפּייז. כּדי צו נערן זיין אומצערשטערבאַרן אידעאַליזם דאַרף האָבן דאָס פּאָלק אַן אייגענע קונסט, אַן אייגן הויז און פאָר אַלעם — אייגענע ווערק, וואָס זענען צוגעפאַסט צו זיין געפיל און גייסטיקייט. דאָס פּאָלק טאָר נישט אויפנעמען ד קונסט ווי א גאַסט און ווי א פרעמדע געדאַנקען-וועלט, ווע֫כע מ׳פאַרטראָגט ווי ס׳איז. דאָס פּאָלק מוז זיך אין דער קונסט זען און דערקענען אין איר דעם אייגענעם כּוח. פאַסיקער זענען אים שוין אויס די געציילטע פּרווון, וועלכע מאָריס פאָטעשע האָט אין בוסאַנג געמאַכט מיט דעם „טעאַטער פון פאָלק", וואו מ׳האָט געגעבן פאר א קליינעם פובליקום לייכטע זאכן. אָבער די דאָזיקע פּרווון האָבן נאָר געקענט באַפּריידיקן א קליינעם קרייז. דער חלק אין דער דריימיליאָניקער שטאָט צווישן דער סצענע און צווישן דער אמתדיקער באַפֿעלקערונג איז נישט געווָארן אויסגעפילט. די צוואַנציק אָדער דרייסיק פאַרשטעלונגען האָבן געברענגט נוצן נאָר פאר א קליין הייפּעלע און האָבן נישט געהאט די באַדייטונג פון א גייסטיקער פאַרבינדונג און נישט פון קיין מאָראַלישן שוואונג. די קונסט האָט נישט געהאט קיין ווירקונג אויף דער מאַסע און די מאַסע האָט נישט געהאט קיין ווירקונג אויף דער דראַמאַטישער קונסט, וועלכע איז געבליבן פרעמד דעם פּאָלק, כאָטש זאָלא, טשאַרלז לואי פיליפּ, מאָפּאַסאַן זענען שוין פון לאַנג געווען באַאיינפלוסט פון פראָלעטאַרישן אידעאַליזם.

ובכן דאָס פּאָלק מוז האָבן אַן אייגן טעאַטער. וואָס קען מען אָבער געבן דעם פּאָלק אין זיין טעאַטער? — ראָלאַן האָט תּיכף דורכגעבליקט די וועלט-ליטעראַטור. דער רעזולטאַט איז געווען א שלעכטער. וואָס פאר א ווערט האָט פאר דעם אַרבעטער דער קלאַסיקער פון דער פראַנצויזישער בינע? קאָרנעל און ראָסין מיט זייער איינגעהאַלטענעם פאַטאָס זענען פאר די אַרבעטער פרעמד, מאָליערקוים פאַרשטענדלעך, די אנטיקע-גריכישע קלאַסישע טראַגעדיעס וואָלטן פאר זיי געווען לאַנגווייליק, הוגאָס ראָמאַנטישע זאכן וואָלטן געשאדט זייער געזונטן אינסטינקט פאר ווירקלעכקייט. שעקספּיר, דער אַלמעגטשלעכער, וואָלט זיי געווען נענטער, אָבער מ׳וואָלט געדאַרפן

פירער ראָאַנס מאַניפעסט „דאָס טעאַטער פון פאָלק" און זיין „טעאַטער פון דער רעוואָלוציע" זענען א דויערנדיק דענקמאָל פון יענע בא־מיונגען, וואָס האָבן זיך צייטווייליק געענדיקט מיט א דורכפאַל. אָבער ווי אַלע זיינע דורכפאַלן, האָט אויך דער דאָזיקער דורכפאַל זיך דער־הויבן מענטשיש־ך און קינסטלעריש צו א מאָדעלישן נצחון.

ג וועגדונג צום פאָלק

„די אַלטע צייט איז אַוועק, די נייע הויבט זיך אָן." סיי די דאָזיקע ווערטער פון שילערן הויבט אָן ראָלאַן זיין וועגדונג אין „דראַמאַטישן רעווי" אין יאָר 1900. צו צוויי איז געווענדעט אָט דער רוף: צו די דיכטער און צום פאָלק, זיי זאָלן בויעד זיך פאַרייניקן פאַר איין נייעם ציל, פאַרן טעאַטער פון פאָלק. די בינע, די שטיק זאָלן אינגאַנצן געהערן דעם פאָלק. נישט דאָס פאָלק זאָל זיך ענדערן (זיינע כוחות זענען אייביקע און נישט פאַרענדערלעכע), נאָר די קונסט. דער צוזאַמענהאַנג צווישן קונסט און פאָלק זאָל אַנטשטיין אין דער שעפערישער טיפקייט. די באַרירונג צווישן זיי ביידע דאַרף נישט זיין קיין צופעליקע, נאָר זי מוזן זיך דורכדרינגען, ווערן א שעפעריש פאַר. דאָס פאָלק באַדאַרף האָבן זיין אייגענע קונסט, זיין אייגן טעא־טער: ס'מוז לויט טאָלסטאָיען, זיין דער לעצטער פרוווּשטיין פון אַלע ווערטן. דעם פאָלקס שטאַרקע, מיסטישע, אייביקע רעליגיעזע קראַפט פון באַגייסטערונג מוז זיך דערהויבן צו א פאָזיטיוון, שטאַרקנדיקן כח; די קונסט, וואָס איז געוואָרן בלוט־אַרעם ביים בירגערטום, מוז געזונט ווערן זיך באַרירנדיק מיטן פאָלק.

דערצו איז נויטיק, אַז דאָס פאָלק זאָל נישט בלויז באַשטיין פון קיין צופעליק פובליקום, כלאחר־יד באַשאַנקען פון פריינדלעכע אונטערנעמערס און אַקטיאָרן. די פאָלקספּאַרשטעלונגען פון די גרויסע טעאַטערן, וועלכע פלעגן פּאַרקומען גאַנץ אָפט זינט נאַפּאָלעאָנס דעקרעט אין פּאַריז, זענען נישט געווען גענוג. פּאַר ראָלאַנען זענען געווען ווערטלאָז די פרוון פון דער „פראַנצויזישער קאָמעדיע" זיך

באנאַנ; וואָס וועקן דעם גייסט פון גלויבן און פעדשן אים נישט דערביי; וואָס וועקן נישט די ערַאָטיק און נייגעריקייט, נאָר די שטאַרקע אידעאַלע מאַסע-אינסטינקטן, זיי דאַרפן נישט האָבן צו טון מיט קיין קלייע קאָנפליקטן, נאָר זענען מחויב צו ווייזן דעם גייסט פון אַמאָליקע ימים-טובים, דעם מענטש אין קאָמף מיט געגנערישע כוחות, מיט דעם הערַאישן גורל. „נידער מיט דער קאָמפליצירטער פסיכאָלאָגיע, מיט דער פיינער קלוגות, מיט דעם טונקלן סימבאָליזם, מיט דער קונסט פון סאַלאָן און שלאָף-צימער", דאָס פאָלק דארף האָבן מאָנומענטאַלע קונסט. כאָטש דאָס פאָלק וויל דעם אמת, דארף מען עס פונדעסטוועגן נישט פאַשען מיט קיין נאַטוראַליזם. וויל אויב דאָס פאָלק זעט זיך אַליין, דעם אייגענעם עלנד — וועקט זיך נישט די הילפיקע באַגייסטערונג, נאָר דער צאָרן, דער ברוטאַלער כוח פון דער נשמה. אויב מ'וויל, אז מאָרגן נאָך דער פאַרשטעלונג זאָל דאָס פאָלק גיין צו דער ארבעט פרייליכער, יום-טובדיקער, זיכערער—דארף עס האָבן א טאָניקום. די דאָזיקע אָוונטן דארפן זיין א קוואַל פון ענערגיע, אָבער ס'איז אויך זייער אויפגאָבע צו שאפן די אינטעליגענץ. אמת, זיי דארפן וויזן דעם פאָלק דאָס פאָלק, אָבער נישט אין דער פראָלעטאַרישער ענגקייט פון שלעכטע דירות, נאָר אין אמאָליקער גרויסקייט. דאָס טעאַטער פון פאָלק מוז, האַלט ראַלאַן (אויסנוצנדיק דערביי אסך שיערס אידעען) זיין א היסטאָרישס. דאָס פאָלק דארף זיך נישט בלויז זען, נאָר אויך באַוואונדערן זיין פאַרגאַנגענהייט. די ליידנשאפט צו גרויסקייט — ראַלאַנס אייביקער מאָטיוו — מוז דערוועקט ווערן אין פאָלק. אין זיינע ליידן מוז עס אויך לערנען די פרייד.

אויף א וואונדערלעכן אופן דערהויבט דער דיכטערישער היסטאָריקער דעם זין פון דער געשיכטע צו דער מדרגה פון א הימן. הייליק זענען די כוחות פון דער פארגאַנגענהייט, וואָס זענען אַוועקגעלייגט געוואָרן צוליב דעם גייסטיקן תמצית, וועלכער איז פאַראן אין יעדער גרויסער באַוועגונג. „דער מענטשלעכער פאַרשטאַנד ווערט פשוט נידערגעשלאָגן צוקוקנדיק, וויפל אָרט ס'פארנעמען אין דער געשיכטע די אַנעקדאָטן, די נעבנזאַכן, דער שטויב — און דאָס אַלץ אויפן חשבון פון דער לעבעדיקער נשמה. די קראַפט פון דער פאר-

זיינע דראַמעס איבערמאַכן פֿאַר זייערטוועגן און ממילא פֿעלשן זיי. שילער מיט זיינע „רויבער" און „וויליהעלם טעל" וואָלט מיט זיין שטאַרקן אידעאַליזם אַרויסגערופן אַממיינסטן באַגייסטערונג ביי דער אַרבעטער, אָבער סיי ער, סיי קלייסט אין זיין „פּרינץ פֿאָן האָמבורג" זענען גראָד זייער וויים אין נאַציאָנאַלן זין פון דעם פֿאַריזער אַר-בעט-מענטש. טאָ, סטאָיס „דער כּוח פון פינסטערניש" און הויפּטמאַנס „וועבער" וואָלטן מער פון אַנדערע דראַמען געווען פֿאַרשטענדלעך, אָבער זייער שטאַרק האָט אין זיך אַסאַך דריקנדיקס, וואָס איז גוט כּדי אויפצורודערן דאָס געוויסן פונם שולדיקן. דאָס פּאַלק וואָלט נישט געפּיקט אין די דאָזיקע דראַמעס קיין באַפרייאונג, נאָר א שווערן דרוק. אַנצענגרובער, דער אמתדיקער פּאָלקס-דיכטער, איז צו-שטאַרק באַגרעניצט מיט ריין ווינער טעמעס, וואָגנערן (וועמענס מייס-טערזינגער ראָלאַן האָט געהאַלטן פֿאַר די סאַמע העכסטע, פֿאַרשטענד-ניקסטע, דערהויבענע קונסט) קען מען נישט רעפּרעזענטירן אָן מוזיק.

וויפל ראָלאַן האָט נישט געזוכט אין עבר — האָט ער אַלץ נישט געפונען קיין תשובה אויף זיינע זוכענישן. אָבער ראָלאַן גע-הער נישט צו יענע, וואָס פֿאַרלירן תיכף דעם מוט. פון אַנטוישונגען שעפּט ער אַלץ נייע כּוחות.

אויב דאָס פּאַלק פֿאַרמאָגט נישט קיין בינע-שטיק פֿאַר זיין טעאַטער, איז עס א חוב, א הייליקער חוב, צו שאַפן אַזעלכע שטיק פֿאַר דער נייער גענעראַציע. און דער מאַניפעסט ענדיקט זיך מיט א פריידיקן רוף:

אַלץ דאַרף געזאָגט ווערן! אַלץ דאַרף געטון ווערן!
דאָס ערשטע איז געווען דער טאַט.

דער פּראָגראַם

וואָס פֿאַר א שטיק פּאָדערט דאָס פּאַלק? — „נוטע" שטיק אין דעם אייגענעם זין, ווי טאָלסטאָי האָט גערעדט וועגן „גוטע" ביכער. דראַמעס, וואָס זענען פֿאַר אַלע פֿאַרשטענדלעך און פּאָרט נישט

סאָרגאָנגענהייט מוז מען וועקן, כּמוז שאָפן די היסטאָרישע דראָמע פון פראָנקרייך. „דער גייסט, וואָס הויבט זיך אויף איבער יאָרהונדערטער, הויבט זיך אויף אויף הונדערטער יאָרן. פֿדי ארויסצוברענגען די שטאַרקע נשמות, דאַרפן מיר זיי נערן מיט די כּוחות פון דער וועלט".

„די וועלט" — אַזוי גייט רעֶדאַן איבער און מיט איין מאָל ווערט פון פראָנצויזישן הימן א אייראָפּעאיש שער. „ווייל די נאַציע איז צו ווייניק". נאָך מיט הונדערט און צוואַנציק יאָר צוריק האָט דער פרייער שילער געזאָגט: „איך שרייב ווי א וועלט-בירגער. גאָר פרי האָב איך פאַרטוישט מיין פאָטערלאַנד אויף דער גאַנצער מענטש-הייט" און געטהעס וואָרט: „די נאַציאָנאַלע ליטעראַטור האָט מער נישט פיל וואָס צו זאָגן, איצט איז די צייט פון דער וועלט-ליטע-ראַטור" באַגייסטערט ראָלאַנען צום אויסרוף: „לאָמיר פאַרווירקלעכן זיינע נביאות! לאָמיר פירן די פראָנצויזן צו זייער נאַציאָנאַלע גע-שיכטע, ווי צום קוואַל פון דער פאָלקס-קונסט, אָבער לאָמיר זיך היטן נישט אויסצומיידן אויך די היסטאָרישע לעגענדע פון אַנדערע נאַציעס. ס'איז טאַקע אונזער ערשטער חוב צו מאַכן א ווערט פון די אוצרות, וועלכע מיר האָבן אָנגעזאַמלט, אָבער די גרויסע מעשים פון אַלע אַנדערע ראַסן דאַרפן אויך געפינען פּלאַץ אין אונזער טעאַטער. אַזוי ווי קלאָאָט און טאָמאַס פּען זענען דערהויבן געוואָרן צו ווערן מיטגלידער פון קאָנוואָנט, אַזוי זאָלן אויך די אַנדערע העלדן פון דער וועלט, שילער, קלאָפשטאָק, וואַשינגטאָן, פריסטלי, בענטהאם, פעסטאַלאָצי, קאָשטושקאָ זיין אונזערע. לאָמיר אויפהויבן אין פאַריז די עפאָפּעע פון אייראָפּאישן פאָלק".

אַזוי ארום איז ראָלאַנס מאַניפעסט געווען דער ערשטער רוף צו אייראָפּע אַריבערשטיגנדיק די ספעציעלע טעאַטער-אינטערעסן. דער דאָזיקער רוף איז געבליבן איינזאַם-הויך און נישט געהערט. נאָר אויב די פאַקטן זענען געגן — די אידעע איז פאַראַן, א נישט צע-שטערבאַרע און א נישט פאַרלוירנגייענדיקע. דאָס ערשטע מאָל האָט זשאַן קריטטאָף געראַדט צו דעם צייט.

גאַנגענהייט מוז אויפגעוועקט ווערן, דער ווילן צו מעשים מוז ווערן שטאָל-און-אייזן". די היינטיקע דורות האָבן אַסאַך גרויסקייט צו ערנען פון זייערע עלטערן און אורעלטערן. „די געשיכטע קען אויסלערנען ווי אַזוי זיך צו באַפרייען פון אייגענעם „איך" און אריינצודרינגען אין דעם אַנדערנס נשמה". אין עבר געפינט מען זיך אַליין, די פאַרשידנקייט פון כאַראַקטערן און שטריכן, די חסרונות און די אומנוצלעכקייטן וועלכע מ'קען אויסמיידן אַזוי-אַרום. גראָד דערפאַר, וואָס דער עבר ווייזט אונז די ענדערונגען, קענען מיר דורך אים בעסער באַגרייפן דאָס באַשטענדיקע.

אָבער וואָס הייבן די פראַנצויזע דראַמאַטיקער מציל געווען פון דעם עבר פאַרן פאָלקס וועגן? — פרעגט ראָלאַן ווייטער, — די בורלעסקע געשמאַקט פון צירקוס, די פערפיומירטע געשטאַלט פון הערצאָג פאָן רייכשטאָדט, די דערפונדענע געשטאַלט פון מאַדאַם סאַן-זשען! „אַלץ דאַרף מען טוען! אַלץ דאַרף מען זאָגן!" אַלץ געפינט זיך נאָך אין דער מדרגה פון רויער ערד פאַר דער קונסט-וועגן. די נאַציאָנאַלע עפּאָפּעע איז אַ נייע זאַך פאַר פראַנקרייך. אונזערע דראַמאַטורגן האָבן פאַרנאַכלעסיקט די דראַמע פון פראַנצויזישן פאָלק, וואָס איז, אַ חוץ רוים, די ערשטאַישטע אין דער וועלט. אין פראַנקרייכס מלכים, דענקער און רעוואָלוציאָנערן האָט געקאָפט דאָס הארץ פון דער גאַנצער וועלט. ווי גרויס דאָס פאָלק איז נישט אויף אַלע געביטן, אָבער אַמגרעסטן איז עס אויפן געביט פון מעשים. דער טאַט דאָס איז דעם פראַנצויזישן פאָלקס ערהאַבנטע שאַפונג, זיין דיכטונג, זיין טעאַטער, זיין עפּאָס. דאָס פראַנצויזישע פאָלק פירט אויס דאָס, וועגן וואָס אַנדערע האָבן בלויז געחלומט. דאָס פאָלק האָט נישט אָנגעשריבן קיין איליאַדע, אָבער דורכגעלעבט איליאַדעס האָט עס אַ גאַנצן טון. זיינע העלדן האָבן געשאַפן מער ערהאַבענע זאַכן, ווי זיינע דיכטער. דאָס פאָלק האָט נישט געהאַט קיין שעקספיר, וואָס זאָל איבערדיכטן זיינע מעשים, אָבער דאַנטאָן האָט אויפן עשאַפאָט גערעדט שעקספירן. פראַנקרייכס עקזיסטענץ האָט אָנגעריכט די העפּסטע באַרג-שפּיצן פון גליק, די טיפסטע טיפענישן פון אומגליק. עס איז אַ אמתע „מענטשהעכע קאָמעדיע", אַ סומע פון דראַמען. יעדער עפּאָכע פון פראַנקרייך איז אַ באַזונדער ליד. די דאָזיקע

מיט א מוטיקן טריט ארומנעמען די גאנצע גרויס פון דער אויפגאבע, און אויסמיידן די באנאלע און אויסגעטרעטענע וועגן פון מיטלמעסיקייט", די דאזיקע, וואס האבן דאמאלס אונטערגעהאמעט יענע דעקרעטן, דאנטאן, ראבעספיער, קארנא, קוטהאן זענען אין משך פון דער צייט שלעכן נעווארן נאציאנאלע געשטאלטן, העלדן, דענקמעלער אין די גאסן און לעגענדעס. אמאל האט דעם דיכטערס באגייסטערנדיקע סביבה געבויט באריקאדן, איצט איז פארען פלאץ פאר פאנטאזיע, איצט איז די געשיכטע גענוג ווייט, ס'זאל קענען פון איר ווערן א טראגעדיע. פון יענע דאקומענטן איז דער רוף אנגעקומען סוף-כל-סוף צום דיכטער, צום היסטאריקער ראלאן. אבער דער דאזיקער רוף איז אויך געקומען צו ראלאנען בירושה. זיין פאטערס א זיידע, באניאר, האט אליין אנטייל גענומען אין די קאמפן ווי א „שליח פון דער פרייהייט" און אין זיין טאג-בוך שילדערט ער די צעשטערונג פון דער באסטילע. אן אנדער קרוב איז שפעטער מיט פופציק יאר געהרגעט געווארן אין קלאמעסי דורך א מעסער פאר אן אויפשטאנד קעגן דער רעגירונג. דער פאנאטישער רעוואלוציאנער אין ראלאנען האט גייסטיקע קרובים, אקוראט ווי דער רעליגיעזער מענטש אין אים. הונדערט יאר נאך 1792 שאפט ראלאן אין שיין פון זכרונות און פון ריינעם דיכטערישן ענטוזיאזם אויפסניי די גרויסע געשטאלט פון עבר. אמת, ס'איז נאך נישט אנטשטאנען דאס טעאטער, פאר וועלכן ראלאן וויל שאפן די „פראנצויזישע איליאדע", קיינער האט נאך נישט צו אים קיין ליטעראריש צוטרוי, ס'זענען נאך נישטא קיין אקטיארן, קיין פירערס, קיין פובליקום. אויסער ראלאנס שטרעבונג און גלויבן איז נאך קיין שום זאך נישט פארווירקלעכט. אבער דער גלויבן אליין איז געווען גענוג ער זאל אנהויבן זיין ווערק „דאס טעאטער פון דער רעוואלוציע".

דער שעפער

די אויפגאבע איז געווארן צווישקנעשטעלט, ווער זאל זי אויס-
פירן? — ראמען ראלן האט געענטפערט מיט מעשים. דער הראשי-
שער מענטש אין אים האט זיך נישט געמאכט קיין עסק פון קיין
מפלות, דאס יוגנטלעכע אין אים האט נישט געוואוסט פון קיין שווע-
דיקייטן. מ'דארף אויספארמען די עפאפעע פון פראנצויזישן פאלק?—
ער איז זיך נישט לאנג מישב און נעמט בויען זיין ווערק, כאטש
די מיליאניקע שטאט פארשווייגט אים און באציט זיך דערצו גלייכ-
גילטיק. אלעמאל איז ביי אים דער אימפעט מער צ מארשישער,
ווי צ קינסטלערישער, אלעמאל פילט ער אין זיך די אחריות פאר
דער גאנצער נאציע. און נאר אזא פראדוקטיוונער, הראשישער אידע-
אליזם, נישט בלויז צ טעארעטישער, קען אויך ארויסווייזן אידעאליזם.

די טעמע האט ער לייכט געפונען. ראלן זוכט זיין אויפגאבע
דארט, וואו די עלטערן און זיידעס האבן זי געפאדערט אין גרעסטן
מאמענט פון פראנצויזישן פאלק; אין דער רעוואלוציע אין 2-טן
פלאראל 1794 האט מען געהרופן די דיכטער: „זיי זאלן פארהער-
לעכן די גרעסטע גשעענישן פון דער פראנצויזישער רעוואלוציע,
זיי זאלן שאפן רעפובליקאנישע דראמעס, זיי זאלן איבערטראגן אין
דער פארגאנגענהייט די גרויסע עפאכעס פון פראנצויזישער באנייאונג,
זיי זאלן ווייזן דער געשיכטע דעם ערהאבענעם כאראקטער, ווי ער
פאסט-צו די געשעענישן פון צ גרויס פאלק, וואס דארף אויסקעמפן זיין
פרייהייט נישט געקוקט אויף די אנפאלן פון אלע אייראפאישע טיראנען.
אין ערשטן מעסידאר האט מען פארלאנגט פון יונגן דיכטער: „ער דארף

דראַמאַטיש איז עס אַ ציקל, נאָר גלייכצייטיק איז דאָס ריזיקע ווערק אויסגערעכנט געוואָרן מוזיקאַליש – ווי אַ סימפאָניע, ווי אַ ערַאָיקא. דער אָריינפיר דאַרף זיין אַ פּרעלידיום, אַ פּאַסטוך-שפּיל אין סטיל פון Fêtes Galantes. טריאַנאָן, די זאַרגלאָזיקייט פון אַנטיקן רעזשים, געפּודערטע דאַמען מיט שיינהייט-פּלעסטערלעך, לירישע קאַוואַלערן, וואָס רוישן און פּלוידערן. דער שטורם הויבט זיך אָן, נאָר זיי פילן עס נישט. נאָך איין מאָל בלויז שמייכלט די גאַלאַנטע צייט, נאָך איין מאָל גלאַנצט די שטאַרבנדיקע זון פון גרויסן קעניג איבער די וועלקנדיקע, גאָלדענע בלעטער פון די ווער-סאַלישע גצרטנער.

דער „14-טער יולי" איז דער אָריינפאָר, די פּאַנפאָרע. באַלד אָבער הויבן זיך אויף אינדערגיך די כוואַליעס. „דאַנטאָן" איז דער אַנטשיידנדיקער קריזיס: אין נצחון הויבט זיך שוין אָן פילן די מאַראַלישע מפּלה, דער ברודער-קאַמף. א דראַמע „ראָבעספּיער" דאַרף זיין דער אָריינפיר פון ירידה. „דער נצחון פון דעם שכל" וויזט דאָס צעפאַלן זיך פון דער רעוואָלוציע אין דער פראַווינץ. „די וועלף" – אין די אָרמעען. ס'איז אויך אויסגערעכנט געוואָרן א ליבע-דראַמע צווישן די הערָאישע דראַמעס, וואו מ'זאָל זיך קענען אַביסל אָפרוען. די טעמע: דער גורל פון לוועטן, דער זשיראָנדיסט, וואָס כדי צו קענען באַזוכן זיין געליבטע אין פּאַריז, פּאַרלאָזט ער זיין באַהעלטעניש אין גאַסקאָניע און ווערט איין-און-איינציקער ניצול פון דער קאַטאַסטראָפע, וואָס הָאט געטראָפן מיט זיינע פריינד, וועלכע ווערן געהרגט, אָדער אַנטקוימפנדיק – אויפגעפרעסן פון די וועלף. די פיגורן פון סט. יוסט, מאַראַט, אַדאַם לוקס זענען אין ראַלאַנס געשריבענע דראַמען נאָר אָנגעמערקט עפּיזאָדיש, אָבער אין די אָנדערע נישט געשריבענע דראַמען האָבן זיי געזאָלט פאַרנעמען מער פּלאַץ. ס'וואָלט אויך זיך דאָרטן אָן שום ספק דערהויבן איבער דער שטאַרבנדיקער רעוואָלוציע דאָס געשטאַלט פון באָנאַפּאַרטע.

אָנגעהויבן מוזיקאַליש-לירישׁ – דאַרף דאָס סימפאָנישע ווערק אויך זיך ענדיקן מיט א נאָכשפּיל. אין עקסיל, אין דער שווייץ, נישט וויַיט פון סאַלאטהורן געפינען זיך די געליטענע פון פראַנקרייכס שיף-ברוך נאָך דעם גרויסן שרעק: וואַליסטן, קעניג-מערדער, זש-

די טראגעדיע פון דער רעוואלוציע

(1898 — 1902)

די דאזיקע צען דראמען, פארבונדענע דורך דער צייט, געשריבן אביסל אלא שעקספירס קעניג-דראמען, די דאזיקע „איליאדע פון פראנצויזישן פאלק" האט ראמען ראלאן געפלאנט פאר דעם צוקונפ-טיקן פאלקס-טעאטער. „איך האב געוואלט" — זאגט ער שפעטער אין זיין הקדמה — „אין די דאזיקע געמיינזאמע ווערק געבן גלייכצייטיק דעם שפיל פון א נאטור-קאנווולסיע, א סאציאלן שטורם — אנהויבנ-דיק פון די ערשטע כוואליעס, ווען הויבן אן ארויפצוקומען פון דער טיפעניש אין אקעאן און ענדיקנדיק ביי יענע כוואליעס, ווען קומען, בשעת דער אקעאן הויבט זיך אן איינצושטיקן און די מנוחה פאר-שפרייט זיך אויפסניי". קיין נעבן-ווערק, קיין שום אנעקדאטיש-שפי-לעריש ניואנסן מילדערן נישט דעם געוואלדיקן, עלעמענטארן ריטם. „מיין גרעסטע באמיונג איז באשטאנען דערין, כ'זאל ווי וויים מעג-לעך אפריניקן די געשעענישן פון ראמאנטישע אינטריגעס, ווען בא-שווערן בלויז און פארקלענערן. איך ווייל קודם-כל באלייכטן יענע גרויסע פאליטישע און סאציאלע אינטערעסן, פאר וועלכע די מענטש-הייט קעמפט שוין הונדערט יאר", אויב אין אט-די געדאנקען איז געווען שילערס גייסט (שילער איז בכלל געשטאנען נאענט צו דעם אידעאליסטישן סטיל פון זיא פאלקס-טעאטער) טראכט ראלאן בלויז וועגן דאן קארנאס אן עבאלי-עפיזאדן, וואלנשטיין, אן טעקלא-סענ-טימענטאליטעטן. ער ווייל וויזן דעם פאלק נאר די גרויסקייט פון דער געשיכטע, נישט די אנעקדאטן פון די העלדן.

קינאמאטאגראף. דאס צעשטורמען די באסקיעט קומט נישט פון א קלאָרן פּקט, שטאמט נישט פון שכל, נאר פון רעש, פון טומל און התלהבות.

דאדורך איז דער „14-טער יולי" נישט קיין דראמע און ויל עס אויך נישט זיין. באוואוסטזיניק אדער נישט באוואוסטזיניק האט ראלאן גצוואלט דערמיט געבן א מין „פאפולארן יום-טוב", ווי דאס חאט געפאדערט דער קאנוונט, א פאלק-יום-טוב מיט מוזיק און טענץ, א נצחון-ליד, א נצחון-שפיל. זיין דראמע איז אויך נישט אויסגע-רעכנט פאר קינסטלעכע קוליסן, נאר איז גיכער א מין דראמע אויף דער פרייער לופט. אנגעהויבן סימפאניש — ענדיקט זיך עס מיט פרייד-יקע כארן, פאר וועלכע דער דיכטער האט באשטימטע פאדערונגען בנוגע דער קאמפאזיציע. „די מוזיק מוז זיין דער גרונד פון דער פרעסקא" — זאגט ראלאן. — זי מוז מאכן אנזעעוודיקער דעם הערשאפט זיך פון דעם יום-טוב און אויספילן די בלייזן, וועלכע ס'קענען נישט אויספילן קיין סטאטיסטן. כאטש די לעצטע לירמען — צעשטערן זיי פונדעסטוועגן די אילוזיע פון לעבעדיקייט. די דאזיקע מוזיק מוז זיך אינספירירן מיט בעטהאוונס מוזיק, אין וועלכע ס'שפיגלט זיך אפ די התלהבות פון דער רעוואלוציע מער ווי אין יעדער אנדערער. קודם-כל מוז זי אנטשטיין פון ליידנשאפטלעכער גלויביקייט. קיינער וועט דא נישט שאפן קיין שום גרויסע שאפונג, אויב ס'לעבט נישט אין אים גומא די נשמה פון פאלק און די ברענענדיקע ליידנשאפט, וועלכע ס'ווערט דא פארגעשטעלט".

דאס, וואס ראלאן האט גצוואלט אין דעם דאזיקן ווערק, איז: עקסטאז. נישט דראמאטישע רעגונגען, נאר להיפוך: גובר זיין דאס טעאטער, פולשטענדיקע פאראיניקונג צווישן פאלק און דעם בילד. וועג מ'וועגדט זיך אין דער לעצטער סצענע מיט ווערטער צום פובלי-קום און די צעשטערער פון דער באסטילע רופן די צוהערער צום אייביקן נצחון איבער דער באדריקונג און צו ברודערלעכקייט — דארפן אט-די אידעען נישט „געפינגען קיין אפקאנג" אין פאלק, נאר די אידעען דארפן ארויס פון זייערע אייגענע הערצער. דער געשריי „לאמיר אלע זיין ברידער" דארף אין א טאפלטן כאר געהערט ווערן סיי פון די שפילערס און סיי פון די צוקוקערס, וואס ווערן מיטגעריסן מיט

ייִנדיסטן — אַלע זענען אייניק אין זייערע זכרונות, אַ קליינער ליבע-עפּיזאָד פון זייערע קינדער מאַכט פון דעם גרויסן אייראָפּעאישן וועלט-שטורם — אַ היימישע אידיליע. פון די דאָזיקע ריזן-ווערק זענען נאָר פאַראַן פראַגמענטן: „14-טער יולי" „דאַנטאָן" „די וועלף" און „דער נצחון פונם שכל". נאָכדעם האָט ראָמען ראָלאַן געמוזט אויפגעבן דעם פּלאַן, פאַר וועלכן דאָס פּאַק, דאָס טעאַטער און די ליטעראַטור זענען געבליבן פרעמד. מער ווי צען יאָר זענען די דאָזיקע טראַגעדיעס געווען פאַרגעסן. מעגלעך, אַז די אויפוואַכנדיקע נייגונגען פון דער איצטיקער צייט, וועלכע דערקענט זיך שוין אין די נבואהשע בילדער פון אַ וועלט-קאַנווולסיע, וועט אין ראָלאַנען אויפסניי אויפוועקן דעם חשק צו פאַרענדיקן זיין גרויסע התחלה.

דער פערצנטער יולי

ס'איז די ערשטע, לויט דער צייט, פון די פיר רעוואָלוציע-דראַמעס. דאָ איז נאָך די רעוואָלוציע אינגאַנצן אַ נאַטור-עלעמענט. זי איז נישט געפֿאָרמט געוואָרן דורך קיין קלאָרן געדאַנק, נישט געפירט געוואָרן פון קיין מנהיגים. די ריזיקע שפּאַנונג פון פאָלק האָט אויסגעבראָכן ווי אַ בלינדער בליץ פון אָנגעלאָדענער אַטמאָספער. דער בליץ האָט געטראָפן אין דער באַסטילע און דער שיין פון זיין פייער האָט אויפגעלויכטן אין דער נשמה פון דער גאַנצער נאַציע. דאָס דאָזיקע שטיק האָט נישט קיין שום העלדן: דער העלד איז די מאַסע אַליין. „די אינדיווידואַן זעען זיך נישט אַרויס אין ים פון המון" — זאָגט ראָלאַן אין זיין הקדמה. — „פֿדי צו ווייזן אַ שטורם, דאַרף מען נישט אַוועקשטעלן באַזונדער יעדע אייגנציקע כוואַליע, מ'מוז מאָלן דעם גאַנצן צעבונטעוועטן ים. די פיינלעכע געווינקייט פון יעדן פּרט האָט וויניקער ממשות ווי דער ליידנשאַפטלעכע אמת פון דעם גאַנצן... דער מחבר האָט דאָ מער געזוכט דעם מאָראַלישן אמת, ווי דעם אַנעקדאָטישן". אין דעם ווערק איז אַליץ שטייגונג און באַוועגונג, די אייגנציקע פיגורן גליטשן זיך אַדורך בליציק-שנעל, ווי אין

צעשפּליטערט אויף פּאָליטישע שטרעבונגען; די מאַסע, וואָס האָט פּאָ-
ווירקלעכט איר פּרייהייט אין פּלוצלינגדיקער התּהבות, הויבט אָן אום-
באַוואוסטזיניק אַרונטערצופּאַלן אונטער די מנהיגים און זייערע קלייי-
לעכע, דעמאָגאָגישע אינטערעסן. יעדע גייסטיקע באַוועגונג האָט אַזא
מאָמענט פון אויסערלעכן נצחון. די בעסערע מענטשן הויבן זיך אָן
אַנטוישטע אָפּצוזונדערן דאָמאָלס; די אָמביציעזע, די פאַנאַטיקער זענען
שטאָלץ און די אידעאַליסטן רוקן זיך אויך אין אַ זייט. ראָאָן האָט
געזען אָן אָפּשפּיגלונג דערפון אין דער דרייפוס-אָפּערע. פונקט ווי
אין דער ווירקלעכקייט, הצּלח ראָאָן אויך אין דער דיכטונג מיט
דעם באַזיגטן, פּאָר וועלכן די אידעע איז אַלץ און דער ערפּאָלג —
גאָרנישט. וויל ער ווייסט, אַז דער כּוח פון דער אידעע ליגט נאָר
אין איר נישט ערפּילט ווערן.

דאַנטאָן איז, הייסט עס, נישט די דראַמע פון דער רעוואָלוציע, נאָר
די דראַמע פון די גרויסע רעוואָלוציאָנערן. די מיסטישע מאַכט קריסטא-
ליזירט זיך אויס אין סוויזיז זיך דער מענטשלעכער כאַראַקטער. די
אחדות ווערט צעריסן. אין רויש פון נצחון, אין דער אָנווענדונג פון כּאַר-
גאָסענעם בלוט הויבט זיך שוין אָן דער נייער קאַמף פון די פּראָטאריאָנער
אַרום דער פּאַרכאַפּטער מלוכה. קאַמף פון פּערזענלעכקייט, קאַמף פון
טעמפּעראַמענט, פון יחוס. פון דער מינוט, ווען סהערט אויף צו בינדן
די חברים די ספּנה, די duza mecessitas הויבן זיי אָן צו דער-
קענען זייער פּראָמדקייט. דער קריזיס פון דער רעוואָלוציע ברעכט-אויס
אַקוראַט אין דער סעקונדע פון נצחון. די פיינדלעכע אַרמיעס האָט
מען צעשלאָגן, די ראָיאַליסטן, די זשיראָנדיסטן זענען צעשמעטערט
געווארן: איצט הויבט מען זיך אָן אַרומצורייסן אין קאָנוועַנט גופא.
די כאַראַקטערן זענען געצייכנט פּראָקטיק, דאַנטאָן איז אַ גוטער ריז,
אַ פּובליציסט, אַ ווארימער, מענטשלעך, אָן אָרקאָן אין זיין ליידנ-
שאַפט, אָבער נישט קאַמפּלוסטיק. ער האָט געזען אין חלום די רעוואָ-
לוציע ווי אַ גרויסע פּרייד פון דער מענטשהייט און איצט זעט ער
אין איר נאָר אַ נייע אכזריותדיקייט. אים עקלט דאָס בלוט און ער
קען נישט פּאַרטראָגן די שלעכטקייט פון דער גילאָטינע, ווי כריסטוס
האָט נישט פּאַרטראָגן, אַז די אינקוויזיציע זאָל זיין דער זין פון זיין
ליבע. די מענטשן עקלען אים. „איך בין איבערגעזעטיקט מיט דער

דעם הייליקן שטורם, מיט דער Courant de foi און רוישן-מיט בעתן אויפשוואונג פון פרייד. פון דעם אייגענעם עבר זאָל דער פונק זיך אריינכאַפן אין די הערצער פון אידן: דער רויש דארף מאַכן הייס די הערצער און אין זיי אָנצינדן פלאַמען. וויסנדיק גענוי, אַז בקויז מיטן וואָרט קען מען נישט דערגרייכן צו אַזאַ ווירקונג — פאַדערט דערפאַר ראַטן אַרויס די העכערע מצֿיע, די מוזיק, די אייביקע געטין פון עקסטאַז.

יענע מאַסע, פון וועלכער ראַטן האָט געחלומט, האָט ער אָבער נישט געהאַט. אויך נישט דעם מוזיקער, וואָס זאָל מער-ווייניקער ערפילן זיינע פאַדערונגען. דואיען, איז שרשט געקומען מיט צוואָנציק יאָר שפעטער. די פארשטעלונג אין „טעאטער זשעמיע", אין 21-טן מערץ 1902 איז געבליבן נישט באַמערקט ווי א פארלוירענער רוף: קיינמאָל איז ער נישט אריינגעדרונגען אין דעם פאַלק, פאַר וועלכן ער איז געקומען ווי א ליידנשאפטלעכער שליח. אָן יעדער ווידערקלאַנג, כמעט אביונישדיק שטיל איז פארקונגען געוואָרן אָט דער הימן פון פרייד; פארטויבט געוואָרן אין מאַשין-געראויש פון דער מיליאָניקער שטאָט, וועלכע האָט פארגעסן אין די עלטערן, וואָס האָבן געטון אָט-די מצשים און אויך נישט געוואוסט, אַז ס'איז פאַראן אַזעלכער, וועלכע וויל זיי דערמאָנען אין דעם.

ד א נ ט א ן

(1900)

אין „דאַנטאָן" איז געווען דער אַנטשיידנדיקער מאָמענט פון דער רעוואָלוציע, די וואָגשאָל צווישן נצחון און מפלה. דער איבער-ברוך. דאָס, וואָס די מאַסע האָט געשאַפן ווי אַן עלעמענטאַרער כוח, נוצן איצט אויס לשם כבוד אייניקע מענטשן, מנהיגים פאַר זייערע אידעען. יעדע גייסטיקע באַוועגונג, איבערהויפט די באַוועגונגען פון רעוואָלוציע און רעפארמאַציע קענען אָט-די טראַגישע רגעים פון נצחון, ווען די מאַכט צעפאַלט ביי די מענטשן; די מאַראַלישע אחדות ווערט

איצט, אין דער דאָזיקער נייער פּאָזע פון דער רעוואָלוציע, איז זי דע-
גראָדירט געוואָרן צו דער מדרגה פון א צוקוקער. די שעה ווערט
באַהערשט נישט פון הערשאישן אינסטינקט אין פּאָלק, נאָר פון
אומזיכערן, באַפעלערישן גייסט פון די אינטעלעקטועלן. אין „14-טן
יולי" האָט ראָלאַן געוויזן זיין פּאָלק די גרויסקייט פון דער קראַפט,
דאָ אָבער שילדערט ער די סכנה פון פלוצלינגער פּאַסיווקייט, די
אייביקע סכנה פון יעדער נצחון. אַזוי-אַרום איז אויך „דאַנ-
טאָן" אַן אויפרוף צו מעשים, אַן עליקסיר פון ענערגיע. אַזוי האָט
עס אויך אויפגעפאַסט זשאָרעס (ענדעך צו דאַנטאָנען מיט דער וואָגי-
קייט פון וואָרט), וועלכער האָט אויף דער איבערחזרונג פון דער
דראַמע (אין „טעאַטער סיוויק", אין 20-טן דעצעמבער 1900, איינגע-
אָרדנט לטובת די אַרבעטער פון Cercle des Escholiers) אַרייַנגע-
פירט דאָס ווערק פאַר דעם פאַריזער עולם מיט א רעדע. פאַרשטייט
זיך, אז צו מאָרגן איז אַלץ פאַרגעסן געוואָרן, אַקוראַט ווי אַלע
פרוווון פון ראָלאַנען אין זיינער ערשטע ווערק.

דער נצחון פון שכל

(1899)

„דער נצחון פון שכל" איז נאָר א טייל פון דער ריזיקער
פּרעסקא. אָבער דאָס ווערק ציט זיין יניקה פון סאַמע צענטראַלן
כּראַבלעם אין ראָלאַנס גייסטיקער ריכטונג. דאָ איז דאָס ערשטע מאָל
כולשטענדיק אַנטוויקלט די דיאַלעקטיק פון דער מפלה, יענע ליידנ-
שאַפטלעכע אַנערקענונג פאַר די באַזיגטע, דאָס איבערטוישן די
רעאַלע מפלה אויף א גייסטיקן נצחון, וואָס (אַנגעהויבן אין דער סאַמע
קריהייט און געפינענדיק אַן אָפּקלאַנג אין אַלע זיינע לעבנסגע-
שעניש) איז דער קערן פון זיין מאָראַליש געפיל. די זשיראָנדיסטן
זענען צושלאָגן און פּאַרטיידיקן זיך אין א פעסטונג אַקעגן די

מענטשהייט, כ׳ברעך זי אויס". ער בענקט נאָך נאַטור, נאָך דעם נישט-שכמדיקן, נאַטירלעכן לעבן. זיין ליידנשאפט ענדיקט זיך גלייך ווי ס׳ענדיקט זיך די סכנה. ער האָט ליב די פרויען, דאָס פאַלק, דאָס גליק און וויל זיין געליבט. ער האָט געשאפן די רעוואָלוציע מחמת זיין טעמפעראַמענט, געטריבן פון דער מענטשלעכער נייגונג צו פרייהייט און גערעכטיקייט. דאָס פאַלק האָט אים דערפאַר ליב, עס שפירט אין דער לופט ביי אים דעם זעלבן אינסטינקט, וואָס האָט געטריבן דאָס פאַלק צו צעשטורמען די באַסטיליע, די אייגענע זאַרג-לאָזיקייט, די אייגענע זאפטיקייט. ראָבעספיער איז זיי פרעמד, זיין סטיל איז צו קאַלט, צו אַדוואָקאַטאַריש. אָבער זיין דאָגמאַטישער פאַנאַטיזם, זיין דורכאויס נישט אומאיידעלע אַמביציעזקייט ווערט א מורא׳דיקער פח, וואָס טרייבט פאָרויס, בשעת דאַנטאָנס הייטערע לעבנספרייד איז שוין געוואָרן איינגעשטילט. בשעת דאַנטאָן פילט יעדן טאָג מער עקל צו פאָליטיק, בויערט ראָבעספיערס קאַלטע, קאַנ-צענטרירטע ליידנשאפט אַלץ טיפער אריין אין צענטרום פון דער מאַכט. אַקוראַט ווי זיין פרייַנד, דער פאַנאַטיקער פון מאַראַל, דער גרויזא-מער אַפאָסטאָל פון דער גערעכטיקייט, דער רוימישער אָדער קאַלוא-ניסטישער עקשן סט. יוסט — אזוי זעט אויך ראָבעספיער דער עיקר די טעאָריע, די געזעצן, די דאָגמען פון דער נייער רעליגיע און פאר-געסט אין די מענטשן. ער שטרעבט נישט, ווי דאַנטאָן, צו א גליק-לעכער, פרייער מענטשהייט, נאָר צו א מאָראַלישער, געבונדן מיט די גייסטיקע אידעען. דער צוזאַמענשטויס צווישן דאַנטאָנען און ראָבעס-פיערן אויף דעם העכסטן שפּיץ פון נצחון איז א צוזאַמענשטויס צווישן דער פרייהייט און דעם געזעץ; צווישן דעם לעבעדיקן לעבן און דער טרוקענער אידעע. דאַנטאָן טרעט אָפּ, ער איז צו לייכט, צו זאָרגלאָז, צו מענטשלעך אין זיין פאַרטיידיקונג, אָבער מ׳פילט תיכף, אַז ער רייסט מיט זיך מיט דעם געגנער אין תהום אַריין.

אין דער דאָזיקער טראַגעדיע איז ראָלאַן דורכאויס דראַמאַטיקער. דער ליריזם טרעט אָפּ, דער פאַטאָס צעגייט אינם פייער פון גע-שעענ-שן; דער קאָנפליקט אַנטשטייט אַדאַנק דער אַנטוויקלונג פון דער מענטשהעכער ענערגיע, אַדאַנק דעם קאַמף צווישן מיינונגען און פערזענלעכקייטן. אין „14-טן יולי" איז די מאַסע דער הויפט-העלד,

וועט דאָס פאָטערלאַנד פון ד דעספּאָטן, איצט מוזן זיי עס נאָכצומאַל פּאַרטיידיקן אקעגן דעם חשק פון הערשן און נקמה בײַם פּעבל, וואָס קען נישט אָפּשאַצן די פרייהייט. אָט-די האַרטע נאַציאָנאַליסטן, וואָס פאָדערן פון מענטש ער זאָל אַלץ אַוועקגעבן פאַרן פאָטערלאַנד, די איבערציגונג, די פרייהייט, דעם שכל — נישט אומזיסט זענען די דאָזיקע מאָנאָמאַנען פון פאָטערלאַנד פאַרגעשטעלט בײַ ראָלאַנען אין געשטאַלט פון א פּלעבעיער, האָבורדען, וואָס קען נאָר „פּאַרטעער", אָדער „פּאַטריאָטן", וואָס מאַכט א תּל פון דער וועלט מיט זײַן גלויבן און פאַרברעכן צוזאַמען. די דאָזיקע קראַפּט און ברוטאַלע אײַנזײַטיקייט זיגט, וואָס אמת; אָבער כאָטש זי רעטעוועט אָפּ דאָס פּאָלק פון א גאַנצער וועלט שונאים, איז זי גלייכצייטיק דער כּוח, וואָס צעשטערט אין פּאָלק דאָס בעסטע און שענסטע.

א הימן צום פרייען מענטש, צום העלד פון געוויסן (צום אײַנציקן, צום יחיד, וועלכן ראָלאַן אנערקענט פאַרן העלד) איז אָנגעהויבן גע-וואָרן אין דער דאָזיקער דראַמע. דאָס, וואָס „ערט" האָט מרמז גע-וועז מיט דער טעמע, הויבט זיך אָן דאָ אויסצוגעשטאַלטן גייסטיק. און אַדאַם לוקס, דער מאינצער קלוביסט, וואָס לויפט אין הייליקער באַגייסטערונג קיין פראַנקרייך, כדי דאָ צו לעבן פאַר דער פרייהייט (און וועלכן די פרייהייט פירט צו דער גילאָטינע) דער דאָזיקער ערשטער בלוטיקער עדות פון אידעאַליזם איז דער ערשטער שליח פון זשאַן-קריסטאָף-לאַנד, ס'האָט זיך אָנגעהויבן דער קאַמף פון פרייען מענטש פאַר זיין אייביקן פאָטערלאַנד, יענער קאַמף, אין וועלכן דער באַזיגטער איז אַלעמאָל דער זיגער און דער איינזאַמער - דער שטאַרקסטער.

ד י ו ע ל ף

(1898)

אינם „נצחון פון שכל" האָט זיך אַוועקגעשטעלט פאַרן מענטש מיט געוויסן די אָנטשיידנדיקע פראָגע: דאָס פאָטערלאַנד, אָדער די

סאָנסקילאָטן*) די ראָיאַליסטן, די ענגלענדער ווילן זיי ראָטצוועג. דער אידעאַל פון די זשיראָנדיסטן, די פרייהייט פון גייסט, פון פאָטער-לאַנד, איז צעשטערט דורך דער רעוואָלוציע.

פראָגוזיזן זענען זייערע פיינט, אָבער אויך די ראָיאַליסטן זענען זייערע פיינט, די ענגלענדער—פיינט פון פאָטערלאַנד. דער פראָבלעם פון געווישן איז אַוועקגעשטעלט מעכטיק: פאַרראָטן די אידעע, אָדער דאָס פאָטערלאַנד. זיין בירגער פון גייסט, אָדער בירגער פון פאָטער-לאַנד. זיין געטרייַ זיך אַליין, אָדער דער נצחיע — די אַנטשיידונג איז א מוראַ'דיקע. און זיי גייען צום טויט, ווייל זיי ווייסן, אַז זייער אידעאַל איז אומשטערבלעך, אַז יעדע פרייהייט פון פאָלק איז נאָר אַן אָפשיין פון יענער אינערלעכער פרייהייט, וועלכע ס'קען נישט בא-צווינגען קיין שום שונא.

דאָ ווערט דאָס ערשטע מאָל פראָקלאַמירט די שנאה צום נצחון. פאַבער זאָגט שטאָלץ: „מיר האָבן געראָטעוועט אונזער גלויבן פון דער ערנידריקטקייט פון נצחון, וועמענס ערשטער קרבן ס'איז דער מנצח גופא. אַדאַנק אונזער מפלה בלי ער איצט רייפער און הייליקער". און לוקס, דער דייטשער רעוואָלוציאָנער, שטעלט-פעסט דעם עוואַנגעליום פון דער אינערלעכער פרייהייט: „יעדער נצחון איז שלעכט און יעדע מפלה איז גוט, אויף וויפל זי שטאַמט פון פרייען ווילן". הוגאָ ערקלערט: „אין בין איבערגעוואקסן מיין נצחון און דאָס איז טאַקע מיין נצחון". די אידעלע, וואָס גייען אונטער, ווייסן אַז זיי זענען אינזאַם, זיי רעכענען נישט אויף קיין ערפאָלג, זיי ווערן נישט פאַרצווייפלט צוליב דער מאַסע, זיי ווייסן, אַז דאָס פאַלק פארשטייט קיינמאָל נישט די פרייהייט אין העכערן זין; אַז די מאַסע פארזעט שטענדיק די בעסטע. „יעדער אויסדערווייל־טער באַאומרויקט זיי, ווייל די אויסדערווייל־טע טראָגן מיט זיך ליכט, כאָטש דאָס ליכט פאַרברענט זיי, נאָר די אידעע איז זייער היים ביים סוף, נאָר די פרייהייט איז זייער ספערע, די צוקונפט — זייער וועלט. זיי האָבן אָפגעראַטע-

---

*) אין קורצע הויזן — אזוי האָט מען גערופן בעת דער ערשטער פראַנצויזישער רעוואָלוציע די פאָלקס-פארטיי און די העסע רעוואָלוציאָנערן, וועלכע האָבן געטראָגן הויזן בידערייקער פון די קניען.

און געפרוווט פארלייקענען אים, הרגט אָפּ זיך אַליין". אָבער די אַנדערע זענען שטאַרקער פון אים. דער ערפאָלג פון כלי-זין געהער צו זיי. „זאָל זיין מיין נשמה פארשמוצט, אַבי דאָס פאַטערלאַנד איז גערעטעוועט" — ענטפערט אים קעסנעל. דער פאַטריאָטיזם, דער מאַסן-גלויבן איז מנצח דעם הראָאיזם פון געוויסן, דעם גלויבן אין דער נישט אָנזעעוודיקער געראָטטקייט.

די דאָזיקע טראַגעדיע פון א נישט-צייטיקן קאָנפליקט (כאָטש און דער צייט פון קריג און סכנה פארן פאָטערלאַנד באפאלט דער דאָזיקער קאָנפליקט יעדן איינציקן מענטש סיי אלס מראַליש וועזן און סיי אלס געהארכזאַמען לאַנד-בירגער) איז אָנגעשריבן געוואָרן אונטערן דרוק פון א אקטיאלן געשעענים. אין די „וועלף" האָט ראָלאן אויף א מייסטערהאפטן אופן טראנספּאָנירט די דרייפוס-אפערע, דורך וועלכער ס'האָט זיך אין יעדן דערוועקט די פראַגע, וואָס ס'איז פאר אים וויכטיקער, די גערעכטיקייט, אָדער די נאַציאָנאלע אינטערעסן. דער ייד דרייפוס איז אין דער רעוואָלוציאָנערער טראַגעדיע אן אריס-טאָקראַט, א מיטגליד פון א פארדעכטיקן געהאסטן סאַציאָלן שיכט. טיליע, וואָס קעמפט צוליב אים, איז פיקאַר; זיינע שונאים — דער פראַנצויזישער גענעראַל-שטאַב, וואָס וויל גלייכער פארשווייגן די איינמאָל באַגאַנגענע אומגערעכטיקייט, אַיידער צו באַשמוצן דעם צוטריי און דעם כבוד פון דער ארמיע. אין א ענגן, אָבער פרעכטיקן, בילדערישן סימבאָל איז צוזאַמענגענומען אין אָט-דער מיליטעריש-טראַגעדיע דאָס גאַנצע געשעעניש, וואָס האָט אויפגערודערט גאַנץ פראַנקרייך, אָנהויבנדיק פון פרעזידענט און ענדיקנדיק ביים אָרימסטן ארבעטער. די אויפפירונג פון דעם שטיק אין „טעאַטער דע לעוור" אין 18-טן מאַי איז געוואָרן אומפארמיידלעך א פאָליטישע דעמאָנ-סטראַציע. זאָלא, שויערער-קעסטנער, פעגי, פיקאַר, די פארטיידיקער פון אומשולדיקן, די הויפט-אקטיאָרן פון וועלט-בארימטן פראָצעס זענען אין משך פון צוויי שעה געווען צוקוקער צו דער דראַמאַטישער סימבאָ-ליזירונג פון זייער אייגן ווערק. פון דעם דאָזיקן פאָליטישן שטורם האָט ראָלאן (וואָס האָט פארעפנטלעכט זיין דראַמע אונטערן נאַמען סט. יוסט) אין דעם פראָצעס (וואָס איז אגב געווען אין העכערן זין א רייניקונג-פראָצעס פון דער גאַנצער פראַנצויזישער נאַציע) געווינען

פרייהייט, די אינטערעסן פון דער נאַציע, אָדער די אינטערעסן פון דעם איבערנאַציאָנאַלן גייסט. די „וועלף" איז אַ וואַריאַציע פון דער דאָזיקער פראַגע. זי שטעלט זיך דאָ אַוועק אַזוי-ארום: „דאָס פאָטער-לאַנד, אָדער די געראַכטיקייט".

שוין אין דאַנטאָן הויבט זיך אָן דאָס פראָבלעם. ראָבעספיער באַשליסט מיט זייַנע לייט אומצוברענגען דאַנטאָנען און פאָדערט, אַז מ'זאָל אים תיכף אַרעסטירן און פאַרמשפטן. סט. יוסט, דער ליידנ-שאַפטלעכער פיינט פון דאַנטאָנען, שטעלט זיך נישט אָקעגן דער באַ-שולדיגונג, ער פאָדערט בלויז, אַז זי זאָל פאַרקומען אין די ראַמען פון געזעץ. ראָבעספיער וויסט אָבער, אַז יעדער אָפשלעפן איז פאַר דאַנטאָנען אַ נצחון און ער פאַרלאַנגט מ'זאָל ברעכן דאָס געזעץ: פאַר אים איז דאָס פאָטערלאַנד חשובער ווי דאָס געזעץ. „זיבן פאַר יעדן פרייז!" — רופט דאָ איינער און דאָ דער אַנדערער. „ס'איז אָפּ איינס צי אַן אינציקער מענטש וועט פאַרמשפט ווערן געזעצלעך צי נישט, אַבי ס'זאָל אָפגעראַטעוועט ווערן דאָס פאָטערלאַנד". און סט. יוסט גיט זיך אונטער דעם דאָזיקן ארגומענט. ער איז מקריב די ערע פאַר דער נויטוועندיקייט, דאָס געזעץ — פאַר דעם פאָטערלאַנד.

אין די „וועלף" איז פאָרגעשטעלט די אַנדערע זייט פון דער טראַגעדיע: אַ מענטש, וואָס איז מקריב ליבער זיך, איידער דאָס גע-זעץ; אַ מענטש, וואָס גלויבט גלייך מיט פאַבערן אין „נצחון פון שכל": „אַז אָן אינציקע אומגערעכטיקייט מאַכט אומגערעכט די גאַנצע וועלט"; אַ מענטש, וועלכן ס'איז אָקוראַט, ווי הוגאָן (דער צווייטער העלד אין „נצחון פון שכל"), גלייכגילטיק „צי די גערעכטיקייט איז גובר, אָדער זי ווערט באַזיגט. ער ליידט נאָר נישט, אַז זי זאָל רע-זיגנירן". טיליע, דער געלערנטער, וויסט, אַז זיין שונא דוּאיריאָן ווערט באַשולדיקט אין פאַרראַט. ער פאַרטיידיקט אים, כאָטש ער וויסט ביי זיך, אַז ער וועט אים נישט קענען ראַטעוועט און ער מאַכט בלויז זיך אָליין אַ שלעכטן שם ביי דעם פּאַטריאָטישן פוראר פון דעם רעוואָלוציאָ-נערן מיליטער, פאַר וועלכן דער אייגנציקער ארגומענט איז דער נצחון, „Fiat justita, pereat mundus". דעם דאָזיקן אָלטן אמת נעמט ער מיט זיך מיט אין אָפּ געפאַרן, ער פאַרלייקנט גלייכער דאָס לעבן איידער דעם גייסט. „יעדע נשמה, וואָס האָט אָמאָ געזען דעם אמת

איז שוין, וואָס אמת, דורך ראַלאַנען געשטאַלטיקט געוואָרן אין אַלגע-
מיינע שטריכן, עס איז אָבער געבליבן נישט געענדיקט. אויך די אַנדערע
טיילן פון דעם גרויסן שאַפונגס-ראָד זענען זיך צוזאַמענגעפאַלן.
פּעק מיט סטודיעס, נאָטיצן, פּאַנאָרמעס בלעטער, באַשריבענע
העפטן, שמות – דאָס זענען די חורבות פון דעם בנין, וואָס האָט גע-
וואָלט פאַראייניקן דאָס פראַנצויזישע פאָלק אין אירן גייסטיקן פּאַ-
טריאָטיזם; א בנין, וואָס האָט געוואָלט שאַפן
אַן אמת'דיק פראַנצויזיש טעאַטער. ראָלאַן האָט אין דער שעה געקענט
פּירן דאָס זעלבע, וואָס געטהע, וועלכער – דערמאָנענדיק זיך מיט
וויטאָג אין זיינע דראַמאַטישע טרוימען – האָט געזאָגט צו עקער-
מאַנען אַזוי: „איך בין באמת אמאָל געווען אויף אַזוי וויט משוגע
צו מיינען, אַז מ'קען באמת אויפשטעלן א דייטשיש טעאַטער. איך
בין אפילו געווען אויף אַזויפיל פּאַרנאַרט און געמיינט, אַז איך אליין
קען אויך דערצו עפעס צוהעלפן און צוגייגן עטלעכע וויכטיקע שטיי-
נער צו דעם בנין... אין אמתן אָבער האָט זיך קיין שום זאַך נישט א
טרייסל געטון, נישט קיין ריר זיך געטון און אַלץ איז געבליבן, ווי
פריער. וואָלט איך מיט עפעס געווירקט און דורך וועמען ס'איז דער-
מוטיקט געוואָרן, וואָלט איך אָנגעשריבן א גאַנצן טוץ דראַמעס, ווי
איפיגעניע און טאַסאָ. קיין שטאָף האָט נישט געפעלט. ס'האָבן בלויז,
ווי געזאָגט, געפעלט אַקטיאָרן, זיי זאָלן קענען עטוואָס ענלעכס פּאָר-
שטעלן מיט גייסט און בלוט, ס'פעלט אויך דאָס פובליקום אויפצו-
נעמען און צו הערן עטוואָס אַזוינס".

דער רוף איז שטיל געבליבן. „ס'האָט זיך נישט קיין טרייסל
געטון, נישט קיין ריר זיך געטון און אַלץ איז געבליבן, ווי פריער".
אָבער אויך ראָלאַן איז געבליבן דער זעלבער, דער אייביקער אָנהיי-
בער ביי יעדן ווערק, וואָס הויבט זיך אויף איבער חורבות אַן שום
תרעומות, וואָס גייט אַקעגן העכערע און נייע צילן, כדי (ווי ריקקע
האָט זיך שוין אויסגעדרוקט): „צו זיין דער באַזיגטער פון גרעסערן".

דעם גייסטיקן תוכן, דעם מאָראַלישן עסענץ. צום ערשטן מאָל איז ער דאָמאָלס אַרויס פון דער געשיכטע און אַריין אין דער וועלט פון אַקטועלקייט, אָבער געטון האָט ער עס, ווי אַלעמאָל, מיט דער כונה אַרויסצורעטעווען דאָס אייביקע פון דעם איבערגייענדיקן; צו פאַר-טיידיקן די פרייהייט פון דענקען אקגען דעם פסיכאָ פון דער מאַסע: א פאַרטיידיקער פון יענעם העראָאיזם, וואָס אַנערקענט נישט קיין שום אַנדערע אינסטאַנץ — נישט פאָטערלאַנד, נישט זיג, נישט ערפאָלג און סכנה — נאָר די איין-און-אייגציקע און די העכסטע—דאָס געוויסן.

דער אומזיסטער רוף

דער רוף צום פאָלק איז געווען אומזיסט. אומזיסט דאָס גאַנצע ווערק. קיינס פון די ווערק האָט נישט אויסגעקעמפט מער ווי עטלעכע אָוונטן, אַממיינסטן ווערק זענען שוין צו מאָרגנס באַגראָבן דורך דער שנאה פון דער קריטיק, דורך דער גלייכגילטיקייט פון דער מאַסע.

אומזיסט איז אויך געווען דער קאַמף פון ראָלאַנס פריינד פאַרן „טעאַטער פון פאָלק". דאָס מיניסטעריום, צו וועלכן זיי האָבן אַפּעלירט פסדר וועגן א פאַריזער פאָלקס-בינע, האָט זיך געמאַכט פאַר-געסנדיק בנוגע צו די ליידנשאַפטלעכע באַמיונגען. הער אדרין בערנ-היים איז אַרויסגעשיקט געוואָרן אויף א אינפאָרמאַציע-רייזע קיין בערלין. ער האָט רעפערירט, אַנדערע האָבן רעפערירט, מ'האָט געמאַכט באַראַטונגען. דער סוף איז געווען, אז דער שיינער וואונש איז דערשטיקט געוואָרן ערגעץ צווישן די אקטן. אויף דעם בולוואַר טריאומפירן וויטער ראָסטאַן און בערנשטיין, דאָס פאָלק גייט מאַסנווייז אין די קינאָס, דער גרויסער רוף צו אידעאַליזם ווערט פאַרשטימט.

ווער זאָל איצט פאַרענדיקן דאָס ריזיקע ווערק? וועלכע אַנדערע נאַציע זאָל דאָס טון, אויב די אייגענע שווייגט? — דאָס „טעאַטער פון דער רעוואָלוציע" בלייבט טאָראָ.

די דראַמע „באַבעספיער" דאָס גייסטיקע געגנווערק צו „דאַנטאָן"

פירט זי מיט זיין סטראַטעגיש וויסן, נישט מיט זיין האַרץ. דער, וואָס וויסט, „וויפֿל אָפּגעלעבט ס׳איז פאַראַן אין דער מלחמה", דער וויסט אויך, אַז מ׳קען נישט פירן קיין אמתע מלחמה אָן שנאה. ער איז אָבער גלייכצייטיק צופיל רייף, כדי צו פילן א האַס. ער וויסט, אַז מ׳קען נישט קעמפן אָן קיין ליגנט, נישט טייטן און מ׳זאָל דערביי גישט פאַרשוועכן די מענטשלעכקייט; מ׳קען נישט שאַפן קיין מילי־טעריש געראַטיקייט, וואו דער ציל גופא איז אומרעכט. ער איז געבונדן אין א אייזערן ראָד פון סתירות. „זאַל איך האַרכן מיין פּאָטערלאַנד, אָדער מיין געוויסן? — מ׳קען נישט מנצח זיין און דערביי נישט טון קיין אומרעכט, און מ׳דאַרף נישט זיין קיין מלחמה־פירער, וועָן מ׳האָט דערביי נישט דעם ווילן מנצח צו זיין. ער מוז דינען דער מלחמה און פאַראַכטעט אָט דעם געוואַלדטאַט, וואָס איז אָבער זיין פליכט. ער קען נישט בלייבן א מענטש, אויב ער וועט זיך אָפּ־זאָגן פון דענקען, און ער קען נישט זיין קיין סאָלדאַט מיט זיין מענטשלעכקייט. אומזיסט זוכט ער וועלכע ס׳איז־נישט מילדערונג אין דער ברוטאַליטעט פון זיינע חובות, אומזיסט זוכט ער גוטקייט אין זיינע בלוטיקע באַפעלן און ער וויסט אליין, „אַז ס׳זענען פאַראַן מדרגות אין פאַרברעכן, נאָר ס׳בלייבט א פאַרברעכן". ערום דעם דאָזיקן טראַגישן, לוידנדיקן מענטש, וואָס איז סוף־כל־סוף נישט גובר, נאָר פאַלט אַרונטער אונטער דער צוואַנג פון גורל, זענען די איבריקע פיגורן אַוועקגעשטעלט אין פאָעטישער קלאָרקייט. דער ציניקער, וואָס זוכט נאָר דעם ריינעם פאַרדינסט בײַם לאַנד; דער לוידנשאַפטלעכער מילטערישער ספּאָרטמאַן, די טעמפּע געהאָרכער, דער סענטימענטאַלער עסטעט, וואָס קוועטשט צו די אויגן צוזעענדיק פיין און פאַר וועלכן יענעמס טראַגעדיע איז א טעאַטער, און הינטער זיי: דער לוגנערישער גייסט פון אונזער מענטשהייט, די ציוויליזאַציע, דאָס געשיקטע וואָרט, וואָס איז מוחל אַלע פאַרברעכנס און בויט פאַבריקן איבער קברים — צו זיי איז געווענדעט די באַשולדיגונג, וואָס שטייט אויפגעשריבן אויפן ערשטן לאָט און וואָס דערהויבט דאָס פּאָליטישע צום אַלמענטשלעכן: „די דאָזיקע דראַמע פאַראורטיילט נישט קיין איינצלנע נאַציע, נאָר אייראָפּע".

אָבער דער אמת׳ער העלד פון דער דאָזיקער דראַמע איז נישט דער זיגער פון דרום־אַפריקע, דער גענעראַל קליפאר, נאָר דער פרייער

די צייט וועט קומען

(1902)

נאָך איינמאָל האָט די צייט געשטויסן ראָמאַנען (דאָס קטאַפּ נע-
דאַטנע ווערק פון דעם יאָר – „La Montespan" רעכנט זיך דאָ
נישט איין) צום דראַמאַטישן אַרויסזאָגן זיך. נאָך איינמאָל, ווי אין
דרייפוס-פראָצעס, פרווווט ער אַרויסצופרעסן פון א פאָליטיש געשעניש
דעם מאָראַלישן עסנס; דערהויבן א געשעניש פון צייט צו א קאָנ-
פליקט פון געוויסן. דער בורענקריג איז נאָר פאַר אים אויסרייד,
ווי די רעוואָלוציע איז געווען פאַר זיינע דראַמען א קוק-פונקט. אין
אמתן שפילט זיך אָפּ די דאָזיקע טראַגעדיע פאַר דער אייביקער אינ-
סטאַנץ, די איינציקע, וועלכע ראָלאַן אַנערקענט: דאָס געוויסן פון
יחיד און פון דער וועלט.

„די צייט וועט קומען" איז די דריטע, די איינדרוקפולסטע וואָ-
ריאַציע פון דער לאַנג שוין בולטער סתירה צווישן איבערצייגונג און
פליכט, מלוכה-בירגערטום און מענטשלעכקייט, צווישן דעם נאַציאָנאַלן
און פרייען מענטש. אין „נצחון פון שכל" האָט געהייסן די דאָזיקע
פראָגע: „די פרייהייט, אָדער דאָס פאָטערלאַנד", אין „די וועלף"—„די
גערעכטיקייט, אָדער דאָס פאָטערלאַנד", דאָ איז די פראָגע אַוועקגעשטעלט
געוואָרן אויף דער העכסטער מדרגה: „דאָס געוויסן, דער אייביקער
אמת, אָדער דאָס פאָטערלאַנד". די הויפט-געשטאַלט (נישט דער העלד)
איז קליפאָר, דער פירער פון דער אינוואַזיע-חילות. ער פירט מלחמה,
אָן אומגערעכטע מלחמה (וועלכע מלחמה איז גערעכט?) אָבער ער

פֿאַס מיט פּוּלווער. אַן אַנדער מאָל פֿאַרהאַמעווטע די צייט אַ ווערק אויף פֿאַרשידענע אופנים און קאָזט עס נישט גיין ווייטער. דאָדורך שפּיגלט קיינמאָל נישט אָפּ די עפּאָכע דאָס ווערק גופא, נאָר דער עיקר — דאָס ווערק צוזאַמען מיט זיין ווירקונג.

מסתמא איז געווען עפּעס אַזויפּס אין ראָאַנס ווערק, צו וועלכן די עפּאָכע האָט גצפּילט אַן אומחן; און באמת, זיינע דראַמען זענען פּאַקטיש אין אַ באַוואוסטזיניקער און כמעט פּיינדלעכער סתירה צו דער הערשנדיקער, ליטעראַרישער מאָדע. די צייט ווערט באַהערשט פון נאַטוראַליזם, פון פּאָרשטעלן די ווירקלעכקייט, יענער נאַטוראַליזם, האָט אָבער אויך דערדריקט די צייט, וויל ר׳האָט זי באַוואוסטזיניק צוריקגעפּירט צום ענגן, צום קליינעכן, צו דער אַלטעגלעכקייט פון לעבן. ראַלאַן אָבער שטרעבט צום גרויסן, צו דער דינאַמיק פון די אייביקע אידעען, הויך איבער די צופעליקע פּאַקטן; ער באַגערט שוואונג, בפֿליגלטע פרייהייט פון גפּיף, אַרויסשטראָמענדיקע ענערגיע; ער איז אַ ראָמאַנטיקער און אַ אידעאַליסט: ער האָלט נישט פּאַר ווירדיק מ׳זאָל פּאָרשטעלן די רייכקייטן פון לעבן, די אָרעמקייט, די גצוואָלד-טאַטן, די ליידנשאַפט, נאָר דעם גייסט, וואָס איז זיי גובר, די אידעע, וועלכע הויבט זיך אויף איבערן טאָג-טעגלעכן צו דער אייביקייט. אויב אַנדערע שטרענגען זיך אָן פּאָרצושטעלן דעם אינערלעכן אמת, שטרענגט ער זיך אָן ׳הויפּן, צו גצבן דאָס זעלטענע, דאָס סובלימע, דאָס הצרא-אישע, די אייביקע זריעה, וואָס פּאַלט פון הימל צו דער ערד. אים אינטערעסירט נישט דאָס לעבן, ווי עס איז, נאָר דאָס לעבן, ווי עס גשטאַלטיקן עס דער פרייער גייסט און ווילן.

קיינמאָל האָט ראָלאַן נישט פּאַרשוויגן, ווער ס׳איז געווען דער גייסטיקער פּאָטער פון זיינע טראַגעדיעס. שעקספּיר איז נאָר געווען דער ברענענדיקער דאָרן, די ערשטע שליחות, ער איז געווען דער באַגייסטערער, דער אַנרייצנדיקער, דער נישט דערגרייכבארער: שעקספּירן פּאַרדאַנקט ראָלאַן בלויז זיין גליענדיקייט, שטעלנווייז אויך די דיאַלעקטישע קראַפט. די גייסטיקע פּאָרם פּאַרדאַנקט ער אַן אַנדערן מייסטער, אַזעלכן, וואָס איז ביז היינט כמעט אומבאַקאַנט ווי אַ דראַמאטיקער, ערנסט רענאַן, דעם דיכטער פון די „פּיקאָזאַפּישע דראַמען", פון וועלכע "Abbesse de Jouarre" און "Le prêtre de Nemi"

מענטש, דער איטאַליענישער פרייוויליקער, וואָס האָט זיך אַריינגעצויגן אין קאַמף, כדי צו פאַרטיידיקן די פרייהייט און דער שאַטענדישער פויער, וואָס לייגט אַוועק זיין געווער און זאָגט: „מער הרגע איך נישט". ס'זענען עס בקוזי די, וואָס זייער אינציק פאַטערלאַנד איז דאָס געווען, און האָבן נישט קיין אַנדערן היים, ווי די מענטשהייט; וואָס אַנער-קענען נישט קיין שום אַנדערן גורל, נאָר יענעם, וועלכן ס'שאַפט זיך דער פרייער מענטש. מיט זיי, מיט די באַזיגטע, איז רחל (ער איז אַלעמאָל פרייוויליק מיט די באַזיגטע) און פון זיין נשמה רייסט זיך אַרויס דער געשריי: „מיין היים איז אומעטום, וואו די פרייהייט איז אין סכנה". ערט, דער הייליקער לודוויג, הונגאַ, די זשיראַנדיסטן, טיריע, דער מארטירער פון די „ווילקף", זענען אלע זיינע גייסטיקע ברידער, קינדער פון זיין גלויבן, אז דער יחיד איז מיט זיין ווילן תמיד שטארקער פון דער צייט. און אלץ העכער און אלץ פרייער הייבט זיך אויף דער דאָזיקער גלויבן. אין די פריערדיקע דראַמען האָט ער נאָך געוועדט צו שראַנקרייך, אין דער דאָזיקער לעצטער טראַגעדיע-שפיל איז שוין פאַרען זיין שוואונג, זיין דעפיניציע פון נעלט-בירגערטום.

דער דראַמאַטיקער

ס'איז בשום-אופן נישט קיין צופעליקע זאַך דער היסטאָ-רישער פאַקט, אז אין משך פון צוואַנציק יאָר איז געבליבן פאַרשווינגן און אָן יעדער ערפאָלג א דראַמאַטיש שאַפן, וואָס פאַרנעמט בכמות אַזויפיל, ווי שעקספיר, שיללער, אָדער העבעל—ווערק, וואָס פאַרמאָגן אַפילו גאַנץ אָפט א בינישע פאַראינטערעסירנדיקע קראַפט (ווי ס'האָבן איצט באַווייזן די אויפפירונגען פון ראַלאַנס דראַמען אין דייטשלאַנד). די סבות זענען טיפערע. צווישן א ווערק און זיין ווירקונג הערשט אלעמאָל די סודותדיקע אטמאָספער פון דער צייט; אָט הויבט זי אויף מיט א משוגהדיקער גיכקייט דעם גורל פון א בוך, אזוי, אז ס'רודערט אויף די מענטשלעכע געפילן, ווי א פונק אין א

קאָמפּיניִרן חשבונות פון עלעמענטאַרע פוחות, נאָר אַפּילו בּאַוויזן די פּאַרמולירונגען זייערע. מיט זייער אידעאישקייט זענען זיי פיל איבערגעוואַקסן ראַציאָנען, שוין דערמיט, וואָס זיי האָבן געוואָלט באַוואוסטזיניק פּראָפּאַגירן אידעען, בשעת ראַלאָן קאָזט זיי בלויז זיך אַנטוויקלען. אין דער פּיקייט פון זייערע סתּירות; די ערשטע האָבן געוואָלט איבערצייגן, ראַלאָן האָט נאָר געוואָלט דערהויבן דעם מענטש דורך דעם כח פון שוואונג, וואָס איז פּאַראַן אין יעדער אידעע. יענע האָבן געצילט צו באַשטימטע וויקונגען אויף דער ביגע, ראַלאָן האָט אין זינען גהאַט אַלגעמיינע ציל: דעם ענטוזיאזם. פּאַר איבסענען וויי אויך פּאַר די פּראַנצויזישע דראַמאַטיקער איז נאָך אַלץ געבליבן דער מיטלפונקט פון דראַמאַטיק דער קאָנפליקט צווישן מאן און פרוי, ווי בכלל ביי בירגערלעכע שרייבער; פּאַר סטרינדבערגן איז געווען דער דראַמאַטישער מיטלפונקט דער מיטאָז פון פּאָאַריטעט אין געשלעכט; די שקרים, אַקעגן וועלכע די אַלע דראַמאַטיקער קעמפן, זענען קאָנווענציאָנעלע, געזעלשאפט-שקרים. דערפון האָט זיך אויך געזומען דער אינטערעס, וואָס ס׳האָט געהאַט פּאַר זיי דאָס טעאַטער — די גייסטיקע ארענע פון דער בירגערלעכער ספערע. מ׳האָט אפילו געדולדעט די מאַטעמאַטישע ניכטערקייט פון איבסענען, די גרויזאַמע אַנאַליטיק פון סטרינדבערגן און בפרט נאָך די אומצאָליקע עקספּאָזיץ-טעכניקער. וויל אָט דאָס טעאַטער איז נאָך פּאָרט געווען א טייל פון דער בירגערלעכער וועלט.

די פּראָבלעמאַטיק אין ראַאַנס דראַמען איז פּאָרויס געווען פּראָבלעמאַטיק איז געווען א פּאָליטישע, א אידעאלע, א הערואישע, א רעוואָלוציאָנערע. זיין איבערשטראָמענדיק געפיל איז אריבערגענגען איבער די קליינע ענינים פון געשלעכט. ראָמען ראַאַנס טעאַטער איז — און עס בליבט תמיד ביים מאָדערנעם פובליקום — א נישט ערנסטשס. ער שמידט-אויס א נייעם טיפ, א פאַליטישע דראַמע, וואָס דערמאָנט אין נאַפּאָלעאָנס וועלטער צו געטהען אין ערפורט: „די פּאָליטיק, איז היינט אונזער גורל?“ דער טראַגיקער שטעלט תמיד אַוועק דעם מענטש אקעגן שטארקערע כוחות און לאָזט אים גרויס ווערן א דאנק זיין ווידערשטאנד. פּאַר די אַנטיקע דראַמעס

האבז טפעציעל געהאָט אויף דעם יונגן דיכטער אַן אַנטשיידנדיקע וויכטיקונג. דער אופן פון אַוועקשטעלן גייסטיקע פּראָבלעמען אין א דראַמאַטישער טראַנסקריפּציע, אָנשטאָט זיי געבן אין אַרטיקלען, אָדער אין דער פּלאַטאָנישער פאָרם פון דיאַלאָג; די טיפע, אינערלעכע געראַטיקייט און גלייכצייטיק די קלאָרקייט, וואָס שוועבט תמיד הויך איבערן קאָנפליקט—דאָס איז די ירושה פון רעגאַן (וואָס האָט אגב דעם יונגן סטודענט אַמאָל אויפגענומען פריינדלעך און באַלערנדיק) נאָר אָנשטאָט דעם ביסל איראָנישן סקעפטיציזם פון דעם גרויסן חכם (רעגאַן), וואָס האָט מיט זיין העכערן געפיל געזען אין אַלץ מענטשלעכע מעשים דעם אייבּיק זיך באַנייענדיקן אומזין — האָט ראַלאַן אָפּגעירט מיט א גאַנץ נייעם עלעמענט, מיט דער פייעריקייט פון א נאַך נישט גראַכענעם אידעאַליזם. א זעלטענער שפּיל: דער אַממיינסטן גלויבּיקער האָט זיך באַגנוצט מיט דער קינסטלערישער פאָרם און געמען—בּיים מייסטער פון פּאָרזיכטיקן צוויפל. און באַלד ווערט אַלץ, וואָס ביי רעגאַנען ווירקט עס אָפּהאַלטנדיק, אָפּשוואַכנדיק, פאַרענדערט ביי ראַלאַנען אויף באַגייסטערונג און רוף צו טון; בשעת דער ערשטער טוט-אויס נאַקעט די לעגענדעס, אָפּילו די הייליקסטע, צוליב א קלוגער און לויטערער אמתדיקייט, פרווט ראַלאַן דורך זיין רעוואָלוציאָנערן טעמפּעראַמענט צו שאַפן א נייע לעגענדע, אַן אָנדער העלדנטום, א נייעז פּאַטאָס פון געוויסן.

דער דאָזיקער אידעאַלאָגישער יסוד איז געבליבן אָנזעעוודיק אין אַלע דראַמען פון ראַמען ראַלאַן. קיין שום סצענישע באַוועגטקייט, קיין שום פאַרביקייט פון קולטורעלן בילד קען נישט אָפּוועגן דעם פּאַקט: אז די פּראָבלעמאַטיק פון די געשעענישן ביי ראַלאַנען ווערט באַוועגט דוקא פון גייסט און אידעען, נישט פון מענטש און געפיל. אָפּילו די היסטאָרישע פיגורן, ווי ראָבעספּיער, דאַנטאָן, סט. יוסט, דעסמוּלען זענען מער פאָרמולירונגען, ווי כאַראַקטערן. פונדעסטוועגן איז נישט שוּלדיק דער דראַמאַטישער אופן, נאָר דער פּראָבלעמאַטישער אופן, פאַרוואָס זייענ בינע-ווערק זענען געבליבן אזוי לאַנג פרעמד פאַר צייט. אויך איבסען (וואָס האָט דאַמאָלס באַהערשט די וועלט-בינע) איז א טאַראַטיקער און אָפּילו נאָך מער—א קאַקולאַטאָר און א מאַטעמאַטיקער. ער און סטרינדבערג האָבן נישט בלויז ג[illegible]אַלט אויס-

פּאַר אונזער דור, פּאַר וועלכן זיי זענען מרמז אין גרויסע סימבאָלן דאָס גייִסטיקע פון פּאָליטישן לעבן. דאָס אַנטשטיין פון א רעוואָלוציע, דאָס צעקרישלען אירע צונויפגעקנאָדערטע כוחות אין אייִנצלנע געשטאַלטן, די פּערספּעקטיע פון לייִדנשאַפט צו ברוטאַליטעט- און זעלבסט-מערדערישן תּהו-ובהו, ווי ביי קערענסקי, לענין, ליבקנעכט — זענען דען נישט די אַלע געשעענישן געפּאָרמט א פּריאָרי אין ראָאַנס דראַמען? און ערטס יסודים, און די קאָנפליקטן פון די זשיראָנדיסטן, וואָס האָבן געהאַט אַקעגנצושטיין צוויי פראָנטן — האָבן מיר דען נישט דאָס אַלץ איבערגעלעבט מיטן סאַמע טיפּסטן נערוו פון אונזער וועזן? — וועלכע פראָגע איז אונז וויכטיקער געווען זינט 1914, ווי דער קאָנפליקט צווישן דעם וועלט-בירגערלעכן פרייען מענטש און דעם מאַסן-שגעון פון זיינע לאַנדס-ברידער? און וואָ געפינען מיר אין משך פון די לעצטע צען יאָר א דראַמאַטיש ווערק, וואָס זאָל פּאַר אונזער בא-אומרוּיקט באַוואוסטזיין אזוי מענטשלעך אוועקשטעלן די אַלע פראָגן, ווי דאָס טוען ראָאַנס פּארגעסענע טראָגעדיעס, וועלכע זענען צוערשט געליגן אין דער פינסטער, אומבאַרימט און איצט ווערן זיי פּאַר-שאַטנט דורך דער רוּם פון זייער שפּעט-געבוירענעם ברודער זשאַן קריסטאָף — ?

די דאָזיקע קפּנים זייטיקע דראַמאַטישע ווערק האָבן בשעת שלום געצילט אין סאַמע צענטרום פון אונזער צוקונפטיקער, נאָך נישט געפּארמטער באַוואוסטזיין-ספּערע. און דער שטיין, וועלכן די מנהיגים פון דער דאַמאַלסדיקער בינע האָבן מיט ביטול אוועקגעוואָרפן, איז אפשר דער פונדאַמענט פון א צוקונפטיק, העכער, מאַדערן און דאָך הערראָישע טעאַטער; יענץ טעאַטער פון פרייען אייִנפּאַראישן בריידער-פּאָלק, וועגן וועלכן ס'האָט פּאַרויס געהלומט א שאַפּנדיקער גייסט פון אן אומבאַקאַנטן.

זענען די דאָזיקע כוחות געווען מיטאָסן: דער צאָרן פון די געטער, דער כעס פון דעמאָנען, פינסטערע אַראַקעל-לחשים. אַקעגן זיי האָט עדיפוס אַקעגנגעשטעלט דעם פּאַרביענדטן קאָפּ, פּראָמעטעאוס די גע־שמידטע פויסט, פילאָקטעט — די פיבערנדיקע ברוסט. פּאַר דעם מאָ־דערנעם מענטש איז דער כוח, פון וועלכן מ׳קען זיך נישט אויס־באַהאַלטן, די מלוכה, די פּאָליטיק, דער גורל פון דער מאַסע, אַקעגן וועלכער דער יחיד שטייט היפּלאָזאָ מיט פּאַנאַנדערגעשפרייטע הענט, די גרויסע גייסטיקע שטורמען, די „Courants de foi" וואָס רייסן מיט זיך מיט דעם אינדיווידוּם אָן רחמנות, אַכזריותדיק און נישט אָפּצובעטן. געוואַלדיק און פּאַרבישן איז דער שפּיל פון גורל מיט אונז. די מלחמה איז דער שטאַרקסטער סימבאָל פון דער סו־געסטיע־קראַפט, וואָס ס׳האָט די מענטשען־גייסטיקע מאָטעריע איבער דעם יחיד, און דאָדורך שטעלן פּאָר ראָלאָנס דראַמען אַלעמאָל די מלחמה.

אָבער די גריכן דערקענען זייערע געטער תמיד ערשט, וען זיי זענען בייז, און אויך אונזער פינסטערע גאָטהייט — ס׳פּאָטערלאַנד, וואָס איז אַזוי בלוטדורשטיק, ווי די גריכישע געטער, דערקענען מיר און מיר פילן זי ערשט אין דער מלחמה. זעלטן טראַכט אַ מענטש וועגן די דאָזיקע כוחות אין אַ רויקער צייט, מ׳פאַרגעסט אין זיי און מ׳פאַרכטעט זיי, אָבער די כוחות ווארטן אין דער טונקלקייט, גרייטע אויף אונז אויסצופּרוון זייער מאַכט. דעריבער זענען פּאַר אַ לויפעכער, פרידלעכער צייט פרעמד אַזעלכע טראַגעדיעס, וואָס בנבואה שטעקן זיי אַוועק אַקעגן זיך אַזעלכע גייסטיקע כוחות, וואָס האָבן ערשט מיט צוואַנציק יאָר שפּעטער זיך אָפּגעשפּיגלט אויף דער אייר־אָפּפאישער ארענע. מ׳טראַכט איבער, מ׳דערמאָנט זיך: וואָס קען אינטערעסירן אַ בולוואַר־פּובליקום, געוואוינט מיט מאַן־און־וויב־געמאַטריע, יענע פראַגן, צי דאַרף מען גלייכער דינען דאָס פאָטער־לאַנד, אָדער דער גערעכטיקייט, צי דאַרף מען אין דער מלחמה זיך צוהערן צום געוויסן, אָדער צום באַפעל? — געדאַנקען פון אַן עבר־ובטל, אַלנפאַלס ווייט פון דער ווירקלעכקייט, „העקובאָס גורל", כאָטש ס׳איז באמת קאפּסאנדראס וואַרנונג. ראָלאָנס דראַמען גייען — דאָס איז זייער טראַגיק און זייער גרויסקייט — פּאָרויס איבער די געשעענישן פון אַ דור; זיי זענען אָבער אויפגעשריבן קודם־כל

די הראאישע ביאגראפיעס

עקס פראָפונדיס

דער צוואַנציק-יעריקער ראָלאַן איז פון מיט באַגייסטערונג, וויַ יעדער שפּעריש נשמה פון פאָלק; דער דרייסיק-יעריקער וויל עס מיערן אין זיינע ווערק. וויל פּאַר ראָלאַנען איז באמת א לעבעדיקער נאָר דער, וואָס פלאַמט אין זיינע אידעען, א נאַציע האָט נאָר דאָמאָס א נשמה, וועו זי פּאַראיניקט זיך צוזאַמען אין איין גליענדיק מאָמענט פון גרויבן. און באַוועגן די באַזיגטע, ווילן-שוואַכע צייט צום גלויבן — דאָס איז געווען ראָלאַנס יוגנט-חלום. דער צוואַנציק-יעריקער, דער דרייסיק-יעריקער וויל אויסזייזן די וועלט דורך זיין באַגייסטערונג.

אומזיסטער רצון, אומזיסטע מעשים. צען יאָר, פופצן יאָר — (אוי, ווי לייכט ס'קומט צו א יאָר אויפן קאַלענדאַר, נאָר ווי שווער איז דאָס פאַרן לעבעדיקן האַרץ!) — זענען אַוועק מיט אַנטוישונגען. דאָס „טעאַטער פון פאָלק" איז צו-נישט געוואָרן, פון דרייפוס פראָצעס איז געוואָרן אַן ענין פון פאָליטיק, די דראַמען זענען געבליבן אויפן פאַפּיר. „גאַרנישט רירט זיך, גאַרנישט באַוועגט זיך". די גוטע-פריינד צעגייען זיך, און בשעת אַנדערע אין זייער יאָרן באָדן זיך שוין אין גלאַנץ פון רוּם, בלייבט ראָלאַן נאָך אַלץ דער אָנפאַנגער, דער מתחיל, מ'קען כמעט זאָגן, אז וואָס-מער ער שאַפט, אַלץ פאַרגעסענער ווערט ער. קיין שום ציל זייַנער איז נישט געוואָרן פאַרווירקלעכט. לויטן אויל שלעפעריק קריכט דאָס עפּנטלעכע לעבן ווייטער. די וועלט וויל האָבן פאַרדינסטן אויף געווינסן, אַנשטאָט א גרויבן אויף גייסטיקער אַנשטרענגונג.

דורך דעם באַשעפטיקן זיך מיט געשיכטלעכע
אונטערזוכונגען זאָגן מיר אַריין אין אונזער
בשמה נאָר דעם זכרון פון די בעסטע און אַנער-
קענטסטע כאַראַקטערן. מיר באַקומען שווי-אַרום די
סעיקייט זיך אָפצוקערן פון אַלעם שלעכטן, נישט-
מאָראַלישן און געמיינעם, מיט וועלכע מיר סרעפן
זיך אָן אומבאַדינגט פאַרקערנדיק מיט אונזער
סביבה. אָנשטאָט דעם לערנען מיר זיך אָפ צו
חענדן אונזערע פאַראייניקטע אין בשלומדיקע גע-
דאַנקען-וועלט צו די בישפילן פון אמאָל.

פלוטארך, סאָרגלימבדיקע לעבנסבא-
שרייבונגען, הקדמה צום טימאָלעאָן.

מער גרויסקייט ס׳איז פֿאַרן אין די געשטאַלטן, אַלץ מער ווייטאָג. און פֿאַרקערט ווידער: וואָס מער ווייטאָג, אַלץ מער גרויסקייט איז געווען אין זיי.

און דאָ קומט ראָלאַן צו דער אַנערקענונג: ס׳איז נאָך פֿאַרן אַנדער גרויסקייט, א טיפֿערע, ווי די גרויסקייט פון מעשים, וועלכע ער האָט אַזוי שטאַרק אויפגעהויבן אין זיין ווערק: דאָס איז די גרויסקייט פון לייִדן. מ׳קען זיך גאָר אַנדערש נישט פֿאָרשטעלן ראָלאַנען, ווי נאָר פֿאַר אַזעלכן, וואָס אַנטוויקלט א נייעם גלויבן פון זיין דערקענטניש — מעג זי זיין ווי אַנגעווייטיקט; וואָס געפינט באַגייסטערונג אין אַנטטושונגען. ווי א לייִדנדיקער באַגריסט ער אלע לייִדנדיקע פון דער ערד; אָנשטאָט א באַגייסטערטע מאַסע — וויל ער איצט שאַפן ברידערלעכקייט צווישן אלע איינזאַמע אויף דער ערד און פֿדי דאָס אויסצופירן — וויל ער זיי וויזן דעם זין און די גרויסקייט פון יסורים. אויך דאָ, אין דער נייער ספערע, אין די טיפסטע טיפענישן פון גורל, וויל ער שאַפן אחדות אַדאַנק גרויסע ביישפילן. „דאָס לעבן איז האַרט און א טאָג-טעגלעכער קאַמף פֿאַר די אלע, וואָס קענען נישט זיך גייסטיק צוזאַמענלעבן מיט דער מיטל-מעסיקייט; זייער קאַמף איז א טרויעריקער, אָן גרויסקייט, אָן גליק, פול מיט איינזאַמקייט און שטומקייט. דערדריקט פון אָרעמקייט, פון ביטערע שטוב-זאָרגן, דורך צעקרישלטע און טונקעלע אויפגאַבן, דורך וועלכע מ׳מאַכט א תל פון די כוחות אָן יעדער צוועק, אָן פרייד און האַפֿנונג — זענען פונדעסטוועגן כמעט די אלע אַפּגעשיידט אייגער פון אַנדערן און האָבן אפילו נישט די טרייסט צו קענען זיך בריידערלעך אויסשטרעקן א האַנט, בשעת דער נויט. די דאָזיקע בריקן פון מענטש צו מענטש, פון לייִדן צו לייִדן וויל ערשט ראָלאַן אויפבויען, וויל פֿאַר די אומבאַקאַנטע לייִדנדיקע וויזן יענע לייט, פֿאַר וועלכער די פערזענלעכע לייִדן זענען געווען א געווינס פֿאַר מיליאָנען איבעריקע מענטשן אין אַנדערע דורות; ער האָט געוואָלט— רעדנדיק מיט קאַרלייסן ווערטער — „מאַכן אַנזעעוודיק די קרובהשאפט, וואָס פֿארבינדט אין אלע צייטן איין גרויסן מענטש מיט דעם אַנדערן". די מיליאָנען איינזאַמקייטן האָבן עפּעס בשותפותדיקס: די גרויסע מאַרטירער פון לייִדן, וואָס האָבן נישט פֿאַרלוירן זייער אמונה

אויך אינעווייניק צעפאלט זיין לעבן. זיין פאמיליען-לעבן, וואס
האט זיך אנגעהויבן ריין און גלויביק, ווערט צעבראכן. ראטן האט אין
יענע יארן דורכגעלעבט א שרעקלעכע טראגעדיע, פון וועלכער זיינע ווערק
(וואס זענען נאר באשטימט אויף דערהויבונג) פארשווייגן. דערשלאגן
ביז גאר, צעבראכן אויף אלע געביטן, האט זיך דער דרייסיק-יעריקער
אינגאנצן אפגעגעבן דער איינזאמקייט. איצט איז זיין גאנצע וועלט
דאס קליינע קווארטירישע צימערל, זיין טרייסט—די ארבעט. אוו אליין
קעמפט ער איצט פאר דעם גלויבן פון זיין יוגנט, אוו כאטש אן
אפגעשטויסענער — פארבלייבט ער פעסט ווייטער א העלפנדיקער און
א צוגעבונדענער צו אלעמען.

אין דער דאזיקער איינזאמקייט זיינער בעטערט ער אידיש ז'
ביכער פון דער צייט. און היות דער מענטש הערט צווישן אלע קולות
אמשטארקסטן זיין אייגן קול, גצפינט ער אומעטום נאר ווייטאגן.
אומעטום נאר איינזאמקייט. ער פארשט-אויס דאס לעבן פון די קינסטלער
און זעט „ואס מער מ'דרינגט ארויין אין דער עקזיסטענץ פון די
גרויסע שעפער, אלץ מער טרעפט מען זיך אן מיט די אומגליקן,
מיט וועלכע ס'איז פוי געווען זייער לעבן. נישט בלויז דערמיט, וואס
זיי זענען אונטערגעוואָרפן געווען די געווייגלעכע נסיונות און אנטוי-
שונגען, וועלכע זענען געווען פאר זייער שטארקער עמפפינדלעכקייט
האַרטער ווי פאר אנדערע. זייער זשעני, וואס האט זיי אפגעטיילט
פון די מיטמענטשן אויף צוואנציק, פופציק און אפילו הונדערט יאר
און אזוי-ארום געשאפט ארום זיי א מדבר, האט זיי פארמשפט צו
פארצווייפלטע אנשטרענגונגען, ביי וועלכער זיי קענען קוים לעבן
און בפרט נאך זיגן". אלזא, אויך די ריזן פון דער מענטשהייט, צו
וועלכער די נאכווועלט קוקט ארויף מיט יראת-הכבוד, אויך זיי, די
אייביק טרייסטער פון פרעמדער איינזאמקייט, זענען געווען „די זיגער
פון דער וועלט און דערביי — איינזאמע באזיגטע". אן אומענדלעכע
קייט פון אלטגלעכע, אומזיניקע צרות פארבינדט אין משך פון הונ-
דערטער יארן זייערע גורלות צו א טראגישער אחדות. קיינמאל
זענען די אמתע קינסטלער נישט געווען (ווי טאלסטאי האט צו אים גע-
שריבן אין זיין בריוו), די צופריידענע, זאטע גענייסערס, נאר יעדער פון זיי
איז געווען אן אנדער בעל-יסורים, ליידנדיק יעדער אויף זיין אופן. וואס

פּלחמה-רעיונות. ער האָט דערקענט די נישטיקייט פון יעדער נצ-
מיינזאַמקייט, האָט שוין אויבאַוואוסטזיניק אָפּילוּ אין זייַנע דראַמען
פֿאַרגעשטעלט די טראַגעדיע פון דער אידעע, וואָס לאָזט זיך נישט
איינטיילן ביי מענטשן, ווי ברויט, נאָר נעמט אָן ביי יעדן איינציקן
אין מוח און אין בלוט אַנדערע פֿארמען און ווערט פֿאַרוואַנדלט אָפּילוּ
אין סאָמע היפון. אמתדיקע גרויסקייט איז איצט פֿאר אים נאָר
איינזאַמקייט, דער קאַמף פון יחיד מיט דעם נישט-געזעענעם. „איך
רוף נישט אָן העלדן די יעניקע, וואָס האָבן מנצח געווען דורך
מאַכט, אָדער דורך אידעען. העלדן רוף איך אָן נאָר יענע, וואָס
זענען גרויס געווארן דורך זייער הארץ. ווי ס'האָט געזאָגט איינער
(פֿלאַסטאָי) פון די גריכן: איך אַנערקען נישט קיין אַנדער
ס'מען פון חכמה, ווי גוטקייט. דאָרט, וואו דער כאַראַקטער איז נישט
גרויס, איז נישט פֿאַרן נישט קיין גרויסער מענטש און נישט קיין
גרויסער קינסטלער, אפילו נישט קיין גרויסער מענטש פון מעשים,
ס'איז נאָר פֿאַרן אָן עבודה-זרה פֿאר דער מאַסע, וואָס וועט מיט
דער צייט אַוועקגעשלייפֿט ווערן... ס'גייט נישט דערין מ'זאָל אויס-
זען גרויס, נאָר מ'זאָל עס זיין."

א העלד, הייסט עס, איז נישט דער, וואָס קעמפט פֿאר דעם אייג-
צלנעם אין לעבן, פֿאר ערפּאָלג, נאָר פֿאר דעם גאַנצן, פֿאר דעם לעבן
גופא. ווער ס'ווייכט אויס דעם קאַמף מחמת מורא פֿאר איינזאַמקייט,
איז א אונטערגעגעבענער; ווער ס'מיידט אויס ליידן און טוישט אויס
די טראַגיק פון דעם גאַנצן ערדישן אויף קינסטלעכע פֿאַרשענרונגען—
דער איז א ליגנער. נאָר דער איש-אמת קען די אמתדיקע העלדיש-
קייט. „איך האָס" — רופט ראָלאַן אויס מיט כעס — „דעם פחדנותזיקן
אידעאַליזם, וואָס מאַכט אָפּקערן די בליקן פון די טרויצריקייטן אין
לעבן און פון די שוואַכקייטן אין דער נשמה. גראָד דעם פאָלק, וואָס
נעמט לייכט אויף די קלינגנדיקע ווערטער פון באַטריגערישע אילו-
זיעס, — גראָד דעם פאָלק דארף מען הויך זאָגן: דער הערואישער
שקר איז פחדנות. ס'איז נאָר פֿאַרן איין הערואיזם אויף דער ערד
און דאָס איז: צו דערקענען דאָס לעבן און עס דערפֿאַר ליב צו האָבן."

די ליידן זענען נישט א צילֿ פֿאַרן גרויסן מענטש. זיי זענען
בלויז א נסיון, דער נויטוועניקער פילטער פון יעדער ריינקייט,

אין לעבן, בשעת די שווערד איז זיי געזעגן אויפן האלז; וואס האבן געווינן דעם וועלט פון זייער לעבן דוקא דורך זייערע פיין. „די אומגליקלעכע דארפן נישט צו שטארק זיך פארקלאגן" – הויבט ער אן זיין הימן „ווייל די בעסטע פון דער מענטשהייט געהערן צו זיי! לאמיר זיך שטארקן מיט זייער קראפט און אויב מיר פילן זיך שוואך, לאמיר זיך אויסרופן ביי זייערע קניען". זיי ווילן אונז טרייסטן. פון די דאזיקע נשמות שטראמט א הייליקער שטראם פון ערנסטע פוחות און מעכטיקער גוטסקייט. מיר זענען נישט געצווינגען דאס ארויס-צולערנען פון זייערע ווערק און אויך נישט צו הערן זייער קול. פון זייער בליק, פון זייער עקזיסטענץ ווערן מיר געווארֿ, אז דאס לעבן איז קיינמאל נישט אזוי פרוכטבאר – אזוי גליקלעך – ווי אין ווייטאג".

און אזוי ארום שרייבט ראלאן, כדי זיך אליין צו דערהייבן, די „הראאישע ביאגראפיעס" וואס זענען א טרייסט פאר די אומבאקאנטע, ליידנדיקע ברידער.

די העלדן פון לעבן

פונקט ווי אין די רעוואלוציע-דראמען–הויבט אויך ראלאן די „הראאישע ביאגראפיעס" מיט א מאניפעסט, מיט א נייעם רוף צו גרויסקייט. זיין „בעטהאווען" טראגט פארויס די הקדמה ווי מ'טראגט א פאן. „די לופט איז דרוקנדיק ארום אונז. דאס אלטע איראפע ווערט דערשטיקט אין א דושנער, אומריינער אטמאספערע. א מאטעריאליזם אן גרוסקייט דריקט אויף די געדאנקען... די וועלט גייט אויס אין איר קלוגן און סוחרישן עגאיזם. די וועלט ווערט דערשטיקט. לאמיר עפענען די פענסטער! לאמיר אריינלאזן פרייע לופט. לאמיר עטעמען מיטן גייסט פון די העלדן."

וועמען רופט אן איצט ראלאן העלד? – נישט מער יענע, וואס פירן מיט מאסן און רודערן זיי אויף, ענדיקן מלחמות מיט נצחון, צעצינדן רעוואלוציעס; נישט מער די מענטשן פון מעשים און פון

בעטהאָוועז

בעטהאָוועז, דער מייסטער איבער די מייסטערס, איז די ערשטע פיגור אין דעם הערצ־פּריז פון דעם נישט־געזעענעם טעמפּל. פון דער פּריסטער יוגנט, פון דער צייט צו, ווען די גוטע מאַמע האָט אויסגעלערנט רעכענען פינגער וואַנדערן אין כישוף־ווערטלעך פון קלענגען, איז בעטהאָוועז געווען רעכענס מייסטער, מאָנער און טרייסטער צו־זאַמען, און כאָטש שפּעטער האָט זיך רעכען אויפגעהויבן איבער פיל פון זיינע קינדישע נייגונגען און סימפּאַטיעס, איז בעטהאָוועז אים פונדעסטוועגן קיינמאָל נישט געוואָרן פרעמד. „אין די קריזיסן פון צווייפל און צעשטערונג, וועלכע כ׳האָב דורכגעמאַכט יונגלווייז, האָט בעטהאָוועז א מעלאָדיע — כ׳געדענק זי נאָך גוט — אין מיר אויפסניי אויפגעוועקט דעם פונק פון אייביקן לעבן". ביסלעכווייז האָט זיך דערוועקט אין דעם תלמיד אַחוץ דעם שטענדיקן יראת־הכבוד — דעם ווילן צו קענען אין דעם געטלעכן מענטש אויך זיין ערדיש לעבן. רעכען איז געפּאָרן קיין ווין און האָט געזען אין דעם שוואַרצשפּאַניער הויז (פון דאמאָס אָן דעמאָקירטן) די שטוב, וואו דער ריז איז געשטאָרבן אין שטורם. ער פּאָרט קיין מאַינץ צום בעטהאָווען־פעסט־שפּיל (1901) און איז געווען אין דעם נידערייקן דאָך־שטיבל אין באָן, וואָס האָט אַרויסגעגעבן דעם ערלייזער פון די שפּראַך איבער די שפּראַכן. א דערשטוינטער דערזעט ער, פון וואָס פאַר אַן אויסערלעכער ענגקייט ס׳האָט זיך אַרויסגעריסן דאָס אייביקע. אין בריוו און אין דאָקומענטן דערזעט מען די גרויזאַמע אלטע־לעכקייט, פון וועלכער דער טויבער גרויסער מענטש איז אָנטלאָפן

„דאָס גיכסטע פערד, וואָס טראָגט אייך צו דער פאָלקאָמענהייט. ווי מייכטיִר עקהאַרט זאָגט. און אַזוי ווי די קונסט איז דער פרוווי־שטיין פון ליידן — „ערשט אין די ליידן דערקענט מען גוט די קונסט, ווי אַלץ אין דער וועלט; ערשט דאָ דערקענט מען יענע, וואָס בלייבן איבער נאָך הונדערטער יאָרן און זענען שטאַרקער פונם טויט" — קומט אויס, אַז ביי דעם גרויסן מענטש ווערט פון די לעבנס־ליידן—דערקענטניש. די דערקענטניש ווייטער פאָרמט זיך אויס אין פעיקייטן צו ליבע. אָבער נישט די ליידן אליין שאַפן שוין די גרויסקייט. די גרויסקייט ווערט געשאַפן פון דעם גרויסן פאָזיטיוון גובר זייַנ די ליידן. ווער ס'ווערט צעבראָכן פון דער ערדישער נויט, און נאָך מער, ווער ס'מיידט זי אויס — בלייבט אומבאַדינגט דער בא־זיגטער און אין אידעלסטן קונסט־ווערק זיינעם וועט מען דאָס דער־קענען. נאָר דאָס, וואָס שטייגט אויף פון דער טיפענניש, ברענגט שליחות צו די הויכקייטן פון גייסט; נאָר דורך די פורגאַטאָריען פון לעבן גייט דער וועג צום גן־עדן. דעם דאָזיקן וועג מוז אויסגעפינען יעדער איינציקער אליין, אָבער דער, וואָס גייט אויף אים אמתדיק, דער איז א פירער און הויבט אויף אַנדערע צו זיין וועלט. „די גרויסע נשמות זענען ווי די הויכע בארג־שפיצן, דער שטורם בושע־וועט אָרום זיי, וואָלקנס הילן זיי אין, אָבער מ'עטעמט דאָרטן שטאַרקער ווי אומעטום. די לופט האָט דאָרטן א ריינקייט, וואָס רייניקט אויס אין הארץ די פלעקן. און אַז די וואָלקנס ווערן פער־שוואונדן, באַהערשט מען די מענטשהייט.

דעם דאָזיקן הויכן בליק אינדערהויך ווי ראָלאַן אויסלערנען די ליידנדיקע, וואָס געפינען זיך נאָך אין דער טונקלקייט פון זייערע צרות. ער ווי זיי ווייזן די הויך, וואו די ליידן ווערן צעמענטאַר און דער קאַמף — העראַיש. "Sursum corda" — מיטן הארץ אַרויס — הויבט זיך אָן דער הימן און ענדיקט זיך מיט די ער־האַבענע בילדער פון ליידן — א לויב־געזאַנג פון לעבן.

פאַר דער פרייד אַן אָרעמער, אַ קראַנקער, אַן איינזאַמער, פוּ מיט ווייטאָגן, אָן יעדער פרייד אין לעבן—און אַלץ פאַר דער וועלט—? ער שמידט אויס די פרייד פון זיין אומגליק, ווי ער האָט אַליין געזאָגט אין זיין שטאָלצן ווארט, וואָס פאַרייניקט זיין לעבן און איז דער דעוויז פון יעדער העראָישער נשמה: דורך ליידן — פרייד".

אַזוי רעדט ראָלאַן צו די אומבאַקאַנטע. און צום סוף לאָזט ער דעם מייסטער אַליין רעדן פון זיין לעבן. ער באַווייזט דעם הייליקן טעסטאַמענט, וואו דער שמעוודיקער פאַרטרויט פאַר דער שפּעטער-דיקער וועלט, וואָס ער האָט זיך באַמיט צו פאַרשווייגן פאַר די מענטשן פון זיין צייט; זיין טיפּסטע וווייטאָג. ראָלאַן מאַכט באַקאַנט דעם גליבן פון דעם ערהאַבענעם אומגלויביקן, ער וווייזט דורך ברייוו בעטהאָווענס, גוטקייט וואָס האָט זיך בשום-אופן נישט געקענט באַ-האַלטן הינטער זיין קינסטלערישער רויקייט. פאַר דעם בוך איז קיינ-מאָל נישט דאָס מענטשלעכע אין בעטהאָווענען געווען אַזוי באַקאַנט דעם דור; קיינמאָל האָט נאָך נישט דער העראָאיזם פון בעטהאָווענס איינזאַמען לעבן באַגייסטערט אַזויפיל מענטשן, ווי אין אָט דעם קלייניעם ביכל, וואָס האָט געראָפן די פאַראָזענע צו דער גרעסטער מדרגה פון דער מענטשהייט, צו ענטוזיאַזם.

און זעט אַ ווינדער: די געראָפענע ליידנדע ברידער, צעשפּרייט דאָ און דאָרט אויף דער וועלט, האָבן, אַפּנים, פאַרנומען אָט די שליחות צו זיי. קיין ליטעראַרישן ערפאָלג האָט דאָס בוך נישט געהאַט. די צייטונגען האָבן עס פאַרשוויגן, די ליטעראַטור איז פאַרביגעגאַנגען דעריבער, אָבער מענטשן, אומבאַקאַנטע פרעמדע מענטשן, פילן זיך דערמיט גליקלעך, עס גייט ביי זיי פון האַנט צו האַנט. אַ מיסטישע דאַנקבאַרקייט פאַרייניקט דאָס ערשטע מאָל גלויביקע אַרום דעם נאָמען ראָלאַן. די אומגליקלעכע האָבן אָפּן אויער פאַר די טרייסטונגען און אַקוראַט ווי ס׳באַליידיקט זיי אַן אויבערפלעכלעכער אָפּטימיזם, אַקוראַט אַזוי זענען זיי עמפּינדלעך פאַר דער לוידנשאַפטלעכער גוט-קייט פון מיטגעפיל, וואָס איז פאַראַן אין דעם בוך. צייט ס׳איז פאַר-עפנטלעכט געווארן „בעטהאָווען" האָט ראָמען ראָלאַן, אמת, נאָך נישט קיין ווערפאָלג, אָבער ער האָט שוין מער: ער האָט אַ פובליקום, צו-הערער, וואָס האָרכן זיך צו געטריי צו זיינע ווערטער און באַגלייטן

אין דער אומענדלעכער ספערע, אין דער אינערלעכער מוזיק. שוי־
דערנדיק באַגרייפט ראָאָן די גרויסקייט פון דעם „טראָנישן „דיאָניזאָס"
אין אונזער ניכטערער, האַרטער, שפּיציקער וועלט.

איבער יענעם בעטהאָווען־טאָג אין באָן שרייבט ראָאָן אָן אָפּ־
האַנדלונג פּאַר דער „רעווי דע פּאַריז" — „דער בעטהאָווען־יום־טוב"—
אָבער ער שפּירט, ווי זיין אייגענע באַגיסטערונג צערייסט די גרענצן.
זי וויל פּליצן פריי, ווי אַ הימן, נישט זיך איינצוימען אין קריטישע
באַטראַכטונגען, ראָאָן האָט נישט געהאַלטן פּאַר נויטיק נאָכאָמאָל אָנ־
צוווייזן די מוזיקער אויף בעטהָאָווענען, נאָר ווייזן דער הערָאישער
מענטשהייט דעם הערָאישן מענטש. וויזן זיי בעטהָאָווען דעם העלד,
וואָס האָט ביים סוף פון זיינע אומענדלעכע לײדן געגעבן דער
מענטשהייט דעם העכסטן הימן, דעם געטלעכן געשריי פון דער
ניינטער סימפאָניע.

„טייערער בעטהָאָווען" — אַזוי הויבט אָן דער באַגייסטערטער
ראָאָן — „גענוג... אַנדערע האָבן שוין געלויבט זיין קינסטלערישע
גרויסקייט, אָבער ער איז מער, ווי דער גרעסטער פון אַלע מוזיקער.
ער איז די הערָאישסטע קראַפט אין דער מָדערנער קונסט, דער
גרעסטער און בעסטער פריינד פון די אַלע, וואָס לײדן און קעמפן.
ווען מיר זענען טרויריק איבער די לײדן פון דער וועלט, איז ער
דער, וואָס קומט צו אונז, אַקוראַט ווי ער וואָלט זיך אַוועקגעזעצט
ביים קלאַוויר פון אַ טרויערנדיקער מוטער און טרייסט די ווייענדיקע
אָן ווערטער אין דעם לײד פון רעזיגנירטער קלָאָגדיקייט. און ווען
מיר ווערן מיד פון דעם אייביקן נישט נוצלעכן קאַמף אַקעגן דער
מיטלמעסיקייט, מעג זי זיין אַ מָראַלישע צי אַ פּאַרבּרעכערישע —
וואָס פּאַר אַ פּאַרגעניגן, נישט צום דערציילן, איז עס דאָמאָלס זיך
אויסצובאָדן ריין אין בעטהָאָווענס אָקעאַן פון ווילן און גלויבן.
ס׳שטראָמט פון אים מיט לעבנסמוט, מיט גלײק פון קאַמף, מיט שכרות
פון אַ געווינס, וואָס פילט גאָט אין זיך אַליין. וועלכער נצחון קען
זיך דערצו פאַרגלייכן? וועלכע מלחמה פון באָנאַפּאַרטע, וועלכער שטערן
פון אויסטערליץ קען זיך פאַרגלייכן מיט דעם רום פון דער דאָזיקער
איבערמענטשלעכער אָנשטרענגונג? ווער קען אויסמעסטן דעם דאָזיקן
לײכטנדיקן נצחון פון גייסט איבער דער ערד, וועלכן ס׳האָט געשאַפן

פּיין, וואָס באַוועגט דעם העלדנטום פון ווילן. „דאָס ליד אָבער האָט קיין סוף נישט. ס׳נעמט אַן אַלערליי פאָרמען. אָט אַנטשטייט עס צו-ליב דעם בלינדן צופאַל פון גורל: אומגליק, בעל-מומישקייט, אומגע-רעכטיקייט פון גורל; אַן אַנדער מאָל געפינט זיך דער יסוד פון די ליידן אין וועזן גופא. זיי זענען אויך דאָמאָלס נישט וויניקער טרויע-ריק, נישט וויניקער פאַטאַל, ווייל מ׳קלויבט זיך נישט אויס די אייגענע נאַטור, מ׳האָט נישט באַגערט אַזאַ לעבן, מ׳האָט נישט געוואָלט זיין דאָס, וואָס מען איז.

דאָס איז מיקלאַנדזשעלאָס טראַגעדיע. אים איז נישט באַפאַלן דאָס אומגליק אין לעבן, נאָר ר׳איז תּיכף דערמיט געבוירן געוואָרן; ער טראָגט דעם וואָרם, וואָס נאָגט זיין האַרץ פון דער ערשטער שעה אָן. דער וואָרם איז מיט אים מיטגעוואַקסן אין משך פון אַכציק יאָר לעבן, ביז דאָס צעפרעסענע האַרץ איז געבליבן שטיל. מעלאַנכאָליע איז דער שוואַרצער טאָן פון זיינע געפיקן. קיינמאָל האָט נישט אָפ-געקלונגען ביי אים ריין — ווי גאָנץ אָפט ביי בעטהאָווענען — דער גאָלדענער רוף פון פרייד, וואָס שטראָמט פון דער ברוסט. אָבער זיין גרויסקייט באַשטייט דערין: וואָס ער האָט אויף זיך געטראָגן די דאָזיקע ליידן, ווי אַ צלם; וואָס ער האָט, ווי אַ צווייטער קריסטוס, געטראָגן אויף זיך די משא פון גורל און אַזוי אַרום געגאַנגען צו דער טעגלעכער גאָלגאָטא פון אַרבעט; א מידער, אייביק מיד פון לעבן און דאָך איז ער נישט מיד געוואָרן פון שאפן, א מין סיזיף, דער אייביקער קוילערער פון שטיין. זיין גאַנצן צאָרן און ביטער-קייט האָט ער אויסגעהעמערט אין שטיין און געמאַכט פון זיי קונסט-ווערק. פאַר ראָמען ראָלאַן איז אַנדזשעלאָ דער זשעני פון א גרויסער און פאַרשוואונדענער וועלט, — דער קריסט, דער מרה-שחורהדיקער סבלן, בשעת בעטהאָווען איז דער געצנדינער, דער גרויסער פאַן אין וואַלד פון מוזיק. אַנדזשעלאָ איז שוידיק אין זיינע ליידן, שוידיק דורך זיין שוואכקייט, די שולד פון דאָנטעס פאַרמשפּט אין דער ערשטער גהינם-אָפּטיילונג „די, וועלכע האָבן זיך מיטן אייגענעם וויליען אָפּגעגעבן דעם טרויער". ער איז באַדויערן-ווערט, ווי א מענטש, אָבער ווי אַ מענטש מיט א קראַנק געמיט; ווייל אין אים איז געווען די סתּירה „צווישן א העלדישן זשעני און א ווילן, וואָס איז לגמרי נישט

מיט רום די ערשטע שריט פון זשאן-קריסטאָף. דער דאָזיקער ערשטער ערפאָלג זיינער איז גלייכצייטיק דער ערשטער ערפאָלג פון דעם זשורנאַל "Cahiers de la Quinzaine". דער אומבאַקאַנטער זשורנאַליסט וואַנדערט פלוצלינג פון האַנט צו האַנט, דאָס ערשטע מאָל איז נויטיק צו דרוקן אַ צווייטע אויפלאַגע און טשאַרלז פּעגי שילדערט מיט באַגייסטערונג, ווי דאָס ערשיינען פון דעם דאָזיקן העפט (ס'איז אגב געווען קורץ פאַר בערנאַרד לאַזאַרוסעס טויט, אויך אַן אומבאַקאַנטער אומגליקלעכער) איז געוואָרן אַן „עטישער אַרויסטריט". דאָס ערשטע מאָל האָט ראָמען ראָלאַנס אידעאַליזם באַקומען מאַכט איבער די מענטשן.

ס'איז אַזוי-אַרום דערגרייכט געוואָרן דער ערשטער נצחון איבער דער אינזאַמקייט. ראָלאַן פיקט אין דער טונקלקייט אומגעזעענע ברידער, וואָס וואַרטן אויף זיין וואָרט. נאָר די לייזונדיקע אינטערעסירן זיך מיט ליידן (און ווי גרויס איז זייער צאָל?) זי? ווי? ראָלאַן ווייזן אַנדערע געשטאַלטן, גרויסע אין זייער וויציקייט, גרויסע אין זייער גובר זיין די ליידן. דורך דער וויציקייט פון צייט קוקן צו אים די געשטאַלטן פון די גרויסע לייט ערנסט: מיט יראת-הכבוד גייט ער צו צו זיי און צו זייער לעבן.

מיקלאַנדזשעלאָ

בעטהאָווען איז פאַר ראָלאַנען די ריינסטע געשטאַלט אויפן געביט פון גובר זיין די ליידן. געבוירן געוואָרן צו פוקקייט—זעט ער אויס צו זיקבאַרופן דערצו, ער זאָל אָנזאָגן די שיינקייט פון לעבן. אָבער דער גורל האָט אין גוף אַ תל געמאַכט פון דעם איידסטן מוזיק-אָרגאַן און פאַרשליסט דעם מעורב-עם-הבריות אין געפענגעניש פון טויבקייט. אָבער דער גייסט זוכט זיך אויס אַ נייע שפּראַך, ער שעפּט לייכטקייט פון דער פינסטערניש, ער דיכטעט פאַר אַנדערע דעם הימן פון פרייד, וועלכן זיין קראַנק אויער קען נישט מער פאַרנעמען. פון די גרויסע צאָל ליידן-פאָרמען ווערט דאָ געוויזן די קערפּערלעכע

אין לעבן. מ׳זעט אין אים גרויסקייט, אָבער וואָרנדיקע גרויסקייט. ווער ס׳האָט גובר געווען אַזעלכע יסורים און אַזעלכע ווערק איז ווָאס אמת אַ זיגער: ווייל ס׳איז נישט גענוג דאָס לעבן צו פאָר-טראָגן, מ׳מוז — מיט דער גאַנצער העלדישקייט—„דערקענען עס אוּן דערפאָר עס ליב-האָבן".

טאָלסטאָי

די ביאָגראַפיעס פון בעטהאָווען און מיקלאַנדזשעלאָ זענען אַנטשטאַנען פון צוּ-גרויסן שוואונג אין לעבן, זיי זענען פון מיט אויפרופן צוּ העראָאיזם, הימנען צו קראַפט. טאָלסטאָיס ביאָגראַפיע, געשריבן מיט יאָרן שפּעטער, האָט שוין טונקעלצערע טענער, איז אַ מין רעקוויעם, אַ טויט-געזאַנג. ראָלאַן אַליין איז שוין געשטאַנען נאָענט צום טויט, וועַן דער אויטאָמאָביל האָט אים אומגעוואָרפן. געזונט וועַרנדיק האָט ראָלאַן געזען אינם טויט פון באַקיבסטן מייסטער אַ גרויסן זין און וואָרנונג.

טאָלסטאָיס בילד האָט ראָלאַן אין זיין בוך אָנגעמערקט ווי אַ דריטע פאָרם פון הערואישע ליידן. אויף בעטהאָווענען איז דאָס אומ-גליק געקומען אין סאַמע מיט פון זיין לעבן און אים געמאַכט פאַר אַ קאָליקע, מיקלאַנדזשעלאָ איז געבוירן געוואָרן מיט זיין פאַטום, טאָלסטאָי האָט זיך עס אַליין געשאַפן מיט אַ פרייען, באַוואוסטזיניקן וויזן. לויט אַלע אויסערלעכע גליק-פאַקטאָרן האָט ער געקענט זיין צופריידן. ער איז געזונט, רייך, אומאָפּהענגיק, באַרימט; ער האָט אַ הויז און גיטער, אַ ווייב און קינדער, אָבער דער הערואיזם פון דעם זאָרגלאָזן באַשטייט דערין, וואָס ער שאַפט זיך אַליין די זאָרגן, דעם ספק אין די רעכט פון לעבן. טאָלסטאָיס פיניקער איז זיין אייגן געווייסן, זיין דעמאָן — דער מוראׄדיקער, נישט צום אַוועקמאַכן שטאַר-קער ווילן צו אמת. די זאָרגלאָזיקייט, דעם נידערין ציל, דאָס קלייניע גליק פון ליגנערישן מענטש שטויסט פון זיך טאָלסטאָי אָפּ ענערגיש. ווי אַ פאָקיר — שטעכט ער דורך זיין ברוסט מיט די דערנער פון צווייפל און בעתן סאַמע מיטן פון זיינע פיין בענטשט ער גאָר זיינע

חעלדיש". בעטהאָוועז איז אַ העלד סיי ווי אַ קינסטלער אוז נאָך מער ווי אַ מענטש, מיקלאַנדזשעלאָ — נאָר ווי אַ קינסטלער. ווי אַ מענטש איז מיקלאַנדזשעלאָ אַ באַזיגטער, נישט געלעבט, ווייל נישט געשטימט צו קיין לעבן, אומבאַפרידיקט. ווייל אָן פאַרלאַנג צו פרייד. ער איז נישט קיין בר-מזל, געבוירן אונטער אַ פינסטערן שטערן, אָבער ער באַקאַמפט נישט זיין מרה-שחורה, נאָר שטיצט זי עגאָיסטיש אונטער, ער שפּילט מיט זיין גראַם: „די מעלאַנכאָליע איז מיין פרייד" *) אוז איז אַליין מודה, אַז „טויזנט פריידן זענען נישט ווערט איין צרה". ווי אין אַ אונטערדישער הייל — האָט ער מיט זיין האַק זיך אויסגעהאַמערט פון איין עק לעבן צום אַנדערן אַ וועג צו דער לעכטיקייט. דער דאָזיקער וועג איז זיין גרויסקייט. ער פירט אונז אַלע נענטער צו דער אייביקייט.

ראָלאַן גופא האָט געפילט, אַז מיקאַנדזשעלאָס לעבן איז אַרומגערינגלט מיט גרויס העלדנטום, אָבער דאָס דאָזיקע העלדנטום איז נישט געווען בכוח צו געבן דעם לייַדנדיקן אַן אוממיטלבאַרע טרייסט. ווייל דער הסרון אין מיקאַנדזשעלאָס לעבן האָט זיך נישט באַגרעניצט בלויז מיטן מזל, נאָר האָט זיך נאָך צוגענומען אויך אַ פאַרמיטלער פון ינער וועלט — גאָט: „דער אייביקער מקום-מקלט פון די אַלע, וועלכע ס'גראָט נישט דאָס לעבן אויף דער וועלט, אַ אמונה וואָס איז באמת נישט מער ווי אַ קנאַפּער גלויבן אין לעבן, אין דער צוקונפט, אין זיך אַליין, מוטלאָזיקייט, מרה-שחורה. מ'ווייסט אויף וויפל חרבות ס'וואָרט אויפגעבויט אָט דער ווייטאָגטיקער נצחון". ראָלאַן באַוואונדערט אין אַנדזשעלאָן זיין שאפן און די ערהאַבענע מעלאַנכאָליע, אָבער ער טוט עס מיט שטילער מיטלייד, נישט מיט דער רוישנדיקער היציקייט, ווי ער באַוואונדערט בעטהאָווענען. דער פרייגלויביקער ראָלאַן, וואָס זעט נאָר אין דער רעליגיע אַ פאָרם פון מענטשן-הילף און דערהויבונג, קערט זיך אָפּ פון דער מיזאַנטראָפישער נזירות, וואָס לייגט אין דעם קריסטנטום פון דעם גרויסן פלאַרענציאַנער. מיקאַנדזשעלאָ איז נאָר אַ באַווייז וויפל ווייטאָג ס'קען פאַרטראָגן אַ מענטש אויף דער וועלט. אָבער די פינסטערע משא פון גורל בלייבט לייגן שווער אויף זיין נשמה, עס פעלט דער געגנגעוויכט פון העלקייט, די פרייד, וואָס נאָר זי אַליין קען אַרייַנברענגען אחדות

*) La mia allegrezza e la malinconia

די נישט פֿאַרענדיקטע ביאָגראַפֿיע

שוין אויף דעם שער-בלאַט פון בעטהאָווענס ביאָגראַפֿיע איז גע-
וועז אויסגערעכנט א גאַנצע רייע פון הערָאישע געשטאַלטן. א לעבנס-
געשיכטע פון דעם גרויסן רעוואָלוציאָנער מאַצציני, פֿאַר וועלכער
ראָלאַן האָט צוזאַמען מיט זיין פרײַנדין מאַלוויד פֿאַן מייזענבוג
געזאַמלט דאָקומענטן אין משך פון יאָרן. ר׳האָט אויך צוגעגרייט א
ביאָגראַפֿיע פון דעם העלדישן געגנערס האָש און פון דעם קלוגן
אוטאָפּיסט טאָמאָס פּעין. דער פּלאַן האָט לכתחילה אַרומגענומען א
גאַר גרויסן קרײַז פון גייסטיקער גרויסקייט. א טייל געשטאַלטן זענען
שוין געווען אויסגעפֿאָרמטע אין מוח. פֿאַר אַלעמען האָט ראָלאַן גע-
וואָלט אין זיינע רייפּערע יאָרן צייכענען דאָס בילד פון געטהעס מנוחה׳-
דיקער, פֿאַר ראָלאַנען טייערער וועלט און זי פֿאַרקערפֿערן אין געטהעס
פֿערזאָן; ער האָט געוואָלט אָפּדאַנקען שעקספּירן פֿאַר זיינע יוגנטלעכע
איבערלעבענישן אין אויך דער גיטער, כאָטש וויניק באַקאַנטער מאַל-
ווידא פון מייזענבוג—פֿאַר דער אַנטשיידנדיקער פריינטשאַפט צווישן זיי.

די דאָזיקע אַלע „vies des hommes illustres" זענען גע-
בליבן נישט געענדיקט. (די נאָענטסטע יאָרן האָבן אַרויסגעגעבן מער
ווי סנשאַפטלעכע ווערק, צ. ב. ש. די אַרבעטן איבער „הענדל", „Millet"
און די קלייַנע סטודיען הוגאָ וואלף, בעריאָז). אויך דער דריטער
שאַפֿונגס קרײַז פון גרויסן פֿאַרנעם איז צעברָאכן געוואָרן סוף כל סוף.
ווידער האָבן זיך פון דער גרויסער באַמיאונג אויסגעלאָזט פראַגמענטן.
נאָר דאָסמאָל איז נישט שוידיק די צייט און די גלייכגילטיקייט פֿון
מענטשן, וועלכע האָבן געווייכט פון אים אין אָנהויב פון זיין שאַפן.

ענויים. „מ׳דאַרף דאַנקען גאָט, וואָס מ׳איז אומצופרידן מיט זיך אַליין. די סתירה צווישן דעם איצטיקן לעבן און צווישן דער פאַרם, וואָס מ׳וויל דערגרייכן, איז דער אמתדיקער צייכן פון אמתן לעבן, די מעגלעכקייט פאַר אַלערליי גוטס. שלעכט איז נאָר די צופרידנקייט מיט זיך אַליין".

גראָד אין די דאָזיקע פלומרשטע סתירות זעט ראָלאַן דעם אמתן טאָלסטאָי, ווי ס׳איז בכלל פאַר אים אמתדיק נאָר דער קעמפנדיקער מענטש. בשעת מיקלאַנדזשעלאָ גלויבט נאָך אַמאָל צו זען אויסער דעם ערדישן לעבן נאָך א געטלעכס, האַלט טאָלסטאָי, אז דאָס אמתע לעבן איז פאַראַן הינטער דעם צופעליקן. און כדי צו דערגרייכן צום אמתן לעבן, צעשטערט ער זיין מנוחה. דער באַרימטסטער קינסטלער פון אייראָפּע וואַרפט אַוועק זיין קונסט, ווי א ריטער זיין שוערד, כדי אָפּצוריכטן גלות מיט הכנעה. ער צעריייסט דעם צוזאַמענבונד מיט זיין פאַמיליע, גראָבט-אונטער זיינע טעג און נעכט מיט דער פאַנאַטישער פראַגע. ביז צו דער לעצטער רגע פארשאַפט ער זיך אומרו, כדי צו געפינען מנוחה אין זיין געוויסן. ער איז א קעמפער פאַר דעם נישט געזעענעם, וואָס האָט מער באַדייטונג ווי די וועלטער גליק, פרייד און גאָט; א קעמפער פאַר יענעם לעצטן אמת, וועלכן ער קען נישט טיילן מיט קיינעם, אָחוץ מיט זיך אַליין.

אויך דער דאָזיקער העלדישער קאַמף שפילט זיך אָפּ, ווי ביי בעטהאָווענען און מיקלאַנדזשעלאָ, אין שרעקלעכער אייגנזאַמקייט, ווי אין א רוים אָן לופט. זיין פרוי, זיינע קינדער, זיינע פריינד, זיינע שונאים — קיינער פאַרשטייט אים נישט, אלע האַלטן אים פאַר א דאָן-קישאָט, ווייל זיי קענען נישט דעם געגנער, אקעגן וועלכן ער קעמפט און וועלכער ס׳איז באמת ער אַליין. קיינער קען אים נישט טרייסטן, קיינער קען אים נישט העלפן, אוּן כדי צו שטאַרבן מיט זיך אַליין, מוז ער אַנטלויפן אין אן אייז-קאַלטער וויינטער-נאַכט פון זיין רייכן הויז און שטאַרבן, ווי א בעטלער, אויף דער גאַס. אין די אלע הויכע ספערן, וואוהין די מענטשהייט קוקט מיט בענקשאפט-תמיד ווייעט דאָרטן מיט קאַלטער, ביטערער איינזאַמקייט. ווייי גראָד יענע, וואָס שאַפן פאַר אלע, זענען אַלעמאָל מיט זיך אַליין; יעדער איז א משיח אויף זיין צלם, יעדער ליידט פאַר אן אַנדערן גלויבן און דאָך—פאַר דער גאַנצער מענטשהייט.

די דאָזיקע דערקענטניש האָט ראָלאַן באַקומען אין מיטן פון זיין אַרבעט: מ׳קען נישט שרייבן די געשיכטע פון גרויסע מענטשן סיי ווי אַ היסטאָריקער, וועלכן ס׳גייט אָן בלויז דער אמת און סיי ווי אַ מענטשן-פריינד, וועלכן ס׳גייט אין דערהויבונג און שלמות. ווייל צי דאָס, וואָס מיר רופן אָן געשיכטע, איז טאַקע אמת? איז דען נישט אויך די געשיכטע אין יעדער לאַנד אַ לעגענדע, אַ נאַציאָנאַלער קאָנווענס? איז דען נישט יעדע געשטאַלט געלייטערט געוואָרן מיט אַ ספּעציעלער כוונה, געוואָרן געענדערט, אָדער פאַרקלענערט לויט דער באַשטימטער מאָראַל? דאָס ערשטע מאָל דערזעט ראָלאַן די אומגעהויערע רעלאַטיווקייט און נישט-פּסטקייט פון אַלע באַגריפן. „ס׳איז אַזוי שווער פאָרצושטעלן אַ פערזענלעכקייט. יעדער מענטש איז אַ רעטענעש נישט נאָר פאַר די אַנדערע, נאָר פאַר זיך אַליין אויך: אין אמתן איז עס אַ חוצפּה צו וועלן קענען עמעצן, וואָס קען זיך אַליין נישט. פון דער אַנדערער זייט קען מען זיך אָבער נישט פאַרווערן, צו האָבן מיינונגען, עס איז אַ נויטוועניקייט אין לעבן. קיינער פון די, וועלכע מיר קענען כלומרשט, קיין אייגענע פון אונזערע פרייַנד, קיין אייגער פון די, וועלכע מיר האָבן ליב — קיינער איז נישט ענלעך צו דעם ביידע, וואָס מיר האָבן פון אים. מיר וואַנדערן אַרום אין דער פאַנטאַזיע פון אונזער הערן. און דאָך: מ׳מוז משפּטן, מ׳מוז שאַפן״.

געראָטן זיך אַקעגן זיך אַליין, געראָטן זיך אַקעגן די גרויסע נעמען, יראת-הכּבוד פאַרן אמת — דאָס אַלץ האָט אייגנהאַלטן ראָלאַנס שריט אין מיטן וועג. ראָלאַן לייגט צוויי די „הערָאישע ביגראַפיעס״: ער ווי׳ל ליבערשט שרייבן, איידער צו ווערן א שליח פון דעם „פחדנותדיקן אידעאַליזם״, וואָס לאָזט אַדורך, אַבי נישט צו פאַרניינען. ער בלייבט שטיין אויפן וועג, וועלכן ער אַנערקענט פאַר נישט צוגעקליבן, אָבער ער פאַרגעסט נישט דעם ציל: „צו פאַרטיידיקן די גרויסקייט אויף דער ערד״. די מענטשהייט דאַרף האָבן גרויסע בילדער, אַ מיטאָס פון העלדן, כדי צו גלויבן אין זיך אַליין. און היות די געשיכטע האָט געשיקט דעם טרייסט פון אַזעלכע בילדער אַדורכאָזנדיק דעם אמת, זוכט איצט ראָלאַן די העלדן אין אַ מייעם, אין אַ העכערן אמת: אין דער קונסט. ער אַליין שאַפט איצט

נאָר אַ טיף מענטשלעכע, מאָראַלישע דערקענטעניש. דער היסטאָריקער האָט איינגעזען, אַז זיין טיפסטע קראַפט, דער אמת, קען זיך נישט פאַראייניקן מיט דעם ווילן און ענטוזיאַזם פון שאַפֿן.אין דעם איינציקן פאַל בעטהאָווען איז געווען מעגלעך צו זאָגן אמת און דערציִ ברענגען דערביי טרייסט פאר די ליידנדיקע, ווייל דאָ ווערט די נשמה דערהויבן צו פרייד פון דער דערהויבענער מוזיק גופא. ביי מיקאַנדזשעלאָ פילט מען שוין אַ געוויסע אָנשטרענגונג כדי פאָרצוּ שטעלן פאר אַ זיגער אַ מענטש אַ פאַרפאַלענעם פון אייגנעבוירענער מרה-שחורה, אַ פארשטיינערטן צווישן זייערע שטיינער. אויך טאָלסטאָי רעדט מער וועגן אמתדיקן לעבן, ווי וועגן רייכן, רוישנדיקן, לעבנס-ווערטן. אָבער אַז ראָלאַן קומט-צו צו מאַצצינים גורל און פאָרשט אויס די גרייזיקע פאַרביטערונג פון דעם פאַרגעסענעם פאטריאָט, ווערט ער געווָאָר, אַז ער וואָלט פשוט געמוזט זאָגן ליגנט, כדי פון דעם דאָזיקן פאַנאַטיקער צו שאַפן א ביישפיל, אָדער — צונעמען ביי מענטשן דעם גלויבן אין אַ העלד. ס׳זענען פאַראן, אזוי אנערקענט ער, אמתן, וועלכע מ׳דארף מחמת ליבע פארבאָרגן פון די מענטשן, און פלוצלינג לעבט איבער ראָלאַן גופא דעם קאָנפליקט, וואָס איז געווען טאָלסטאָיס טראַגישע דילעממא: „די מוראדיקע סתירה צווישן די אום-ברחמנותדיקע אויגן. וועלכע זעען די גאַנצע שרעק פון דער ווירק-לעכקייט, און דעם ליידנשאַפטלעכן הארץ, וואָס ווי צרץ פאַרשטעלן אין זיך פאַרבאַהאַלטן די ליבע. מיר אלע האָבן דורכגעלעבט דעם דאָזיקן טראַגישן קאמף. ווי אָפט האָבן מיר געהאַט די ברירה עפעס נישט צו זען אָדער עס פון זיך אָפצושטיפן — ווי אָפט פילט זיך דער קינסטלער באַפאַלן פון אַנגסטן, ווען ער דאַרף אויסקלויבן צווישן איין אמת און דעם אנדערן. ווייל דער זעלבער געזונטער און שטאר-קער אמת, וואָס איז פאר איינעם אזוי נאטירלעך ווי די לופט, וועלכע מ׳אָטעמט, איז — מ׳זעט עס איין מיט שרעק — פאר אַן אַנדערן, וואָס איז צו שוואַך פון גצוואוינהייט אָדער גוטקייט, פשוט אומדערטרעג-לעך. וואָס זאָל מען איצט טון? פארשווייגן דעם דאָזיקן שרעקלעכן אמת, אָדער אים אָן רחמנות ארויסזאָגן? אקעגן דער דאָזיקער דילעממא שטייט מען אָן אויפהער: דער אמת, אָדער די ליבע״.

זשאן קריסטאף

געשטאַלטן פון דעם בלוט פון אונזער געגנווארט; אין הונדערטער פאַרמען
ווייזט ער דעם טאָג-טעגלעכן העלדנטום פון אונזער וועלט און אין
סאַמע מיטן פון די דאָזיקע קאַמפן זעען מיר דעם גרויסן זיגער פון
לעבנס-גלויבן, זיין — אונזער זשאן קריסטאָף.

סאַנקטוס כריסטאָפֿאָרוס

אויף דעם לעצטן בלעטל פון זיין ווערק דערציילט ראָמען ראָ־לאַן די לעגענדע פון הייליקן כריסטאָפֿאָרוס: דער אַריבערפירער ביים ברעג ווערט באַנאַכט אויפגעוועקט פון אַ קינד, וואָס ער דאַרף אַריבערטראָגן איבער דעם ברעג. שמייכלענדיק נעמט דער גוטער ריז די לייכטע משא. אָבער בשעת ער נעמט אַריבערגיין דעם שטראָם, ווערט דאָס קינד אויף זיינע אַקסלען שווערער און שווערער, אָט פאַלט ער שוין אונטער דער מעכטיקער שווערקייט, אָבער נאָך איין מאָל נעמט ער צונויף זיינע אַלע כוחות. ערשט כּלות־השחר, ווען ער סאַפּעט־אָפּ פאַלנדיק אויף דער ערד, דערקענט כריסטאָפֿאָרוס, דער טרעגער פון קריסט, אַז ר׳האָט געטראָגן אויף זיינע אַקסלען דעם זין פון דער וועלט.

די דאָזיקע שווערע לאַנגע נאַכט פון מי האָט ראָלאַן אַליין דורכגעמאַכט. בשעת ר׳האָט געגומען אויף זיינע פלייצעס דעם לאָסט פון אָט־דעם גורל, פון אָט דעם ווערק־האָט ער געפֿאַנט צו דער־ציילן פון איין לעבן און דאָס גאָר. אָבער בשעתן גיין איז דאָס לכתּחילה לייכטע — געוואָרן שווער. דעם גאַנצן גורל פון זיין דור, דעם זין פון אונזער גאַנצער וועלט, די שליחות פון ליבע, די אור־סודות פון שאַפן — דאָס אַלץ האָט ער אַרײַנגעטראָגן אין דעם ווערק. מיר, וואָס האָבן אים געזעען גיין אַליין דורך דער נאַכט פון אום־באַקאַנטקייט, אָן אַ העלפער, אָן יעדער שטיצע, אָן אַ פריינדלעך צווינקנדיק ליכט, זענען זיכער געווען, אַז ער מוז פאַלן. און די נישט־גלויביקע האָבן אים מאַרפאָגט פון אייגענעם ברעג מיט שפּאָט

„ס'איז צום שטויגען, וויי אזוי דער עפישער
און פילאזאפישער אינחאלט פאסן זיך צוזאמען.
דאס, וואס ליגט אין דער פארם, איז שיין און
גאנץ און בארירט פונדרויסן דאס אומצנדלעכע,
די קונסט און דאס לעבן. פאקטיש קען מען הערן
דעם ראמאן זאגן, אז ער איז באשרענקט בלויז
מיט זיין ריין עסטעטישער פארם און וואו ס'הערט
אויף די פארם, פארמיניקט ער זיך מיט דעם אומ-
צנדלעכן. כ'וואלט אים פארגליכן צו א שיינעם
אינזל, וואס ליגט צווישן צוויי ימען".

שילער צו געטהען הערן „וילהעלם
מייסטער", 13-טער אקטאבער, 1796.

צעשטערונג אוּן אויפשטייאונג

ראָמען ראָלאָן איז שוין איצט אַלט פערציק יאָר אוּן זיין לעבן איז אַ פעלד מיט חורבות. דער פּאָן פון זיין גלויבן, די מאַניפעסטן צום פראָגוויזישן פּאָלק אוּן צו דער מענטשהייט זענען צעריסן פון די שטורמען, וועלכע ס׳האָט געבראַנגט מיט זיך די וויראָלאָגיקייט. זיינע טעאַטער-שטיק זענען באַגראָבן געוואָרן נאָך אַן אייגיקער אָוונט-אויפפירונג. די הצראָישע בילדער, וואָס האָבן געזאָלט צווישן-געשטעלט ווערן אין אומענדלעכער שורה פון איין עק צייט ביזן צווייטן, שטייען פאַרקאָזט, די ערשטע דריי – אייגזאַם, די אַנדערע– צעשפּליטערט אין סקיצן אוּן פאַר דער צייט צעשטערט.

אָבער דאָס הייליקע פייער ברענט נאָך אין זיין הארץ. מיט אַ העלדישן אַנטשלוס וואַרפט ער אַוועק די געשאַפענע געשטאַלטן אין פייערדיקן קוימען פון דער ברוסט און צעלאָזט זיי אין נייע פאָרמען. די געראַטטיקייט האָט אים פאַרוועלט צו ווייזן די גרויסע טרייסט-ברענגער פון זיין צייט, באַשליסט ער אַלזאָ מיט דער שפּעריישער מאַכט-פאָלקאָמענהייט פון זיין גייסט אַליין צו שאַפן דעם זשעני פון גייסט, וואָס פאַראייניקט אין זיך דאָס, וואָס ס׳האָבן גע-ליטן אַלע גרויסע לייט פון אַלע צייטן: עס איז אַ העלד וואָס געהער. נישט צו קיין אייגיקער נאַציע, נאָר צו אַלע פעלקער. און אָנשטאָט היסטאָרישן אמת, זוכט ער איצט אַ העכערן שלום פון אמת און דיכ-טונג אין אַ נייער געשטאַלטיקונג. ער שאַפט דעם מיטאָס פון אַ מענטש, ער דיכטעט אין מיטן פון אונזער צייט די לעגענדע פון אַ זשעני.

און געלעכטער. אָבער ער גייט כסדר ווייטער, כאָטש דער שטראָם פון לעבן ווערט ארום אים אלץ שטאַרקער און לויטנשאַפטלעכער, און ער קעמפט פאַר זיך אויס דעם אומבאַקאַנטן ברעג פון פאָלקאַמעניהייט. ער האָט עס דערגרייכט מיט א געבויגענעם רוקן, אָבער מיט שטראַלנדיקע אויגן. אָ, די לאַנגע, שווערע נאַכט פון מי, אין וועלכער ער איז געגאַנגען איינזאַם! אָ, די ליבע משא, וועלכע ר׳האָט געברענגט פון די לצים פון אונזער ברעג אין א נייער, נישט בא־טרעטענער וועלט! איצט איז די משא אָפגעראַטעוועט. ווען דער גוטער אריבערפירער קוקט זיך אום, איז די נאַכט שוין אַוועק, די פינסטערניש איז פאַרשוואונדן געווארן, א פייעריקע רויטקייט שטייט אין מזרח־הימל און ער מיינט שוין מיט שמחה, אז דאָס איז דער פרימאָרגן פון דעם נייעז טאָג, וועלכן ר׳האָט אַקעגנגעטראָגן דעם סימבאָל פון דער פאַראַנגענהייט.

אין אמתן איז עס געווען דער בלוט־וואָלקן פון מלחמה, דער פלאָם פון ברענענדיקן אייראָפּע, וואָס האָט אויסגעזעהן ווי טאָג, און האָט א תל געמאַכט פון גייסט פון דער פאַראַנגענהייט. ס׳איז אונז גאָרנישט געבליבן פון דער הייליקער ירושה, וואָס אונזער וועזן האָט באַקומען, אויסער דעם דאָזיקן אוצר, וועלכן ס׳האָט אַרויסגעראַטעוועט פון אמאָליקן ברעג א גלויביקע קראַפט און אים געברענגט אין אונזער אויפסנייי־פאַרווירטער וועלט. די שרפה איז פאַרלאָשן געווארן, ווידער איז געווארן נאַכט. אָבער אַדאַנק דיר, אריבערפירער, אַדאַנק דיר, פרומער וואַנדערער, פאַר דיין וועג אין דער טונקלקייט, אַדאַנק פאַר דיין מי: די דאָזיקע מי האָט געברענגט דער וועלט א בשורה פון האָפענונג, דו ביסט געגאַנגען אין דער שווארצער נאַכט פאַר אונז אלע. ווייל דער פלאָם פון שנאה וועט דאָך סוף־כל־סוף פאַרלאָשן ווערן; די טונקלקייט פון פרעמדקייט וועט דאָך סוף־כל־סוף צעריסנען ווערן צווישן די פעלקער. עס וועט דאָך סוף־כל־סוף קומען דער נייער טאָג!

וואָגנער און ניטשע. ראָאָן זעט איין וויי שטאַרק אַקטועל ס׳זענען פּאַר אונז תּמיד די גרויסע מענטשן. וואָס זענען פּאַרבאָרגן בלויז דורך דעם לייַרם און שטויב פון דער מינוט, נישט ווילנדיק פּאַר־אייניקן זיך די טראַגישע איבער־לעבונגען פון די נישט לאַנג פּאַר־שטאָרבענע הערראָן מיט דעם אויסגעהיילטן בילד. און אין פּאַרסי־פּאָל, דעם ריינעם נאָר, דערקענט ראָאָן דאָס געשטאַלט פון קינסטלער, וואָס גייט אויף דער וועלט נאָר געפירט פון א טיפער אַנונג און וואָס דערקענט זי בלויז פון ערפאָרונגען. און אין איינעם אַן אָוונט שפּאַצירנדיק ביים יאַניקולוס האָט פלוצלונג אין אים אויפגעבליצט די דייטלעכע וויזיע פון זשאַן קריסטאָף: א מוזיקער מיט א ריין האַרץ, א דייטש, וואָס ווערט פאַרוואָגלט פון זיין לאַנד און געפינט זיך זיין גאַט אין לעבן; א פרייַער, ערדישער מענטש, פעסט ביי זיין גלויבן אין אַלדאָס גרויסע און אפילו אויך אין דער מענטשהייט, וואָס פארשטויסט אים. שוין דאָמאָלס דרימלען אין אים די אור־שטריכן פון דער געשטאַלט, שוין דאָמאָלס ווערט דאָס בילד קלאָר פאַרן קינסטלער.

און ווידער גייען אַוועק יאָרן פון מי נאָך די גוטע יאָרן פון רוימישער פרייהייט און מיט זייערע טאָג־טעגלעכע שטייגער פון בא־רוף דערדריקן זיי דאָס אינערלעך אָנגעהויבענע בילד. ראָאָן לעבט כסדר מיט מעשים: ער האָט נישט קיין צייט פאַר קיין חלומות. אָבער פלוצלינג וועקט אים אויף א ניי געשעעניש פון זיין דרימל. אין בעטהאָווען הויז, אין באָן, זעט ער אין א נידעריק שטיבל די אָרימע יוגנט פון דעם מייסטער. פון ביכער און פון דאָקומענטן זעט ער די היס־טאָריש טראַגעדיע פון בעטהאָווענס לעבן. און פלוצלינג ווערט פאַרקערפערט פאַר אים די געשטאַלט פון חלום. זיין העלד דאַרף זיין א בעטהאָווען רעדיוויווס, א ניי אַנטשטאַנענער, א טרוימער אין סאַמע מיטן פון אונזער וועלט, א דייטש, אן אייי־זאַמער, א קעמפער, אָבער — א זיגער. בשעת דאָס אומדערפארענע יונגל האָט דער עיקר געלייגט געוויכט אויף דער מפלה, זייענדיק דערביי זיכער, אז יעדער מפלה איז שוין פאר זיך באגייסטערונג, — פילט דער רייפער דעם אמתן הערָאיזם: „דערקענען דאָס לעבן און עס פונדעסטוועגן ליב האָבן". איצט האָט זיך צעעפנט אויף א גרָאַ־

און וועגדערבאַר: אַלץ, וואָס איז פֿאַרלוירן געוואָרן, איז מיט איין מאָל וויידער זעוואָרן וואַך. ס׳רוישן ווידער אויף אין האַרץ די פֿאַרזינקענע חלומות פון דער שוי-צייט, דער חלום פון דעם יונגל צו זיין א גרויטער קינסטלער, וואָס שטעלט זיך אקעגן דער וועלט, די וויזיע ביים יאַניקולוס פון ריינעם נאַר אין אונזער צייט, די באַגראָבענע גפשטאַלטן פון זיינע דראַמען, ערט, די זשיראַנדיסטן — אלע אַנטשטייען אין אַ נייער פֿאַרוואַנדלונג; די בילדער פון בעס-האַוון, מיקלאַנדזשעלאָ, טאַלסטאָי טרעטן אַרויס פון זייער היס-טאָרן מצב אין דער געגנוואַרט אריין. פון די אַנטוישונגען זענען געוואָרן ערפֿאָרונגען, פון די נסיונות — דערהויבונגען. און פון דעם בימרשטיקן סוף ווערט אַן אמתער אַנהויב — דאָס ווערק פון זייַנע ווערק „זשאַן קריסטאָף״

דער מקור פון ווערק

זשאַן קריסטאָף האָט שוין פון לאַנג געלאָקערט אויף ראָלאַנען. דאָס ערשטע מאָל האָט ער אים באַגעגנט—א ייכטיקער יונגל חלום — אין דער „נאָרמאַל שול״. דאָרט האָט דער יונגער ראָלאַן געפֿאַנט אַנטשרייבן א ראַמען, די געשיכטע פון א ריינעם קינסטלער, וואָס ווערט צעבראָכן אויף דער וועלט. אין די קאַנטוּרן איז נאָך נישט פֿאַרן קיין שום דייטלעכס, אין וויילן איז נאָך נישט פֿאַרן קיין שום באַוואוסטזיין, אויסער דעם, אז דער העלד זאָל זיין א קינסטלער, א מוזיקער, וועלכן ס׳פֿארשטייט נישט די צייט. און דער פלאַן איז צעריינען געוואָרן צוזאַמען מיט א סך אַנדערע פלענער, דער חלום איז צעשטויבט געוואָרן צוזאַמען מיט א סך אַנדערע יוגנט חלומות.

אַבער דער חלום איז צוריקגעקומען. ווען ס׳האָט אויפֿגעי עפֿענט אויסגעבראָכן אין ראָלאַנען דער דיכטער, וואָס איז לאַנג גצוווען געפֿענטעט דורך קלאַוזור און וויסנשאַפט. מאַלווידאַ פֿאַן מייזענבוג האָט אים אין די העלע רוימישע אַוונטן אַסאַך אַנדער-ציילט פון די טראַגישע מחלוקתן צווישן אירע צוויי גרויסע פרייַנד,

גייען נישט שטרענג איינס נאָכן אַנדערן, נאָר לויטן פלומרשטן צופאַל פון דער נייגונג; זיינע קאַפּיטלען ווערן אָפט מוזיקאַליש באַהויכט פון דער לאַנדשאַפט, אָפט ווערן זיינע קאַפּיטלען אויך באַאיינפלוסט פון אויסערלעכע געשעענישן (אָט למשל — ווי דאָס שילדערט אויף א שיינעם אופן סייפעל — ווערט זשאַן קריסטאָפּס צנטליפן אין וואַלד אַריין געזונגען פון טאַלסטאָיס לעצטע רייזע). ס׳איז באמת סימבאָליש: דאָס אייראָפּאישע ווערק איז געשריבן געוואָרן כמעט אין גאַנץ אייראָפּע. די ערשטע טאַקטן אין שווייצערישן דאָרף, „יוגנטצייט״ אין ציריך און בייַ דער צוגער-אָזערע. א טיי׳ אין פּאַריז, א טיי׳ אין איטאַליען. „אַנטואַנעט״—אין אָקספֿאָרד און געענדיקט ווערט דאָס ווערק אין 26-טן יוני 1912 נאָך כמעט 15 יאָר אַרבעט אין באַוועגונג.

„אין פּעברואַר 1902 דערשיינט דער ערשטער באַנד "L'aube„ אין "Cahiers de la Quinzaine„, אין 1912 20-טער אָקטאָבער איז דערשינען דאָס לעצטע פון די זיבעצן העפטן, פּאַר ווילכע ראָלאַן—אַן אייניציקער פּאַר? אין דער ראָמאַן-ליטעראַטור — האָט נישט בלויז קיומען קיין איין גראָשן האָנאָראַר. עדשט ביים דערשיינען פון פינפטן העפט "Foire sur la Place„ האָט זיך געפונען א פּאַרלעגער, אַלענדאָרף, פּאַר דעם ראָמאַן, וואָס האָט דאַמאָלס אָנגעהויבן שנעל אויפצושטייגן פון זיין לאַנגיעריקער פּאַרשוויגנקייט. נאָך אייידער ער איז פּאַרענדיקט געוואָרן, קומען באַלד די ענגלישע, שפּאַנישע, דייטשע איבערזעצונגען און אויך סייפעלס ביאָגראַפּיע פון ראָלאַן. אזוי אָרום האָט דער ראָמאַן-פּריז פון די אַקאַדעמיקער אין 1913 געקרוינט שוין א פּאַרטיק געוואָרענעם רוּם. אין פּופּציקסטן יאָר פון זיין לעבן געפינט זיך סוף-כּל-סוף ראָמען ראָלאַן אין דער ליכטיקייט, זיין שליח זשאַן קריסטאָף איז געוואָרן דער לעבעדיקסטער צווישן די לעבעדיקע און ער נעמט אין- די וועלט.

דיעזן אופן א נייער האָריזאָנט הינטער דעם לאנג געליבטן בילד: דער מאָרגנרויט פון אייביקן נצחון אינם ערדישן קאמף. איצט איז זשאן קריסטאָפס געשטאלט אינערלעך פארעַנדיקט.

ראָלאן קען איצט זיין העלד. אָבער ער מוז אויך קענען אויף שילדערן זיין היפוך, זיין געגנשפילער, זיין אייביקן שונא: דאָס לעבן, די וירקלעכקייט. ווער ס'ויל פאָרשטעלן אויף א ריכטיקן אופן א קאמף, מוז אויך קענען דעם געגנער. און ער דערקענט אים אין יעדע יאָרן פון די אייגענע אנטוישונגען, אין די אייגענע ערפארונגען, אין דער וועלט פון דער ליטעראטור, אין דעם שקר פון דער גע-זעלשאפט, אין דער גלייכגילטיקייט פון דער מאסע. ער מוז אדורכגיין דורך אלע פלאָגן פון זיינע פאריזער יאָרן, איידער ער קען אָנהויבן צו שילדערן. דער צוואָנציק-יעריקער וואָלט בלויז געקענט שילדערן זיך אליין, בלויז דעם הצראָאישן ווילן צו ריינהייט. דער דרייסיק-יעריקער אָבער קען אויך געשטאלטיקן דעם ווידערשטאַנד. אלע זיינע האָפנונגען און אנטוישונגען, וועלכע ער האָט איבערגעלעבט, וואַרפט ער אריין אין דעם רוישנדיקן שטראָם פון דעם דאָזיקן ווערק.

די אַלע קלייניע נאָטיצן, וואָס האָבן זיך אין משך פון יאָרן אָנגעזאַמלט אין פאָרם פון טאָג-ביכער, צופעליק, נישט בכוונה, — דאָס אַלץ האָט זיך אויף א מאָגישן אופן איינגעפאַסט אין דעם אַנט-שטייענדיקן ווערק. פון ביטערניש איז געוואָרן דערקענטניש און פון יונגלעריישן קינסטלער-חלום איז געוואָרן א לעבנס-בוך.

אין יאָר 1895 איז דער פלאָן געשטאַלטיקט געוואָרן אין אַלגע-מיינע לינייעס. גלייכצייטיק הויבט אָן ראָלאַן עטלעכע סצענעס פון זשאן קריסטאָפס יוגנט. די ערשטע קאַפּיטלען, אין וועלכע די מוזיק דערוואַכט אין א געוויסער מאָס פון זיך אליין, זענען אָנגעשריבן געוואָרן אין א זייטיק קליין דערפל אין דער שוויץ, אין 1897. דערנאָך — אַזוי זיכער אוו קלאָר איז שוין געווען פאַרצייכנט דער פלאָן אין זיין גייסט — שאַפט ער עטלעכע קאַפּיטלען פון דעם פינפטן און נייַנטן באַנד.

שאַפנדיק אינגאַנצן, ווי א מוזיקער, לאָדט זיך אויס דער קינסטלער אין איינצלנע טעמעס, וועלכע דער באַוואוסטזיניקער קינסטלער פאַרוועבט שפּעטער האַרמאָניש אין דער גרויסער סימפאָניע. די קאַפּיטלען

מיטלבאַר צו דער א׳נערלעכקייט פון מענטש: זיין אידעאַליזם איז א קראַפט, וואָס שטאַרקט דעם גלויבן, א טאָניקום פון וויטאַליטעט. זיין זשאַן קריסטאָף איז א פרווו פון גערעכטיקייט: צו דערקענען דאָס לעבן. און א פרווו פון גלויבן: ליב צו האָבן דאָס לעבן. און ביידע פאַראייניקן זיך אין זיין מאַראַלישער פאָדערונג (די אייגציקע, וועלכע ער שטעלט אַוועק דעם פרייען מענטש) דערקענען דאָס לעבן אוּן פונדעסטוועגן עס ליב-האָבן.

וואָס דאָס בוך האָט בדעה צו זיין—זאָגט ארויס זיין אייגענער העלד, בשעת ער באַטראַכט די סביבה, די קונסט פון זיין צייט, וואָס איז צעשפליטערט אין טויזנטער חלקים. „דאָס היינטיקע אייראָפּע האָט מער נישט קיין שום בשותפותדיק בוך, נישט קיין געדיכט, נישט קיין תפילה, נישט קיין גלויבן, וואָס איז שייך זיי אַלע. דאָס איז א קלקה, וואָס איז בכוח א תל צו מאַכן פון אַלע קינסטלער אין דער היינטיקער צייט. ס׳איז נישטאָ קיין איינער, וואָס האָט געריבן פאַר אַלע און גלייכצייטיק געטראַכט פאַר אַלע". ראָלאַן האָט געוואָלט אויסראַטן די דאָזיקע קלקה. ער האָט געוואָלט שרייבן פאַר אַלע: נישט בלויז פאַר זיין פאָטערלאַנד, נאָר פאַר אַלע נאַציעס; נישט נאָר פאַר די קינסטלער און ליטעראַטן, נאָר פאַר אַלע די, וואָס ווילן עפּעס וויסן וועגן דעם לעבן אוּן דער צייט—האָט ער געוואָלט שענקען א בילד פון לעבן אין סאַמע מיטן פון זייער אייגענער קעגנווארט. זשאַן קריסטאָף זאָגט אַליין אויס דעם גאַנצן וויקן פון זיין מחבר: „ווייז דעם מענטש פון אַלע טאָג דאָס טאָג-טעגלעכע לעבן: עס איז טיפער אוּן ברייטער, ווי דער ים. דער ערגסטער צווישן אונז טראָגט אין זיך אַן אומענדלעכקייט... שיידער דאָס אייגפאַכע לעבן פון א פשוטן מענטש... שיידער עס אינפאַך, ווי ס׳גייט. זאָרג נישט וועגן דעם וואָרט, וועגן די קינסטלערישע פרווון, אין וועלכע ס׳שעפט זיך אויס די קראַפט פון היינטיקן דיכטער. דו רעדסט צו אַלע — טאָ רעד זייער לשון... זיי גאַנץ אין דעם, וואָס דו שאַפסט, טראַכט וואָס דו טראַכסט, פיל, וואָס דו פילסט. דער ריטם פונם וואָרט טראָגט אין זיך דיין האַרץ: סטיל איז נשמה".

א לעבנס-בוך דארף זיין זשאַן-קריסטאָף, נישט קיין קונסט-בוך אוו ס׳איז טאַקי אַזוי געוואָרן. א בוך, וואָס האָט א שייכות צו דעם

דאָס ווערק אָן א פאָרמול

וואָס איז אייגנטלעך דער דאָזיקער זשאַן-קריסטאָף? א ראָמאַן? — דאָס בוך, וואָס איז בריט, ווי די וועלט, ווי אַן orbis pictus פון אונזער דור, קען נישט באַצייכנט ווערן מיט קיין איינצל, אַרומנע-מענדיק וואָרט. ראָלאַן האָט אַמאָל געזאָגט: „יעדער ווערק, וואָס לאָזט זיך אינגאַנצן דעפינירן, איז א טויט ווערק". אוּן ווי שטאַרק פילט זיך דאָס, בעת מ׳פרווט דעם לעבעדיקן ווערט פון ראָלאַנען אייגנפאַסן אין די פינף אותיות פון א וואָרט. זשאַן קריסטאָף איז א פרווו פון שלמות, א אוניווערסאַל, א ענציקלאָפעדיש בוך, נישט בלויז אַ דערציילערישס; איינס פון יענע ביכער, אין וועלכן אַלע פראָב-לעמען שטרעבן צום צענטראַל-פראָבלעם פון גאַנצן, פון אַלץ. ס׳איז פאַראַן דאָ דאָס אַריינדרינגען אין דער נשמה אוּן דער בליק איבער דער צייט, ס׳איז א בילד פון א גאַנצער געזעלשאַפט, א ביאָגראַפיע פון א יחיד. א „קייזערשניט דורך אונזער געזעלשאַפט", ווי גראָטאָף האָט עס אָנגערופן אוּן אויך א רעליגיעזער אני-מאמין פון אַן איינזאַמען. ס׳איז קריטיק (פראָדוקטיוו) פון דער ווירקלעכקייט אוּן שאַפונגס-אַנאַליז פונם אומבאַוואוסטן, אַ סימפאָניע אין וועטער אוּן א פרעסקאָ-בילד פון היינטצייטיקע אידעען. ס׳איז אַן אָדע צו דער איינזאַמקייט אוּן אַן ערָיקאַ פון גרויסער אייראָפאישער גע-מיינזאַמקייט — יעדער דעפיניציע נעמט נאָר אַרום איין טייל אוּן קיין שום דעפיניציע נעמט נישט אַרום דאָס גאַנצע. ווייל אין ליטע-ראַטור קען מען נישט באַגרענעצן וועלכער טעט ס׳איז א מאַראַלישער, צי אַן עטישער, אוּן ראָלאַנס בילדערישע כוחות דערגרייכן תמיד אום-

דאָמאַן, א ראָמאַן פון מוזיק. זיין העלד איז נישט א שפּאַציר־נגייער, ווי די העלדן פון גענטהא, נאָוואַליס, שטענדהאַזו, נאָר א שפּיר און פונקט ווי אין גאָטפריד קעלערס „גרינער היינריך", איז זיין אויסער־עכער לעבנס־וועג גלייכצייטיק דער וועג צו זיין אינערעכער וועלט, צו דער קונסט, צו שלמות. דאָס אַנטשטיין פון דער מוזיק, דער וערן פון זשעני איז דאָ פאַרגעשטעלט אינגאַנצן פערזענלעך און טיפיש. אין די ערפאַרונגען דאַרף נישט בלויז זיין א אַנאַליזע פון דער וועלט, נאָר דאָס מיסטעריום פון שאַפן, דער אור־סוד פון לעבן.

מיט דעם דאָזיקן לעבן בויט אָבער אויף דער דאָזיקער ראָמאַן גלייכצייטיק א וועלט־אָנשויאונג און ער ווערט דערפאַר אויך א פי־לאָזאָפישער, רעליגיעזער ראָמאַן. קעמפן פאַר דעם גאַנצן אין לעבן הייסט ביי ראָלאַנען: קעמפן פאַר דעם זין און מקור פון לעבן, פאַר דעם גאַט, פאַרן אייגענעם און פערזענלעכן גאָט. דער ריטם פון דעם דאָזיקן לעבן זוכט א האַרמאָניע צווישן זיך און צווישן דעם ריטם פון זיין. פון דעם דאָזיקן ערדישן ווען שטראָמט די אידעע אין א רוישנדיקן הימן צוריק צו דער אומענדלעכקייט.

אזא מין פּוליקייט האָט נישט קיין ביישפּיל. נאָר אין איין־און־אייניציק ווערק, אין טאָלסטאָיס „קריג און פרידן", האָט פאַר זיך ראָלאַן געפונען א ענלעכע פאַראיניקונג צווישן היסטאָרישן וועלט־בילד, אינערלעכער רייניקונג און רעליגיעזן עקסטאַז, און אויך יענע ליידנשאַפטלעכע שטרעבונג צו אמת. דער חלוק איז נאָר דער, וואָס אָנשטאָט דער ווייטער מלחמה, האָט ראָלאַן אַוועקגעשטעלט זיין טראַ־געדיע אין סאַמע מיטן פון דער געגנווארט און זיינע העלדן גיט ער אָנשטאָט א מיליטערישן הערואיזם – דעם הערואיזם פון אומגע־זעענעם קאַמף פון דער קונסט. דאָ, ווי אומעטום, איז פאַר ראָלאַנען געווען א ביישפּיל דער מענטשלעכסטער פון אלע קינסטלער – דער קינסטלער, פאַר וועלכן די קונסט איז נישט קיין לחלוטין־נדיקער צוועק, נאָר אן איבערגאַנג צו עטישע ווירקונגען. און טאקע געשטיצט אויף טאָלסטאָיען ווי „זשאן־קריסטאָף" נישט זיין קיין ליטעראַריש ווערק, נאָר א טאַט. דערפאַר פאַסט זיך קיינמאָל נישט איין די הערואישע סימפאָניע „זשאן קריסטאָף" אין די באַקוועמע באַגריפן פון פאָרמו־

גאַנצן פון דער מענטשלעכקייט. ווייל „די קונסט איז דאָס געפּענ־
טעטע לעבן". ער שטעלט נישט אַוועק, ווי דאָס רוב ווערק פון זיין
צייט, דעם ערָאָטישן פּראָבלעם אין מיטל־פונקט. דאָס איז קודם־כל.
אוּן נאָך עפּעס: ער שטרעבט זיך אָן אויפצופאַסן אַלע פּראָבלעמען,
וואָס זענען נוגע דעם עיקר, פון אינעוויניק ארויס: „פון דעם ספּעק־
טרום פון יחיד", ווי גראָאָף זאָגט. דער אור־מאָטיוו פון דעם ראָמאַן
איז: די צענטרירונג איז אינצווייניק אינם אייגנלעבּנס מענטש — אַזוי
זעט ראָלאַן דאָס לעבן, אָדער בעסער געזאָגט: ער לערנט זיך אַזוי
זעען. מ'קען דערפאַר דאָס ווערק אָנרופן ערציונגס־ראָמאַן, אַלע
ווילהעלם־מייסטער. דער ערציונגס־ראָמאַן וויל ווייזן ווי אַזוי דער
מענטש לערנט זיך אויס אין די לערן־יאָרן און וואַנדער־יאָרן דאָס
פרעמדע לעבן אוּן איז אַזוי אָרום גובר אויך דאָס אייגענע לעבן;
ווי אַזוי ער פאַרוואַנדלט דורך ערפאַרונגען די אויסגעלערנטע טעותים
אין אָנשויאונגען; ווי אַזוי די וועלט גייט איבער ביי אים פון אַן
אויסערלעך זיין אין אַ אינערלעכער צרייניגונג; ווי אַזוי פון אַ
נייגעריקן ווערט ער אַ וויסנדיקער, פון אַ ליידנשאַפטלעכן — אַ גע־
רעכטער.

אָבער דערדאָזיקער ערציונג־ראָמאַן איז גלייכצייטיק אַ היסטא־
רישער ראָמאַן, אַ „מענטשלעכע קאָמעדיע" אלא באזאק, אַ „היינט־
צייטיקע היסטאָריע" אלא אַנאַטאָל פראַנס אוּן ווי דאָס לעצטע ווערק—
אויך אין אַ געוויסער מאָס אַ פאָליטישער ראָמאַן. אָבער ראָלאַן
שטעלט פאָר אין זיין ערומנעמענדיקער פאָרם נישט בלויז די גע־
שיכטע פון אַ געזעלשאַפט, דאָס היסטאָרישע, נאָר אויך די קולטור־
געשיכטע פון אַן עפּאָכע אוּן במילא אויך — אלע אויסשטראָלונגען
פון דעם איינהייטלעכן צייטגעפיל אין אַלע זיינע פאָרמען: דיכטונג
אוּן סאָציאָלויזם, מוזיק אוּן קונסט, פרויען־פראַגן אוּן ראַסע־פראָבלעמען.
ווי אַ גאַנצער מענטש — נעמט אָרום זשאַן קריסטאָף אַדאָס מענטש־
?עכע אינם גייסטיקן קאָסמאָס; ער מיידט נישט אויס קיין שום
פראַגע, קעמפט מיט אַלע שטערונגען. ער לעבט אוניווערסאַל, איבער
די גרענעצן פון נאַציאָנאַליזם, בּאָרוף און אמונה און נעמט דערפאָר
אָרום דעם גאַנצן האָריזאָנט פון זיין וועלט.

דער היסטאָרישער ראָמאַן איז אָבער גלייכצייטיק אַ קינסטלער־

פון דעם גרויסן מייסטער. אָבער בּאַלד דערקענט מען, אַז זשאַן-קריסטאָף ווילּ נישט בלויז דאָס: עס איז דער קווינט-עסענץ פון אַלע גרויסע מוזיקער. אַלע געשטאַלטן פון דער מוזיק-געשיכטע זענען דאָ צוזאַמענגערעכנט, און פון סך-הכּל ווערט ערשט אַרויסגעצויגן דער שרש. דער גרויסער בעטהאָווען איז נאָר דער הויפּט-קלאַנג. זשאַן-קריסטאָף וואַקסט אויס ביים רהיין, אין בעטהאָווענס מקומות, אויך זייַנע עלטערן שטאַמען פון פלאַנדריע, אויך זיין מוטער איז אַ פויערטע, דער טאַטע אַ שיכור, דערביי אָבער זענען פאַראַן אין אָט-דער גע-שטאַלט שטריכן פון פרידמאַן בּאַך, דער זון פון יאָהאַן סעבאַסטיאַן בּאַך, אויך דער בריוו, וועלכן מ'צוויינגט דעם קליינעם בעטהאָווען רעדיוויוווס אָנצושרייבן צום פירשט, שטימט אינגאַנצן מיט אַ היס-טאָרישן דאָקומענט. דער עפיזאָד פון די לעקציעס ביי פרוי פאן קעריך דערמאנט אין פרוי פאן ברוינינג. אָבער אַן אַנדער געשעעניש, ווי די סצענע אין שלאָס, געהער שוין צו מאָצאַרטס יוגנט, און די קליינע אוואַנטורע פון יאָהאַן וואָלפגאַנג מיט פריילן קאַנאַביק איז דאָ איבערטראַנספאָרטירט געוואָרן צו זשאַן קריסטאָף. וואָס מער ער וואַקסט אויף, אַלץ וויייטער ווערט ער פון בעטהאָווענס געשטאַלט: ריין אויסערלעך דערמאָנט ער זייער אין גלוק אוּן העגדלע, וועלכן ראָלאַן שילדערט אין אַן אַנדער שטיל ווי „די קראָפטפולע ברוטאַליטעט, פאַר וועלכער אַלע האָבן מורא". און וואָרט ביי וואָרט פאַסט זיך צו זשאַן קריסטאָף די כאַראַקטעריסטיק: „ער איז געווען פריי און רייצנדיק אוּן האָט זיך נישט געקענט צוגעווייגען צוּ די כּללים פון דער גע-זעלשאַפט. אַלע זאַכן רופט ער גלייך ביים נאָמען אוּן צוואָנציק מאָל אין טאָג טוט ער אַן עגמת-נפש די אַלע, וואָס האָבן מיט אים אַ שייכות". אַ גרויסן אייגפלוס האָט אויך געהאַט וואַגנערס בּיאָגראַפיע. דאָס אַנטלויפן פון די פאַרפאָלגונגען קיין פאַריז (אָדער ווי ניטשע זאָגט: פון דער טיפעניש פון זייַנע אינסטינקטן), די אָרימע אַרבעט ביי די קליינע פאַרלעגערס, די קבצנות פון אויסערלעכן לעבן — דאָס אַלץ איז פּמעט וואָרט-ביי-וואָרט וואַגנערס נאָוועלע אַ „דייטשער מו-זיקער אין פאַריז" איבערגענעצעוועט אויף זשאַן קריסטאָפס לעבן.

אַנטשידנדיק אָבער איז די נישט-לאַנג-ערשינענע ביאָגראַפיע פון הוגאָ וואָלף, אַנגעשריבן פון ערנסט דעקסי. די הויפּט-פיגור ווערט

לירונגען. דאָס דאָזיקע בוך שטייט אויסער אַלץ, וואָס איז געווייזלעך, און פונדעסטוועגן – אין סאַמע מיטן פון אונזער צייט. ס׳איז די אַנדערע זייט פון דער לידעראַטור און דאָך איר שטאַרקסטע מאַניפעסטירונג. ס׳איז נישט קיין בוך, נאָר א שליחות, נישט קיין געשיכטע און דאָך – אונזער צייט. ס׳איז מער ווי א ווערק: ס׳איז דער וואונדער פון א מענטש, וואָס דערזעט דעם אמת פון אייגענעם איך און ממילא פון גאַנצן לעבן.

דער סוד פון די געשטאַלטן

דער ראַמאַן אַליין האָט נישט קיין ביישפילן אין דער ליטעראַטור, אָבער זיינע געשטאַלטן שטיצן זיך אויף דער וויסנשאַפט. דער היסטאָריקער אין ראָלאַנען האָט זיך נישט אָפגעהאַלטן אַרויסצונעמען איינצלנע כאַראַקטער-שטריכן פאַר זיינע העלדן פון בייַ גראַפיעס פון גרויסע מענטשן. טיילמאָל באַנוצט ער זיך אויך מיט די פאַרטרעטן פון היינטצייטיקע מענטשן. אין א גאַנץ אייגנאַרטיקן, דורך אים צרפונדענעם פראָצעס בינדט ער צונויף דאָס טעמאַטיש אויסגעטראַכטע מיט דעם געשיכטלעכן; ער קאָמבינירט אויס פון איינצלנע אייגנאַרטיקייטן – נייע סינטעזעס. זיין כאַראַקטער-צייכנונג איז אָפט מער צוזאַמענבינדונג, ווי אויסטראַכטונג. ער פאַראַפראַזירט ווי א מוזיקער (אַלעמאָל איז זיין שאַפונגס-פראָצעס סוף-כל-סוף מוזיקאַליש) טעמאַטיש לייכטע קלאַנגען, אָבער ער קאָפירט זיי נישט לחלוטין. אָפט דוכט זיך, אז מ׳קען שוין דערקענען, ווי אין א שילדראַמאַן, א געשטאַלט לויט באַזונדערע סמנים, אָבער באַלד גיטשט זיך אַדורך אן אַנדער געשטאַלט: און אַזוי אַרום איז יעדע פיגור געביידעט ווי פון הונדערט יסודות און קומט אַרויס ווי עפעס נייעס.

זשאן-קריסטאָף גופא זעט תחילת אויס צו זיין בעטהאָווען. סייפעל האָט אויסגעצייכנט טרעפלעך אָנגערופן די בעטהאָווען-סטודיע א "préface" א הקדמה צו זשאן-קריסטאָף. אין באמת זענען די ערשטע עטלעכע בענדער געפאַרמט אינגאַנצן לויט דער געשטאַלט

אין דוזאַס גורל, אַנדערע – אין דעם שוישפּיעריש אופן פון Suzanne Després. אין עמנואל זענען פֿאַראַן אַסאַך עלעמענטן פון טשאַרלז לואי פּיליפּ און פון טשאַרלז פּעגי צוזאַמענגעמישט מיט דעם אויסגעטראַכטן. אין שטיל רמזים דערקענט מען אין הינטערגרונט דעביסי, ווערהאַרן, מאַרעאַ. אין די כאַראַקטער-טיפּן פון דעם קאָנסול רוסטן, פּין קריטיקער לעווי-קער, פון צייטונגס-אונטערנעמער גאָמאַש און פון מוזיקאַליען-העגדלער העכט האָבן זיך בײַם ערשיינען פון Foire sur la place געפילט באַלייִדיקט אַפּילו אַזעלכע, וועלכע מ׳האָט פלי נישט געמיינט – אַזוי קראַפטפול טיפּיש זענען געבומען די פּאַרטרעטן פון דער גידעריקער ווירקלעכקייט, יענע מיטלמעסיקייט, וואָס איז אייביק איבערגעחזרט, אַקוראַט ווי די זעלטענע. ריינע געשטאַלטן.

אָבער דאָס איידעלע בילד פון אָליווירן זעט אויס נישט צו זיין געבומען פון דער ווירקלעכקייט, נאָר איז רגמרי אויסגעקערט, אָבער טאַקע דאָס, פּינקט מיר, איז דאָס לעבעדיקסטע בילד. מיר דערקענען עס, ווייל ס׳איז אַן אויטאָפּאַרטרעט, נישט אַזוי ווייט ס פּאַרטרעט פון ראָמאַנס גורל, ווי פון זיין מענטשלעך וועזן. ווי די אַלטע מאַלער, האָט ער אומבאַמערקט אַוועקגעשטעלט זיך אַליין – לייכט פֿאַרהיילט – אין סאַמע מיטן פון דער היסטאָרישער סצענעריע. ס׳איז זיין אייגן פּנים, די צאַרטע, שמאָלע, פיינע, לייכט-צוריקגעהאַלטענע צורה; זיין ענערגיע, וואָס איז אינגאַנצן געוועגדעט אינעווייניק אַריין און וואָס ווערט פֿאַרצערט אין ריינסטן אידעאַליזם; זיין ענטוזיאַזם, די קראַרע געפּעכטיקייט, וואָס רעזיגנירט בנוגע זיך אַליין און נישט בנוגע דער זאַך. אין זיין ראָמאַן גיט צוועק דער איידעלער תּלמיד פון סאָקראַטעס און רענאַן דעם געלעגנהייט פרייַנד די טעטיקייט און אַליין וועלט ער פֿאַרשווינדן, ווי א סימבאָל פון דער פֿאַרגאַנגענער וועלט. זשאַן קריסטאָף איז נאָר געווען א חלום, די בענקעניש פון דעם איידעלן צו פּוחות: און דעם דאָזיקן יוגנט-חלום האָט אָליווייער-ראָלאַן אַליין אויסגעפֿאָרמט, בשעת דאָס אייגענע בילד לעשט ער אויס פון ספּר-החיים.

אַדאָנק דער דאָזיקער ביאָגראָפיע נישט בעטהאָווען נאָר הוגאָ וואָלף. פון וואָלפן זענען איבערגענומען נישט בלויז אייגנצלנע מאָטיוון (די שנאה צו בראָהמס, דער באָזוך ביי האסלאָר [וואָגנער], די מוזיק-קריטיק אין „Marsyas" [ווינער סאַלאָן-בלאַט], דער טראָגישער פּאָרס פון דער אומגליקלעכער פּענטעזילעאָ-אָווערטור און יענער אומפּאָר-געסלעכער באָזוך ביי דעם ווייטן פּאָרערער [פּראָפעסאָר שולץ-עמיל קאָופמאַן]), נאָר פון וואָלפן איז אויך געגומען פּאָר זשאַן קריסטאָף דער כאַראַקטער, די מוזיקאַלישע שאָפּונגס-פּאָרם. אויך דער דעמאָנישער און וואילקאַנישער אופן פון דער פֿראַדוקציע, וואָס שטראָמט אָרויס אויף דער וועלט מיט מעאָדיעס, ווי אַן עלעמענטאָרער אויסברוך און באָשענקט די אייביקייט מיט פיר לידער אין איין טאָג; דערנאָך דאָס אָפּשווייגן גאַנצע חדשים און דער איבערגאַנג פון שאַפּערישער מיידקייט אין פינסטערער עבר-ובטלדיקייט — די אַלע טראָגישע פּאָר-מען פון געניאַליטעט זענען געגומען אין זשאַן קריסטאָף פון הוגאָ וואָלפס לעבן. אויב זשאַן קריסטאָפס קערפּערלעך לעבן איז געבונדן מיט די וואָגיקע פּאָרמען פון העגדעלן, בעטהאָווענען, גלוקן, איז אָבער זיין גייסטיקער טיפּ אַממיינסטן נאָענט צו דעם נערוועזן, קרעמפּיקן, פּלוצלינגדיקן טיפּ פון דעם גרויסן ליידן-דיכטער. (נאָר זשאַן קריסטאָף האָט אַ חוץ דעם אין זיך אין אַ טייל שעהן אויך די געבענטשטע הייטערקייט און די קינדישע פרייד פון שובערט). און דאָ וויזט זיך דער דואַליזם. זשאַן קריסטאָף איז דער אַקטער מוזיקער, דער קלאַסישער טיפּ און גלייכצייטיק דער מאָדערנער. ער האָט אַפילו אַ טייל שטריכן פון גוסטאַוו מאַהלער און צעזאַר פראַנק. ער איז נישט אַ מוזיקער, אַ געשטאַלט פון דור, נאָר די סובלימירונג פון דער גאַנצער מוזיק.

אָבער אין זשאַן קריסטאָף זענען פאַראַן אויך עלעמענטן פון נישט-מוזיקער. די באַגעגענונג מיט דער פראַנצויזישער אַקטיאָרן-טרופּע איז געגומען פון געטהעס לעבן, דאָס אַנטלופן אין וואַלד אַריין איז געגומען פון טאָלסטאָיס טויט (דאָרטן גלאַנצט אויך אויף אויף אַ רגע ניטשעס פנים) גראַציאַ איז טעמאַטיש די אומשטערבלעך-געליבטע; אַנטואַנעט דערמאָנט אין רעגאַנס רירנדיקע שוועסטער-העניריעטע. אַ טייל שטריכן אין דער שוישפּילערין מאַרגעריט אודאָן דערמאָנען

דִי שִׁטִימוּנג — צוּ דֶער סִיטוּאַציע: עֶר אִיז רֶעזוֹנַאנְס, וויבּרירונג פוּן גֶעפִיל. שוין אִין דֶער עֶרשטֶער שוּרה אִיז דֶער פֶּאַרנעמֶען אַ דִיכטֶערי-שֶער: שפּעטֶער טרַאגט אַוועק דֶער ריטם דִי סצענע צוזַאמען מִיט דִי קוּרצֶע, קנַאפֶּע עפִּיזוֹדֶן, וואָס זענען וויִ לִידֶער; יעדֶער עפִּיזוֹד הָאט אַן אַנדֶער מעלָאדִיע אוּן אַז דִי ערשטע וועֶרן אוּיסגעלָאשֶן, קוּמען אָן נאָך זִיי אַנדֶערע מִיט אַנדֶערע שטִימוּנגען אוּן אַנדֶערע גֶעפִילן. אִין זשאַן קרִיסטאָף זענען פֶּאַראַן קלֵיינע פּרֶעלוּדִיעס, וועלכע זענען רִיינע לִיד-קוּנסט, צאַרטע אַראַבֶּסקן אוּן קאַפּרִיטשִיאָס, טאַנִינסעלן אִינמִיטן פוּן רוישנדִיקן ים; פֶּאַראַן אוּיך שטִימוּנגען פִינסטערע, וויִ בְּאַלאַדעס, נאָקטוּרנס, פוּגֶ מִיט דעמאָנִישער שוועֶרקרַיט אוּן טרוּיער. דאָרט, וואוּ ראָלַאן שאַפט מִיט מוּזִיקאַלִישע אִינספִּיראַציעס, גֶעהערט עֶר צוּ דִי גרעסטע שפּרַאך-קִינסטלֶער. נעבֶּן דֶעם זענען, פֶּארשטַייט זִיך, פֶּאַראַן שטעלן, וואוּ ס'רעדט דֶער הִיסטאָריקֶער, דֶער צַייט-קרִיטִיקֶער. דאָ ווערט פלוּצלִינג אוּיסגעלָאשן יעֶנער גלַאנץ. דִי דאָזִיקע שטעלן ווִירקן, ווִי אַ קאַלטע רעצִיטאַטִיוו אִין אַ מוּזִיקאַלִישער דראַמע, וועלכע אִיז נוּיטִיק, כּדִי צוּ בִינדן דִי אַנדלוּנגען. כאָטש דִי רעצִיטאַטִיוו רעגט אָן דֶעם גַייסט, וואָלט דאָס געפּלַ געוואָלט דערפוּן פּטוּר ווערן. אִין דֶעם דאָזִיקן ווערק קען מען נאָך שפּירן דִי אוּראַלטע סתּירה צווִישן דֶעם מוּזִיקֶער אוּן הִיסטאָריקֶער.

אָבֶּער נאָר נעמענדִיק אִין אַכט דֶעם גַייסט פוּן מוּזִיק, קען מען בְּאַגרַייפֶן דִי אַרכִיטעקטאָניק פוּן זשאַן-קרִיסטאָף. ווִי פּלַאסטִיש ס'זאָלן נִישט אַרוּיסקומען דאָרטן אַלַע פִּיגוּרן, איז פּאָרט נאָר טעמאָטִיש זִייער ווִירקונג אִין דֶעם צעבּושעוועטן עלַעמענט פוּן קלַינגענדִיקן לֶעבן. דֶער עִיקר איז דֶער ריטם, וואָס פלַיסט אַרוּיס פוּן אַלַע פִּיגוּרן אוּן איבֶּער-הוּיפּט — פוּן דֶעם מוּזִיק-מַייסטער זשאַן-קרִיסטאָף גוּפא.

מ'קען אוּיך נִישט פֶּארשטַיין דֶעם בּוי אוּן דִי אִינערלעכע אַרכִי-טעקטאָניק פוּנם ווערק, אוִיבּ מ'זעט בלוּיז פּאַר זִיך דִי אַיינגעטַייטע צען בּענדער אִין פּראָגרעסִיוִישן אָרִיגִינאַל, אַן אַיינטַיילונג, וואָס אִיז רִיין בּוכהעַנדלעריש. דִי אמתדִיקע צעזוּרן זענען דִי קלַיינע אָפּזאַצן, פוּן וועלכע יעדע איינע אִיז געשרִיבֶּן אִין אַ בְּאַזוּנדער שפּרַאכלעכן טאָן. נאָר אַ מוּזִיקער, אַ געקלִיבֶּענער מוּזִיקער, וועלכער קען דֶעם מַייסטערס סִימפָאניעס, קען אָנווַייזן, ווִי אַזוי עפּישע העלַדן-געדִיכטע

הערַאישע סימפַאניע

די פולקייט פון די געשטַאלטן און געשעענישן, וויַ אויך די גרויסע מַאסע פון סתירות וועלן פַאראייניקט אין איין עלעמענט: די מוזיק. און מוזיק איז אין זשַאן קריסטַאף נישט נַאר דער אינהַאלט, נַאר אויך די פַאָרם. מ׳קען אין ערגעץ נישט געפינען די עפישע טראַגעדיע פון דעם ראָמַאן (צוליב פשטות מוז מען זיך בנוצן מיט אָט דעם וואָרט). ר׳געהער נישט צום שניט פון בַאטהָוון, זאָלַ און פלַאָבער, וואָס האָבן געוואָלט פַאנַאנדערלייגן די געזעלשַאפט אויף אירע כעמישע בַאשטַאנדטיילן, אויך נישט צו געטהע, גָאדפריד קעללער און שטענדהַאל, וואָס האָבן געפרוווט צו געבן אַ קריסטַאל־יזַאציע פון דער נשמה. ראָלַאן איז נישט אַ דערצייל־ער און נישט דאָס, וואָס מ׳רופט אָן דיכטער. ער איז אַ מוזיקער און ער פַאר־וועבט אַלץ מיט האַרמאָניע. זשַאן קריסטַאף איז דורכאויס אַ סימ־פאָניע, געבוירן פון דעם אייגענעם מוזיק־גייסט, פון וועלכן ס׳זענען אַנטשטַאנען, לויט ניטשען, די אַנטיקע טראַגעדיעס. זייערע געזעצן זענען נישט די געזעצן פון דערצייקן, פון רעפערירן, נַאר געזעצן פון בַאַצוואונגענעם געפיל. ער איז נישט קיין עפיקער, נַאר אַ מוזיקער.

ראָלַאן האָט אויך נישט דאָס דערצייל־ערישע, וואָס מ׳רופט אָן סטיל. זיין פראַנצויזיש איז נישט קלַאסיש, ער האָט נישט קיין סטַא־בילע אַרכיטעקטאָניק פון זאַץ. קיין בַאשטימטן ריטם, קיין קאָלאָריט פון וואָרט, קיין פערזענלעכע דיקציע. ער איז אומפערזענלעך, ווייל ער פאָרמט נישט דעם שטאָף, נַאר ווערט געפאָרמט פון שטאָף. ער האָט נַאר אַ געניאַלע פעיקייט צוצופַאסן דעם ריטם צו די געשעענישן,

אינחאַלט פון ווערק, קערן און שאָל צוזאַמען, ווי געטהע האָט גע־
זאָגט וועגן דער נאַטור; און די נאַטור איז אַלעמאָל דאָס אמתדיקסטע
געזעץ פון געזעצן פאַר דער קונסט.

אָס מיסטעריום פון שאַפן.

זשאַן־קריסטאָף איז גישט געוואָרן א קינסטלער־ראָמאַן, נאָר א
לעבנס־בוך. ווייל ראָלאַן טיילט נישט אין אויף צוויי באַזונדערע
מינים דעם שעפערישן מענטש און דעם זשעני, נאָר זעט אין קינסט־
לער דעם מענטשלעכסטן פון אַלע מענטשן. לויט אים איז דאָס אמת־
דיקע לעבן אַזוי אידענטיש מיט פראָדוקציע, ווי לויט געטהען — מיט
טעטיקייט. וועלכער ס׳פארשליסט זיך אייַן, וועלכער ס׳פארמאַגט נישט קיין
איבערפלוס פון זיין וועזן, וועלכער ס׳שטראָמט נישט אַרויס, איבערשטראָמט
זיך נישט, גיסט זיך נישט אריבער, וועלכער ס׳גיט נישט אַוועק א טייל
פון זיינע וויטאַלע כוחות דער צוקונפט, דער אומענדלעכקייט, דער
איז, וואָס אמת, א מענטש, אָבער נישט קיין פאַקטיש לעבעדיקער. מ׳קען
שטאַרבן פאַרן טויט און מ׳קען לעבן נאָכן לעבן: נישט דער טויט איז
די אמתדיקע גרענעץ פון גאָרנישט, נאָר די אויסלעשונג פון ווירקונ־
גען. נאָר שאַפן איז לעבן. „ס׳איז פאַראַן א פרייד, עס איז די פרייד
פון שאַפן. אַלע אַנדערע פריידן זענען שאָטנס, וואָס שוועבן אַרום
פרעמדע אויף דער וועלט. יעדע לוסט איז שאַפונגסלוסט, סיי די
לוסט פון ליבע, פון זשעני, פון מעשים. אַלע שטאַמען זיי פון
איין ברען. צי מען שאַפט אין דער ספערע פון גוף צי פון נשמה —
אַלעמאָל איז שאַפן אַן אַנטלויפן פון דער קערפערלעכע תפיסה, א
שפרונג אין לעבנס־שטראָם, א פארוואַנדלען זיך אין גאָט. שאַפן
חייסט טייטן דעם טויט".

שאַפונג איז, הייסט עס, דער זין פון לעבן און דער סוף פון
לעבן, דער סאַמע טיפסטער קערן. אויב ראָלאַן קלויבט אויס כמעט
אַלעמאָל פאַר זיינע העלדן קינסטלער, טוט ער עס נישט צוליב ראָמאַן־
טישער גאווה, וואָס חאָט ליב אַוועקצושטעלן דעם מעלאַנכאָלישן זשעני

זענען דאָ בעבויט ווי סימכאָנישע ווערק, ווי ערשאָקאָ; ווי אַזוי די פאָרם פון די אַרומנעמענדיקסטע טאָן-בילדער ווערן דאָ טראַנספאָרטירט אין דער וועלט פון ווארט.

מ׳דאַרף זיך בלויז דערמאָנען אין דעם וואונדערפולן כאָראַלישן אַרײַנפיר. דאָס רוישן פון רהיין: מ׳פילט אַן אור-קראַפט, אַ שטראָם פון לעבן, וואָס רוישט פון אייביקייט ביז אייביקייט. און דאָ דער-הערט מען פלוצלינג אַ קליינע מעלאָדיע, דאָס קינד זשאַן קריסטאָף איז געבוירן געוואָרן פון דער גרויסער מוזיק אין אַלמאַן, כדי ווי-טער צו רוישן אין דער אומענדלעכקייט, וואו יעדער כוואַליע פאַר-לירט זיך וואַנדערנדיק. די ערשטע געשטאַלטן טרעטן אַריין דראַמא-טיש, דער מיסטישער כאָראַל ווערט פאַרקלונגען שטיל: ס׳הויבט זיך אָן אַן ערדישע דראַמע פון קינדהייט. ביסלעכווייז פילט זיר אָן דער רוים מיט מענטשן, מיט מעלאָדיעס. אויף זיינע אָפגעשראָקענע קולות ענטפערן תחלת געגנשטימען, ביז זשאַן-קריסטאָפס און אַליוויערס שטאַרקע מענער-שטימען באַהערשן דעם מיטזאַץ דור און מאָל. אַלע פאַרמען פון לעבן און מוזיק אַנטפלעקן זיך דאָ אין זייערע האַרמאָניעס און דיסאָנאַנסן: די טראַגישע אויסברוכן פון בעטהאָווענשער מרה-שחורה, די גייסטפולע פוגעס איבער די טעמען פון קונסט, דערפעריש טאַנץ-סצענעס (ווי אין „ברענדיקן דאָרן״), הימנען צו דעם אומענדלעכן און ירידער צו דער נאַטור, אַקוראַט ווי ביי שוּבערטן. וווּנדערלעך איז אַץ צווישן זיך צוזאַמענגעבונדן, וווּנדערלעך צעגייט ווידער די שטורמדיקע מאַסע. שטיל ווערט פאַרקלונגען דער דראַמאַטי-שער טומל, די לעצטע דיסאָנאַנסן ווערן צעלאָזט אין דער גרויסער האַרמאָניע. אין לעצטן בילד קומט צוריק (באַגלייט פון נישט גע-זעענע כאָרן) די מעלאָדיע פון אָנהייב. דער רוישנדיקער שטראָם וואַנ-דערט צוריק אין אומענדלעכן ים אַריין.

אַזוי-אַרום עגדיקט זיך די ערשטע זשאַן-קריסטאָף אינם כאָראַל פון די אומענדלעכע לעבנס-כוחות, אין אייביקן עלעמענט. דעם דאָזיקן אייביקן עלעמענט האָט ראָלאַן געוואָלט איבערגעבן מיט דער פאָרם, וועלכע איז אויף דער ערד אָמנאָנטסטן צו דער אומענדלעכקייט: אין דער אַממיינסטן צייטלאָזער, פרייער, אינטערנאַציאָנאַלער און אייביקער קונסט, אין דער מוזיק. מוזיק איז גלייכצייטיק די פאָרם און דער

זיך איבער דער וועג פון דער גאַנצער מענטשהייט אין אַ סימבאָלישן קיצור) הויבט זיך אָן דאָס שפּעריש ווי אַ מיסטעריום. ראָאַן האָט געוואוסט, אַז דאָס וויסן וועט קיינמאָל נישט קאָר מאַכן דעם אור־סוד. ער האָט נישט דעם בילדן גלויבן פון די מאָניסטן, וואָס באַזיצירן די שאָפונג דורך אור־גאַזן און אַנדערע וועלטער און מאַכן פון איר אַ מעכאַנישע ווירקונג. ער ווייסט, אַז די נאַטור איז צניעותדיק און בעת די סודותדיקע שעהן פון געבוירן לאָזט זי נישט מ׳זאָל איר אונטערהערן, און קיין שום געשליפן גלאָז קען נישט אָנטרעפן די רגע, ווען איין קריסטאַל באַהעפט זיך מיטן אַנדערן און די בלומען רייסן זיך אַרויס פון די קנאָספן. קיין שום זאַך באַהאַלט נישט די נאַטור אַזוי אייפערזיכטיק, ווי אר טיפסטע מאַגיע: דאָס אייביקע געבוירן, דער סוד פון אומענדלעכקייט.

אַזוי אַרום איז די שאָפונג, דאָס לעבן פון לעבן, פאַר ראָ־לאַנען אַ מיסטישער כּוח, וואָס גרייכט פיל ווייטער איבער דעם מענטשלעכן באַוואוסטזיין און ווילן. אין יעדער נשמה לעבן צוזאַ־מען מיט דער פערזענלעכער נשמה, ס׳באַוואוסטזיין, אויך אַ פרעמ־דער גאַסט. „ס׳איז פאַראַן אַ פאַרבאָרגענע נשמה, בלינדע כוחות, דע־מאָנען, וועלכע יעדער אייניציקער טראָגט בייַ זיך פאַרשלאָסענערהייט. אונזערע אָלע באַמיונגען זינט דער מענטש עקזיסטירט באַשטייען דערין, מ׳זאָל אָקעגן דעם דאָזיקן אינערלעכן ים אויפשטעלן אַ טאַמע פון שכל און רעליגיע. אָבער ווען ס׳קומט אַ שטורם (און די רייכסטע נשמות זענען אַממיינסטן אויסגעשטעלט אויף די דאָזיקע שטורמען) אין די טאַמעס פאַלן איין, דאַמאָס וועלן פריי די דעמאָנען". נישט פון אייגענעם וויסן, נאָר געגן דעם רצון זעצן אַרויס פון אומבאַ־וואוסטן, פון אַ מין איבערוויסן, הייסט כוואַליעס און פאַרגיסן די נשמה. און דעם דאָזיקן „דואַליזם פון דער נשמה און אירע דעמאָ־נען" קענען נישט גובר זיין נישט שכל און נישט קלאָרקייט. דער שאַפנדיקער וועלט באַפאַלן פון די טיפענישן אין זיין בלוט, פון על־טערן און אור־עלטערן. נישט דורך דער טיר אוו פענסטער פון זיין וואַכן וועלן דרענגען אַריין צו אים די כוחות, נאָר ווי גייסטער: דורך דער אָטמאָספער פון זיין עקזיסטענץ. פלוצלינג וועלט דער קינסטלער אַ קרבן פון אַ גייסטיקער בהלה, פון דעם רצון, וואָס איז

אַקעגן דער טעמפּער מאַסע, נאָר ער טוט עס, כדי זיך בעסער צו קענען דערנענטערן צו די אור-פּראָבלעמען. דער אייביקער נס פון שאַפן יש-מאין ווערט אין קונסט-ווערק איבער צייט און רוים אממיינסטן בולט פאַר די חושים און גלייכצייטיק אַממיינסטן סודותדיק פאַרן גייסט. פאַר ראַלאַנען איז די קונסט-שאַפונג דער גרעסטער פּראָבלעם, ווייל דער אמתער קינסטלער איז דער מענטשלעכסטער צווישן די מענטשן. ראַמען ראַלאַן בויערט זיך אומעטום אַריין אין די טונקלקייט לאַבירינטן פון שעפער, כדי צו זיין נאָענט צו דעם אור-מאָמענט, צו דעם ברענענדיקן אור-מאָמענט פון גייסטיקן אויפנעמען, פון וויטאגדיקן געבירן. ער הערט זיך צו צו מיקלאַנדזשעלאָן, וואָס האָקט אויס זיין וויטיק אין שטיינער, צו בעטהאָווענען, וואָס שטורמט אויס אין זיינע מעלאָדיעס, צו טאָלסטאָיען, וואָס שטעלט אָן די אויערן צו דעם האַרץ-קלאַפּעניש פון ספקות אין זיין צוזאַמענגעפּרעסטער ברוסט.

יעדער אייגציקער זעט יעקבס מלאך אין אַן אַנדער געשטאַלט, אָבער אַלע ברענט זיי גלייך די קראַפט פון עקסטאַז בעתן קאַמף מיט גאָט.

ראַלאַנס אייגנטלעכע באַמיונגען אין זיינע אלע יאָרן האָבן טאַקע געהאַט דעם ציל אויסצוגעפינען דעם אור-טיפ פון קינסטלער, דעם שעפערישן אור-עלעמענט (אקוראַט ווי געטהע האָט געזוכט די אור-געוויקסן). ער וויל אָנווייזן אויף דעם שעפער, אויף די שאַפונג, וויל ער וויסט, אַז אין דעם דאָזיקן מיסטעריום איז פאַראַן דער וואָרצל און די בלייבונג פון גאַנצן לעבנס-סוד.

דער היסטאָריקער האָט שוין געשיידערט דאָס געבוירן-ווערן פון דער קונסט ביי דער מענטשהייט. איצט קומט צו דער דיכטער צו דעם אייגענעם פּראָבלעם פון א פאַרקערטער זייט: דאָס געבוירן ווערן פון דער קונסט ביי איין מענטש. די „היסטאָריע פון דער אָפּערע פאַר ווילי" און "Musiciens d'autrefois" האָבן געוויזן. ווי אַזוי די מוזיק, די „אומענדלעכע בליבונג פון דער צייט" האָט אָנגעהויבן אַרויסגעבן קנאָספן, ווי אַזוי אָט די בלייבונג האָט אָנגעהויבן זיך אַנטוויקלען און אָננעמען נייע פאָרמען ביי אַנדערע פעלקער און עפּאָכן. אָבער אויך דאָ שוין איז געווען, ווי אין יעדער אָנהויב, טונקלקייט און סוד, אוו אין יעדער מענטש (וואָרום אַלעמאָל חזרט

לאַנג און מיט חשק זיך אָנגעטרונקען מיט טענער, שטראָמט איצט אַרויס מיט שפּע איבער דעם ברעג פון איר וועזן אין דער וועלט אַריין.

דער דאָזיקער איינגעבוירענער דעמאָן פון קינסטלער וואַקסט מיט דעם קינד, ווערט ריף ביים מאָן, ווערט אַלט ביים זקן. ווי אַ וואַמפּיר, נערט ער זיך מיט יעדער געשעעניש, טרינקט פון קינסטלערס פרייד און ליידן. ביסלעכווייז זויגט ער אין זיך אַריין דאָס גאַנצע לעבן, אַזוי אַז דעם שפּעריישן מענטש בלייבט דערנאָך נישט מער ווי אַן אייביקער דורשט און די מי פון שאַפן. לויט ראָלאַנען וויל דער קינסטלער גאָרנישט שאַפן, ער מוז שאַפן. פּראָדוקציע איז נישט פּאַר אים (ווי ס׳האַלטן איינשטימיק נאָרדוי און ענלעכע) אַ פּראָצעסע, אַ אָבנאָרמיטעט פון לעבן, נאָר די איינציקע אמתדיקע געזונדקייט. אומפּראָדוקטיווקייט הייסט קראַנקהייט. אין ערגעץ איז נישט אַזוי שיין געשילדערט געוואָרן די פּיין פון מאַנגל אין אינספּיראַציע, ווי אין זשאַן קריסטאָף: ווי אַ אויסגעטרונקענ לאַנד, וואָס גליט אין אַ שרעקלעכער היץ, איז דאָמאָלס די נשמה, און אירע ליידן זענען ערגער פּונם טויט. נישטאָ קיין ווינט-הויך, וואָס קילט אָפּ, אַלץ וועלט פּאַר-דאַרט, די פּרייד, די קראַפט, אַ שלאָף העכגט אויפן וויקן. און פּלוצ-לינג ברעכט-אויס אַ שטורם פון די שוואַרצע הימלען אין האַרץ, דער דונער פון אָנקומענדיקן שטורם, דער אָנגעצונדענער בליץ פון אינספּי-רַאציע. מיט איין מאָל הויבט אָן צו שטראָמען פון אומענדלעכע קוואַלן מיטרייסנדיק די נשמה גופּא אין אייביקער לוסט. פון קינסט-לער איז געוואָרן אַ וועלט, גאָט, דער באַשעפער פון אַלע עלעמענטן. אַלץ, וואָס ס׳באַגעגנט אים, רייסט ער מיט אין דעם ברויזנדיקן מבול. „אַלץ ווערט ביי אים אַ מאָדעל פּאַר זיין אומדערשעפלעכער פרוכטבאַרקייט.“ ער פּאַרוואַנדלט דאָס גאַנצע לעבן אין קונסט פונקט ווי זשאַן קריסטאָף אַליין האָט פּאַרוואַנדלט זיין שטאַרבן אין אַ סימ-פאָניע, זיין טויט — אין מוזיק.

כדי אַרומצוענעמען דאָס גאַנצע פון לעבן, האָט ראָלאַן געפרוווט שילדערן דעם לעבנס טיפסטן סוד, די שאַפונג: די גאַנצע עקויס-טענץ אין איר מקור, די קונסט אין אַ קינסטלער. צווישן שאַפן און לעבן, וועלכע די שוואַכערע באַמיען זיך אַזוי שטאַרק צו צעשיידן-

אומאָפהענגיק פון וויזן, פון דער „נישט אויסצוּרעדנדיק קיין חדה פון וועלט און לעבן", ווי געטהע רופט אָן דאָס דעמאָנישע. ווי אַ שטורם דרינגט אַריין אין דעם קינסטלער גאָט, עס עפנט זיך אונטער אים ווי אַ תהום, אין וועלכן ער פאַלט אַריין אָן באַוואוסטזיין. לויט ראָאַנען האָט נישט דער אמתער קינסטלער די קונסט, נאָר די קונסט האָט דעם קינסטלער. זי איז דער יעגער און ער איז די חיה, זי איז דער זיגער און ער איז דער גליקלעך-באַזיגטער.

דער שעפער איז אַזוֹ פריער ווי די שאַפונג: דער זשעני איז פּרעדעסטינירט. בשעת די חושים שלאָפן נאָך אין קינד, גרייט שוין צוּ די פרעמדע מאַכט אינם בלוט די גרויסע מאַגיע. און ראָלאָן האָט וווּנדערלעך דאָס געשיידערט, ווי דעם קליינעם זשאָן-קריסטאָפס נשמה איז תיכף פול מיט מוזיק, נאָך איידער זי פאַרנעמט דעם ערשטן טאָן. דער געהיימניספולער דעמאָן זיצט פאַרשפאַרט אין דער קינדישער ברוסט און וואַרט בלויז אויף אַ צייכן, כדי זיך צו געמען רירן און דערקענען דעם שרש-נשמה. און ווי דאָס קינד טרעט נאָר אַריין אין דער קירכע, געפירט ביי דער האַנט פון זיידן, און די אַרגל-מוזיק שטראָמט אים אַקעגן — הויבט אָן דער זשעני אין זיין ברוסט גריסנדיק זיך צו באַוווּסט אַקעגן די וועלט פון זיינע ווייטע בריידער. דאָס קינד שרייט אויס מיט פרייד. און ווייטער, בעת ס'קליינגען אין וואָגן מעלאָדיש די גליקלעך פון די פערד, וועלט געשפאַנט דאָס האַרץ פון אומבאַקאַנטער בריידערשאַפט דערקענענדיק אַ קרובהשן עלעמענט. און דאָמאָלס קומט די רגע פון באַגעגענונג — איינע פון די שענסטע שטעלן אין בוך און אפשר טאַקע די שענסטע איבער דער מוזיק — וואוּ דער קליינער זשאָן קריסטאָף קלעטערט אַרויף מיט גרויס מי אויף דער שטול, זעצט זיך אַוועק פאַר דעם שווארצן כשוף.קאַסטן פון קלאַוויר און צוּם ערשטן מאָל טאַפּן אַרום זיינע פינגער אין דעם אומענדיקן חמון פון האַרמאָניעס און דיסאָנאַנסן, וואוּ יעדער אַרויסבאַקומענער טאָן ענטפערט אָפּ יאָ און ניין אויף די אומבאַוואוסטע פראַגן, וועלכע ס'שטעלט אין דעם קליינעם קריסטאָפן אַ פרעמד קול. באַלד לערנט ער זיך אויס אַליין דערוועקן די טענער און דערנאָך — זיי צו פאַרמען. דאָ זוכן אים די מעלאָדיעס, דאָ זוכט ער זיי, און די נשמה, וואָס האָט פון מוזיק-דאָרשט

די צוקוקנדיקע, די קלוגע באַטראַכטער פון געשעענעם, די געלאַסענע אַרדנערס פון די רעזולטאטן.

זיי, די יורשים, האָבן שוין מנוחה, ער אָבער, דער פּאָרויס-גייער, האָט דעם שטורם. ער מוז ערשט דאָס לעבן פּאַרוואַנדלען אין קונסט-ווערק, ער קען נישט געניסן פון לעבן, ווי פון קונסט-ווערק, ער מוז אַלץ ערשט שאַפן, זיין פּאָרם, זיין טראַדיציע, זיין אידעאַל, זיין אמת, זיין גאָט. קיין זאַך איז פּאַר אים נישט פּאַרטיק, ער מוז אייביק אָנהויבן. דאָס לעבן איז פּאַר אים נישט אַ ווצרעם הויז, אין וועלכן ער זאָל קענען וואוינען. פּאַר אים איז עס בלויז בוי-מאַטעריאַל פּאַר אַ הויז, אין וועלכן ס'וועלן וואוינען אַנדערע, שפעטערע. דעריבער קען ער נישט האָבן קיין מנוחה. „גיי אַהין און רו דיך נישט אָפּ" — זאָגט צו אים זיין גאָט. „מ'מוז אייביק קעמפן". און ער, דער געטרייער אויספירער פון גרויסן באַפעל, גייט פון זיינע יונגל-יאָרן ביז צו דער שעה פון טויט אויף אָט דעם וועג, אומאויפהערלעך אין קאַמף, מיט דער גליענדיקער שווערד פון ווילן אין דער פויסט. טיילמאָל ווערט ער מיד און שרייט דאַמאָלסט צוזאַמען מיט איובן: „צי מוז דען דער מענטש אָפּקומען מיט ברוגזדיקייט אויף דער ערד און צי זענען דען נישט געציילט זיינע טעג, ווי ביי אַ טאָג-געדונגענעם?" אָבער קומענדיק צו די כוחות נאָך זיין פּאַרמאַטערטקייט פּאַרשטייט ער, „אַז מ'איז נאָר דאַמאָלס באמת לעבדיק, ווען מ'פרעגט נישט צו וואָס מען לעבט, נאָר מ'לעבט כדי צו לעבן". ער ווייסט, אַז די מי אַליין איז דער שכר, אוֹן אין אַ וונדערלעך ליכטיקער שעה זאָגט ער אַרויס דאָס שענסטע וואָרט איבער זיין גורל: „איך זוך נישט דעם שלום, איך זוך דאָס לעבן".

קאַמף אָבער הייסט געוואַלד-טוואונג. און זשאַן קריסטאָף, נישט געקוקט אויף זיין איינגעבוירענער גוטסקייט, איז אַ געוואַלד-טוער. עפּעס באַרבאַרישעס, עלעמענטאַרעס איז פּאַראַן אין אים, עפּעס פון דער קראַפט, וואָס איז פּאַראַן אין אַ שטורם, אָדער אין אַ קוואַל, וואָס נישט האָרכנדיק זיין אייגענעם ווילן, נאָר די געזעצן פון דער נאַטור, שטראָמט ער אַריין אין די טאָלן פון לעבן. אפילו אויסערלעך דריקט זיין וועזן אוים עפּעס קראַמפהאַפטיקס. זשאַן קריסטאָף איז גרויס, שווער, כּמעט [illegible] קיין דערציונגער, ער האָט שווערע הענט,

האָט ראַטן געמאַכט אַ בונט, וואָס קען דינען פאַר אַ בישפיל. וויל זשאַן קריסטאָף איז גלייכצייטיק דער וויקנדיקער זשעני און דער יידנדיקער מענטש, יידנדיק צוליב שאַפן און שאַפנדיק צוליב די יידן — זיין אויסגעטרוימטער זשעני ווערט, דערפאַר וויל ר׳איז א שפּיגל, דער יעבעדיקסטער צווישן די לעבעדיקע.

שאַן קריסטאָף

די קונסט האָט אַ סך פאַרמען, אָבער איר העכסטע פאָרם איז אַלעמאָל די, וועלכע איז אממיינסטן אין קאָנהשאַפט מיט די געזעצן און דערשיינונגען פון דער נאַטור. דער אמתדיקער זשעני ווירקט עלעמענטאַר, ווירקט נאַטירלעך, ער איז בריייט ווי די וועלט און פאַרשידנארטיק ווי די מענטשהייט. ער שאַפט פון פולקייט, נישט פון שוואַכקייט און דעריבער באַשטייט זיין איבּיקע ווירקונג אין דעם, וואָס ער שאַפט אַלעמאָל נייע שטאַרקייטן, פאַרהערלעכט די נאַטור און דאָס לעבן איבער דער מאָס פון צייט צו דער מדרגה פון אומ-ענדלעכקייט.

אזא זשעני דאַרף זיין זשאַן קריסטאָף. שוין זיין נאָמען איז אַ סימבאָל. נישט צופעליק הייסט ער זשאַן קריסטאָף קראַפט. ער איז די קראַפט אַליין, די אומגעברעכענע, פון פויערישע ערד געבוירענע, קראַפט, וואָס ווערט געשליידערט אין גורל פון לעבן ווי אַ קויל, וואָס ווארפט אום געוואַלדיק אלע מניעות אין וועג. אויב דער באַגריף פון לעבן איז אידענטיש מיט דעם עקזיסטירדיקן, רוענ-דיקן, שוין פאַראַנענעם, הערט נישט אויף די דאָזיקע נאַטור-קראַפט צו קעמפן מיטן לעבן. פאַר ראַלאַנען, אָבער, איז לעבן נישט דאָס רוענדיקע, נאָר דער קאַמף אַקעגן דעם רוענדיקן. דאָס לעבן איז שאַפונג, באַשאַפונג, דער אייביקער אָנפאַל אַקעגן דער שווערקראַפט פון דעם „אייביק נעכטיקן". און דווקא דער זשעני, דער שליח פון נייעם, מוז נויטוועניק זיין דער קעמפער צווישן די קינסטלער. לעבן אים שטייען די אַנדערע קינסטלער אין אַ פרידלעכערן מצב, סיזענען

דער דאָזיקער קאַמף פון זשאַן קריסטאָף ווערט מיט די יאָרן נישט שוואַכער. ווייל ווי שטאַרק ס׳איז זיין קראַפט, אַזוי גרויס איז אויך זיין ביטערער גורל. זשאַן קריסטאָף ווייסט נישט און קען נישט זיין קיין קעגנער: ער איז תּופס דאָס לעבן שווער און טאַקע דער־פאַר, וואָס ער לערנט עס אויס אַזוי פאַמעלעך, איין שטיק נאָכן אַנדערן, — און יעדער שטיק איז באַשפיגן מיט בלוט און טרערן פון צאָרן — איז דאָס בוך אַזוי דערשיטערנדיק און אַזוי פעדאַגאָגיש. קיין זאַך קומט אים נישט אָן לייכט, קיין זאַך קומט אים נישט אַליין אין די הענט אַריין. ער איז „שווער" ווי פאַרסיפאַל, נאַיוו, גלויבט אין אַלעמען, אַביסל שרייענדיק און פראָווינציאָנעל: אָנשטאָט זיך אויסצושלייפן און ווערן גלאַטיק ביי די מיט־שטיינער פון דער גע־זעלשאַפט, צערייבט ער זיך די ביינער. ער איז אָן אינטואיטיווער זשענע. אָבער נישט קיין פסיכאָלאָג. ער מוז אַלץ דורכקיידן, כדי צו קענען דאָס לעבן. „ער האָט נישט געהאַט דעם רויב־פויגלשן בליק פון די פראַנצויזן אוּן יידן, וואָס כאַפן־אויף און צעפיקן איטלעכס שטיקל אָביעקט. ווי אַ שוואָם, זאַפט ער זיך אָן שווייגנדיק מיט אַלעמען. ערשט נאָך שעהן, טעג שפּעטער באַמערקט ער, אַז ער האָט אַלץ אין זיך אַריינגענומען". פאַר אים איז נישט פאַראַן קיין שום אויסערלעכס, ער מוז יעדע דערקענטעניש דורכפּיקן אויף דער אייגענער הויט און פאַרדייען זי. ער טוישט נישט אויס קיין אידעען און באַ־גריפן איינע אויף דער אַנדערע, ווי באַנקנאָטן, נאָר נאָך אַ לאַנגן עק־געפיל שפּייט ער אויס די אַלע פאַלשקייטן, שקרים און באַאַלע פאַרשטעלונגען, וועלכע די יוגנט האָט אויף אים אָנגעוואָרפן. ערשט נאָך דעם קען ער אין זיך אַרייננעמען נייע שפּיזן. איידער ער דער־קענט פראַנקרייך, מוז ער פריער אָפּרייסן פון דעם לאַנד אַלע מאַסקעס איינע נאָך דער אַנדערער, און אידער ער דערגרייכט צו גראציאַ, דער אומשטערבלעכן־געליבטער, מוז ער פריער דורכגיין נידעריקע שוואַנטורעס. אוּן אידער ער געפינט אויס זיין גאָט, מוז ער פריער האָבן דורכגעלעבט זיין גאַנץ לעבן: ערשט אויף יענער זייט ברעג דערקענט כריסטאָפאָרוס, אַז זיין משא איז געווען אַ בשורה פאַר דער וועלט.

אָבער ער ווייסט, אַז „ס׳איז גוט צו ליידן, ווען מ׳איז שטאַרק"

מוסקוליעזע אָרעמס, הייס, רויט בלוט, וואָס בשעת ליידנשאפט ווערט עס לייכט אויפגעקאָכט און ברענגט אים צו שטורמישע אויסברוכן. אין זיין שווערן, אומגעזומפערטן, אָבער אומערמידלעכן טריט איז פאַראַן די שווערע קראפט פון זיינע פויערן-זיידעס מצד דער מוטער, און דער דאָזיקער עלעמענטאַרער כוח גיט אים זיכערקייט בעת די שווערסטע קריזיסן פון זיין לעבן. „ווײל איז דעם, וועלכער ווערט געטראָגן אין די שלעכטע לעבנס-סיטואַציעס פון אַ שטאַרקער ראַסע. די פיס פון די עלטערן און אור-עלטערן טראָגן ווייטער דעם אויס-געמאַטערטן יורש, דער שטאַם פון קרעפטיקע אָבות דערהויבט די צעבראָכענע נשמה". די דאָזיקע קערפערלעכע קראפט גיט אים די מעגלעכקייט זיך אַנטקעגנצושטעלן דער שווערסטער צייט, אָבער דאָס איז נאָך נישט אַלץ: זי גיט אויך צוטרוי צו דער צוקונפט, אַ גע-זונטן, נישט בויגעוודיקן אָפטימיזם, אַ פעסטן נצחון-באַוואוסטזיין. „איך האָב נאָך יאָרהונדערטער פאַר מיר" – שרייט ער אויס איינמאָל אין אַ שעה פון אַנטוישונג. „זאָל לעבן דאָס לעבן, זאָל לעבן די פרייד;" פון דער דייטשער ראַסע האָט ער געירשנט די זיכערקייט, אַז ס'וועט געראָטן: דערפאַר פאָדערט ער אַזוי געוואַלדיק אַרויס צום קאַמף. „דער זשעני וויל האָבן מניעות, מניעות שאַפן דעם זשעני".

געוואַלדטאַטן זענען אָבער עגאָיסטיש. דער יונגער זשאַן קריסטאָף, פל-זמן זיין קראַפט איז נאָך נישט געלייטערט געוואָרן גייסטיק, פל-זמן ער האָט נאָך נישט קיין עטישע צוימען, זעט ער נאָך זיך גופא. ער איז אומגערעכט אַקעגן די אַנדערע, טויב און בלינד פאַר יעדן פראָטעסט, אינגאַנצן גלייכגילטיק, צי ער געפעלט יאָ אָדער נישט. ווי אַ בוים-העקער לויפט ער שטורמיש דורך דעם וואַלד, קלאַפט מיט די האַק אויף רעכטס און אויף לינקס, נאָר כדי צו פאַרשאַפן לייכט און רוים. זשאַן קריסטאָף איז מבזה די דייטשע קונסט, כאָטש ער פאַרשטייט זי נישט, ער פאַראַכטעט די פראַנצויזישע, כאָטש ער קען זי נישט. ער האָט: „די ווונדערלעכע חוצפה פון דער שטאַרקער יוגנט", וועלכע זאָגט צוזאַמען מיט באַקאַלאורעאוס: „די וועלט איז נישט געווען, איידער איך בין באַשאַפן געוואָרן", זיין קראַפט לאָדט זיך אויס אין קאַמפלוסטיקייט, ווייל נאָר אין קאַמף פילט ער זיך גופא, דאָס אומענדלעך-געליבטע לעבן.

אים בּאַרוישט מיט זיין קלינגענדיקער כוואַליע און ער וועט פּאַר־
פֿליצט פון דער גרויסער מוזיק, פון אייביקן פרידן.

די גרויסקייט פון זשאַן קריסטאָפֿס הערָאישן קאַמף בּאַשטייט
דערין, וואָס ס׳האַנדלט זיך דאָ וועגן דעם גרעסטן אמת, וועגן דעם
גאַנצן אין לעבן. דער דאָזיקער קעמפּנדיקער מענטש מוז אַלץ אויפ־
בויען פונסניי: זיי קונסט, זיין פרייהייט, זיין גלויבן, זיין גאָט, זיין
אמת. ער מוז ווערן פריי פון אַלץ, וואָס אַנדערע האָבן אים געלערנט,
פון יעדער בּשותפותדיקייט אין שייכות צו קונסט, נאַציעס, רעליגיעס, רעגן און
אמונות. זיין ליידנשאַפֿט קעמפּט קיינמאָל נישט פֿאַר עפּעס אייגנצלדיקס,
פֿאַר ערפּאָלג אָדער פֿאַרגענוגן („ס׳איז נישטאָ קיין בּשותפותדיקייט
צווישן ליידנשאַפֿט און פֿאַרגענוגן"). די טראַגישקייט ווידער פון דעם
קאַמף איז די אייגנאַמקייט. קריסטאָף שטרעבט צום אמת נאָר צוליב
זיך אַליין, ווייל ער ווייסט, אַז יעדער מענטש האָט זיין אייגענעם
אמת. און אויב ער וועט דאָך א העלפֿער פֿאַר די מענטשן, איז עס
נישט דורך וועלטער, נאָר דורך זיין וועזן, וואָס בּינדט־צו צו זיך מיט
דער שטאַרקער גוטסקייט. וועל עס האָט מיט אים א שייכות — די
אויסגעטראַכטע מענטשן אין בּוך און די לעבּעדיקע, וואָס לייענען
דאָס בּוך — ווערן דערהויבן א דאַנק זיין וועזן. ווייל די מאַכט,
מיט וועלכער ער זיגט, איז טאַקע דאָס זעלבּע לעבן, וואָס וועלט
צוגעטיילט אונז אַלע. און דערמיט, וואָס מיר האָבן אים ליב. האָבן
חאָבן מיר ממילא פּוּל מיט גלויבן ליב גאָר די וועלט.

א ל י ו י ע ר.

זשאַן קריסטאָף איז דאָס בילד פון קינסטלער. אָבער יעדער
מאָרם און יעדע פֿאָרמוּל פון קונסט מוז אומבּאַדינגט זיין אייגזייטיק.
דערפֿאַר שטעלט ראָלאַן אַוועק אין מיטן וועג „nel mezzo del
cammin" דעם קעגנשפּילער. דעם דייטש שטעלט ער אַקעגן א
פֿראַנצויז, דעם חערס פון געדאַנק שטעלט ער אַקעגן די הערצן
פון מעשים. זשאַן קריסטאָף און אַליוויער זענען קאַמפּלעמענטער־

און ער האָט ליב זייַנע מניעות. „אַלץ, וואָס איז גרויס, איז גוט, און דער עכטסטער ווייטיק גרענעצט זיך מיט באַפרייאונג. דאָס, פון וואָס מ׳וועט דערשלאָגן, וואָס בויגט צו דער ערד און צעשטערט אומהיילבאַר די נשמה — דאָס איז די גרענעץ פון ליידן און פרייַדן". ביסלעכווייז לערנט ער זיך אויס צו דערקענען זיין אייגנציקן שונא, זיין אייגענע צעבראָכנקייט: ער לערנט זיך אויס צו זיין געראָטן, ער הויבט אָן צו פאַרשטיין זיך און די וועלט. דער לייַדנשאַפטלעכער קריסטאָף וועט קלאָרער. ער באַגרייפט, אַז די שנאה איז נישט גענוגדט אָפגען אים אַליין, נאָר אָפגען דער אייביקער מאַכט, וואָס טרייבט אים. ער לערנט זיך אויס ליב צו האָבן זייַנע שונאים, ווייל זיי האָבן אים אויסגעלערנט גיין צו זיך אַליין און אויך גיין צום אייגענעם ציל, אויף אַן אַנדער וועג. די לערניאָרן ענדיקן זיך און— ווי שילער דרוקט זיך אַזוי שיין אויס אין זיין בריוו צו געטהען — „לערניאָרן זענען אַ פאַרהעלטניש-באַגריף, זיי פאָדערן זייער קאַרעלאַציע, מייסטערשאַפט, און די אידעע פון די לעצטע מוז אַפילו פרשט יענע קלאָר מאַכן און באַגרינדן". דער עלטערער זשאָן קריסאָף הויבט אָן צו זען קלאָר: דורך די אַלע פאַרוואַנדלונגען איז ער ביסלעכווייז געוואָרן ער אַליין, אָלע פאַראורטייקן זענען פון אים אָפגעפאַלן, ער איז „פריי פון יעדן גלויבן, פון יעדן שבעון, פריי פון די אורטייקן פון פעלקער און נאַציעס", און טאַקע דערפאַר איז ער פעיק צו זיין דער גרויסער מאַמין אין לעבן. זינט ער האָט דערשפירט דעם אינהאַלט פון זיין וועג, איז ער פריי און פונדעסטוועגן — פרוי. און „פאַרוואַנדלט דורך זיין גלויבן" דערהויפט זיך זיין אָמאָליקער אָפטימיזם, וואָס האָט געראָפן: „וואָס איז דאָס לעבן? — אַ טראַגעדיע. הורא!" צוּ דער מדרגה פון מילדער חכמה. וואָס באַגרייפט אָלץ. „דינען גאָט און אים ליב האָבן הייסט: דינען דעם לעבן און עס ליב האָבן" — דאָס איז זיין פרייגייסטיקער אָני-מאַמין. ער שפירט, אַז ס׳שטייגן-אויף הינטער אים נייע דורות און ער גריסט אין זיינע שונאים דאָס אייביקע לעבן. ער זעט, ווי זיין רוּם ווערט גרויס ווי די וועלט און ער פילט זיך גאַנץ ווייט פון אים. אָמאָל — אַ ציל-לאָזער שטורמער, איז ער איצט געוואָרן אַ פירער, אָבער זיין אייגענער ציל איז אים קלאָר געוואָרן ערשט דאָן, וען דער טויט האָט

געגנג אויסצוטראָגן אין זיך דעם אייבּיקן קאַמף פון פּאַראַנטוואָרט-לעכקייט. ער קוקט זיך געלאָסן צו צו דעם שפּיל פון די צייטן מיט דעם סקעפּטישן שמייכל פון זיין לעערער רענאָן, וואָס קען שוין פּאָרויס דעם אומפּאַרמיידלעכן נצחון פון אַלדאָס שלעכטע. דעם אייבּיקן זיג פון דעם אומגערעכטן איבער דעם גערעכטן. דאַדורך האָט ער ליב די מענטשהייט, וואָס איז פּאַר אים אַ אידעע און נישט די מענטשן און זייער נישט גענוגנדיקע רעאַליזאַציע.

אינם ערשטן אייַנדרוק זעט ער אויס צו זיין אַ שוואַכער, אַ פּחדן, אַ ליידיק-גייער און אַזוי טאַקע האָט אים באַטראַכט קריסטאָף: כמעט מיט כּעס. „קענסטו דען נישט פיינט האָבן?" — האָט אים דער בעריישער קריסטאָף אַ פּרעג געטון. „ניין" — ענטפערט אָליוויער מיט אַ שמייכעלע. איך האָב פיינט די שנאה. עס עקלט מיך צו קעמפן מיט מענטשן, וועלכע איך פּאַראַכט. ער האָט נישט קיין שייכות מיט דער ווירקלעכקייט, זיין שטאַרקייט איז די אייַנזאַמקייט. „איך געהער נישט צו די חיות פון געוואַלדטאַט, איך געהער צו די חיות פון גייסט". קיין שום מפּלה קען אים נישט דערשרעקן, קיין שום נצחון קען אים נישט איבערצייגן: ער ווייס, אַז די פּויסט רעגירט מיט דער וועלט, אָבער ער אַנערקענט זי נישט. זשאַן קריסטאָף שטעלט זיך אַקעגן מיט זיין געראַנישן, אור-היידישן כּעס אַקעגן די מניעות און צעטרעט זיי: אָליוויער אָבער ווייסט, אַז מאָרגן וועט דאָס צע-טרעטענע סוואַסט אויפוואַקסן אויפסניי. ער גייט איבער דעם אַריבער אַן צאָרן טראַכטנדיק ווי געטהע:

איבערן נידערטרעכטיקן
קען קיינער זיך נישט קלאָגן,
הייל עס איז דאָס מעכטיקע
און דאָס חיל איך דיר זאָגן.

ער ווייל נישט האָבן דעם קאַמף, און אויב ער מיידט אים אויס, איז עס נישט צוליב מורא פּאַר אַ מפּלה, נאָר פון גלייכגילטיקייט צום נצחון. די פּאַראַכטונג צו אַלץ, וואָס איז אומגערעכט האָט נישט קיין דרך-ארץ פּאַר קיין שום ערפּאָלג, ער זאָגט זיך אָפּ פון צעזאָרן צוליב כריסטוסן; ווייל דער דאָזיקער פּרייַער גייסט פּאַרבאָרגט אין דער טיפּעניש פון זיין נשמה דעם ריינסטן קריסטנטום. „איך

פֿיגורן, וואָס ציען זיך צו איינער דעם אַנדערן לויט דעם טיפֿן גע-
זעץ פון פּאָלאַריטעט. „זיי זענען געווען זייער פֿאַרשידן איינער פון
אַנדערן און האָבן זיך ליב געהאַט צוליב דער דאָזיקער פֿאַרשידנהייט,
ווייל זיי זענען געווען פון זעלבן מין" — פון איידלסטן. אָליווייער
איז אַווי שטאַרק דער עסענץ פון גייסטיקן פֿראַנקרייך, ווי זשאַן-קריס-
טאָף איז דאָס געוואוקס פון דער בעסטער דייטשער קראַפט. ביידע
צוזאַמען זענען אידעאַלן דערהויבן צו דער העכסטער מדרגה.
איינשטיינדיק צוזאַמען, ווי די קלאַנגען פון דור וו מאָל, ענדערן
זיי אָפֿ, ווער ווייכער און ווער האַרטער, דעם שורש פון קונסט און
לעבן אין אַלע וואונדערבאַרע וואַריאַנטן.

אויסערלעך, וואָס אמת, זענען די סתירות צווישן זיי שטאַרק
בולט, קודם כּל קערפּערלעך און סאָציאַל. אָליווייער איז צאַרט, בלאַס,
קרענקלעך, שטאַמט נישט, ווי קריסטאָף, פון דעם פֿאָלק, נאָר פון
א אַלטן, מידן בירגערטום. ביי דער גאַנצער פייערדיקייט זיינע איז
זיין נשמה פול מיט אַריסטאָקראַטישן לעבנס-פּחד פאַר דעם געמיינעם.
זיין וויטאַליטעט שטאַמט נישט, ווי ביי זיין בעל גופישן חבר, פון
איבער-כוחות, פון מוסקולן און בלוט, נאָר פון נערוון און מוח, פון
וויל און ליידנשאַפט. ער איז מער רעצעפּטיוו, ווי פּראָדוקטיוו. „ער
איז געווען ווי בלושטש און געמוזט אַרום עפּעס זיך אַרומוויקלען, אַ
וווייבלעכע נשמה, וואָס מוז תמיד ליב האָבן און געליבט ווערן". צו
דער קונסט איז ער אַנטלאָפֿן פון דער ווירקלעכקייט, בשעת זשאַן
קריסטאָף האָט זיך אין איר אַריינגעוואָרפן, כדי אין איר צו געפינען
דאָס לעבן פֿאַרפילפּאַכט. לויט שילערן איז אָליווייער דער סענטימע-
טאַלער קינסטלער לגבי דער נאַאיווער געניאַליטעט פון זיין דייטשן
ברודער. ער איז די שיינהייט פון א קולטור. דער סימבאָל זשאַן
קריסטאָף איז די פֿראַכט-וואוקס פון דער נאַטור. אָליווייער איז דאָס
צוקוקן, זיין פריינט איז די טאַט גופא. אין אָליווייערן שפּיגלט זיך
אַלץ אָפֿ, בשעת דער זשעני קריסטאָף ליידט אין דער וועלט. „ער האָט
איבערגעטראָגן אַלע כוחות, וואָס ר'האָט אַרויסגעצויגן פון דעם טאַט,
אויפן דענקען". ער פּראָדוצירט אידעען, קריסטאָף אָבער—וויטאַליטעט.
ער וויל נישט פֿאַרגעסערן די וועלט, נאָר זיך אַליין. פֿאַר אים איז

פֿאַלן — בלייבט ער בײַם זיניקן. „איך האָב ליב מיין פּאָטערלאַנד"— זאָגט ער צו דעם ברודער פונם אַנדערן לאַנד. „איך האָב עס ליב, ווי דו דאָס דייניקע. אָבער צי קען אײַך פּאַר דעם פּאָטערלאַנד הרגענען מיין נשמה, פּאַרלאַנגט מיין געווישן? דאָס הייסט פּאַרלאַנגט דאָס פּאָטערלאַנד גופא. איך געהער צו די חיות פון גייסט און נישט צו די חילות פון געוואַלדטאַטן". אָבער די ברוטאַלע געוואַלדיקייט איז זיך נוקם אין דעם געוואַלדזאָן, זי צעטרעט אים אומזיניק און רוי אין אַ בּאַנאַן צופאַל. ס'לעבט אים איבער בלויז די אידעע, זיין אמתדיק לעבן, באַנייענדיק אַ גאַנץ שפּעטערדיק דור מיט דעם מיסטישן אידעאַליזם פון זיין גלויבן.

ווי אַ וואונדערלעכער פּאַרטיידיקער פון געווישן ענטפערט דאָ דער געוואַלדלאָזער דעם געוואַלדזאַמען, דער זשעני פון גייסט דעם זשעני פון מעשים. אַמטיפּסטן גלייך מיט זייער ליבע צו קונסט, מיט דער ליידנשאַפט צו פרייהייט, מיט דער בּאַדערפענישׂ פון עטישער ריינקייט, זענען פונדעסטוועגן ביידע העלדן גלייכצייטיק יעדער איינער „פרום און פריי" אויף אַן אַנדער אופן, ברידער זענען זיי אין יענער ׳עצטער ספערע, וועלכע ראָלאַן רופט אַזוי שיין אָן „די מוזיק פון דער נשמה. אין דער גוטקייט. נאָר קריסטאָף׳ס גוטקייט איז אַ אינסטינקטיווע, אַ עלעמענטאַרע און פון צייט צו צייט ווערט זי איבערגעבראָכן דורך רעאַקציעס פון ליידנשאַפטלעכער שנאה. אָליוויערס גוטקייט דערפּאַר איז אַ באַוואוסטזיניקע אַ קלוגע, וואָס ווערט בלויז אַמאָל באַלויכטן פון איראָנישן סקעפּטיציזם. אָבער טאַקי צוליב דער דאָזיקער צוויי-פּנימדיקער קאָמפּלעמענטערער פּאָרם פון אַ ריינעם אוּר-שרש, פילן זיי צווישן זיך אַ מעכטיקע צוציאונג-קראַפט. קריסטאָף׳ס גלויביקע פּשטות לערנט דעם איינזאַמען אָליוויערן זיך פּריַען מיטן לעבן, אָלי-ויער ווידער לערנט קריסטאָף׳ן גערעכטיקייט. דער קלוגער ווערט דער-הויבן דורכן שטאַרקן, דער שטאַרקער ווערט געלייטערט דורך דער קראַנקייט. — די דאָזיקע געגנזייטיקע השפּעה דאַרף זיין אַ סימבאָ פּאַר ביידע פעלקער. די גייסטיקע פריינטשאַפט, וואָס ווערט דאָ אַרויפגע-לייגט אויף צוויי אינדיווידואַלן, דאַרף שאַפן אַ גייסטיקן בונד צווישן ביידע ברידער-נאַציעס, פאַרבינדן ביידע פֿיגור פון מערב-לאַנד", כּדי דער איראָפּאַישער גייסט זאָל זיך מיט זיי פריי אויסהויבן איבער דער בלוטיקער פּאַרגאַנגנהייט.

האָב מורא פאר דער ספנה צו פאַרלירן מיין נשמה-רוּ און דאָס גייט מיך מער אָן, ווי דער נצחון. איך וויל נישט פיינט האָבן. איך וויל אפילו זיין גערעכט אקעגן מיינע שונאים. אין סאמע מיטן פון אלע לייִדנשפּאָטן וויל איך בלייבן ביים קלאָרן ביק, כדי צו קענען אין פּאַרשטיין און ליב-האָבן.

און זשאן-קריסטאָף דערקענט זיך באלד אויף זיין גייסטיקן ברודער. ער פילט, אז דער דאָזיקער העראָיזם פון געדאנק איז נישט לייכטער, ווי דער הערואיזם פון מעשים; אז אָליווירס אידעאליסטישער אנארכיזם איז נישט ווייניקער דרייסט ווי זיין עלעמענטארער בונט. און אז אינם דאָזיקן כּומרשט שוואכן איז פאַראן אין אייזן-שטארקע נשמה. קיין זאָך קען אָליוויערן נישט בייגן און נישט פאַרווירן זיין קלאָרן גייסט. דער רוב איז פאר אים קיינמאָל נישט קיין ארגומענט. „ער באַזיצט א זעלבסטשטענדיקייט אין אורטיילן, ווי עלכע קיין זאָך קען נישט ערשיטערן. וועט ער האָט עפעס ליב, האָט ער עס ליב געגן דער גאַנצער וועלט". געוויכטיקייט איז דער אייניציקער פאָל, וואוהין די נאָדל פון זיין וויזן איז געווענדעט. דאָס איז דער אייניציקער פאַנאַטיזם פון דער דאָזיקער קלאָרער נשמה. וויַ זיין שוואַבערער פאָרגייער ערט, ליידט ער אויף „הונגער פון גערעכטיקייט", און יעדע אומגערעכטיקייט, אפילו פון לאַנג פאַרשוואונדענע צייטן, קוועלט אים, ווי אַ שטערונג אין דער וועלט-אָרדנונג. דערפאַר געהער ער נישט צו קיין שום פּאַרטיי, נאָר איז דער אייביקער פאַרטיידיקער פון אלע אומגלייקלעכע און אונטערדריקטע. „שטענדיק מיט די באַזיגטע". ער וויל נישט העלפן דער מאַסע סאָציאל, נאָר די איינצלנע נשמות, בשעת זשאן קריסטאָף וואָלט געוואָלט געבן דער גאַנצער מענטשהייט דעם סאמע גן-עדן פון קונסט אוּן פרייהייט. אָליוויער ווייסט, אז ס'איז פאַראן נאָר איין פרייהייט: די אינערלעכע, וועלכע מ'קען ערוּבערן אלײן און נאָר פאַר זיך. דער שגעון פון די מאַסן, זייער אייביקע קאַסן און נאַציונאלע מחלוקת וועגן מאַכט — דאָס אלץ איז פאַר אים ווייטיקדיק אוּן פרעמד. און בשעת ס'האלט ביי אויסברעכן א מלחמה צווישן דייטשלאַנד און פראַנקרייך, בשעת זשאן קריסטאָף וויל אַוועקפאָרן קעמפן, בשעת ביי אלע הויבן אָן די איבערציגונגען זיך וואקלען אוּ איינ-

זוי אַ קראַמף, די ליבע־באַדערפענישׂ, וואָס פלאַקערט אויף עלעמענטאַר אין „ברענענדיקן דאָרן" און דראָט אַ תּל צוּ מאַכן פון זיין גאַנצער עקזיסטענץ, — אין דער „איבער־זינלעכער חתונה" מיט גראַציע, די „אומשטערבלעכע געליבטע" ווערט דאָס אַלץ קלאָר. אַ גלאַנץ פון דער גריכישער וועלט צעטיילט דעם נעפּל פון זיין דייטשן וועזן. מיט אַליוויערן ווערט זשאַן קריסטאָף קלאָר, מיט גראַציאַן—מילד. אַליוויער האָט אים איבערגעבעטן מיט דער וועלט, גראַציע — מיט זיך אַליין. אַליוויער איז געווען ווירגיל, וואָס באַגלייט אים דורך די ערדישע מדורי־גיהנם, זי ווערט די בעאַטריצע, וואָס ווייזט אָן אופן הימל פון דער גרויסער האַרמאָניע. מ׳האָט נאָך קיינמאָל נישט אויפגעפאַסט אין סובטעלערע סימבאָלן דעם אייראָפּעאישן חוט המשולש: די דייטשע טעמפּע ווילדקייט, די פראַנצויזישע קלאָרקייט און די מילדע שיינהייט פון איטאַליענישן גייסט. אין דעם דאָזיקן חוט־המשולש ווערט באַשיידט זיין לעבנס־מעלאָדיע. זשאַן קריסטאָף איז איצט דערפאַר דער בירגער פון דער גאַנצער וועלט, איז היימיש פאַר אַלע געפילן, לענדער און שפראַכן און קען נאָר פאַרלוירן. ווערן צוזאַמען מיט דעם סוף פון אַלץ, וואָס לעבט: מיטן טויט.

זי איז איינע פון די שטילסטע געשטאַלטן אין בוך, אָט די גראַציאַ, קוים וואָס מ׳פילט אירע טריט אין דער צעטומלטער וועלט, אָבער איר שמייכל, איר זאַנפטער מאָנא־לי־זאַ־שמייכל שטראָמט ווי אַ טראַנספּאָרענט ליכט אין דעם באַגיסטערטן רוים. אָן איר פעלט דעם ווערק, ווי דעם מענטש, יענע גרויסע מאַגיע פון דעם „אייביק ווייבלעכן", דער צרייניטריט אינם לעצטן סוד. און אפילו ווען זי ווערט פאַרשווינדן, בלייבט נאָך איר אַ גלאַנץ, וואָס פילט אָן זיס דאָס בוך פון איבער־מאָסן און קאָמף מיט שטילן, לירישן ווי און באַהויכט עס מיט אַ נייער שיינקייט: מיט שלום.

ג ר א צ י א.

זשאַן קריסטאָף איז דער שעפּערישער טאַט, אָליווייער — דער שעפּערישער גרעאַנק. דעם קרייז פון אָט דער עקזיסטענץ שייסט נאָך אַ דריטע פּאָרם, גראַציאַ, דאָס שעפּערישע זיין, וואָס מוז נאָר לעבן אין שיינקייט און אין קלאָרקייט, כדי צו זיין שלמותדיק. ווי פריער זאָגט אויך דאָ אויס דער נאָמען סימבאָליש אלץ: די מענלעכע קראַפט, זשאַן קריסטאָף קראַפט, באַגעגנט בעת זון-אונטערגאַנג גראציאן, די רויקע שיינקייט פון אַ פרוי, וועלכע ברענגט דעם אומגעדולדיקן קריסטאָפן שלום און לעצטע הארמאָניע.

ביז אהער האָט זשאַן קריסטאָף געקענט אויף זיין וויטן וועג צו שלום צווייערליי, קאַמף-חברים און קאַמף-שונאים. אין גראַציע באַגעגנט ער צום ערשטן מאָל דעם נישט געשפאַנטן, נישט אויפגערייצטן, נישט אויפגערעגטן מענטש, די קלאָרע הארמאָניע, וועלכע ער זוכט זינט יאָרן אין זיין מוזיק. גראַציאַ איז נישט קיין ברענענדיקער מענטש, אין וועלכן ער זאָל זיך אָנצינדן. דאָס זינגעכע פייער אין איר איז שוין לאַנג אויסגעוועפט געוואָרן פון שטילער לעבנסמידקייט, פון זיסער אוממעכטיקייט. אָבער אויך אין איר איז פאַרצן יענע „מוזיק פון דער נשמה", די גרויסע גוטקייט, וועלכע מאַכט אים די מענטשן ברידער-לעך. זי טרייבט אים נישט וויטער אַוועק (אז ער איז שוין סיי-ווי וויט אַוועק—וויזן די גרויע האָר אויף זיינע שלעפן) זי וויזט אים נאָר די מגוחה, „דאָס שמייכלען פון לאַטיינישן הימל", אין וועלכן זיין וויידער אויפברויזנדיקער אומרו פאַרלירט זיך, ווי אַ וואָלקן, וואָס זיט זיך קיין מערב. די ווילדע צערטלעכקייט, וואָס נעמט אים אַדורך

אַן אַנדערן נעמט ער אויף. אַזוי איז געווען פֿאַר אים אין די קינ־
דער־יאָרן גאָטפֿריד, דער גוטער אַלטער, וואָס זיין שרש נשמה איז
א מין טאָלסטאָישע. ער ערשיינט פּלוצלינג, אַלעמאָל בלויז אויף איין
נאַכט, דאָס פּעקל אויף די פּלייצעס, אַן אייביקער אַהאַסווער, אָבער
פֿרייליך־גוט, קיינמאָל זיך נישט אָנוואַרפנדיק, זיך נישט קלאָגנדיק,
א מענטש, וואָס גייט זיין וועג צו גאָט מיט הכנעה, אָבער מיט
אייגלער אויסגעהאַלטנקייט. ער רירט בלויז אָן קריסטאָפס לעבן,
אָבער די אייליקע באַגעגענישן זענען געווען, אַז דער שעפֿערישער
מענטש זאָל באַקומען התלהבות. אַמאָל איז עס האַסלער, דער קאָמפּא־
ניסט. ביים אָנהויב פון זיינע ווערק האָט זשאַן קריסטאָף געזען יע־
נעמס פּנים בלויז איין רגע, אָבער אין דער דאָזיקער סעקונדע דער־
קענט קריסטאָף די ספּנה וואָס דראָט אים צו ווערן ענלעך צו האַס־
לערן צוליב דער נאַכלעסיקייט און קריסטאָף נעמט זיך אַראָפּ א מוסר.
רמזים, רופן, צייכנס, — זענען פֿאַר אים די מענטשן. יעדער פון זיי
טרייבט אים, איינער מיט ליבע, דער צווייטער מיט שנאה, דער אַל־
טער שוץ העלפּט אים בשעת ער פֿאַרשטייט קריסטאָפן אין א רגע
פון פֿאַרצווייפלונג. די גאוה פון דער פרוי פֿאָן קערין, די טפֿשות
פון די קליינשטעטלדיקע פֿאַריאָגט אים אין אַן אַנדער פֿאַרצווייפלונג,
וועלכע ווערט שפּעטער זיין ישועה. סם און רפואות זענען מוראדיק
ענלעך איינע צו דעם אַנדערן, אָבער קיין זאַך בלייבט נישט פֿאַר דעם
שעפֿערישן מענטש אָן א זין. ווייל ער דרוקט אַרויף אויף אַלעמען
זיין זין, מאַכט לעבעדיק אין ווערק דאָס, וואָס זיין לעבן ווילן אייג־
האַלטן. די ליידן זענען פֿאַר אים נויטיק צוקיבן וויסן. אַלעמאָל נעמט
ער אַרויס פונם טרויער און פון די טיפֿסטע ערשיטערונגען זיין
טיפן כּוח. מיט כּונה הייסט ראָלאַן קריסטאָפן שאַפן זיינע שענסטע
ווערק אין דער צייט פון זיין טיפֿסטער גייסטיקער ערשיטערונג, אין
די טעג נאָך אָליוויערס טויט. די אַנדערע גרויסע ווערק שאַפט
קריסטאָף נאָכן אַוועקגיין פון דער „אומשטערבלעך געליבטער". ווי־
דערשטאַנד און צרות, די שונאים פון געווינלעכן מענטש, זענען די
פרייַנד פון קינסטלער. אַזוי קומט אויס, אַז יעדער, וואָס באַגעגנט
אים נאָר, איז פֿאַר אים אַרויספֿאָדערונג, נערונג, דערקענטניש. די
מענטשן דאַרף פֿר האָבן דוקא צוליב זיין טיפֿער, שעפֿערישער אייגזאַמקייט.

זשאַן קריסטאָף און די מענטשן

נישט געקוקט אויף די אַלע פריינדלעכע באַציונגען איז זשאַן קריסטאָפס, דעם קינסטלערס, וועג צווישן די מענטשן אַן איינזאַמער. ער גייט בלויז צו זיך, תמיד בלויז צו זיך, אַלעמאָל טיפער אין לאַבירינט פון זיין וועזן. דאָס בלוט פון זיידעס און אורעלטערן טרייבט אים פון איין אומענדלעכקייט (וועמענס מקור ס'איז אָפגעמעקט) צו דער אַנדערער אומענדלעכקייט פון שאַפן. די מענטשן אויף זיין וועג זענען דורכאויס נישט מער ווי שאָטנס און אָנווייזונגען. מייל-שטיינער פון געשעענישן, מדרגות פון עליה, שטופן פון ירידה, עפיזאָדן, ערפאָרונגען. אָבער וואָס איז דען דערקענטניש, אויב נישט אַ סומע פון ערפאָרונגען? וואָס איז דען דאָס לעבן, אויב נישט אַ סכום פון באַגעגענישן? די מענטשן זענען נישט זשאַן קריסטאָפס גורל, אָבער זיי זענען אַ מאַטעריאַל, וואָס ער פאַרוואַנדלט אין שאַפונגען; זיי זענען דער עלעמענט פון אומענדלעכן, צו וועלכן ער פילט אַ קרובהשאַפט, און היות ער שטרעבט צום גאַנצן פון לעבן, מוז ער אויך צוגעמטן דאָס שלעכטע חלק, די מענטשהייט.

עס העלפן אים אַלע: אַ סך זיינע פריינד אין נאָך מער זיינע שונאים. וויל זיי פאַדמערן זיין ויטאַליטעט, זיי רייצן זיין קראַפט, זיי פאַדערן אַרויס דאָס ווערק (און וואָס איז דער אמתער קינסטלער, אויב נישט דאָס ווערנדיקע ווערק?) גראָד ווען זיי ווילן עס פאַראַטן, און אין דער גרויסער סימפאָניע פון זיין ליידנשאַפט זענען זיי די העלע און טונקעלע קולות, וואָס זענען פעסט פאַרוועבט אין דעם רוישנדיקן ריטם. אַמאָל לאָזט ער אַ פרט נאַכלעסיק פאַרשווינדן ווערן,

איינגעבוירענע, — ערשט דאמאָלס קוקן מיר איראָפּעאיש; מיר קע־נען באַגרייפן די פּאַרשידענע לענדער ווי אַ נויטוועניקייט שכנותדי־קייט, ווי אַ דערגענצונג. זשאַן קריסטאָף איז איצט דער קעמפער פאַר דעם גאַנצן אין לעבן, דערפאַר איז זיין וועג דער וועג פון נאַציאָנאַלן מענטש צום וועלט־בירגער, צו דער „אייראָפּעאישער נשמה".

אין אָנהויב הערט זשאַן קריסטאָף נישט אויף צו פאַראורטיילן. תחלת שאַצט ער איבער פראַנקרייך: ער האָט אַן איינגערעדטע פאַר־שטעלונג וועגן די קינסטלערישע, פריילעכע פראַנצויזן און זעט אין דייטשלאַנד בלויז באַגרענעצטקייט. דער ערשטער קוק אויף פאַריז אַנטוישט אים: ער געפינט בלויז שקר, רעש און פאַלשקייט. ערשט ביסלעכווייז זעט ער אין, אַז די נשמה פון אַ פאָלק ליגט נישט פונדרויסן. ווי אַ פלאַסטער־שטיין פון שאָסיי, נאָר אַז מען מוז זי אויפגראָבן ביי די מענטשן, וואָס ליגן באַהאַלטן אונטער אַ טיפן שיכט פון גלאַנץ און שקר. באַזד געווואונט ער זיך אָפּ צו זאָגן „די" פראַנצויזן, „די" איטאַליענער, „די" יידן, „די" דייטשן און הערט אויף זיי צוצוגעבן אייגנשאַפטן, ווי עטיקעטעס,—שטיצנדיק זיך בלויז אויף פאַראורטיילן. יעדער פאָלק האָט זיין אייגענע מאָס, מיט וועל־כער מ'דאַרף עס מצטען, יעדער פאָלק האָט זיין פאָרם, זיינע מידות, זיינע חסרונות, זיינע שקרים, אַקוראַט ווי יעדער לאַנד האָט זיין קלימאַט, זיין געשיכטע, זיין הימל, זיין ראַסע און לאָזט זיך נישט ארומנעמען דורך באַגריפן און ווערטער. ווי יעדער געשעעניש, מוז אויך די מיינונג וועגן אַ לאַנד אַנטשטיין פון אינעווייניק, פון ווער־טער שטעלט זיך בלויז צונויף אַ קאַרטן־שטיבל. „דער אמת איז ביי אַלע פעלקער גלייך, אָבער יעדער פאָלק האָט זיינע ליגנט, וועלכע ער רופט אָן זיין אידעאַליזם. יעדער וועזן עטעמט איין אָט דעם שקר פון וויגל ביז צום קבר, ער ווערט פאַר אים אַ זאַך, וואָס איז נויטיק פאַר זיין לעבן. נאָר געציילטע זשעניען קענען זיך באַפרייען פון אים דורך הערשאישע קאַמפן, בשעת זיי געפינען זיך אינם פרייען קאָסמאָס פון זייערע געדאַנקען" קודם־כל מוז מען זיך באַ־פרייען פון יעדן פאַראורטייל, כדי צו קענען משפטן פריי. אַן אַנ־דער פאַרמוג, אַן אַנדער פסיכאָלאָגישע רעצעפט איז נישט פאַראן:

אמת, לאַנג ווייסט ער דאָס נישט און דערפאַר משפט ער די מענטשן אין אָנהויב פאַלש. דאָס איז דאַמאָלס, ווען ער זעט זיי דורך זיין טעמפּעראַמענט, נישט דורך דער דערקענטניש. תחילת פילט זשאַן קריסטאָף אַלע מענטשן מיט זיין איבערשטראָמענדיקן ענטוזיאַזם. ער מיינט, אַז אַלע זענען אַזוי אויפריכטיק און גוטמוטיק, ווי ער, וואָס האָט נישט קיינע כוונות מיט זיינע רייד. באַלד נאָך די ערשטע אַנטוישונגען זעט ער זיי ווידער פאַלש צוליב זיין פאַרביטערונג און פאַרלירט גאָר זיי יעדער צוטרוי. אָבער צווישן איבערשאַנונג און ביטול הויבט אָן ביסלעכווייז זיך אויסצובילדן די אמתדיקע מאָס. דערהויבן פון אָליוויערן צו גערעכטיקייט, פון גראציא – צו מילדקייט, וווערנדיק קלוג פון לעבעדיקן לעבן, פאַרשטייט ער נישט בלויז זיך אַליין, נאָר אויך זיינע שונאים. אין סוף פון וועלט איז פאַראן א קליינע סצענע, פלומרשט אַן אומבאַדייטנדיקע: ווי זשאַן קריסטאָף באַגעגנט זיין עלטסטן שונא לעווי קער און דערלאַנגט אים בשלום די האַנט. אין דעם דאָזיקן שלום-מאַכן איז פאַראַן מער ווי מאַמענטאַלע רחמנות: דאָ איז פאַראַן דער זין פון די לאַנגע וואַנדערונגען, די גרויסע דערקענטניש, וועלכע – ענדערנדיק לייכט זיין אַלטן שפּרוך וועגן אמתן העדנטום–וועט זיין לעצטער אני מאמין: „קענען די מענטשן און פונדעסטוועגן זיי ליב האָבן".

זשאַן קריסטאָף און די נאַציעס

מיט ליידנשאַפט און פאַראורטייל קוקט זיך צו דער יונגער עקשן צו די מענטשן און דערפאַר פאַרשטייט ער נישט זייער אמת. אויך צו די מענטשן-משפחות, צו די נאַציעס קוקט ער זיך צו מיט ליידנשאַפט און פאַראורטייל. ס'איז שוין אַזוי שטענדיק דער גורל, אַז תחילת (און ביי אַנדערע דויערט עס דאָס גאַנצע לעבן) קען מען נאָר דאָס אייגענע לאַנד אינעווייניק און דאָס פרעמדע–נאָר אויסער-לעך. ערשט וען מיר הויבן אָן צו קענען דאָס אייגענע אויך אויסערלעך און דאָס פרעמדע אויך אינערלעך, אַקוראַט ווי די דאָרשיקע

דאָס בילד פון פראַנקרייך

דאָס בילד פון פראַנקרייך אין דעם גרויסן ראָמאַן האָט דער-פאָר א גרויסע באַדייטונג, ווייל דאָס לאַנד ווערט דאָ געזעען אין א טאָפּלטער אָפּטיק: פון אויסנווייניק און פון אינעווייניק, פון א דייטשער פערספעקטיוו מיט פראַנצויזישע אויגן, און אויך דערפאַר, וואָס קריסטאָפּס אורטייל איז נישט בלויז זעען, נאָר אויך „זעען-לערנען".

אין אַלעם און אין יעדן איז בפוונה פאַראַן דער טיפּיש דייט-שער געדאַנקענוועג. אין זיין קלייניעם געבוירן-שטעטל האָט ער נאָך קיינמאָל נישט געזעען קיין פראַנצויזן, אין זיין געפיל ווען זיי, וואָס האָט זיך געשטיצט אויף סתם באַגריפן, איז פאַראַן זייער ווייניק סימפּאַטיע צו זיי. „די פראַנצויזן זענען א גאַנץ גוטע חברה, אָבער א שלאַבריקע" — דאָס איז מער-ווייניקער זיין דייטשער פאָרגעפיל: קליין-מוחיקע קינסטלער, שלעכטע סאָלדאַטן, אָפּנאַרישע פאָליטיקער, קאָקעטישע וויבער, אָבער קלוג, אַמוזאַנט, און פרייגייסטיק. עפּעס אין אים, וואָס שטאַמטט פון דייטשער אָרדנונג און ניכטערנקייט, האָט זיך אָקעגנגעשטעלט אָקעגן דער דאָזיקער דעמאָקראַטישער פרייהייט. די ערשטע באַגעגענעניש מיט א פראַנצויזישער אַקטריסע, קארינא, אַביסל ענלעך צו געטהעס פילינע, האָט אינגאַנצן באַשטעטיקט דעם לייכט-פאַרפאַרטיקטן אורטייל. אָבער שוין ביי דער צווייטער באַגעגענעניש מיט אַנטואַנעט דערפילט ער אַן אַנדער פראַנקרייך. זיי זענען אַזוי ערנסט! — וונדערט ער זיך איבער דעם שטיקן שווייגנדיקן מיידל, וואָס פּלאָגט זיך דאָ אין דער פרעמד מיט געבן לעקציעס ביי אָרימע

ווי בּיי יעדער שאַפֿונג, מוז מען זיך צוזאַמענגיסן מיט דער מאַ-טעריע, זיך דורכנעמען מיט צוטרוי. ס׳איז פֿאַראַן נאָר איין וויסנ-שאַפֿט, אַ פּעלקערישע און אַ מענטשלעכע: די וויסנשאַפֿט פון הארץ און נישט פון די ביכער. נאָר אַזאַ מין דערקענטניש, וואָס גייט פון נשמה צו נשמה, בינדט צונויף די פּעלקער. צעשיידן צעשיידט זיי דער אייביקער אומצוטרוי, דאָס, וואָס זיי האַלטן בקוויז זייער אמונה פֿאַר אמת, דאָס, וואָס זיי האַלטן אַז נאָר זייער וועזן איז צוגעפּאַסט, די גאוה, אַז נאָר זיי אַליין זענען אמתדיקע. דאָס איינציקע, וואָס מאַכט נעוואַדיק פּרעמד צווישן זיך די נאַציעס, איז דער נאַציאָ-נאַליזם, דער קאָלעקטיווער עגאָאיזם, די גרויסע אייראָפּעאישע מגפה פון גאוה, וועלכע ניטשע האָט שוין אָנגערופן „די קראַנקהייט פון יאָרהונדערט". ווי בוימער, יעדערער אויף זיין שטאַם, ווילן זיי שטיין, כאָטש אין דער טיפעניש רירן זיך אָן זייערע וואָרצלען אוּן אינדער-הייך זייערע קרוינען. דאָס פּאָלק, די טיפענישׂ, דער פּראָלעטאַריאַט, פילט נישט צווישן זיך קיין שום סתירה, וויל זיי פילן אינטערנא-ציאָנאַל. דערשטוינט זעט אין זשאַן קריסטאָף דורך סידאָניען, דעם בריטאַניש דינסטמיידל, „ווי שטאַרק ענלעך ס׳זענען צו זיך די אָנ-שטענדיקע מענטשן פון דייטשלאַנד און פראַנקרייך". אויך די בעסטע, די הויכקייט, די אויסגעקליבענע, אָליווייר, גראַציאַ — אויך זיי לעבן שוין לאַנג אין געטהעס ריינער ספערע, „וואו מ׳פאַסט אויף דעם גורל פון פרעמדע נאַציעס, ווי דעם אייגענעם", אחדות איז דער אמת פון די פּעלקער, שנאה—זייער לויגנט, גערעכטיקייט איז דער איינציקער אמתער קניפּ צווישן מענטשן און נאַציעס: „מיר זענען אלע, אלע פּעלקער, שולדיק אייניער דעם אַנדערן. לאָמיר דאַדורך צוזאַמענענעמען די שולדן און פליכטן". פון אַלע נאַציעס האָט גאליטן זשאַן קריס-טאָף. פון אַלע האָט ער באַקומען מתנות, אין אַלע האָט ער זיך אַנ-טוישט, פון אַלע איז ער געוואָרן געבענטשט. אלץ ריינער דערקענט ער זייער בילד. צום סוף פון זיינע וואַנדערונגען זענען אלע פּעלקער פאַר דעם וועלט-בירגער אַ היים פאַר דער נשמה. און דער מוזיקער אין אים חלומט פון אַן ערהאַבן ווערק, פון אַ גרויסער אייראָפּעאישער סימפאָניע, וואו אלע שטימען פון די פּעלקער באפריייען זיך פון דיסאָ-נאַנצן און הויבן זיך אויף צו דער גרעסטער מדרגה, צו דער העכ-סטער האַרמאָניע פון דער מענטשהייט.

ער באַקענט זיך מיט גוטע מענטשן, מיט שׂעכטע, מיט טעמפּע
אין גייסטרייכע, אָבער אין דער גאַנצער געזעלשאַפט און אין אַלע
סאַלאָנען פון פּאַריז געפינט ער נישט קיין איינציקן מענטש, דורך
וועלכן ער זאָל באַקומען צוטרוי צו פּראַנקרייך. דער ערשטער שליח
קומט פונדערווייטנס: עס איז סידאָניע, דאָס פויערישע דינסטמיידל,
וואָס פלעגט אים בשעת דער קראַנקהייט. דאָ דערזעט ער דאָס
ערשטע מאָל ווי רויק און פעסט, ווי פרוכטבאַר און שטאַרק ס׳איז
די ערד, דער הומוס, פון וועלכן אַלע פרעמד-איינגעפלאַנצטע בלומען
אין פּאַריז זויגן זייער קראַפט: עס איז דאָס פאַלק, דאָס שטאַרקע,
בייגעריקע ערנסטע פראַנצויזיש פאַלק, וואָס באַארבעט די ערד און
קימערט זיך נישט איבער דעם ליאַרם פון די יריד-בודעס, דאָס פאַלק,
וואָס האָט מיט זיין צאָרן געמאַכט אַ רעוואָלוציע און מיט זיין בא-
גייסטערונג געפירט די נאַפּאָלעאָנישע מלחמות. פון דער דאָזיקער
מינוט אָן פילט ער, אַז ס׳איז פּאַראַן אַן אמתדיק פּראַנקרייך, וועל-
כעס ער קען נישט, און איינמאָל בעת אַ שמועס פרעגט ער סילוויאַן
קאָהן: „וואָ איז דען דאָ פּאַראַן פראַנקרייך?״ דערויף ענטפערט
סילוויאַן קאָהן: „פראַנקרייך דאָס זענען מיר!״ — זשאַן קריסטאָף
שמייכלט ביטער. ער ווייסט, אַז ער דאַרף עס לאַנג זוכן, ווייל ס׳איז
גוט באַהאַלטן.

צום סוף קומט יענע באַגעגעניש, וואָס ווערט פאַר אים אַ וועג-
דונג אין גורל און א דערקענטעניש, ער באַקענט זיך מיט אָליווירן,
אַנטוואַנעטס ברודער, דער אמתער פראַנצויז. און ווי ס׳קומען אַלעמאָל
צו נייע דערקענטעניש-קרייזן דאַנטאַן, וואָס וועלט געלערנט פון
ווירגיל, אַזוי אַנטדעקט זשאַן קריסטאָף (געפירט פון זיין „נשמה-קע-
נענדיקער אינטעליגענץ״) מיט שטוינונג, אַז הינטער דעם פּאַרהאַנג
פון ליאַרם, הינטער די דאָזיקע שרייענדיקע פאַסאַדן ארבעט אין
דער שטיל אַן אויסדערווייטער עולם. ער זעט וועלק פון דיכטער,
וואָס זייערע נעמען וועלן נישט דערמאנט אין די טאָג-צייטונגען, ער
זעט דאָס פאַלק, די גרויסע צאָל שטילע, אַרבעטיקע מענטשן, וואָס
טוען דאָס זייעריקע אָפּגעזונדערט פונם גאַנצן טומל, יעדער פאַר זיך.
ער דערזעט דעם נייעם אידעאַליזם פון א טייל פראַנקרייך, וואָס איז
דורך דער מפלה געוואָרן גייסטיק שטאַרק. זיין ערשט געפיל ביי

פאַמיליעס. איר וועזן וויי בשום אופן נישט צופאַסן זיך צו דעם אַהערגעבראַכטן פאַראורטייל. אַז אַ פראַנצויזין מוז זיין אומ-באַדינגט לייכטזיניק. צעלאַזט און עראָטיש. צום ערשטן מאָל שטעלט אים אַוועק פראַנקרייך דאָס „רעטענישׂ פון איר טאָפּלטן פּרצוף" און דער דאָזיקער רוף פון דערווייטנס וועקט פאַר אים אַ סודותדיקער צוציונגס-כּוח: ער שפּירט די אומענדלעכע פאַרשידנקייט ביי די פרעמדע וועזנס און ווי גלוק, ווי וואַגנער, ווי מייערבער, ווי אָפנבאַך אַנט-לויפט ער פון דער ענגער דייטשער פּראָווינץ אין דער חלומות-היים פון אמתער וועלט-קונסט — קיין פּאַריז.

דאָס ערשטע געפיל ביים אָנקומען איז — אומאָרדנונג, און דער דאָזיקער געפיל פאַרשאָפט אים נישט מער. עס איז דער ערשטער און לעצטער, דער שטאַרקסטער געפיל, אַקעגן וועלכן ס'וועט זיך כסדר דער דייטש אין קריסטאָפן; אַ געפיל, אַז אַ שטאַרקער כּוח וועט דאָ צעשפּליטערט דורך דעם, וואָס ס'פּעלט דיסציפלין. זיין ערשטער פּירער אויף דעם דאָזיקן ירייד איז אייגער פון יענע פאַלשע „עכטע פאַריזער", אייגער פון יענע לייט, וואָס האַלטן זיך מער פאַר פאַריזער פון אַלע דאָרטיקע, אַן אַריינגעוואַנדערטער דייטשער ייד, סילוויאַן קאָהן, וואָס רופט זיך דאָ האַמילטאָן און וואָס האַלט אין די הענט אַלע פעדים פון קונסט-אינטערעסן. ער ווייזט אים אָן אויף די מאָלער, די מו-זיקער, די פאָליטיקער, די זשורנאַליסטן, נאָר זשאַן קריסטאָף קערט זיך אָפּ אַנטוישט, ער שפּירט אין זייערע ווערק נאָר אַן אָנגענעמען אַ „וויבער-ריח", אַ פאַרפּומירטע, איבערגעאָדעמטע, שטיקנדיקע לופט. ער זעט טריפן דעם רוים, די פאָמאָדע איבער די שטערנס פון דעם איינטאָניקן עולם, הערט נאָר געשרייען, שבחים און ליאָרם און זעט נישט דערביי קיין אינם אמתדיק ווערק. אמת, אַ טייל ווערק זענען יאָ קינסטלעריש, אָבער עס איז אַ צערטע, איבערגעפיינערטע, דעקאַדענטישע קונסט, געשאפן בלויז מיט געשמאַק און קיינמאָל נישט מיט כּוח, אינערלעך צעבראָכן דורך איראָניע, איבערגעקליגט, איבער-געפיינערט, אַ העלענישטישע, אַ אלעקסאַנדרינישטישע ליטעראַטור און מוזיק, אָטעם פון אַ שטאַרבנדיק פאָלק, פוילנדיקע בליטן פון אַ וועלקנדיקער קולטור. צער זעט בלויז אַ סוף און נישט קיין אָנהויב, און דער דייטש אין אים הערט שוין דאָס „קנאַקן פון הארמאַטן, דורך וועלכן אָט דאָס שוואַכע גריכנלאַנד וועט צעשמעטערט".

אָט די כוחות בלייבן פריי אין זייערע געדאַנקען. אַזוי אַרום בלייבן זיי פון איין זייט פעאיק דורכצודרינגען אַלדאָס רעוואָלוציאָנערע מיט דער רעליגיעזער היציקייט פון אַ איינזאַמען און פון דער אַנדערער זייט קענען זיי באַנייען רעוואָלוציאָנעריש זייער גלויבן. די דאָזיקע קאָנספעקווענץ זייערע איז זייער ריכטונג, ווייל זי באַהיט זיי פון אָרדנונג, וואָס מאַכט זיי שטייף און פון מעכאַניזירונג, וואָס ברענגט צו אייגטאָניקייט. זשאַן קריאטאָף באַגרייפט, אַז די ליאַרמענדיקע יריד-בודע עקזיסטירט נאָר, כדי אויפצוועקן דעם גלייכגילטיקן און כדי צו לאָזן דעם אמת טעטיקן אין שפערישער איינזאַמקייט. ער זעט, אַז דער דאָזיקער ליאַרם איז נויטיק פאַרן פראַנצויזישן טעמפעראַמענט ווי אַ באַגייסטערונג צו אַרבעט; ער זעט, אַז די לפּנימדיקע נישט-קאָנספע-ווענץ איז אין די געדאַנקען אַ ריטמישער פאָרם פון שטענדיקער באַנייאונג. זיין ערשטער אייגדרוק איז געווען, ווי ביי אַ סך דייטשן, אַז די פראַנצויזן זענען פאַרטיקע. נאָך צוואַנציק יאָר זעט ער איין, אַז ר׳האָט ריכטיק געזען און אַז זיי זענען אַלעמאָל געווען פאַרטיק, כדי תמיד אָנצוהויבן אויפסנייַ; אַז אין דעם דאָזיקן כלומרשט סתירותדיקן גייסט הערשט אַ סודותדיקע אָרדנונג, אַן אַנדער אָרדנונג ווי ביים דייטש, און אַן אַנדער פרייהייט. און דער וועלט-בירגער, זואָס וויל מער נישט קיין שום נאַציע אָנהענגען דעם חותם פון זיין אייגענער נאַציע, קוקט זיך צו שמייכלענדיק און פריילעך צו דער אייביקער פאַרשידנקייט פון די ראַסן, פון וועלכער ס׳לייגט זיך צו-נויף, ווי די זיבן פאַרבן פון ספּעקטרום, דאָס ליכט פון דער וועלט; די וונדערלעכע פאַרשידנקייט פון דעם אייביק געמיינזאַמען, די נאַנצע מענטשהייט.

דאָס בילד פון דייטשלאַנד

אויך דאָס בילד פון דייטשלאַנד איז אין דעם דאָזיקן ראָמאַן געזען טאָפּלט. להיפוך צו פראַנקרייך – זעט ער דייטשלאַנד מיט דייטשע אויגן און פון אַ פראַנצויזישער פערספּעקטיוו: תחלת זעט

דער דאָזיקער אַנטדעקונג איז צאָרן און פּאַרביטערונג. „איך פּאַרשטיי אייך נישט" – שרייט ער צו דעם מילדן אָליווייערן. – „איר לעבט אין דעם שענסטן לאַנד, איר זענט וווּנדערלעך באַאַבט, איר האָט דעם מענטשלעכסטן חוש און איר ווייסט דערמיט נישט, וואָס צו טון. איר לאָזט אייך באַהערשן און איר ווערט געטרעטן פון אַ הייפל אידיאָטן. „שטייט אַמאָל אויף, נעמט אייך צונויף, קערט אויס ריין אייער הויז!" דער ערשטער, דער נאַטירלעכער געדאַנק פון אַ דייטש איז אָרגאַניזאַציע, דאָס צונויפנעמען די גוטע עלעמענטן, דער ערשטער געדאַנק פון שטאַרקן איז דער קאַמף. אָבער גראָד די בעסטע פון פראַנקרייך ווילן גלייכער בלייבן מן-הצד. פון איין זייט אַ סודותדיקע קלאָרקייט, פון דער אַנדערער זייט אַ לייכטע רעזיגנאַציע. יענער טראָפּן פעסימיזם אין כּוס פון קוגשאַפט, וועלכן רענאַן האָט אַמבוטסטן געשילדערט, האַלט צוריק פון קאַמף. זיי ווילן נישט זיין טעטיק און דאָס שווערסטע איז–זיי צוּ ברענגען צו בשותּפותדיקער טעטיקייט. „זיי זענען צו קלוג, זיי זעען די מפלה נאָך פאַרן קאַמף". זיי האָבן נישט דעם דייטשן אָפּטימיזם און דערפאַר בלייבן זיי אַלע איזאָלירט און אייגזאָם, ווער מחמת פאָרזיכטיקייט און ווער מחמת שטאָלץ. זיי האָבן אין זיך עפעס פון אַ „הינטערן-אויוון-גייסט" און זשאַן קריסטאָף זעט עס אַמבעסטן צוּ אינם אייגענעם הויז. אויף יעדער שטאָק וואוינען אָנשטענדיקר מענטשן, וואָס וואָלטן געקענט וווּנדערלעך גוט זיך פאַרשטענדיקן צווישן זיך, פּונדעסטוועגן זוכדערן זיי זיך אָפּ אייגער פּונם אַנדערן. צוואָנציק יאָר גייען זיי אייגער פאַרבייַ דעם אַנדערן אויף די טרעפּ נישט קענענדיק זיך און נישט קימערנדיק זיך אייגער וועגן צווייטן. אַקוראַט אַזוי באַמערקן זיך נישט די בעסטע קינסטלער.

דאָ דערקענט פלוצלינג זשאַן קריסטאָף די מעלה און סכנה פון דעם פאַקטישן געדאַנקענגאַנג, ביים פראַנצויזישן פאָלק: דער ווילן צו פרייהייט. יעדער אייגער וויך זיין פריי, קיינער וויל זיך נישט בינדן. זיי פאַרשוועכן אַן אומגעהערטן סכום פון כּוחות דערמיט, וואָס יעדער מוז באַזונדער פאַר זיך אויסקעמפן דעם גאַנצן צייט-קאַמף, אַבי נישט דאַרפן זיך אָרגאַניזירן, צוזאַמענפּרעסן. אמת זייערע כּוחות צו מעשים ווערן געליימט דורך זייער שכל, אָבער

דאָרף, ברעכט אויס עלעמענטאַר די שנאה פון קינסטלער, די שנאה פון פרייען מענטש אָקעגן דער ברוטאַליזירונג פון געדאַנק. ער מוז אַנטלויפן פון דייטשלאַנד, ווייל ער האָט נישט דאָ געוואָלט פרייהייט.

אָבער גראָד אין פראַנקרייך הויבט ער ווידער אָן צו דערקענען דייטשלאַנדס גרויסקייט. „אין אַ פרעמדער סביבה האָט ער געהאַט אַ פרייען גייסט" — דאָס דאָזיקע ווערט גילט פאַר אים און פאַר אַלע. גראָד צוזעענדיק די אומאַרדנונג פון די פראַנצויזן, זייער סקעפטישע רעזיגנאַציע הויבט ער אָן צו שעצן דעם דייטשן כּוח צו מעשים און די לעבנס-קראַפט פון זייער אָפּטימיזם, מיט וועלכן ס'שיידט זיך אונטער דאָס אַלטע טרוימער-פּאָלק פון דעם גייסט-פּאָלק. אמת, ער ווייסט, אַז דער דאָזיקער נייי-דייטשער אָפּטימיזם איז נישט אַלעמאָ עכט און דער אידעאַליזם שאַפּט קודם-כל אַ געוואַלדיקן וויקן צו אידעאַליזירן. ער זעט עס אין זיין יוגנט-געליבטער, אין דער באַנאַלער פּראָווינצערין, וואָס זעט אין איר מאַן אַן איבער-מענטש און דער מאַן קוקט אויף איר, ווי אויף אַ סימבאָל פון צניעות; ער זעט עס אין די דייטשן פון רייַנסטן בלוט, וועלכע ער באַגעגנט; אינם אַלטן מוזיק-פּראָפעסאָר פעטער שוליץ, דער סימבאָל פון מוזיקאַלישן עבר; ער זעט עס אפילו אין די גרויסע מייסטערס, אַז (Curtius ציטירט אויסגעצייכנט דאָס וווּנדערלעכע וואָרט פון געטהען) „אין די דייטשן ווערט דאָס אידעאַלע באַלד סענטימענטאַל", און זיין לייַדנשאַפטלעכער אמת, וואָס איז פּערשטאַרקט געוואָרן בייַ דער פראַנצויזישער קלאַרקייט, ווערט זיך אָקעגן דעם דאָזיקן אומ-קלאָרן אידעאַליזם, וואָס מאַכט פשרות צווישן שטרעבונגען און אמת, כשרט די מאַכט מיט קולטור, דעם נצחון מיט קראַפט. זשאַן קריס-טאָף שטעלט אָקעגן דעם דייטשן אָפּטימיזם זיין אייגענעם, וואָס „קען דאָס לעבן און ליבט עס פונדעסטוועגן" און ענטפערט אָפּ אויף דער טראַגעדיע מיט הורא: אין פראַנקרייך פילט ער פראַנקרייכס חסרונות, אין דייטשלאַנד — די דייטשע און ער האָט ליב ביידע לענדער צוליב זייער סתירהדיקייט. אַלץ ליידט צוליב דעם, וואָס מ'פאַרטיילט שלעכט זיינע ווערטן: אין פראַנקרייך איז די פרייהייט צו שטאַרק אַלגעמיין, צו שטאַרק פאַרבריייטערט און שאַפט אַ כאַאָס.

ער דייטשלאַנד ביי זיך אינדערהיים און אינערלעך, דערנאָך זעט ער ער עס פון דער ווייט און שוין פונדרויסן. און אַקוראַט ווי אין פראַנקרייך, זענען אויך דאָ פאַראַן צוויי וועלטן אייגע ביי דער אַנדערער, א שרייענדיקע און א שטילע. א פאַלטשע קולטור און א אמתדיקע; דאָס אלטע דייטשלאַנד, וואָס זוכט העלדישקייט אין גייסטיקער אַרבעט און טיפקייט אין אמת, און דאָס נייע דייטשלאַנד, וואָס איז בארוישט פון די אייגענע כוחות און שכל — א כוח, וואָס חאָט אַמאָל פיראָזאָפיש געפארמירט די וועלט און זי געענדערט און וואָס ווערט היינט אויסגענוצט צו פראקטישער און געשעפטלעכער טעטיקייט. ס'הייסט נישט, אַז ס'זאָל האָבן אויסגעלאָשן געווארן דער דייטשער אידעאַליזם און דער גלויבן אין א ריינערע, שענערע וועלט, וואָס איז פריי פון ערדישע צוזאַמענמישונגען. פאַרקערט, די סכנה באַשטייט דערין, וואָס דער דאָזיקער אידעאַליזם האָט זיך צו שטאַרק פארבריימערט און איז געוואָרן אלגעמיין און פלאַך. דער גרויסער דייטשער בטחון איז געוואָרן פראַקטיש, איז פאַרביליקט געוואָרן צו דער מדרגה פון נאַציאָנאַלע צוקונפט-האָפנונגען, איז סענטימענטאל אין דער קונסט און ס'איז פון אים ארויסגעקומען דער וואָלוועלער אָפּטימיזם פון קייזער ווילהעלם. די זעלבע מפלה, וואָס הויבט אויף דעם אידעאַליזם אין פראַנקרייך, מאַטעריאַליזירט, אלס נצחון, די דייטשן. „וואָס האָט געגעבן דייטשלאַנדס נצחון דער וועלט?"—פרעגט אמאָל זשאן קריסטאָף און ער ענטפערט זיך אליין: „דעם גלאַנץ פון באַיאָנעט, א טעטיקייט אָן גרויסמוטיקייט, א ברוטאַלדזאמקייט און חשק צו זיין דאָס אויבערשטע פון שטויסל: מאַרס ווערט א קאָמיוואָיאַזשאָר. מיט ווייטיק זעט איין קריסטאָף, אַז דייטשלאַנד איז פאַרדאָרבן געוואָרן אַדאַנק דעם נצחון, די ווייטיק איז אָן אמתדיקע, וויל „מ'חאָט מער אחריות פאַרן אייגענעם לאַנד, ווי פאַר אַן אַנדערס און מ'ליידט שטאַרקער פון דעם לאַנדס חסרונות". דער אייביקער רעוואָלוציאָנער האָט פיינט דעם ליאַרם פון אָט דעם אין-געפיל, די מיטיטערישע גאוה, דעם ברוטאַלן קאַסטעס-גייסט. ערשט צוזאַמענשטויסנדיק זיך מיט דעם מיטיטערישן דייטשלאַנד, קומענדיק צו א קאָנפליקט מיט די סערושאַנטן אויף דעם טאַנץ-פלאַץ פון עליזאַישן

אים צוריק פון איטאליע, ווי אמאל פון פראנקרייך, יענע סודותדיקע, פאראורטיילנדיקע פארמוגירונג, דורך וועלכע די נאציעס מאכן אוועק איינע די אנדערע, כדי אויף דעם חשבון זיך אליין צו מאכן פאַרן אייניציקן אמת. אבער בלויז א שעה זיין אין איטאליע איז גענוג, כדי זייער פארורטיילן זאלן פארשווינדן ווערן אין א דעמא־גישער שכרות. דאס פייער פון דעם אומבאקאנטן ליכט אויף דעם איטאליענישן לאנדשאפט באפאלט אים, נעמט אים אדורך, פארמט זיין קערפער און מאכט אים פעיק צו גענישן אטמאספעריש. ער דערשפירט מיט אמאל א נייעם ריטם פון לעבן; אמת נישט אזויפיל שטורמישע קראפט וויפל אין דייטשאנד, נישט אזויפיל נערוועזע באוועגלעכקייט, ווי אין פראנקרייך. אבער די דאזיקע „יארהונדערטער פון אלטער קולטור און ציוויליזאציע" באטויבט מיט איר זיסקייט דעם בארבאר. ביז איצט האט ער פסדר געקוקט פון דער געגנווארט אין דער צוקונפט, איצט שפירט ער מיט אמאל דעם אומגעהיירן ריין פון דער פארגאנגנהייט. בשעת די דייטשן זוכן נאך אלץ זייער פארם, בשעת די פראנצויזן הערן נישט אויף—אייביק טוישנדיק זייערע פארמען—זיך איבערצוחזרן און זיך באנייען, ציט אים צו דאס איטא־ליענישע פאלק, וואס טראגט שוין אין זיך זיין טראדיציע קלאר; א פאלק, וואס מוז זיין טריי זיין פארגאנגנהייט און לאנדשאפט, כדי צו דערפילן די סובטעלסטע נייגונג פון זיין וועזן: די שיינקייט.

אמת, קריסטאפן האט דא געפעלט זיין לעבנס־עלעמענט: דער קאמף. איבער דעם גאנצן לעבן הויערט דא א שטילער שלאף, א זיסע מידקייט, וואס מאכט ווייך און שטעלט אין ספנה. „רוים עטעמט מיט טויט! זי האט צופיל קברים". אמת—דאס פייער, וואס ס׳חאבן אנגעצונדן מאצציני און גאריבאלדי און אין וועמענס הינ ס׳איז אויסגעהעמערט געוואָרן דאס פארייניקטע איטאליען, פלא־קערט נאך רין איינציקע נשמות, אויך דא איז פארשן אידעאליזם. אבער ער איז אן אנדערער, ווי דער דייטשער, אן אנדערער ווי דער פראנצויזישער. ער איז נאך נישט חך אויפן וועלט־בירגערליכן עלע־מענט, נאר איז באגרענעצט אויף דער אייגענער נאציע. „דער איטא־ליענישער אידעאליזם איז חל בזויז אויף זיך, אויף זיינע וועגן, אויף

בלויז די יחידים, די אויסדערוויילטע פארהיטן זייער אידעאליזם; אין דייטשלאנד ווייטער איז דער אידעאליזם צו-שטארק אריינגעדרונגען אין דער מאסע, איז געווארן סענטימענטאל-זיס, פארוואסערט געווארן צו דער מדרגה פון א מארקאנטישן אפטימיזם. בלויז נאר געציילטע אויסדערוויילטע האבן זייער פולע פרייהייט. ביידע ליידן זיי צוליב דער איבערגעשפאנטקייט פון סתירהדיקן, פון נאציאנאליזם, וואס האט, ווי ניטשע זאגט: „אין פראנקרייך פארדארבן דעם כאראקטער און אין דייטשלאנד דעם גייסט און געשמאק". וואלטן ביידע פעלקער זיך געקענט דערנענטערן און זיך דורכדרינגען, וואלטן זיי ערפארן קריסטאפס גליקלעכע איבערלעבעניש, וועלכער „וואס רייכער ר'איז געווען אין גערמאנישע חלומות, האט ער אלץ מער באדארפן לאטיינישע קלארקייט". אליוויער און קריסטאף, דער בונד פון פריינדשאפט — ביידע חלומען זיי וועגן פראייביקן זייער פריינדשאפט דורך דער פריינדשאפט פון ביידעס פאטער־ענדער און רעדנדיק אין א פינסטערער שעה וועגן מחזקת צווישן די נאציעס גיט א זאג דער פראנצויז צום דייטש דאס היינט נאך נישט פארווירקלעכטע ווארט: „דא זענען אונזערע הענט! טראץ דעם גאנצן שקר און יעדער שנאה, וועט מען אונז נישט צעשיידן. מיר זענען נויטיק איינער דעם אנדערן צוליב דער גרויסקייט פון אונזער גייסט, פאר אונזער ראסע. מיר זעגען די ביידע פליגל פון אקסידענט. וועג אייניגער וועלט צעברעכן, איז אויך צעשטערט דאס פליגן פונם אנדערן. ס'מעג זיין א מלחמה. זי וועט נישט פאנאנדערריסן אונזערע צונויפגעדרוקטע הענט, וועט נישט פארהאמוועון דעם שוואג פון אונזערע ברידער-נשמות".

דאס בילד פון איטאליען

שוין א געוועלטערטער, א מידער דערקענט זשאן קריסטאף דאס דריטע לאנד פון דער צוקונפטיקער אירא־פאישער אייניקייט, איטאליען. איטאליען האט אים קיינמאל נישט צוגעצויגן. אויך איצט האט

די מענטשן אָן אַ פאָטערלאַנד

צווישן די דריי היפּוכדיקע נאַציעס, צו וועלכע קריסטאָף האָט זיך געפילט באַזונדערש צוגעצויגן און באַלד אָפּגעשטויסן", באַגעגנט ער אומעטום אַן אייגהייטלעכן עלעמענט, אַ צוגעפאַסטער צו די נאַציעס און דאָך נישט אינגאַנצן פאַרלוירן צוזישן זיי: עס זענען די יידן. „צי באַמערקסטו" – זאָגט ער אייגמאָל צו אַליוויערן „אַז מיר האָבן כסדר צו טון מיט יידן, דורכאויס מיט יידן?" – מ'קען מיינען, אַז מיר ציען זיי צו. אומעטום זענען זיי אויף אונזערע וועגן וויי פיינט און וויי פריינט" באמת, אומעטום טרעפט ער זיי. אין זיין געבוירן-שטעטל זענען די רייכע יידישע סנאבן צוליב דער Dionysos (אין אמתן צוליב אייגענע צוועקן) זייער ערשטע אונטערשטיצער, דער קליינער סילווען קאָהן איז זיין פאַריזער מענטאָר, לעווי קער איז זיין פאַרביטערטסטער שונא, וויל און מוך זיינע העלפּנדיקע פריינט: אויך אַליוויער און אַנטואַנעט שטויסן זיך כסדר אָן אויף פריינדשאַפט און שנאה מיט יידן. אויף יעדער צעשיידונגס-וועג פון קינסטלער זענען זיי פאַראַן וויי וועג-וויזער צום גוטן און שלעכטן.

קריסטאָפס ערשטער געפיל איז דער וידערשטאַנד אַקעגן דעם. כאָטש זיין פרייַע נאַטור האָט זיך קיינמאָל נישט געלאָזט איינרעמען אין אַ געפיל פון אַלגעמיינער שנאה, האָט ער פונדעסטוועגן צו זיי אַ אָפּנייגונג, געירשנט פון זיין פרומער מאַמען. אויך ער פערזענלעך האָט אַ חשד, אַז אַרום זיין וווצן און ווערק דרייען נאָר די צו-שטאַרק ניכטערע. אָבער ער מוז גלייכצייטיק אויך איינזען, אַז זיי

זײַן רעסט און איר רום". אין דער ווינט-שטיל־ער, פיאַקישער לופט דערגייט נישט זײַן פלאַם אַזוי הויך, כדי ליכטיק צו מאַכן אין אײַ־ראַפּע. אָבער דער פלאַם ברענט פונדעסטוועגן ריין און שיין אין די יונגע נשמות, וואָס זענען גרייט אויפצופלאַמען פאַר יעדער ליידנ־שאַפט, נאָר זיי האָבן נאָך פשוט נישט געפונען דעם מאָמענט דערצו.

און ווי באַלד זשאַן קריסטאָף הויבט אָן ליב צו האָבן איטא־ליען, הויבט ער תיכף אָן פאַר דער דאָזיקער ליבע מורא צו האָבן. ער שפּירט, אַז אויך דאָס דאָזיקע קאַנד איז אים נויטיק, כדי ער זאָל אין זיין מוזיק, ווי אין לעבן, ברענגען צו ריינער הארמאָניע די זינלעכע וויידקייט. ער באַגרייפט ווי נויטיק ס׳איז די דרומדיקע וועלט פאַר דער צפונדיקער און זעט איין, אַז דאָס וועזן פון יעדער קול ווערט פול דורך א דרייקלאַנג. ס׳איז דאָ פאַרשן וויניקער שגעון און מער וירקלעכקייט, אָבער די ווילעכקייט איז צו שיין: זי וועקט צום גענוס און הרגעט אָפּ דעם טאַט. אַקוראַט ווי דער אידעאַליזם אין דייטשלאַנד איז אין סכנה, ווייל ער פארשפרייט זיך צו שטאַרק און ווערט דער שקר פון די מיטלמענטשן; אַקוראַט ווי אין פראַנקרייך ווערט פאַטאַל די פרייהייט, ווייל זי פאַרשליסט דעם יחיד אין דער אידעע פון אומאָפּהענגיקייט און מאַכט אים פרעמד פון כלל־אַזוי איז פאַר איטאַליען א סכנה די אייגענע שיינקייט, ווייל זי מאַכט אַלץ צופיל נאַכלעסיק, צופיל נאָכגיביק און צופיל צופרידן. פאַר יעדער נאַציע איז (ווי יעדער מענטש) אַלעמאָל פאַטאַל דאָס פערזענלעכסטע פון זיין וועזן, ס׳הייסט דאָס, וואָס באַלעבט און העלפט אַממיינטן די אַנדערע. דערפאַר איז די רעטונג פון יעדן פאָלק און יעדן מענטש זיך צו פאַרייניקן וו ווייט מעגלעך מיט דעם שטאַרקסטן היפון, כדי צו דער־גרייכן דעם העכסטן אידעאַל: דאָס פאָלק־צו אייראָפּאישער אחדות, דער מענטש—צו אוניווערסאַליטעט. אַזוי אַרום חלומט אויך דאָ אין איטאַליען, ווי אין פראַנקרייך און אין דייטשאַנד, דער אַלט-וועלט־דיקער זשאַן קריסטאָף דעם זעקבן חלום, וועלכן ראָלאַן האָט מיט צוויי און צוואַנציק יאָר דאָס ערשטע מאָל געפילט אין זיך פון דער הויך פון יאַניקולוס. עס איז דער חלום פון א אייראָפּאישער סימ־פאָניע, וועלכן ס׳האָבן ביז איצט נישט דערפילט פאַר אַלע נאַציעס די דיכטער אין זייערע ווערק און וועלכן די נאַציאָנען האָבן ביז איצט נישט פארווירקלעכט.

סראַדיצ׳ע — די געירשנטע שנאה פון אַלדאָס נייע — ווערט דורך זיי אונטערמי־ר.; ווייל זייער היים־לאָזיקייט איז די בייטש, וואָס טרייבט אַרויס פון די גרענעצן דעם „פאַסקודנעם בהמה־נאַציאָנאַליזם". זייער צעשטערונג איז דער דינאַמיט פון דעם אָפּגעשטאָרבענעם, פון דעם „אייביק נעכטיקן" און זיי העלפן אַזוי אַרום אויפקומען אַ נייעם גייסט, וועלכן זיי אַליין זענען נישט ביכולת צו שאַפן. די פאַטער־לאַנדלאָזע זענען די בעסטע העלפער פון צוקונפטיקן „גוטן אייראָפּע". אין אַ סך פרטים פילט קריסטאָף זיך אָפּגעשטויסן פון זיי, דער לעבנסגלויביקער לייידט נישט זייער סקעפטיזיזם, דער הייטערער פאַרטראָגט נישט זייער איראָניע, דעם מענטש פון נישט־געזעענע צייטן איז פרעמד זייער מאַטעריאַליזם. אָבער דער שטאַרקער שפירט אין זיי דעם שטאַרקן ווילן, דער לעבעדיקער — די לעבעדיקע, דעם פערמענט פון דעם טאָג, דאָס זויער־טייג פון לעבן". דער היימלאָזער ווערט אַמאָל צמטיפסטן — און תמיד אַמגיכסטן — פאַרשטאַנען פון די לאַנדלאָזע; דער פרייער וועלט־בירגער, ווידער, פאַרשטייט זייער טיפע טראַגעדיע, דאָס אָפּגערישענקייט פון אַלעמען און אַפילו פון זיך גופא. ער זעט איין, אַז זיי האָבן אַ גרויסע ווערט, ווי אַ מיטל, כאָטש קיין ציל קענען זיי נישט זיין; אַז זיי מוזן, ווי אַלע נאַציעס און ראַסן, ווערן געבונדן דורך אַ געגנזאַץ; און די דאָזיקע „היפער־נער־וועזע, אויפגערעגטע וועזנס נויטיקן זיך אין אַ געזעץ, וואָס זאָל זיי צוימען. די יידן זענען, ווי די וויבער, אויסגעצייכנט, ווען מ׳האַלט זיי ביי דער צוים, אָבער די הערשאַפט פון יידן אָדער פון וויבער וואָלט געווען אומדערטרעגלעך" דער פראַנצויזישער גייסט און דער דייטשער דאַרפן, וואָס־אמת, נישט אַ סך, כדי צו ווערן אַ געזעץ פאַר די יידן. פונדעסטוועגן וויל ער האָבן די יידן נישט אַנדערש, ווי זיי זענען. יעדע רעאַל איז נויטיק, כדי מיט איר פראַנאַנצירטקייט צו באַרעכטיקן די פאַרשידנאַרטיקייט פון דער וועלט און ממילא אַזוי אַרום אויפצוהויבן דאָס לעבן. אַלץ האָט (דער אַלטווערנדיקער קריס־טאָף מאַכט שלום מיט דער וועלט) זיין באַשטימט ציל אין דעם גאַנצן, און אין דער גרויסער האַרמאָניע האָט יעדער אייניצלנער שטאַרקער טאָן זיין ווערט. דאָס, וואָס איז פיינדלעך פאַר די פרטים, איז אַ הילף פאַרן כלל, אויך דאָס צעשטערן איז נויטיק פאַר דעם

זענען די אייגציקע, וואָס באַמיען זיך לכל-הפחות אַרום זיין ווערק, אַרום דעם נייעם.

אָליוויער, דער קלאַרסטער פון זיי ביידע, גיט עס אים צו פֿאַרשטיין: ער ווייזט אים, אַז די טראַדיציעלאַזע זענען אומבאַוואוסט-זיניק די ווע-מאַכערס פון יעדן נייעם, די אָן אַ פּאָטער-לאַנד זענען די בעסטע קעמפער אַקעגן דעם נאַציאָנאַליזם. „די יידן זענען בייַ אונז כּמעט די אייגציקע, מיט וועלכע אַ פרייער מענטש קען רעדן וועגן עפּעס לעבעדיקס און נייס. די איבעריקע זיצן אין דער פאַר-גאַנגענהייט, כּמעט צווישן טויטע זאַכן. אויף אַ פּאָטאָלן אופן עקזיס-טירט נישט בכלל די דאָזיקע פֿאַרגאַנגענהייט פאר די יידן, אָדער זי איז אַמוויניקסטנס נישט אַזוי שטאַרק ווי בייַ אונז. מיט די יידן קענען מיר רעדן וועגן היינט, מיט אונזערע שטאָם-ברידער — נאָר וועגן דעם נעכטן. איך זאָג נישט, אַז ס׳איז מיר סימפּאַטיש אַלץ, וואָס זייַ טוען, גאַנץ אָפט איז עס מיר דערווידער. אָבער לכל-הפחות—לעבן זיי און קענען פֿאַרשטיין די יעבעדיקע... די יידן זענען אין היינטיקן איראָפּע די פּלייסיקסטע אַגענטן פון אַלדאָס גוטע און אַל-דאָס שלעכטע. זיי העלפן-צו אומבאַוואוסטויניק די זריעה פון געדאַנק, האָסטו דען נישט צווישן זיי געפונען דעם ערגסטן שונא און דיין ערשטן פריינד?"

און קריסטאָף איז מודה, אַז ער איז געראַטן. ס׳איז אמת, זיי האָבן מיר געגעבן מוט, אונטערגעשטיצט, מיר געזאָגט ווערטער, וואָס באַלעבן דעם קעמפנדיקן, ווייך זיי האָבן מיר גצוויזן, אַז כ׳בין פאַר-שטאַנען געווארן. פון יענע פריינד איז מיר, וואָס אמת, געבליבן זייער ווייניק: זייער פריינדשאַפט איז געווען בלויז אַ שטרוי-פייער. אָבער אויך אַזא איבערלויפנדיקע שיין אין דער נאַכט האָט אַ גרויסע ווערט.

און ער שטעלט זיי אַוועק, די מענטשן אָן אַ פּאָטער-לאַנד, אין זיין בילד פון די פּאָטער-לענדער. נישט, אַז ער זאָל נישט זענען זייערע חסרונות. ער זעט גאַנץ גוט, אַז זיי זענען נישט אַ פּראָדוק-טיוואר עלעמענט אין העכסטן זין פאַר דער איראָפּעאישער קולטור; ער ווייסט, אַז זייער שרש נשמה האָט ליב אַנאַליזירן, צעשטערן. אָבער גראָד דאָס צעשטערנדיקע איז פאַר אים וויכטיק, וויל די

אינם אַנדערן אויף אַ פרידלעכן אופן אין קומט אַזוי אַרום צו זיינע רעזולטאַטן, נאָר זיי זענען פּוּל, די נאַציעס, די מענטשן, מיט פיינד-לעכע פּאַראַרטיילן לגבי זייערע סאָרגייער און נאָכפאָלגער. אויך דאָ הערשט דאָס אייביקע געזעץ פון אומצוטרוי און קאַמף. דאָס אָנקו-מענדיקע דור ווערפט אַלעמאָל אַפּ דאָס, וואָס דאָס איצטיקע האָט אָפּגעטון, ערשט דאָס דריטע אָדער פערטע דור טרעפט צוריק צום ערשטן. די גאַנצע אַנטוויקלונג איז באמת ווי געטהע האָלט ספּיראַלן, געשטיגערטער צוריקקער, וועלכע שטיגנדיק אין אַלץ ענגערע קרייזן קומען זיי צוריק צו די זעלבע פונקטן. און דערפאַר איז דער קאַמף צווישן דור און דור אַן אייביקער.

יעדער דור איז אומבאַדינגט אומגערעכט לגבי דעם פריערדיקן. „די דורות, וואָס גייען אײַנס נאָכן אַנדערן, פילן אַ סך לעבעדיקער דאָס, וואָס אונטערשיידט זיי, אײַדער דאָס, וואָס פאַרייניקט זיי. זיי פילן די נויטווענדיקייט צו באַאַנען די וויכטיקייט פון זייער עקזי-טענץ, מעג עס קאָסטן אַזאַ פרייז ווי זיין אומגערעכט און זאָגן ליגנט לגבי זיך אַליין.“ אַזוי ווי די מענטשן, האָבן זיי „אַן עלטער. ווען מ'מוז זיין אומגערעכט, כדי צו קאָנען לעבן“. זיי מוזן אויף אַ געוואַלדיקן אופן אויפלעבן זייער אינהאַלט פון אידעען, פאַרמען און קולטור און זיי קענען פונקט אַזוי ווייניק שוינען די שפּעטערע דורות, אַקוראַט ווי ס'זענען געווען די פריערדיקע לגבי זיי. דאָ הערשט דער אייביקער נאַטור-געזעץ פון וואַקס, וואס די יונגע בוי-מער נעמען צו בײַ די אַלטע די ערד און וואַרצלען זיי אויס, די לעבעדיקע טרעטן אויף די מתים. די דורות קעמפן און אויך יעדער איינצלנער מענטש קעמפט, אַליין נישט וויסנדיק, פאַר דער צייט (מעג עס אַפילו זיין געגן איר).

דער יונגער זשאַן קריסטאָף, אַפילו אָט דער איינזאַמער, איז געווען, אַליין נישט וויסנדיק, מיט זיין מרידה אַקעגן דער צייט אַ רעפּרעזענטאַנט פון עפּעס גרעסערס. אין אים האָט זיין דור גע-קעמפט אַקעגן די אָפּשטאַרבנדיקע, איז געווען אומגערעכט מיט זיין אומגערעכטקייט, יונג מיט זיין יונגקייט, לײַדנשאַפטלעך מיט זיין לײַדנשאַפט, און דאָס דור איז אויך אַלט געוואָרן מיט אים: ער זעט שוין ווי נייע כוואַליעס הויבן זיך אים אַקעגן און וואַרפן אום זיין ווערק.

גייען בוי, דער אַנאַליטישער גייסט איז אַ טויער פאַר דעם סינטע-טישן. און אַזוי אַרום גריסט ער די פאַטערלאַנדלאַזע אין די פאַ-טערלענדער, ווי העלפער צו דעם ווערק איבערן גייען אַלמענטשלעכן פאַטערלאַנד; ער נעמט זיי אויף אין דעם אייראָפּאישן חלום, און זיין פריי בלוט קלינגט אַקעגן מיט בענקשאַפט אַקעגן דעם ווייטן, רוישנדיקן ריטם פון אָט-דעם חלום.

די דורות

צוימען און צוימען אַרום דער גאַנצער מענטשן-סטאַדע און זיי אַלע מוז דער אמת לעבעדיקער צעברעכן, כדי צו זיין פריי; צוימען פון פאַטערלאַנד, וואָס שליסן אָפּ דעם מענטש פון די אַנדערע סעל-קער; צוימען פון שפראַך, וועלכע האַלטן אין אַ צוואַנג זיין דענקען; צוימען פון רעליגיע, וואָס מאַכן אים אומפאַרשטענדיקע פאַר אַנדערע רעליגיעס. צוימען פון אייגענעם וועזן, וועלכע פאַרשפּאַרן דעם וועג צו דער וויטקלעכקייט דורך פאַראורטיילן און פאַלשע תורות. אַ מוראדיקע אָפּגעזונדערטקייט: די פעלקער פאַרשטייען זיך נישט, די ראַסעס, די אמונות, די אינצלנע מענטשן פאַרשטייען זיך נישט, וויל זיי זענען אַלע אָפּגעזונדערט, יעדער אייגיקער לעבט בלויז אַ טייל פון לעבן, אַ טייל פון אמת, אַ טייל פון דער וויטקלעכקייט און יעדער אינצלקער האַלט זיין חלק פאַר דעם אמת.

אָבער דער פרייער מענטש — „פריי פון פאַטערלאַנד, אמונה און ראַסע-שגעון" — פילו דער, וואָס האַלט, אַז ר'איז פריי פון אַלע תפיסות, קען נישט אַנטרינען וועלן פון אייך קרייז: ער איז געבינדן אין דער צייט, אָפּהענגיק פונם דור. וויל דורות זענען די מדרגות פון וויטער-גיין ביי די מענטשן, יעדער געשלעכט בויט זיך אויף דעם פריערדיקן, ס'איז נישט פאַראַן קיין פאָרויס און צוריק, יעדער דור האָט זיינע געזעצן, זיין פאַרם, זיינע מדות, זיין אינערלעכן אינהאַלט. די טראַגישע זייט פון דער דאָזיקער אומאָפּהאַלטבאַרער בשותפותדיקייט באַשטייט דערין, וואָס איין דור שליסט זיך נישט אָן

און פֿאַרדייעט זיי גיכער. „די אַנטוויקלונג פון אייראָפּעאישן געדאַנק איז געגאַנגען פֿאָרויס מיט אַלץ האַסטיקערע שריט, מ׳וואָלט געקענט מיינען, אַז צוזאַמען מיט די טעכנישע מאַטאָרן איז אויך אָט די אַנט־וויקלונג געוואָרן גשווינדער... די אוצרות פון פֿאָראוּרטיילן און האַפֿ־נונגען, וואָס האָבן אַמאָל געקלעקט צו ערנערן די מענטשהייט גאַנצע צוואַנציק יאָר, ווערט איצט פֿאַרברויכט אין פינף יאָר, די גייסטיקע געזעלשאַפֿטן גאַלאָפּירן אַוועק איינע הינטער די אַנדערע און אַפֿילו צוזאַמען". און די ריטמיק פון די דאָזיקע גייסטיקע פֿאַרוואַנדלונגען איז די אייגנטלעכע עפּאָפּעע פון דעם דאָזיקן ראָמאַן. ווען זשאַן קריסטאָף קומט צוריק קיין דייטשלאַנד, דערקענט ער עס קוים. ווען ער קומט פון איטאַליען קיין פּאַריז, דערקענט ער זי אויך נישט. ס׳איז נאָך פֿאַראַן דאָ און דאָרט די אַלטע Foire sur la place דער אַלטער יריד, אָבער מ׳האַנדלט דאָרטן מיט אַנדערע ווערטן, מיט אַן אַנדער גלויבן און מיט אַנדערע אידעען, כאָטש מיטן זעלבן גע־שריי. צווישן אָליוויערן און זיין זון געאַרג ליגט אַ גייסטיקע וועלט. דאָס, וואָס ס׳איז פֿאַרן פֿאָטער געווען דאָס טייערסטע, איז פֿאַרן זון גאָרנישט. צוואַנציק יאָר זענען אַ תּהום.

דאָס פּילט קריסטאָף און דאָס פּילט מיט אים זיין דיכטער. דאָס לעבן שטרעבט אייביק צו נייַע פֿאָרמען, עס לאָזט זיך נישט צוימען מיט געדאַנקען, נישט איינשליסן אין רעליגיעס און פּילאָ־זאָפּיעס. דאָס לעבן צעשמעטערט אַלעמאָל דעם באַגריף. יעדע גענע־ראַציע פֿאַרשטייט בלויז זיך אַליין, איר וואָרט איז שטענדיק נאָר א ירושה פֿאַר אומבאַקאַנטע יורשים, וואָס ווילן עס אויסנייגן און אויספילן, לויט זייער אופן. דער אמת געהערט בלויז יענעם, וועלכער ערַאַבערט אים. יעדן מענטש, יעדן געשלעכט. „ס׳איז נישט פֿאַראַן קיין אמת, ס׳זענען בלויז פֿאַראַן מענטשן, וועלכע זוכן אים מיט מי; ס׳איז נישט פֿאַראַן קיין פרַיי פּאָלק און פרַייהייט; — ס׳זענען נאָר פֿאַראַן פרַייע מענטשן". זייער לעבן איז די אייניקע לערע פֿאַר די אַנדערע. און ווי אַ ירושה פון זיין טראַגישער און אייגנזאַמער גע־נעראַציע, גיט ראָלאַן זיין גרויס בילד דער פרַייער נשמה. „דער פרַייער נשמה פון אַלע צייטן און פעלקער, וואָס ליידן, קעמפֿן און וועלן זיגן". ער זאָגט דערבי: איך האָב געשריבן די טראַגעדיע פון

די, וואָס זענען מיט אים צוזאַמען געווען רעוואָלוציאָנערן, זענען איצט געוואָרן קאָנסערוואַטיוו און זיי קעמפן אַקעגן דער נייער יוגנט, אַקוראַט ווי זיי האָבן יונגערהייט געקעמפט אַקעגן די אַלטע. בלויז די קעמפער טוישן זיך, דער קאַמף בלייבט דער זעלבער. זשאַן קריס-טאָף, אָבער, שמייכלט און קוקט פריינדלעך אויף די נייע. ווייל ר׳האָט ליבער דאָס לעבן פון זיך אַליין. אומזיסט רעדט אים איין זיין פריינד עמנואל, ער זאָל זיך פאַרטיידיקן און ער זאָל מאַראַליש פאַרמשפטן דאָס דור, וואָס מאַכט צו גאָרנישט דאָס. וואָס זיי, די איצטיקע אַלטע, האָבן אָנערקענט פאַר אמת ברענענדיק א קרבן זייער גאַנצע עקזיסטענץ. קריסטאָף פרעגט: „וואָס איז אמת? מ׳קען נישט מעסטן די מדות פון איין דור מיט דעם מאָדשטאַב פון א מריערדיק דור", און בשעת עמנואל שטעלט אים אַוועק אַזאַ גטפער-לעכן אַרגומענט, ווי „צו וואָס האָבן מיר, אַזאַ, געזוכט א מאָס פאַרן לעבן, וועלן מיר קענען פון איר נישט מאַכן קיין געזעץ?" — וויזט אָן קריסטאָף אויף דעם אייבּיקן לויף פון דער געשיכטע: „זיי האָבן ביי אונז געלערנט, זיי זענען אומדאַנקבאַר: דאָס איז די טבע פון די זאַכן. וועלנדיק רייכער דורך אונזערע אָנשטרענגונגען, ביין זיי וויטער פון אונז, זיי פאַרווירקלעכן דאָס, וואָס מיר האָבן בלויז געפֿרוווט. אויב מיר האָבן אין זיך נאָך עפּעס יוגנט — לאָמיר זיך פון זיי לערנען און לאָמיר פרווון ווערן יונג. אויב מיר ווילן עס נישט קענען, זענען מיר צו אַלט און לאָמיר זיך כאָטש פרייען מיט זיי".

דורות מוזן וואַקסן און שטאַרבן, ווי מענטשן: אַלץ וואָס איז ערדיש איז אָפהענגיק פון דער גאַטור און דער גרויסער מאמין, דער פרייער פרומער, בויגט זיך פאַר דעם געזעץ. אָבער ער לייקנט נישט (און דאָס איז איינע פון די טיפסטע קולטור-היסטאָרישע דערקענטנישן פון דעם בוך), אַז אויך דער דאָזיקער איבערגאַנג, דער דאָזיקער טויש פון ווערטן האָט זיין אייגענע צייטלעכע ריטמיק. אַמאָל האָט א עפּאָכע, א סטיל, א גלויבן, א וועלט-אַנשויאַונג אַרומגענומען א יאָרהונדערט. איצט נעמט עס אַפילו נישט אַרום דאָס לעבן פון א מענטש, קוים א יאָר-צענדליק. דער קאַמף איז געוואָרן היציקער, אומגעדולדיקער, נערוועזער, די מענטשהייט פאַרברויכט מער אידעען

מוסקוון אוֹן מיט דער בריטיטער ברוסט", זיי זענען שטאָלץ מיט זייער פאָטערלאַנד, מיט זייער רעליגיע, אויף זייער קולטור, אויף אַלדאָס בשותפותדיקע, וואָס זיי אַליין זענען עס כלומרשט, אוֹן פון יעדער שטאָלץ שמידן זיי אויס כלי-זין. „זיי האָבן מער רצון צו זיין טעטיק, ווי צו פאַרשטייַן", זיי ווילן ווייזן זייער כוח אוֹן פרווון זיך. מיט שרעק זעט איין דער שטאַרבנדיקער, אַז: „דאָס דאָזיקע דור, וואָס האָט נישט צוגעזען קיין מלחמה, שטרעבט צו אירע".

שוידערנדיק קוקט ער זיך אום: „די שרפה וואָס גליט אין אייראָפּעס וואַלד, הויבט אָן זיך צו צעפלאַמען. אויב מ'דריקט זי אונטער אויף איין אָרט, צינדט זי זיך אָן א ביסל ווייטער. מיט רויך-ווירבל אוֹן פינקען שפרינגט די שרפה פון איין אָרט צום אַנדערן אוֹן פאַרברענט דעם טרוקענעם דאָרן, אין אָריענט קומען פאָר ערב-מלחמות ווי א פאַרשפּיי צו די גרויסע מלחמות פון די נאַציעס. אייראָפּע, וואָס איז ערשט נעכטן געווען סקעפּטיש אוֹן אַפאַטיש, ווי א טויטער וואַלד, איז איצט געוואָרן דער רויב פון פייער. די בענקעניש צום קאַמף ברענט אין אַלע נשמות. אין יעדער רגע קען אויסברעכן דער קאַמף. מ'דערשטיקט אים, אָבער ער ווערט ווידער לעבעדיק. די מינדסטע געלעגנהייט שטיצט אים אונטער. די וועלט פילט זיך אָפּהענגיק פון א צופאַל, וואָס זאָל אַרויסרופן די שחיטה. זי ווארט. אויף די ליבהאָבער פון שלום ליגט, ווי א משא, דאָס גע-פיל פון נויטוועניקייט. אוֹן די אידעאָלאָגן, וואָס באַפעסטיקן זיך איינטער דעם דיקן שאָטן פון פרוידאָן פייערן אין קריג דעם העכסטן אַדל-טיטל פון דער מענטשהייט.

אַזוי אַרום האָט זיך אַליאָ געמוזט ענדיקן די קערפּערלעכע אוֹן גייסטיקע אויפשטייאונג פון די ראַסן אין מערב! די ליידנשאַפטלעכע שטרעמונגען צו מעשים אוֹן גלויבן האָבן זיי אַוועקגעריסן צו אַזעלכע שחיטות! נאָר א נאַפאַלעאָנישער זשעני וואָלט געקענט געבן אַן אויס-געקליבענעם אוֹן איבערגעטראַכטן ציל דער דאָזיקער בלינדער אָפּגעריסנקייט. אָבער א זשעני פון מעשים איז אין אייראָפּע נישט פאַרהאַן. מ'וואָלט געקענט מיינען, אַז די וועלט האָט אויסגעקליבן די סאַמע אומפאַדייטנדיקסטע פאָר אירע מושלים. די קראַפט פון מענטש-לעכן גייסט איז געלעגן ערגיץ-אַנדערש."

א געגנראציע, וואס פארשווינדט. איך האב נישט געמאכט קיין סוד פון אירע פארברעכנס און גוטע מרוה פון איר שחערן טרויער, פון איר פארטירטער גאוה, פון איר העלדישער שטרעבונג צו דערטראגן די ליידן, וועלכע ס'האט אויף איר ארויפגעלייגט אן איבערמענטשלעכע דערדריקנדיקע אויפגאבע צו שאפן א גאנץ שטיק נייע וועלט: א מארא, און עסטעטיק, א גלויבן א נייע מענטשהייט. — אזוי זענען מיר געווען.

איר מענטשן פון הייגט, איר יונגע מענטשן, איצט איז די רייע אויף אייך. מארשירט אדורך איבער אונזערע לייבער און שטעלט אייך אין די פאדערשטע שורות. זייט גרעסער און גליקלעכער, ווי מיר. איך אליין געזעגן מיך פון דעם, וואס איז געווען מיין נשמה. איך ווארף זי אוועק ווי א ליידיקע כלי. דאס לעבן איז א קייט פון שטארבנדיקע און אויפשטייענדיקע. לאז אונז שטארבן, קריסטאף, כדי מיר זאלן נאכאמאל געבוירן-ווערן.

דער לעצטער בליק

זשאן קריסטאף איז אויפן צווייטן בערג, ער איז איבערגעקומען דעם שטראם פון לעבן ארומגערינגלט מיט גרויסער מוזיק. ס'דוכט זיך, אז דאס פארמעגן זיינס איז שוין זיכער: דער זין פון דער וועלט, וועלכן ר'האט געטראגן דורך שטורם און וואסערן, דער גלויבן אין לעבן.

נאך איין מאל גיט ער א קוק צו די מענטשן אין פארלאזט-נעם לאנד ארויף. אלץ איז אים געווארן פרעמד, ער פארשטייט מער נישט די נייע, וועלכע מיען זיך דארטן און קוועלן זיך אין א ליידנ-שאפטלעכן שגעון. ער זעט א נייע געשלעכט, אנדערש יונג ווי דאס זייניקע איז געווען, שטארקער, ברוטאלער, אומגעדולדיקער באגייס-טערט פון אנדער הראאיזם, ווי דאס פריערדיקע געשלעכט. זיי האבן שטארק נעמאכט זייער קערפער מיט ספארט, מיט שפרינגען רייף געמאכט זייער זיכערקייט. זיי זענען שטאלץ מיט זייערע

Intermezzo scherzoso

(„מייסטער ברעניאן")

און דאָ דערמאָנט זיך קריסטאָף אין דער איינזאַמער וואַך-נאַכט אין דער פּאַרקאָפּענער צייט, וועו אָליווירס באַצערט פּנים איז געוועו יעבן אים. דאַמאָלס האָט זיך בלויז געוויזן אין הימל אַ שטורם-וואָלקן, איצט באַדעקן די דאָזיקע שאָשנס גאַנץ אייראָפּע. אומזיסט איז געווען דער רוף צו אַחדות, בהאָם דער וועג דורך דער טונקל-קייט. מיט אַ טראַגישער מינע קוקט דער זעער צוריק צו יענער צייט און זעט אין דער ווייטקייט שודותדיקע רייטערס, די אָנזאָגער פון בריידער-קריג.

אָבער גאָבן דעם שטאַרבנדיקן שמייכלט ווייסנדיק דאָס קינד: דאָס אייביקע לעבן.

די איבערראשונג

דאָס ערשטע מאָל האָט דאָס דאָזיקע רעשיקע לעבן מנוחה. דער גרויסער צענבענדיקער זשאן־קריסטאָף־ראָמאַן איז געענדיקט. דאָס אייראָפּעאישע ווערק איז אָפּגעטון. דאָס ערשטע מאָל לעבט ראָמען ראָלאַן אויסער זיין ווערק, פריי פֿאַר אַ ניי ווערט, נייע געשטאַלטן, פֿאַר אַ ניי ווערק. זיין תּלמיד זשאַן קריסטאָף איז אַוועק אין דער וועלט ווי — „דער לעבעדיקער מענטש, ווען מיר קענען" — ווי ס׳דרוקט זיך אויס עלאַן קעי. זשאן קריסטאָף זאָמלט פרייַנד אַרום זיך, אַ שטיקן און תּמיד וואַקסנדיקן עולם. אָבער דאָס, וואָס זשאן קריסטאָף זאָגט אָן, איז פֿאַר ראָלאַנען שוין פֿאַרגאַנגענהייט. און ער זוכט איצט אַ נייען שליח פֿאַר נייע שיחות.

ווידער איז ראָמאַן ראָלאַן אין דער שווייץ, אין דעם ליבן לאַנד צוזישן די דריי ליבע לענדער, וואו זיין בעסט ווערק זשאן קריסטאָף האָט זיך אָנגעהויבן און ביי וועמענס גרעניץ דאָס זעלבע ווערק האָט זיך אויך געענדיקט. א הייטערער, שטיקער זומער גיט אים אמתע מנוחה. זיין ווילן איז אַ ביסל לויזער געוואָרן, דער עקר איז שוין אָפּגעטון געוואָרן. ער פלאַנט איצט כלאחר־יד פֿאַרשידענע פלענער. אָט נעמען זיך שוין צונויף נאַציעס פֿאַר אַ נייעם ראָמאַן, פֿאַר אַ דראַמע פון זשאַן קריסטאָפס גייסטיקע און קולטורעלע ספערע.

ווי ס׳געשעט אָפט ביי ראָלאַנען, די האַנט זיך נישט פֿאַנאַנדערקלויבן אין די אַלע פלענער. אָבער פלוצלינג באַפאַלט אים, (ווי מיט פינף און צוואַנציק יאָר צוריק אויף דער טעראַסע פון יאַניקולוס די ווייַע פון זשאן קריסטאָף) בעת אַ שלאָפלאָזער נאַכט אַ פרעמדע

דער ברודער פון בורגונדיען

תּחלת מיינט ראָלאַן, אַז ס׳איז אים דאָ באַפאַלן אַ פרעמדער חבר פון זיין היים און פון אייגענעם בלוט. ווי אַ מעטאָר איז דאָס דאָזיקע בוך אַראָפגעפאַלן פון פראַנצויזישן הייטערן הימל אין זיין גייסטיקע וועלט. באמת, די מעלאָדיע איז אַנדערש, אַנדערש—די ריט־מיק, דער טאָן, די צייט. אָבער הערט מען זיך צו געניויער צו דעם דאָזיקן מענטש, זעט מען, אַז אויך דאָס דאָזיקע פריילעכע בוך וויכט נישט אַפּ פון ראָלאַנס שאַפן, נאָר איז בלויז אַן אַרכאַאיזירט־דיקע וואַריאַציע פון זיין הויפּט־מאָטיוו וועגן גלויבן אין לעבן. קאָלייַ ברעניאָן, דער אָרנטלעכער מענטש פון בורגונד, דער וואויל־עלטער האָלץ־זעגער, שיכור, פרייַעכמאַכער, דער דאָזיקער לוסטיקער מלכל איז טראָץ זיינע שטופּן און האַלז־זשאַבאָט אַ ווייטער ברודער פון זשאַן קריסטאָף מיט אַ אונטערשיד פון הונדערטער יאָרן, אַקוראַט ווי דער פרינץ ערט און קעניג לודוויג וואָלטן געווען אַליווירס אָבות און בריידער.

דאָ, ווי אומעטום, איז דער פונדאַמענט דער זעלבער מאָטיוו: ווי אַ מענטש, ווי אַ שפּעריישער מענטש ווערט פאַרטיק מיטן לעבן און קודם־כל מיט דער טראַגיק פון אייגענעם לעבן. אויך דאָס בוך קאָלייַ ברעניאָן איז אַ קינסטלער־ראָמאַן, ווי זשאַן קריסטאָף, נאָר דאָ איז פאַראַן אַ נייער טיפּ פון קינסטלער, וואָס וואָלט אוממעגלעך גע־וען אין זשאַן קריסטאָף, ווייל היינט איז מער נישט פאַראַן אַזעלכער. קאָלייַ ברעניאָן וויל פאַרשטעלן דעם נישט־דעמאָנישן קינסטלער, וואָס איז אַ קינסטלער נאָר דורך טרייקייט, פלייסיקייט און ליידנשאַפט;

און דאָך היימישע געשטאַלט—אַ לאַנדסמאַן פון פאַרצייטישדיקע יאָרן—און די דאָזיקע געשטאַלט שטופט איצט אָפּ אַלע פּלענער. נישט לאַנג פאַר דעם איז ראָאַן נאָך אַ סך זוכן ווידער געווען אין זיין נעבוירן־שטעטל, אין קלאַמסי. דערזעענדיק די אַלטע שטאָט האָט אין אים אויפגעוואַכט זיין אייגענע קינדהייט. אַליין נישט וויסנדיק דערפון, האָט דער גענפיל פון דער היים אָנגעהויבן אין אים צו ווירקן און געפאָדערט פון דעם קינד, וואָס האָט געשיקדערט דאָס פרעמדע, ער זאָל אויך געשטאַלטיקן זיין אייגענע היים. ער, וואָס האָט זיך מיטן גאַנצן כוח און ליידנשאַפט ארויסגעריסן פון פראַנצויזישקייט, כדי צו זיין אייראָפּעער און האָט אפילו די דאָזיקע אידעע געפרעדיקט פאַר דער וועלט, פּילט איצט אַ חשק צו זיין אין משך פון אַ שעפּערישער שפּה אינגאַנצן אַ פראַנצויז, אַ בורגונדישער און אַ ניווערנעזער. דער מוזיקער, וואָס פאַרייניקט אין זיין סימפאָניע אַלע קולות, די שטאַרק־סטע שפאַנונגען פון געפיל, בענקט איצט נאָך אַ גאַנץ נייעם ריטם און וויל זיך אויסלאָדן מיט הייטערקייט. עס איז פאַר אים אַ תאוה צו שרייען אַ שערץ, אַ לייכט, פריי ווערק נאָך די שטאַרק פאַר־אַנטוואָרטלעכע צעלן יאָר, אין וועלכע „ר׳האָט געטראָגן אויף דער נשמה זשאַן קריסטאָפּס כלי־זין", וואָס האָט אים אַלץ שטאַרקער צוגעדרוקט דאָס האַרץ. ער וויל שרייבן אַ ווערק אָן שום שייכות צו פאָליטיק, צו מאָראַל, צו צייטגעשיכטע, אָן פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר געטלעכקייט, אַ ווערק, אין וועלכן ער זאָל קענען אַנטלויפן פון דער צייט.

דער נייער געדאַנק איז אים אייגנפאַלן איבער נאַכט. דעם נאָענטסטן טאָג האָט ער שוין פון זיך אָפּגעפּטרט די אַלטע פּלענער. דאָך ריטם פּערלט זיך טענצעריש. און אַזוי־ארום שרייבט ער אָן, צו זיין אייגענער פריידיקער פאַרווונדערונג, אין משך פון עטלעכע חדשים אין זומער 1913 זיין הייטערן ראָמאַן „קאָליא ברעניאָן", דאָס פראַנצויזישע אינטערמעצצאָ פון דער אייראָפּאישער סימפאָניע.

אָבער קאָליע ברעניאָן וואָלט נישט געווען ראָלאַנס קיין קינסטלער, וועָן אויך ער זאָל נישט אַוועקגעשטעלט ווערן אין מיטן פון לעבנס-קאַמף און ער זאָל אויך דאָ נישט האָבן געוויזן, אַז דער באמת פרייער מענטש איז שטאַרקער פון זיין גורל. אויך דערדאָזי-קער קליינער מונטערער בירגער האָט זיין פוס מסתּ מיט מענטשלע-כער טראַגישקייט. זיין הויז ווערט פאַרברענט מיט אַלע זיינע ווערק, וועלכע ר׳האָט געשאַפן אין משך פון דרייסיק יאָר, זיין פרוי שטאַרבט, די מלחמה פאַרווייסט דאָס לאַנד, קנאה און כּעס מאַכן אַ תּ פון זיינע לעצטע קונסט-ווערק און צום סוף פאַרוואַרפט אים נאָך אַ קראַנקהייט ערגיץ אין אַ ווינקל. קיין זאַך איז אים נישט געבליבן אויסער „את הנפש אשר עשה", זיינע קינדער, זיין לער-יונג אוּן איין פרייַנד, וואָס דאַרף ביישטיין אַקעגן זיינע פיינט, די אַלט-קייט, די אָרימקייט, פּעדאַגראַ. אָבער דער דאָזיקער בורגונדישער פויערן-זון האָט אַ כּוח אַקעגן גורל, אַ כּוח, וואָס איז נישט קנאַפּער פון דעם עלעמענטאַרן דייטשן אָפּטימיזם בייַ זשאַן קריסטאָף און פון אָליווירס פעסטן גייסטיקן גלויבן: ער האָט זיין פיינט לוסטיקייט. „ליידן האַלטן מיך קיינמאָל נישט אָפּ פון לאַכן און לאַכן שטערט מיר נישט גלייכצייטיק צו ווינען" — זאָגט ער איינמאָל. אַ עפּיקורעער, אַ צעהוליעטער, אַ שיכּור, אַ פּויליער אין געגנוס, — ווערט פונ-דעסטוועגן דער דאָזיקער היימישער העלד בשעת אַן אומגליק אַ סטאָיקער, אַ מענטש אָן באַדערפענישן. „וואָס ווייניקער איך האָב, אַלץ מער בין איך" — וויצלט ער זיך בייַ זיין פאַרברענט הויז. אמת, דער דאָזיקער בורגונדישער בעל-מלאכה האָט אַ קלענערן פאַרנעם, ווי זיין ברודער פון יענער זייט רהיין, אָבער אויך ער שטייט פעסט, ווי יענער, אויף דער לעבער ערד און בשעת קריסטאָפס דעמאָן לאָדט זיך אויס אין שטורמען פון צאָרן און עקסטאַז, האָט ברעניאָן זיין גאַליקן שפאָט, זיין העלע געזונטע קלאָרקייט אַקעגן דעם גורל. דער הומאָר העלפט אים איבערקומען טויט און אומגליק, עס איז די ווייסנדיקע גרויסע הייטערקייט, וואָס איז אויך איין (און נישט קיין לייכטע) פאָרם פון גייסטיקער פרייהייט.

פרייהייט אָבער איז אלעמאָל דער תּמצית פון ראָלאַנס העלדן. ער וויל אַלעמאָל נאָר ווייַזן פאַר אַ בישפיל דעם מענטש, וואָס

אַ קינסטלער, וואָס וואַקסט אויס פון האַנדווערקעריי. פון פשוטן בירגערלעכן בּאָרוף און וועלכער ווערט דערהויבן צו דער מדרגה פון אַ הויכער קונסט בלויז דורך זיין מענטשלעכקייט, דורך ערנסטע און פשוטע ריינקייט. רעדנדיק וועגן אים האָט ראָלאַן גערעכט אין אַלע אומבאַקאַנטע קינסטלער, וואָס האָבן אין פראַנקרייכ קאַטעדראַלן געשאַפן אַנאָנים די שטיינפיגורן און די פּאָרטאַלן, די טיירע שלעסער, די אייזן-געשמידטע וויגדעס. ער האָט געדענקט בכלל אין די אַלע אומבאַקאַנטע און נאָמענלאָזע, וואָס האָבן נישט אַרייַנגעהאַלט מערט אין שטיין זייער גאוה און זייער נאָמען און וועלכע האָבן פונדעסטוועגן צוזאַמענגעבונדן זייער אַרבעט מיט עפעס אַזוינס, וואָס איז היינט זייער זעלטן: מיט דער פרייד פון שאַפן. שוין אין זשאַן קריסטאָף האָט אָמאָל ראָמען ראָלאַן אָנגעהויבן אַ קלייניעם הימן אויף דעם בירגערלעכן לעבן פון די אַלטע מייסטערס, וואָס האָבן זיך אינגאַנצן אויסגעלעבט אין זייער קונסט און אין זייער שטיל בירגערבאַרוף. ער האָט דאָרטן פונדערווייטנס מרמז געווען אויף דער בא-שיידענער געשטאַלט און אָרימען לעבן פון סעבאַסטיאַן באַך, און אויך אויף זיין אייגן לעבן. שוין דאָרטן האָט ער אָנגעוויזן אויף די "humbles vies hêroïques" אויף די נישט-אָנזעעוודיקע העלדן פון יעדן טאָג, וואָס בלייבן נאָמענלאָז, אומבאַקאַנט זיגער איבער דעם אומענדלעכן שיקזאל. און אַזעלכן וויל ער דאָ שאַפן, כדי ס'זאָל צווישן דער שפע פון בילדער איבער קינסטלער (מיקי אַנדזשעלאָ, בעטהאָווען, טאָלסטאָי, העגדעל און די איבעריקע געפלאָגטע געשטאַלטן) אויך נישט פעלן יענער, וואָס שאַפט מיט פרייד; וואָס טראָגט נישט אין זיך דעם דעמאָן, נאָר אַ געניאַלע געראַטטיקייט און האַרמאָניע; אַ מענטש, וואָס טראַכט נישט וועגן דעם ווי אַזוי אויסצוזייזן די וועלט און זיך שטאַרק אַרייַנצוטון אין די פראַבלעמען פון ליידן-שאַפט און גייסט, נאָר אַזעלכער, וואָס לייגט אַריין אין זיין מלאכה די העכסטע ריינקייט, די שלמות און ממילא — די אייביקייט. דער זינלעך-נאַטירלעכער בעל-מלאכה-קינסטלער איז אַ געגנזאַץ צום מא-דערנעם נערוון-קינסטלער, העפייסטאָס דער געטלעכער קאַוואַלירט צו אַפאָלאָ און דיאָניזאָס. דער קרייז פון אַזא מין צווילינג-קינסטלער איז, וואָס אמת, אַן ענגער, אָבער דער עקר איז אַלעמאָל דאָס, אַז דער מענטש זאָל אויסמילן זיין ספערע.

GAULOISERIE

קאָליא ברעניאָן איז ביי ראָאַנען אַן אינטערמעצצא, אַן אָנגע-
נעמע אַרבעט, כדי אין א געוויסן הינזיכט זיך צו פאַרשאַפן דעם
תענוג פון שאַפן אָן אחריות. אָבער אין דער קונסט איז נישט פא-
ראָן עפּעס אומפאַראַנטוואָרטלעכס. דאָס, וואָס מ׳נעמט שווער, ווערט
אָפט שלעכט און דאָס לייכטסטע – דאָס שענסטע.

קינסטלעריש איז קאָליאַ ברעניאָן אפשר ראָאַנס געראָטנסט
ווערק. דערפאַר טאַקע, ווייל ס׳איז פון איין גאָס, און, פּליסנדיק אין
איין אייגציקן ריטם, פאַרהאַלט זיך עס קיינמאָל נישט ביי קיין
פּראָבלעמען. זשאַן קריסטאָף איז געווען א בוך מיט אַחריות און
גלייכגעוויכט. יעדע ערשיינונג אין דער צייט האָט דאָרט באַדאַרפט
אַרומגערעדט ווערן, יעדע ערשיינונג האָט געפאָדערט מ׳זאָל זי זען
פון אַלע זייטן, פון דער ריכטיקער זייט און פון דער פאַרקערטער,
יעדער לאַנד האָט זיינע פּרעטענציעס אויף גערעכטיקייט. דער ענ-
ציקלאָפּעדישער עלעמענט, די שטרעבונג צו שלמות ווארפט אַמאָל אָן
מיט געוואַלד עפּעס אַזוינס, וואָס מ׳קען נישט גובר זיין מוזיקאַליש.
דער ראָמאַן „קאָליא ברעניאָן״ אָבער האָט בלויז אין טאָן, איז גע-
פּאָרעמט פון אַן איין-אייגציקן ריטם. דער ערשטער זאַץ פּליסט אַרויס
וי פון א קאַמערטאָן און פון דאָרטן אָן גייט דאָס גאַנצע בוך אין
א גלייכער ׳וסטיקער מעלאָדיע, פאַר וועלכער דער דיכטער האָט דאָ
אויסגעפונען א באַזונדער-גליקלעכע פאָרם, א מין פּראָזע, וואָס איז
דיכטונג, כאָטש זי לייגט זיך נישט צוגויף פון קיין פערזן; א פאָרם,
וואָס גליטשט זיך אין גראָמען, כאָטש זי איז נישט איינגעטיילט אויף

וועלט זיך אַקעגן גורל, קעגן גאָט; אַ מענטש, וואָס קאָזט זיך פון גאָרנישט בייקומען, פון קיין שום לעבנס-גוואַלדטאַט. דאָ האָט זיך אים געגלוסט נישט צו לאָזן אָפשפּילן דעם דאָזיקן קאַמף אין אַ דע-מאָניש-דראַמאַטישער ספערע, נאָר אין בירגערלעכן לעבן, וואָס שטייט לויט ראַציאָנען בנוגע געריכטיקייט אַזוי הויך, ווי די וועלט פון זשענ-אָדער פון דער גאַס. גראָד אין קליינעם בייד וווייזט ער די גרויס-קייט. ס׳מעג ווירקן קאָמיש, וואָס דער אַלטער וועלט זיך פון אַריינ-ציען זיך אין הויז פון זיין אייגענער טאָכטער, אָדער ער שפּילט בא-רימעריש אַ גלייכגילטיקן בשעת דער שרפה פון זיין הויז, כדי נישט אויף זיך צו ציען מענטשלעכע רחמנות — אויך די דאָזיקע טראַגי-קא-מישע סצענעס קענען רינען פאַר אַ ביישפּיל (און נישט אַ סך אַ לייכטערער, ווי קריסטאָף) ווי אַזוי דער אינערלעך-פעסטער מענטש בלייבט דער בעל-הבית איבער זיין גורל און ממילא דער בעל-הבית איבער זיין לעבן.

קאָליאַ ברעניאָן איז פאַר אַלעמען דער פרייַער מענטש, קודם-כל אַ פראַנצויז, דערנאָך אַ בירגער, ער האָט ליב זיין קעניג, אָבער נאָר אַזוי לאַנג ער טשעפּעט נישט זיין פרייהייט. ער האָט ליב זיין פרוי, אָבער ער טוט דאָס, וואָס ער וויל. ער איז צוזאַמען מיט אַ פּריסטער און גייט פּונדעסטוועגן נישט אין קירכע; ער פּאַרגע-טערט זיינע קינדער, אָבער ער וועלט זיך דאָך מיטן גאַנצן כּוח נישט ביי זיי צו וואוינען. ער איז יעדנס גוטער-פּריינד, אָבער ביי קיינעם נישט קיין שקלאַף. ער איז פרייַער, ווי דער קעניג אַליין און דער-פאַר האָט ער יענעם הומאָר, וועלכן ס׳האָט נאָר אַ פרייַער מענטש, וואָס די גאַנצע וועלט איז זיין. ביי אַלע פעלקער און ביי אַלע צייטן איז נאָר דער דאָזיקער לעבעדיק, וואָס איז שטאַרקער פון זיין גורל, וואָס שווימט פריי דורך דער נעץ פון מענטשן און זאַכן אין דעם שטראָם פון לעבן. „וואָס איז דאָס לעבן? — אַ טראַגעדיע! הורא!״ — זאָגט דער ערנסטער רהיין-לענדער קריסטאָף און זיין ברודער קאָליאַ פון בורגונד, דאָס וויין-לאַנד, ענטפערט אים: „דאָס שווערסטע איז דער קאַמף, אָבער דער קאַמף איז אַ פאַרגנוגן״. איבער דורות און שפּראַכן קוקן זיך די ביידע אָן מיט וויסנדיקע אויגן: מ׳שפּירט, אַז פרייַ מענטשן פאַרשטייען זיך איינער דעם אַנדערן אין אַלע צייטן און ביי אַלע נאַציעס.

די „bourguignon salé“, ווי עזוי מ׳קען פרייַדיק געניסן דורכ־ווירצנדיק דאָס לעבן מיט דעם זאַלץ פון שפּאָט. די גאַנצע רייכקייט פון זיין געליבטער היים האָט ער דערין אַריינגעלייגט און אויך דאָס שענסטע: די פריַיד מיטן לעבן.

די זאָרגלאָזע וועלט: דער דיכטער האָט זי געוואָלט אויפוועקן און ווייזן דער וועלט, ווערט פאַרצערט פון נויט און שנאה. אַ רוף צום לעבן איבער דורות אַוועק באַגלייט פון פראַנקרייך דעם דייטשן זשאַן קריסטאָף.

אין הערבסט 1913 זענען שוין אָנגעשיט די בלעטער, ווי גאָלדענע גאַרבן, באַלד ווערט דאָס בוך געדרוקט, אין נאָענטסטן זומער 1914 דאַרף עס ערשייַנען.

אָבער דער זומער 1914 האָט אין זיך אַ בלוטיקע זריעה, די הארמאַטן, וואָס דונערן איבער זשאַן קריסטאָפס וואָרנונגען, צעשמעטערן אויך דעם רוף צו פריַיד, דאָס לאַכן פון קאָליע ברעניאָן.

קיין שורות. דעם דאָזיקן גרונד-טאָן האָט ראָמען ראָלאָן אפשר איבער-
געזומען ביי פאול פאָרט. אָבער דאָס, וואָס ס׳פאָרמט זיך אויס אין
די „פראָנצויזישע באַלאַדן״ אויף סאַרקיילעכדיקע קאנצאָנען, ווערט
דאָך טראַקטירט אין אַ גאַנץ בוך און ווערט דערצו שפראָכלעך דורכ-
געווירצט אויף אַ גליקלעכן אופן מיט אַלט פראָנצויזיש אַלאַ ראַבעלע.

דאָ, וואו ראָלאָן וויל זיין פראָנצויז, נעמט ער גלייך אָן דעם
סאָמע תמצית פון פראָנצויזישקייט, דעם גאַליקן גייסט, די „Gauloiserie״
אין באַקומט ערויס מוזיקאַליש אַזא נייען ניואַנס, וואָס שטייגט איבער
אַלע באַקאַנטע פאָרמען. דאָס ערשטע מאָל ווערט דאָ אַרכאַאיזירנדיק
דערציילט אַ גאַנצער ראָמאַן, ווי למשל, באַלזאַקס „Contes drola-
tiques״ אָבער מסדר דורכגעוועבט מיט מוזיקאַליישער געציקטקייט
אין געקריזלטער דיקציע. דער „טויט פון אַלטן״, אָדער „דאָס אָפ-
געברענטע הויז״ זענען אַזוי געשלאָסן און בילדלעך, ווי באַלאַדן.
זייער אינערלעכע אין באַגייסטערטע ריטמיק חאָט נישט קיין שייכות
מיט דער לוסטיקייט פון די אַנדערע בילדער, פונדעסטוועגן זענען
זיי נישט אינערלעך אָפגעריסן אייגז פון אַנדערן. לייכט, ווי וואָלקנס,
גליטשן זיך אַריבער די שטימונגען און דער האַריזאָנט פון דער
צייט גופא שמייכלט העל אַריין אין די פינסטערסטע פון צווישן די
דאָזיקע וואָלקנס. קיינמאָל איז ראָלאָן נישט געווען נענטער דעם ריי-
נעם דיכטער אין זיך, ווי אין דעם דאָזיקן ווערק, וואו ר׳איז אינ-
גאַנצן פראַנצויז, און זיין הומאָר און שפיל וויזן אַמבולטסטן אַרויס
דעם לעבעדיקן קוואַל פון זיין קראַפט: זיין פראַנצויזישן גייסט צו-
זאַמענגעמישט אין דעם אייביקן עלעמענט: אין דער מוזיק.

די אומזיסטע שליחות

„זשאָן קריסטאָף״ איז געווען אַ באַוואוסטזיניק געזעגענען זיך
מיט דעם אַלטן דור. „קאָלעט ברעניאָן״ איז אַן אַנדער מין געזעג-
נען זיך, אַן אומבאַוואוסטס: אַ געזעגענען זיך מיט דעם אַלטן,
זאָרגלאָזן, לוסטיקן פראַנקרייך. ער האָט געוואָלט ווייזן זיינע יורשים

דאס געוויסן פון אייראפע

דער היטער פון דער נחלה.

דער צווייטער אויגוסט 1914 האָט צעריסן אייראָפּע אויף שטי-
קער. און צוזאַמען מיט דער וועלט איז אויך צעבראָכן געוואָרן דער
גלויבן, וועלכן ס'האָבן אויפגעשטעלט מיט זייער לעבן די גייסטיקע
בריידער זשאן-קריסטאָף און אָליוויער. א גרויסע נחלה ליגט פאַר-
יתומט. פול מיט שנאה שאַרן צונויף די קריגס-וועגעלעך מיט רייד-
לעס דעם אמאל הייליקן געדאַנק פון מענטשלעכער ברידערשאַפט, ווי
נאָך א מת צו די מיליאָנען מתים.

ראָמען ראָלאַן איז אין דער דאָזיקער שעה אַוועקגעשטעלט גע-
וואָרן פאַר א אומפאַרגלייכלעכער פאַראַנטוואָרטלעכקייט. אמאל האָט ער
גייסטיק געפאָרעמט די פראָבלעמען, איצט שטעלט זיך אַוועק דאָס אויס-
געטראַכטע ווי א מוראדיקע ווירקלעכקייט. דער גלויבן אין אייראָפּע,
וועלכן ער האָט געגעבן צו היטן קריסטאָפן, איז אומבאַשיצט, ער
האָט מער נישט קיין מליץ-יושר און ס'איז קיינמאל נישט געווען נוי-
טיקער צו טראָגן די דאָזיקע פאָן אקעגן שטורם, ווי איצט. און דער
דיכטער ווייסט, אז יעדער אמת איז נאָר א האַלבער אמת ווי לאַנג
ער בלייבט אין דער גרענעץ פון ווערטער. דער אמתדיקער געדאַנק
לעבט ערשט אין מעשים, דער גלויבן—ערשט ווי א לאָזונג.

אין זשאן קריסטאָף האָט ראָמען ראָלאַן פאַרויסגעזאָגט אלץ
וועגן דער דאָזיקער אומפאַרמיידלעכער שעה. פונדעסטוועגן פיר
אמתדיק צו מאַכן דעם אני-מאמין, מוז ער נאָך איצט עפעס צוגעבן:
זיך אליין. ער מוז טון דאָס, וואָס זשאן-קריסטאף טוט פאַר אָלי-
ווירס זון: היטן דעם הייליקן פלאַם. ער מוז פארווירקלעכן דאָס.

„La vocation ne peut-etre connue et prouvée que par le sacrifice que fait le savant et l'artiste de son repos, de son bien-être pour suivre sa vocation".

פון טאלסטאיס בריף צו ראמען ראלאן
4 אקטאבער 1787

מיליאָנען, קלענען נישט האָבן גוּ שאַפֿן מיט אײַן זאַך: מיטן פרייען געוויסן.

אומזיסט איז, הייסט עס, זייער אינערעדענגיש, אַז זיי האָבן באַגראָבן דעם געקרייצטן גדעדנק פון אייראָפּע. דער אמתדיקער גלויבן שאַפט אַלעמאָל ווינדער. זשאַן-קריסטאָף האָט צעבראָכן זיין מטה און איז אויפגעשטאַנען תּחית-המתים אין געשטאַלט פון זיין דיכטער.

דער צוגעגרייטער.

עס מאַכט נישט קלענער ראָמען ראָלאַנס מאַראַלישע פארדינסט, ס׳אַנטשולדיקט אפשר בלויז א ביסל די אַנדערע, וועלן מען שטעלט פעסט, אַז קיין שום אַנדער דיכטער פון יענער צייט איז נישט גע-וועלן אַזוי אינערלעך צוגעגרייט צו מלחמה-פראָבלעמען, ווי ראָמען ראָלאַן. גיט מען היינט א קוק אויף זיין ווערק, ווערט מען דערשטוינ-טערהייט געווואָר, אַז די מלחמה איז פון אָנהויב אָן ביי ראָמען ראָ-לאַן די אומגעהויערע פּיראָמידע, וואָס מ׳בויט זי אויף מ׳אַרבעט ביי איר יאָרן, ביז מ׳ברענגט זי צום שפּיץ, יענער שפּיץ, אין וועלכן ס׳טרעפט דער דונער. אין משך פון צוואַנציק יאָר דרייט זיך דעם קינסטלערס אונקען אויף בלויז אַרום דעם פראָבלעם פון סתּירות צווישן גייסט אוּן גוואַלדטאַט, פרייהייט אוּן פאַטערלאַנד, נצחון אוּן מפלה. אין הונדערטער וואַריאַציעס, דראַמאַטיש, עפּיש, דיאַלאָגיש, פראַגראַמאַטיש, דורך גאַנצע טוצן פון פיגורן האָט ער דעקלינירט דעם דאָזיקן שרש. ס׳איז כּמעט נישט פאַרן אַזוֹ פראָבלעם אין דער וועלט-ליטעראַטור, וועלכן ס׳האָבן נישט באַהאַנדלט אין זייערע דיס-קוסיעס קריסטאָף אוּן אָליוויער, ערט אוּן די זשיראַנדיסטן. גייסטיק איז זיין ווערק דאָס אמתדיקע מאַנעווער-פעלד פון אַלע מלחמה-מאַטיוון. דערפאַר איז ראָלאַן געווען אינערלעך שוין פאַרטיק, בשעת די אַנ-דערע האָבן אָנגעהויבן זיך צו פאַרנעמען מיט די געשעענישן. דער היסטאָריקער האָט געקענט די אייבּיקע איבערחזרונג פון די טיפּישע נעצבן-ערשיינונגען, דער פסיכאָלאָג האָט פעסטגעשטעלט די מאַסן-סו-

וואָס זיין העלד האָט נביאות געזאָגט; עס לעבעדיק מאַכן דורך מעשים. ווי אַזוי ער האָט עס געטון — איז פאַר אונז אַלע געווארן אַן אומפאַרגעסלעכער ביישפּיל פון גייסטיקן העלדנטום, אַ געשענישׂ, וואָס ווירקט מער ווי דאָס געשריבענע ווערק. קריסטאָפּס און אַלי- ווירס ווילן צו גערעכטיקייט זענען מיר פאַרווירקלעכט אין ראָמען ראָלאַנס געשטאַלט ווי אַ פעסטע איבערצייגונג; מיט דער גאַנצער וואָגיקייט פון זיין נאָמען, רוּם און קינסטלערישער קראַפט שטעלט ער זיך אַקעגן פאַטערלאַנד און דער וועלט, דער בליק גלייך געהויבן אין הימל פון איבערצייטלעכן גלויבן.

אַז דאָס דאָזיקע האַלטן זיך ביי דער איבערצייגונג, אַז דאָס דאָזיקע כלומרשט זעלבסטפאַרשטענדלעכע—איז פאַר יענער משוגענער צייט געווען דאָס סאַמע שווערסטע,—דאָס האָט ראָלאַן קיינמאָל נישט געלייקנט. אָבער—ווי שרייבט ער דאָס צו זיין פריינד אין סעפטעמ- בער 1941: מ'קען נישט אויסזוכן קיין פליכט, זי הענגט זיך אָן אונז אָן און מיין פליכט איז (מיט דער היקף פון די, וואָס טיילן זיך מיט מיינע גדאַנקען) צו ראַטעווען פון מבוּל די לעצטע רעשטעך פון איראָפּעאישן גייסט. ער ווייס, אַז „די מענטשהייט פארלאָנגט, אַז גראָד די דאָזיקע, וועלכע האָבן זי ליב, זאָלן זיין אויסגעהאַלטן אין אַפילו אַקעגן איר קעמפן, וען ס'איז נויטיק".

דער דאָזיקער קאַמף אַקעגן קאַמף פון די פעלקער האָבן מיר אין משך פון פינף יאָר צוגעזען אלעמאָל שטאַרקער; מיר האָבן דורכגעלעבט דעם נס פון איין ניכטערן, וואָס שטעלט זיך אַקעגן דעם שגעון פון מיליאָנען; דער פרייער—אקעגן דער קנעכטשאפט פון דער עפנטלעכער מיינונג, די ליבע—אַקעגן דעם האַס, דער אייראָ- פּעער—אַקעגן די נאַציאָנאַליסטן, דאָס גאוויסן—אַקעגן דער וועלט. אין דער דאָזיקער לאַנגער, בלוטיקער נאַכט, וען מ'פלעגט שיער נישט אויסגיין פון פאַרצווייפלונג צוזעענדיק די זינלאָזיקייט אין דער נא- טור, איז געווען די אייניקע טרייסט און דערהויבונג אייניצוזעען, אַז די שטאַרקסטע פארגוואלדיקן, מאַכן חרוב שטעט, מאַכן א תּל פון די רייכסטע, דאָך בלייבן זיי אוממעכטיק אַקעגן אַן אייניקין מענטש, וואָס האָט דעם ווילן און די גייסטיקע אומאָפּגעשראָקנקייט צו בלייבן פריי. ווייל די דאָזיקע, וואָס מיינען, אַז זיי באַזיגן

אזוי איז ראָלאַן געשטאַנען נישט ערשט אין דער שעה פון קריג, נאָר—להיפוך צו אַלע דיכטער און קינסטלער פון דער צייט — נאָך איידער ס׳האָט זיך עפּעס אָנגעהויבן, און דערפון נעמט זיך אויך זיין אינזאַמקייט אין די ערשטע צוואַנציק שאַפונג-יאָרן. די סיבה, וויידער, וואָס דער דאָזיקער פּראָבלעמען-קעגנזאַץ איז געווען פריער באַהאַלטן און ערשט געקומען צום אויסדרוק בשעת דער מלחמה, נעמט זיך דערפון, וואָס די טיפע דיסטאַנץ צווישן ראָלאַנען און זיינע צייט-מענטשן האָט וויניקער שייכות צו דער אידעע, ווי צום כאַראַקטער. כּמעט אַלע קינסטלער האָבן נאָך פאַר דעם אַפּאָקאַליפּטישן יאָר געהאַלטן דעם אייראָפּעאישן בריידער-קריג פאַר א פאַר-ברעכן און בושה פאַר אונזער קולטור. מיט גאַנץ וויניק אויסנאַמען זענען זיי כּמעט אַלע געווען פאַציפיסטן, אָדער האָבן זיך געהאַלטן על-כל-פנים פאַר אַזעלכע. וואָרום באמת הייסט נישט פאַציפיזם זיין אַ פריינד פון שלום, נאָר זיין אַ רודף שלום אין טאַט; פאַציפיזם באַדייט — אַקטיוויטעט, וויירקנדיקער ווילן צו שלום, נישט בלויז א נייגונג צו מנוחה און באַקוועמלעכקייט. פאַציפיזם איז קאַמף אין ווי יעדער קאַמף, פאָדערט ער אין א מאָמענט פון סכנה—קרבנות, הערָאיזם. יענע אָבער האָבן בלויז געקענט א מין סענטימענטאַלן פאַציפיזם, ליבע צו שלום בשעת שלום; זיי זענען געווען פריינד פון שלום, אַקוראַט ווי זיי זענען געווען פריינד פון סאָציאַלער גלייכ-הייט, פון מענטשן-ליבע, אָנהענגער מ׳זאָל אָפשאַפן טויט-שטראָף; זיי זענען געווען גלויביקע אַן ליידנשאַפט, וואָס טראָגן זייערע לויזע מיינונגען, ווי מלבושים, גרייטע זיי אויסצוטוישן אין א אַנטשיידנ-דיקער שעה אויף קריגס-מאָראַל און אויף וועלכער-ס׳איז-נישט נא-ציאָנאַליזם פון מיינונגען. טיף ביי זיך ווייסן זיי, אַקוראַט ווי ראָלאַן, דעם אמת. זיי האָבן בלויז נישט קיין מוט צו מאַכן דערפון א מיינונג, באַשטעטיקנדיק אויף א פאַטאַלן אופן געטהעס וואָרט צו עקערמאַנען: „דער מאַנגל פון כאַראַקטער ביי די אייני-צלנע פאָרשנדיקע און שרייבנדיקע אינדיווידואַן איז די סיבה פון אונזער גאַנצער ליטעראַרישער מיאוסקייט".

די דאָזיקע זאַכן האָט הייסט עס, געווּסט נישט בלויז ראָ-לאַן — ס׳האָבן דאָס געווּסט אויך א טייל אינטעלעקטועלן אין

געסטיע און די ווירקונג אויף דעם אינ׳יווידום, דער מאָרַאַלישער מענטש, דער וועלטבירגער האָט שוין לאַנג געשאַפן זיין קרעדא: אַזוי אַרום איז ראָמען ראָלאַנס גייסטיקער אָרגאַניזם אין א געוויסער מאָס באַוואָפנט אַקעגן דעם מאַסן-שגעון און אַנשטעקנדיקן שקר.

אָבער די פּראָבלעמען, וועלכע ס׳שטעלט זיך דער קינסטלער, זענען לחלוטין נישט קיין צופעליקע. ס׳איז נישט פּאַרען קיין „גליקלעכער שטאַף-אויסקלייב" ביים דראַמאַטיקער, דער מוזיקער „געפינט" נישט די ריינע מעלאָדיע, נאָר ער האָט זי אין זיך. די פּראָבלעמאַטיק שאַפט דעם קינסטלער, נישט דער קינסטלער די פּראָבלעמען, די נבואה שאַפט דעם נביא און נישט דער נביא — די נבואה. אָפקלויב איז ביים קינסטלער אַלעמאָל באַשטימונג. און דער מענטש, וואָס האָט דערקענט פּאָרויס א גאַנצע קולטור, א טראַגישע עפּאָכע, מוז נאָטירלעך אין דער אַנטשיידנדיקער שעה זיין פּאַר איר (כאָטש זי פּילט עס נישט) אַן עיקר. ס׳איז געווען כאַראַקטעריסטיש, אז גראָד די לערער פון חכמה, די סיסטעמאַטישע אָנווייזער, די פילאָזאָפן, א שטייגער בערגסאָן, אויקען, אָסטוואַלד זענען געבליבן שטיל. ווייל אין משך פון צענדליקער יאָרן האָבן זיי אָנגעוועגדט זייער גייסטיקע לויפנשאַפט נאָר אויף אַבסטראַקטע אמתן, אויף די „veritès mortis" בשעת ראַלאַן—וואָס אלס סיסטעמאַטיקער שטייט ער אָפּ פון זיי, האָט מיט זיין „אינטעליגענץ פון הארץ" אַנטיציפּירט די דערקענטניס פון „veritès vivantes", דעם לעבעדיקן אמת. יענע האָבן געלעבט פאַר דער וויסנשאַפט און זענען דערפאַר געווען לגבי דער ווירקלעכקייט קינדיש, אָדער יונגלעריש, בשעת ראָלאַן, וואָס האָט אַלעמאָל געטראַכט וועגן דער אָטמעדיקער מענטשהייט, איז געווען צוגעגרייט. נאָר דער, וואָס האָט באַוואוסטזיניק געזען דעם אייראָפּאישן קריג ווי א תהום, וועלכן ס׳האָט צעשטערמט די וועלט יאָגד פון די לעצטע צענדליקער יאָרן נישט געקוקט אויף קיין שום וואָרנונגען, — נאָר יענער האָט געקענט מיט גוואַלד צוריקרייסן זיין נשמה נישט מיטצושטורמען מיטן כאָר פון באכאנטן, נישט צו טרינקען מיט אָט-דעם צעפּויקטן כאָר און נישט אָנצוטון די בלוטיקע טיגער-מעל. נאָר דער האָט געקענט באמת ביישטיין דעם גרעסטן שטורם פון שגעון, וועלכן די וועלט-געשיכטע קען נאָר.

נבואישער שלעכטער חלום, פאר וועלכן ראָטן האָט מורא געהאט פון דער פריסטער קינדהייט אָן און וועגן וועלכן זיין גייסטיקער העלד, אָליוויער, האָט אין 1898 אַרויסגעזאָגט ראָמאַנס אינערלעכסטע לעבנס-פיין: „איך האָב אַזוי מורא פאַר מלחמה, איך האָב שוין לאנג דער-פאַר מורא. עס איז געווען פאר מיר אַלעמאָל אַ שווערער דרוק אויף האָט פאַרסמט מיין קינדהייט". דער פאקט, וואָס ראָלאַן האָט נבואיש פאָרויסגעזען די אומפאַרמיידלעכקייט פון דער דאָזיקער שעה, האָט נישט קלענער געמאַכט די יסורים. פארקערט, בשעת די אנדערע האָבן זיך אין אייגעניש פארטויבט מיט דעם אָפּיום פון פליכט, מאָ-ראל און מיט האַשיש-חלומות פון נצחון, קוקט ער מיט אכזריותדי-קער ניכטערנקייט אין סאַמע תהום פון דער צוקונפט. אומזיניק זעט אים אויס זיין פארגאַנגענהייט, אומזיניק דאָס גאַנצע לעבן. אין 1914, דריטער אויגוסט, שרייבט ער אין זיין טאָג-בוך: „איך קען מער נישט אויסהאלטן, איך וואָלט שוין געוואָלט זיין טויט. ווייל ס'איז שרעקלעך צו לעבן צווישן אַ משוגענער מענטשהייט און אוממעכטיק זיך צוצוקוקן צום חורבן פון דער ציוויליזאַציע. דער דאָזיקער אי-ראָפּאישער קריג איז די גרעסטע קאַטאַסטראָפע זינט הונדערטער יאָרן, ס'ווערט אַ תל פון אונזערע טייערסטע האָפענונגען וועגן אַ מענטשלעכער בריידערשאַפט". און עטלעכע טעג שפעטער שרייבט ער נאָך מיט אַ גרעסערער פאַרצווייפלטקייט: „מיין פיין איז אַ צוזאַ-מענגענומענע און צונויפגעפרעסטע סומע פון יסורים, אַז כ'קען מער נישט עטמען. פראַנקרייכס צעשמעטערונג, דער גורל פון מיינע פריינד, זייער טויט, זייערע וווּנדן! דער גרויל פאר די אָלע ייִדן, דאָס האַרצריסנדיקע מיטגעפיל מיט די מיליאָנען אומגליקלעכע! איך פיל אַ מאַלישן טויט-קאַמף צוקוקנדיק זיך צו דעם שפיל פון דער מטורפדיקער מענטשהייט, וואָס איז מקריב דער מערדערישער און נארישער עבודה-זרה פון קריג אירע טייערסטע אוצרות, אירע כוחות, איר זשעני, דעם פלאַם פון הערואישער העלדישקייט. אָ, די דאָזיקע פוסטקייט פון יעדער געטלעכן וואָרט, פון יעדער געטלעכן גייסט, פון יעדער מאַלישער פירונג, וואָס וואָלט געקענט אוים-רעכטן גאָטס שטאָט פון דער שחיטה! די זינלאָזיקייט פון מיין גאַנץ

פּאָליטיקער—אָבער ביי אים פּאָזיטיוו זיך יעדע דערקענטעניש אין א רעליגיעזע ליידנשאפט, יעדער גלויבן אין א פּערזענלעכן קרעדא, יעדער געדאַנק — אין טאָט. דער פּאָקט, וואָס ראָאָן איז געבליבן טרייַ זיין אידעע, בשעת די צייט האָט זי פּאַרלייקנט; דער פּאָקט, אז ראָאָן האָט פּאַרטיידיקט דעם אייראָפּעאישן גייסט אקעגן אלע חיילות פון די אמאָליקע אייראָפּעאישע און איצט נאָכאָנאלע אינטעלעקטועלן, — דער דאָזיקער פּאָקט איז א רוים, וואָס מאַכט ראָאָנען פּאַר א יחיד צווישן די איבעריקע דיכטער. קעמפנדיק, ווי אלעמאָל, פון די יונגע יאָרן אָן, פּאַר דעם נישט געזעענעם, אקעגן דער גאַנצער ווירקלעכער וועלט, האָט ער אונז אָנגעוויזן נעבן דעם העלדנטום פון קאַוואַלעריע-אַטאָקעס און שוץ-גראָבנס אויף אן אנדער העלדנטום: אויף דעם הראָאיזם פון גייסט לכיפוך צום הראָאיזם פון בלוט; און מיר האָבן געהאט די זכיה אין סאמע מיטן שגעון פון די אָנגעשיפורטע מסן צו זען פּאַר זיך א ניכטערנעם, מענטשלעכן מענטש.

דאָס אז"ל.

די ידיעה פון מלחמה-אויסברוך האָט געטראָפן ראָאָנען אין וועוועי, אין דעם קליינעם, פּאַרצייטישדיקן שטעטל ביי דער גענפער אָזערע. ווי אלע זומער, האָט ער אויך דעם היינטיקן זומער פּאַרברענגט אין דער שווייץ, די היים פון זיינע וויכטיקסטע און שענסטע ווערק. דאָ, וואו עטלעכע נאַציעס נעמען זיך ברידערלעך אָרוים אין איין מדינה; וואו זיין זשאן-קריסטאָף האָט דאָס ערשטע מאָל אָנגעזאָגט דעם הימן פון אייראָפּאישער אחדות,—דאָ וועלט ער אויך ער-וואָר פון דער וועלט-קאַטאַסטראָפע.

זיין גאַנץ לעבן וויזט זיך אים אויף איין מאָל אויס אומזיניק. הייסט עס, אומזיסט איז געווען די וואָרענוש, אומזיסט די צוואַנציק יאָר פון לייַדנשאַפטלעכער, אומאָלוינטער ארבעט. פּאַר הונדערט מיליאָן דרשקאַנע מענטשן איז [illegible] טקופּ געוואָרן דער

קיינער וויי ער קען נישט אזוי גוט „די גייסטיקע עפידעמיע, דעם ערהאבענעם שגעון פון קאלעקטיוו-געדאנק". דערמאר טאקע האט ער געוואלט בלייבן פריי, זיך נישט לאזן בארוישן פון דער הייליקער שפרות פון דער מאסע, און זיך נישט לאזן פירן ביי קיינעם. אויסער ביים געוויסן. ער דארף נאר עסענען זיינע ביכער, כדי צו לייענען די וואַרנדיקע וועריער פון אלויזיערן: „איך האב ליב מיין טייער מראנקריין; אבער צי קען איך פאר איר טייטן מיין נשמה, פאר-דאטן מיין געוויסן— דאס וואלט געהייסן פארראטן דאס פאטערלאנד גופא. וויי קען איך האסן אן שנאה? אדער וויי קען איך אן שקר שפילן די קאמעדיע פון האס?". אדער די אנדערע אומפארגעסלעכע לאזונג: „איך וויל נישט פיינט האבן. איך וויל אפילו, אז מיינע שונאים זאלן זיין געוועכט. אין מיטן פון אלע ליידנשאפטן וויל איך מיר פארהיטן די קלארקייט פון בליק, כדי צו קענען אלץ פארשטיין און אלץ ליב האבן". נאר אין דער פרייהייט, נאר אין דער אומ-אפהענגיקייט פון גייסט דינט דער קינסטלער זיין פאלק, דער צייט און דער מענטשהייט: נאר טרייקייט צו דעם אמת איז טרייקייט צו דעם פאטערלאנד".

דאס, וואס ס'האט געוואלט דער צוסאל, האט אויך באשטע-טיקט דער באווסטזיניקער וילן: ראמען ראלאן בלייבט אין שוויי-צאריען, אין הארץ פון אייראפע, די גאנצע פינף יאר פון דער מלחמה, כדי צו דערפילן זיין אויפגאבע, כדי צו קענען ארויסזאגן „וואס ס'איז געראטן און מענטשלעך". דאס, וואו דער וינט וייעט פון אלע לענדער, ווו דאס קול פלים פריי איבער די גרענעצן, וואו קיין שום צוים בינדט נישט דאס וואָרט, דינט ער זיין נישט-געזעע-נעם חוב. גאנץ נאענט שווימט אין אומענדלעכע כוואליעס און אין שמוציקע שנאה-פאליעס דער מלחמה-שגעון; נאענט צו די קלייע קאנטאנען. אבער אויך אין שטורם איז פעסט געוועגדט די מאגנעט-נאדל פון ראלאנס געוויסן צום אייביקן פאל פון אלדאס לעבעדיקע: צו ליבע.

קיין ענדיקט זיך איצט. איך וואָלט געוואָלט איינשלאָפן, כדי מער קיינמאָל נישט אויפצושטיין."

טיילמאָל אין דער צייט פון יענער פיין האָט ער געוואָלט צו־ריקקומען קיין פראַנקרייך, אָבער ער האָט געוואוסט, אַז ער וואָלט דאָרטן געווען אומנוצלעך. וועגן מיליטער־דינסט האָט ער אַפילו נישט געקלערט בעת ר׳איז געווען אַ דאָר צאַרט יוגנד און דער פופציק־יעריקער מאַן־אַוודאי נישט. און אַפילו אַ השש, אַז ער קען מיט עפעס העלפן דער מלחמה, איז געווען געגן זיין געוויסן, וואָס איז דערצויגן געוואָרן אין טאָלסטאָיס גייסט און האָט געהאַט אייגענע קלאָרע, פעסטע איבערצייגונגען. ער ווייסט, אַז ר׳איז אויך מחויב צו פאַרטיידיקן פראַנקרייך, אָבער אויף אַ גאַנץ אַנדער אופן, ווי די קאַוואַלעריסטן און די שנאה־פאַרשפרייטנדיקע אינטעלעקטועלן. „אַ גרויס פאָלק"—זאָגט ער שפּעטער אין דער הקדמה צו זיין מלחמה־בוך — „דאַרף נישט בלויז פאַרטיידיקן זיינע גרענעצן, נאָר אויך זיין שכל, וועלכן ער מוז באַשיצן פון אַלע האלוצינאַציעס, אומגערעכט־קייטן און נאַרישקייטן, וועלכע די מלחמה ברענגט מיט זיך. יעדער האָט זיין פאָסטן: דער סאָלדאָט דאַרף פאַרטיידיקן די ערד, די מענטשן פון געדאַנק — דעם גדאַנק... דער גייסט איז לגמרי נישט דער קלענסטער חלק פון פאָלקס־פאַרמעגן". אין די דאָזיקע ערשטע טעג פון פיין און צאָרן איז ער נאָך מיט זיך אַליין נישט קלאָר געווען צי דאָס וואָרט איז אים נויטיק אוּן ביי וואָס פאַרא געלעגנ־הייט; אָבער ער ווייסט שוין, אַז ער וועט עס מוזן געברויכן אויף איין געביט: אויפן געביט פון גייסטיקער פרייהייט און איבערנא־ציאָנאַלער גערעכטיקייט.

גערעכטיקייט אָבער נויטיקט זיך אין פרייהייט פון ביזיק. נאָר דאָ, אין נייטראַלן לאַנד, קען דער היסטאָריקער הערן אַלע שטימען פון דער צייט, אויפנעמען אַלע מיינונגען — נאָר דאָ איז געווען אַ פערספּעקטיוו איבער דעם פולוועל־דאַמף, איבער די פיין פון שקר, איבער די גיפט־גאַזן פון שנאה. דאָ איז געווען די פרייהייט פון אורטייל און די פרייהייט פון וואָרט. מיט אַ יאָר פריער האָט ער אין זשאַן־קריסטאָף געוויזן די געפערלעכע מאַכט פון מאַסן־סוגעסטיע, וואו „די שטאַרקסטע אינטעליגענץ פאַלירט די זיכערסטע מיינונגען".

הויז געווארן א יט, א שטורם. אין דיקע זעק שלעפט מען אריין די טויזנטער געשריבענע פאר־ווייל־לונג־בריוו. אבער קיין שום אינסטי־טוציע איז נישט צוגעגרייט געווען צו אזא גיהנום פון מענטשלעכער עלנטקייט. דער רויטער־קריץ האט נישט קיין דירות, קיין ארגאני־זאציע, קיין סיסטעם און פאר אלעם — קיין העלפער.

איינער פון די ערשטע, ווען דער זיך דאמאלס גע־מאלדן און פארגעלייגט היקף, איז געווען ראמען־ראלאן. אין דער קליינער היצערנער געביידע. אין דעם שנעל אויסגערוימטן „מוזעאום ראט," צווישן הונדערט מיידלעך, סטודענטן, פרויען איז ער אפ־געזעסן אנדערטהאלבן יאר, נישט לייגנדיק קיין אכט אויף זיין צייט און זיין ארבעט. פון זעקס ביז אכט שעה יעדן טאג האט ער דארטן פארברענגט ביי דער זייט פון אנפירער, דער ווונדער־לעכער דאקטאר פעריער, וואס האט מיט זיין גוטקייט אומבאקאנט ביי פיל טויזנטער פארקירצט די פיין פון וואכן. ראלאן האט דארטן פארריכטירט בריוו, געשריבן בריוו, געטון א פלומרשט נישט וויכ־טיקע קליינע ארבעט. אבער ווי וויכטיק איז יעדער וואכ געווען פאר דעם געהאלפענעם יחיד, וואס פילט אין דער שרעקלעכער וועלט פון אומגליק קודם־כל זיין אייגן ברעקעלע עלנט. זייער א סך בא־זיצן הייבט מיטטיילונגען ווען בריידער, עלטערן און מענער אליין נישט וויסנדיק, אז דאס איז געשריבן פונם גרויסן דיכטער. א קליינער נישט־געהיבלטער שרייב־טיש מיט א נאקיטער היצערנער שטוב אין א נישט־באפוצטער, ענגער, מיט ברעטער געשאליעוועטער קאיוטע, ארומגערינגלט מיט קלאפנדיקע שרייב־מאשינען, שטיפנדיקע מענטשן, רופנדיקע, איילנדיקע, פרעגנדיקע — דאס איז געווען ראמען־ראלאנס קאמף־פלאץ אקעגן דער מלחמה. דא האט ער געפרווט זארגעוודיק צו פארייניקן דאס, וואס די אנדערע דיכטער און אינטעלעקטועלן האבן מיט שנאה צעשיידט. ער האט געוואלט לכל־הפחות לינדערן א קליינעם חלק פון די מיליאנענפאכיקע ליידן דורך בארויקונג און מענטשלעכער טרייסט. ער האט נישט געוואלט האבן קיין פירנדיקע שטעלונג אין דעם רויטן־קריץ און זי אויך נישט געהאט. ער האט דארטן באזארגט, ווי פיל אנדערע אומבאקאנטע, די טעגלעכע ארבעט פון פארמיטלען ביי ידיעות פון פראנט. דער דאזיקער טאט

די עבודה פאַר דער מענטשהייט.

דינען דעם פאָטערלאַנד, בשעת מ׳דינט דער גאַנצער מענטשהייט מיטן געווישן; קעמפן, כאָטש מ׳באַקעמפט די פיין מיט אירע טויזנט-פאַכע ליידן—דאָס, פילט ראָ[ל]אַן, איז דער חוב פון קינסטלער. אויך ער האָלט נישט פון שטיין אין א זייט. „א קינסטלער האָט נישט די רעכט זיך צו האַלטן אין דער זייט, כּל-זמן ער קען נאָך העלפן אַנדערע". אָבער די דאָזיקע הילף, דאָס דאָזיקע אָנטיי[ל]נעמען דאַרף נישט באַשטיין דערין נאָך שטאַרקער צו מאַכן די מערדערישע שנאה ביי די מיליאָנען, נאָר זיי צו פאַרבונדן דאָרטן, וואו זיי זענען נישט-אָנזעעוודיק סיי-ווי-סיי פאַרבינדן: אין זייערע אומענדלעכע ליידן. אַזוי ווּרום טרעט אויך ער אַריין אין די שורות פון די טעטיקע. אָבער נישט מיט וואָפן אין דער האַנט, נאָר געטריי דעם בייישפּי[ל] פון גרויסן וואָ[ל]ט וויטמען, וועלכער האָט אין דער מיטמה זיך אָפּגעגעבן דער עבודה פון פלעגן די אומגלי[ק]קלעכע.

באָ[ל]ד נאָכדעם, ווי ס׳זענען פאָרגעקומען די ערשטע פאָר שלאַכטן, הויבן תיכף אָן אָנצוקומען אין דער שווייץ פון אַלע לענדער די געשרייען פון צער. די טויזנטער, וועלכע האָבן נישט קיין ידיעות פון זייערע מענער, פאָטערס אוּן זין אויף די שלאַכטפעלדער, שפּרייטן אויס פאַרצווייפלט זייערע הענט אין דער יידישקייט: הונדערטער, טויזנטער, צענטויזנטער בריוו אוּן טעלעגראַמעס קומען אָן אין קליינעם הויז פון רויטן-קרייץ אין גענף, דאָס אייגנציקע אינטערנאַציאָנאַלע בינדונגס-ל[י]אַנד פון די קעמפנדיקע נאַציעס. ווי שטורם-פייגל קומען אָן די ערשטע אָנפראַגעס וועגן פעלנדיקע. דערנאָך איז דאָס

אָבער פּונדעסטוועגן: אויך דער דאָזיקער וויסנדיקער האָט אונ־
טערגעשאַצט די ווירקלעכקייט. מיט שרעק זעט ראָאַן איין שוין נאָך
עטלעכע טעג, אַז די דאָזיקע מלחמה מיט אירע קאַמף־מיטלען, מא־
טעריעלער און גייסטיקער בעסטיאַליטעט, מיט אירע דימענזיאָנען און
פֿיידנשאַפֿטן זעקסט איבער יעדער פּאָרויסזאָגונג אוּן פאַרגאַנגענהייט.
און קודם־כל, אַז ס׳האָט נאָך קיינמאָל נישט אַזוי געשטורמט די
שנאה צווישן די אייראָפּעאישע פעלקער (וואָס פירן מלחמות
צווישן זיך אָדער צוזאַמען אַקעגן אַנדערע—שוין טויזנטער יאָרן) אין
וועלטער און אין מעשים, ווי אין צוואַנציקסטן יאָרהונדערט פון כריס־
טוסתּ געבורט. אין דער גאַנצער פון דער מענטשהייט האָט נאָך
קיינמאָל נישט די שנאה אַרומגענומען אַזעלכע בריייטע שטחים, קיין־
מאָל האָט די שנאה נישט געבושעוועט אַזוי בעסטיאַליש צווישן די
אינטעלעקטועלן, מ׳האָט נאָך קיינמאָל נישט געגאָסן אַזויפיל אייל
אויפן פייער דורך גייסטיקע ברוינעמער און רערן, דורך צייטונגס־
קאַנאַלן, דורך רעטאָרטן פון גיפֿטערנטע. אַלע שלעכטע אינסטינקטן
צוזאַמען זענען אַרויסגעשווימען אין דער מיטיאָנען־מאַסע. אויך די
פרייַע עמפּינדונגען, די אידעען הויבן אָן זיך צו מילּיטאַריזירן;
די גרויסע מאַשינעלע אַרגאַניזאַציע פון ווייט־טרעפּנדיק וואָפן ווערט
אָפּגעשפּיגלט דורך די אינטערנאַציאָנאַלע טעלעגראַפן־סטאַציעס, וועלכע
צעשפּריצן זייערע שקרים אין פונקען איבער אַלע יבשות און ימים.
צום ערשטן מאָל ווערט די ווינשאַפט, די דיכטונג, די קונסט, די
פילאָזאָפּיע פונקט אַזוי געהאָרכזאַם דער מלחמה. ווי ס׳איז די
טעכניק. אויף די אַמבאָנעס און קאַטעדערס, אין די פאַרשונגס־זאָלן
און לאַבאָראַטאָריעס, אין די רעדאַקציעס און אין די וואוינונגען פון
די דיכטער ווערט צוגעגרייט און געשאַפן די שנאה אויף דעם זעלבן
אומאַנזעוודיקן סיסטעם. די אַפּאָקאַליפּטישע אַנונג פון דעם זעער
איז נאָך מער ווי מקוים געווארן.

א מבול פון האַס און בלוט, וואָס איז פרעמד געווען ביז
איצט אַפילו דעם ביזן־תּהום־מיט־בלוט־אָנגעזאַפּטן אייראָפּע, פאַרפלייצט
איין לאַנד נאָכן אַנדערן. און ראָאַן גערעקט דעם טויזנט־
יצריקן מיטהוס: ער וויסט, אַז מ׳קען נישט ראַטעווען אַ פאַרלוירענע
וועלט, אַ פאַרלוירן דור פון זייער אייגענעם שגעון. מ׳קען נישט

איז געווען נישט אָנזעעוודיק אוּן דערפאַר טאָפּלט נישט צום פאַרגעסן.

אוּן בשעת ס׳איז אים דאָמאָלס צוגעפאַלן דער נאָבעל־שלום־פרייז האָט ער נישט פאַרהאַלטן פוּן דער סומע פאַר זיך קיין איין פראָנק, נאָר האָט דאָס געלט אינגאַנצן אַוועקגענעבן אויף צו לינדערן די עלנט אין אייראָפּע, כדי דאָס וואָרט זאָל עדות זאָגן אויף דעם טאָג, אוּן דער טאָג אויפן וואָרט.

דאָס איז א מענטש! דאָס איז א פּאָעט!

דער טריבונאַל פוּן גייסט.

ראָמען ראָלאַן איז געווען מער צוגעגרייט פוּן אַלע. די לעצטע קאַפּיטלען פוּן זשאַן־קריסטאָף שילדערן שוין אויף א נבואישן אופן דעם צוקונפטיקן מאַסן־שגעון. ער האָט אפילו קיין איין רגע זיך נישט געזעטיקט מיט דער אידעאַליסטישער האָפענונג, אַז דער פּאַקס (אָדער די שיין) פוּן אונזער קולטור, אונזער הומאַניטעט, אונזער משך פוּן צוויי טויזנט יאָר דערהויבענע מענטשלעכקייט וועט מאָכן הומאַניסטישער די צוקונפטיקע וועלט־מלחמה. דער היסטאָריקער האָט צו־גוט געוואוסט, אַז שוין אין דער ערשטער היץ פוּן דער מלחמה־לוידנשאַפט שפרינגט אָפּ דער גלייס פוּן קולטור אוּן קריסטנטום בייַ אַלע פעלקער אוּן ס׳ערשיינט די נאַקיטע בעסטיאַליטעט פוּן מענטשן, וועלכע פאַרגאָסן בלוט מאַכט תמיד וויידער פאַר חיות. ער מאַכט זיך אויך נישט קיין סוד דערפוּן, אַז דער דאָזיקער סודותדיקער בלוט־דאַמף קען באַטויבן אוּן פאַרווירן די צאַרטסטע, די בעסטע אוּן די קלוגסטע. דאָס אַלץ צוזאַמען: די פאַרראַטענע פריינדשאַפט צווישן פריינד; די פלוצלינגדיקע סאָלידאַריטעט צווישן די סתירות־דיקע כאַראַקטערן צוליב דער עבודה־זרה פוּן נאַציאָנאַליזם; דאָס פאַרקוירן מערן פוּן געווישן אוּן איבערצייגונג בייַם ערשטן הויך פוּן מעשים, — דאָס אלץ איז שוין געשטאַנען געשריבן אין זשאַן־קריסטאָף.

טויזנט יאָר צוריק אין דער מאָנאַרכישער הערשן-גיריקער כינע האָס נאָך דאָמאָס שטאָלץ אויסגערופן:

„פֿאַרשאָלטן זאָל זיין דער קריג! פֿאַרשאָלטן זאָל זיין דער טאָט פון פרי-זין!"

„דער חכם האָט נישט צו טון מיט זייערע מעשים". דאָס דאָזיקע וואָרט איז דורכגעפֿלויגן, ווי אַן אומגעזעענע לאָווינג, דורך אַלע אידעען פון די גייסטיקע מענטשן אין דער אייראָפּאישער תקופה. דורך בריוו געשריבן אויף לאַטיניש (די שפראַך, וואָס סימבאָליזירט די איבערנאַציאָנאַלע געמיינזאַמקייט) האָבן זיך דורכגעשריבן די גרויסע הומאַניסטישע געלערנטע אין סאַמע מיטן פון דער מלחמה. אויסגיסנדיק זייער פֿאַרצווייפלונג אוו זייער פילאָזאָפישע טרייסטונג איבער דעם מאָרד-שגעון פון די מענטשן. פֿאַר די דייטשן פון 18-טן יאָרהינדערט האָט הערדער געזאָגט גאַנץ דייטלעך: „דער קאַמף פון איין פֿאָטערלאַנד אַקעגן צווייטן איז דער ערגסטער באַרבאַריזם", געטהע, בייראָן, וואָלטער, רוסאָ האָבן אַלע געקוקט פוי מיט פֿאַראַכטונג אויף די אומזיניקע שהיטות. אוו ראָלאַן האָט געמיינט, אַז אויך הייַנט וועלן די פירנדיקע אינטעלעקטועלן, די גרויסע פֿאָרשער, די מענטשעכסטע צווישן די דיכטער שטיין אַלע צוזאַמען אויף דער אַנדערער זייט פון דעם אייַנצלנעם נאַציע-טעות. אויך זייער א סך מענטשן, דער עיקר אויף די דאָזיקע, וואָס ביז איצט האָבן זיי זיך אינגאַנצן געלאָזט באַהערשן פון דער צייט, האָט, וואָס-אמת, ראָמען ראָלאַן נישט געוואַגט צו האָפן. אָבער גייסטיקע ווערטן צייכן זיך נישט לויט דער צאָל: זייער געזעץ איז נישט ענלעך צום געזעץ פון ארמעען, אויך דאָ גילט געטהעס וואָרט: „אַלץ, וואָס איז גרויס אוו קוזג, עקזיסטירט נאָר בייַם מיעוט, מ'קען אפילו נישט טראַכטן דעריבער, אַז דער שכל זאָל אַמאָל ווערן פאָפולער. ליידנשאַפט אוו געפיכן קענען ווערן פאָפולער, אָבער דער שכל וועט אַלעמאָל געהערן צו געצייטלט בני-עליה." דער דאָזיקער מיעוט קען אָבער דורך זיין אויטאָריטעט ווערן א ספיריטועלער כוח. אוו קודם-כל קען דער דאָזיקער מיעוט זיין א פעסטונג אַקעגן דעם שקר. וואָלטן זיך צוזאַמענגעקומען — אפילו אין דער שווייץ—אַנפירנדיקע פרייַע מענטשן פון אַלע נאַציעס אוו וואָלטן צוזאַמען געקאָמפט אַקעגן יעדער אומגערעכטיקייט אוו

אויסדעשן קיין וועלט-שרפה מיט אייַן הויך פון מויך, מיט נאָקיטע פֿשוטע הענט. מ׳קען נאָר פֿרוון צו פֿאַרמיידן, אַז אַנדערע זאָלן נישט אָנהויבן גיסן קיין אייַך אין דעם פּלאַם און אָפּשטויסן פון זיך די דאָזיקע מערדער מיט שפּאָט און פֿאַראַכטונג. מ׳קען אויך בויען אַ תּבה, אין וועלכער מ׳זאָל קענען אָפּרעטעווען פּונם מבול די גייסטיקע אוצרות פונם היינטיקן מערדערישן דור פאר אַן אַנדער דורס וועגן, וואָס וועט אויפקומען דאַמאָלס, וועלן די כוואַליעס פון הצס וועלן ווידער אָפּפּאָלן. און מ׳קען אויך אַוועקשטעלן אַ צייכן איבער דער צייט, דורך וועלכן די גלויביקע זאָלן זיך דערקענען; אויפבויען אַ היכל פון שלום צווישן די בלוטיקע פעלדער פון די נאַציעס און דאָך — הויך איבער זיי.

אין סאָמע מיטן פון די שרעקלעכע געזעלשאַפֿט-שטאָב-אָרגאַניזאַציעס, אין סאָמע מיטן פון טעכניק, שקר, שנאה חלומט ראָאַן וועגן אַן אַנדער אָרגאַניזאַציע, וועגן אַ פֿאַרייניגונג פון אייראָפּאישע פרייע גייסטער. די אָנפירנדיקע דיכטער, די געלערנטע—זיי זאָלן זיין די תּבה, די אָפּהיטער פון דער גערעכטיקייט אין די דאָזיקע טעג פון אומרעכט און ייגנט. די מאַסן, וואָס קענען זיך נישט, זענען אָפּגענאַרט פון רייד און שטורמען איינע אקעגן דער אַנדערער מיט בלינדן האַס. אָבער די קינסטלער, די דיכטער, די געלערנטע פון דייטשלאַנד, פראַנקרייך, ענגלאַנד, זיי וואָס מאַכן צוזאַמען אַנטדעקונגען, פראָגרעסירן, שאַפן אידעען — זיי וואָלטן געקענט זיך צוזאַמענזעמען און ווערן איין טריבונאַל פון גייסט, וואָס זאָל אויסרוימען מיט ויסנשאַפֿטלעכן ערנסט אלע שקרים צווישן זייערע פעלקער און וואָס זאָל זיך געמיינזאַם דורכרעדן בנוגע די באַזונדערע נאַציעס. ווייל ראַאַנס טיפסטע האָפענונג איז געווען, אַז די גרויסע קינסטלער, די פֿאָרשער, וועלן זיך נישט אידענטיפיצירן מיט די פֿאַרברעכנס פון דער מלחמה, און וועלן נישט פאַרבאַהאַלטן זייער געוויסן-פרייהייט היגטער א באקוועמען: „right or wrong — my country" וויל נאָך מיט הונדערטער יאָרן צוריק האָבן די גייסטיקע מענטשן (מיט ווייניק אויסנאַמען) דערקענט די אומדערטרעגלעכקייט פון מלחמה. שוין די-טאָי-פע, וואָס האָט געלעבט כּמעט מיט

ווייל ר׳איז דער מחבר פון די „וועבער״ און דערפאר, ווייל הויפט-מאן האט אין זיינס אן ארטיקל געגומען אויף זיך די פאראנטוואָרט-לעכקייט פאר דעם קעמפנדיקן דייטשלאנד. אין 29-טן אויגוסט, 1914 אין טאג, וועו די נארישע טעלעגראמע פון דער וואלף-אגענטור האט איבערגעטריבן די טראגישע ווירקלעכקייט מיט דער פוונה אפצוו-שרעקן מעלדנדיק: „די שטאט לעווען, וואס איז רייך מיט קונסט-אוצרות, איז אפגערוימט געוואָרן פון דער וועלט״, — אין יענעם טאג האט ראלאן געשריבן צו הויפטמאנען. אמת, ס׳זענען פארויס געווען גענוג שאנסן, אז הויפטמאן זאל ווערן אין כעס. אבער ראלאן האט זיך גובר געווען. „איך געהער נישט, געהארט הויפטמאן״ — הויבט ער אן—„צו יענע פראנצויזן, וואס באטראכטן דייטשלאנד פאר א לאנד פון בארבארן. איך קען די גייסטיקע און מאראלישע גרויסקייט פון אייער קראפטפולער ראסע, איך ווייס, וואס כ׳בין שולדיק די דענקער פון אלטן דייטשלאנד און געדענק אויך אין דער איצטיקער שעה אין די רייד און אין דעם ביישפיל פון א ג נ ז ע ר געטהען— ווייל ער געהערט דאך צו דער גאנצער מענטשהייט — וועלכער האט פארמיאוסט יעדע פעלקער-שנאה און האט געהאלטן זיין נשמה אין יענע הויכקייטן, וואו מ׳פילט דאס גליק און אומגליק פון אנדערע פעלקער גלייך ווי דאס אייגענע״. שפעטער שרייבט ער מיט דעם פאטאס פון זעלבאוואוסטזיין, וואס האט זיך דאס ערשטע מאל גע-לאזט הערן ביי דעם דאזיקן באשיידענעם מענטש. און געטוען האט ער עס נאר דערפאר, ווייל ר׳האט דערקענט זיין מיסיע און אויפגע-הויבן זיין קול א י ב ע ר דער צייט. „איך האב מיין גאנץ לעבן געארבעט דערויף, כדי צו דערנענטערן דעם גייסט פון אונזערע ביידנס נאציעס, און דער גרויס פון דעם דאזיקן חוצפהדיקן קריג, וועלכער איז גורם, אז איינער זאל אנפאלן אויפן אנדערן, וועט מיך קיינמאל נישט ברענגען דערצו כ׳זאל לאזן באפלעקן מיין גייסט מיט שנאה״.

אבער באלד וועלט ראלאן ליידנשאפטלעכער. ער באשולדיקט נישט דייטשלאנד אין דער מלחמה. „די מלחמה איז די פרוכט פון דער שוואכקייט און דער נארישקייט פון די פעלקער״. ער לאזט די פאליטיק אין א זייט, אבער ער פראטעסטירט קעגן דער צעשטע-

אויך אקענן די עולות פון זייער אייגן פאטערלאנד, וואלט דער אוי־
מעטום פארשקלאפטער אוך געצוימטער אמת געווארן א מין אזיל ג
ס׳וואלט געשאפן גצוואלן א פרייהייט, איראפע וואלט געהאט א
שטיקל היים, די מענטשן—א פונק האפנונג. דורך רייד און ענטפערס
וואלטן דאָ די בעסטע געקענט זיך אויפקלערן איינער דעם אנדערן אוך
די דאזיקע געמיינזאמע אויפקלערונג צווישן די פארשידענע־פרייע
מענטשן וואלט געווארן פאר דער וועלט א ליכט.

צוליב דעם דאזיקן צוועק האט ראמען־ראלאן קודם־כל זיך גע־
נומען צו דער פעדער. ער שרייבט אפענע דבורים צו יענע אלע
דיכטער אין דייטשלאנד, פון וועלכע ער האלט אממיינסטן צוליב
זייער גוטקייט אוך מענטשלעכקייט. אין דער זעלבער צייט וועגדט ער
זיך צו די גרעסטע פיינד פון דייטשלאנד, קיין בעלגיען — צו עמיל
וועראהארן. ער שטרעקט אויס בייידע ארעמס, דעם רעכטן אוך דעם
לינקן, כדי צו פארייניקן די ווייטסטע אוך לכל־הפחות אין דער דא־
זיקער רייכסטער ספערע פון גייסט צו שאפן א פרוווו פון גייסטיקער
אחדות, בשעת אויף די שלאכט־פעלדער האלט דאס מאשין־געווער
אין איין אפרוימען די יוגנט פון פראנקרייך, דייטשלאנד, בעלגיען,
ענגלאנד, עסטרייך אוך רוסלאנד.

דער צווישן־שמועס מיט גערהארט הויפטמאן.

ראמען ראלאן האט גערהארט הויפטמאנען נישט געקענט פער־
זענלעך. ער האט געקענט זיינע ווערק און ליב געהאט הויפטמאנס
ליידנשאפטלעך אנטיילנעמען אין אלדאס מענטשלעכע, די טיפע גוט־
קייט, וואס דרינגט אדורך באווואוסטזיניק יעדע געשטאלט זיינע. איינ־
מאל אין בערלין האט ראמען ראלאן געפרווט אים אויפזוכן אין זיין
וואוינונג. גערהארט הויפטמאן איז אבער דאמאלס נישט געווען אין
דער היים. זיי האבן זיך אויך נישט דורכגעשריבן קיינמאל.

פונדעסטוועגן האט ראלאן גראד אויסגעקליבן הויפטמאנען, ווייל
דער לעצטער איז דער רעפרעזענטיווער דיכטער פון דייטשלאנד ג

זייט אָפּגעוואָרפן די אויפּפאַסונג פון הויפּטמאַנען, וועלכער האָט מיט זיין אויטאָריטעט געשטיצט די אַגרעסיוועּ טעאָריעס. ראָלאן וואַרפט אים פאָר, אַז ער „סאָלידאַריזירט זיך מיט די מאַכט-האָבער". אָנ-שטאָט דעם, וואָס דער צווישן-שמועס האָט זיי געזאָלט פאַרייניקן, האָט ער זיי נאָך מער דערוויטערט. אין אמתן זענען זיי ביידע פא-ריבערגעגאַנגען אייגער איבערן צווייטן, וויל „ס'איז שווער צו טון אָן ליידנשאַפט". די שעה איז נאָך געווען צו-פרי, די ליידנשאַפט אין ביידע איז געווען צו גרויס, דער צייט-נערוו איז געווען צו שטאַרק צעריצט, אַז די ביידע זאָלן זיך געווען קענען צונויפרעדן. דער שקר איז נאָך צו שטאַרק געווען אויף דער וועלט, צופיל נעפ-לען — צווישן די גרענעצן. ס'האָט נאָך געהאַלטן אין איין שטייגן דער אומענדלעכער צופלוס פון שנאה און טעותים. די בריידער האָבן זיך נאָך נישט דערקענט אין דער טונקלקייט.

דער בריוו־אויסטויש מיט וועראַרן.

כּמעט אין דער זעלבער צייט, ווי צו גערהארט הויפּטמאַנען, דעם דייטש, האָט ראָלאַן אויך געריעדט צו עמיל וועראַרן, דעם בעלגיער, וועלכער איז פריער געווען ַ באַגייסטערטער איראָפּעאַר און איז איצט געוואָרן דער פאַרביטערטסטער שונא פון דייטשאַנד. דערויף, אז וועראַרן איז נישט תמיד געווען אַזעלכער, ווי אין דער מלחמה. דאַרף מען נישט קיין מער באַרופּענעם עדות, ווי ס'איז איך אַליין. בשעת שלום האָט וועראַרן קיינמאָל נישט געהאַט קיין אַנדערן אידעאַל אָחוץ דער אידעאַל פון איראָפּעאישער בריידערלעכקייט און פאַרייניקטקייט; ער האָט קיין זאַך נישט אַזוי פאַרמיאוסט, ווי די פעלקער-שנאה. און אין דער קורץ-פאַר-דער-מלחמה-געשריבענער הקדמה צו דער אַנטאָלאָגיע פון דייטשע דיכטער פון העגרי גילבאָ האָט וועראַרן געריעדט וועגן דער „באַגייסטערונג פון די פעלקער" וועלכע „זוכן זיך און האָבן זיך ליב להכעיס יענע, וועלכע ווילן זיי אָנרעדן צום קאָמף". ערשט דייטשלאַנדס אַרייניריין זיך אין זיין

רוגג פון קונסט-ווערק. פול מיט ווייטיק רופט ער אויס צו הויפטמא-
נען: „זענט איר די אייניקלעך פון געטהע אדער פון אטטילאס?"
באלד דערנאך פרווט ער אים צו באווגען אויף א רויקן אופן, אז
ער זאל די דאזיקע זאכן נישט געבן קיין גייסטיקע פארענטפערונג.
„אין נאמען פון אונזער אייראפע, וועמענס ייכטיקסטער קעמפער איר
זענט געווען ביז היינט, אין נאמען פון דער ציוויליזאציע, אין נא-
מען פון דעם דייטשן פאלקס כבוד באשוואר איך אייך, הויפטמאן,
איך פאדער אייך אויף, אייך און די גייסטיקע אויסגעווייטע פון
דייטשלאנד, צווישן וועלכע איך האב עטליכע פרייַנד: צו פראטעס-
טירן מיט דער גאנצער ענערגיע אקעגן דעם פארברעכן. אויב נישט,
וועט עס פאלן אויף אייער אחריות". ראלאן וויל, אז די דייטשן זאלן,
ווי ער, זיך נישט סאלידאריזירן מיט די מיליטעריש מצשים און
נישט „באטראכטן דעם קריג פאר קיין פאטום". ער האט געהאפט
אויף א פראטעסט מצד די דייטשן, נישט וויסנדיק מסתמא, אז אין
דייטשלאנד האט דאמאלס קיינער נישט געהאט קיין אנונג און נישט
געקענט האבן קיין אנונג וועגן די פאליטישע געשעענישן און אז
אזא עפנטלעכער פראטעסט וואלט עפנטלעך געווען אוממעגלעך.

אבער נאך ליידנשאפטלעכער האט געענטפערט ערהארט הויפט-
מאן. אנשטאט ער זאל, ווי ראלאן האט אים באשוואירן, נישט
פרווון צפילו מסכים צו זיין מיט דער דייטשער אפשרעקונג-פאליטיק,
שטרענגט זיך הויפטמאן אן מארעליש צו בארעכטיקן די דאזיקע פא-
ליטיק און ער כאפט היפש ארויבער די מאס אין זיין התלהבות. פאר
אים גילט די מאקסימע: „מלחמה איז מלחמה" און ער פארטיידיקט
פלאחר-יד די רעכט פון מנצח. „דער, וואס איז פארמשפט אויף
שוואכקייט, כאפט זיך צו זידלעריי". אזוי ארום ווארפט ער אפ די
צעשטערונג פון לצוען ווי א קליניקייט און באגרינדעט „דעם פריד-
לעכן דורכגאנג" פון דייטשן מיליטער דורך בעלגיען, וואס איז גע-
וען פאר דייטשלאנד א לעבנספראגע. ער פארוופט זיך אויף די
ערקלערונגען פון גענעראל-שטאב, און די העכסטע אויטאריטעט פון
אמת איז פאר אים „דער קייזער אליין".

דערמיט איז דער צווישנשמועס ארויס פון דער גייסטיקער
גרענץ און באקומען א פאליטישן כאראקטער. ראלאן האט פון זיין

באַכאַמאָל אין אַ וווּנדערלעכן בריוו: „ווי שטאַרק האָט איר געמוזט, מיין גוטער און גרויסער, האָבן געליטן, כּדי אַזוי שטאַרק פיינט צו האָבן. אָבער איך ווייס, לאַנג וועט איר עס נישט באַווייזן, מיין פרייַנד, ניין. ווייל אַזעלכע נשמות ווי אייערע מוזן אומקומען אין אַזאַ אַטמאָספערע. פאַר גערעכטיקייט דאַרף מען אַלץ טון, אָבער די גערעכטיקייט פאָדערט נישט, אַז מ'זאָל מאַכן פאַראַנטוואָרטלעך דאָס גאַנצע פאָלק פאַרן פאַרברעכן, וועלכן ס'זענען באַגאַנגען בלויז עטלעכע הונדערט אינדיווידואָלן. און אויב ס'איז נאָר פאַראַן איין צדיק אין סדום – אַזוי זאָג איך אייך – האָט איר נישט קיין רעכט צו פאַרמשפטן גאַנץ סדום. ווייל אויך איר זענט נישט מסופּק, אַז אין דייטשלאַנד און אין עסטרייך זענען פאַראַן געוואַלד נשמות, וואָס ווערן אונטערגעדרוקט און געפיניקט, וואָס ליידן און קעמפן... טויזנטער אומשולדיקע ווערן אומעטום קרבנות פון די פאָליטיק-פאַרברעכנס! נאַפאָלעאָן איז גאָרנישט געווען אַזוי אומגערעכט זאָגנדיק „די פאָליטיק איז דאָס מאָדערנע פאטום!" דער פאַרצייטישדיקער גורל פון דער מענטשהייט איז קיינמאָל נישט געווען מער אכזריותדיק. לאָמיר זיך נישט פאַרבינדן מיט דעם דאָזיקן גורל, ווערהאַרן! לאָמיר זיין מיט די אונטערגעדרוקטע, מיט אַלע אונטערדרוקטע. זיי זענען פאַראַן אומעטום. איך קען נאָר צוויי פעלקער אויף דער ערד, די, וואָס ליידן און די, וואָס זענען גורם די ליידן".

אָבער ווערהאַרן בלייבט פעסט בײַ זיין שנאה. ער ענטפערט: אויב, איך האַס, איז עס דערפאַר, ווייל דאָס, וואָס איך זע, פילט, הער איז מוראדיק... איך בין מודה, אַז איך קען זיין נישט גערעכט, ווייל איך בראַן פון טרויער און צאָרן. איך שטיי נישט נעבן די פלאַמען, נאָר אין סאַמע מיטן פון דער שרפה און לייד און ווייַן. איך קען נישט אַנדערש". ער בלייבט טריי אָליווייערס: „האַס אַקעגן האַס". זייערע ראָלאַן בלייבט מסתּמא טריי אָליווייערס: „האַס אַקעגן האַס". זייערע מענטשלעכע באַציונגען זענען פון איצט אַן געבונדן בלויז מחמת אַכטונג פון איינעם צום אַנדערן, נישט געקוקט אויף דער אינערלעכער גענעריישקייט. און אַפילו וען ווערהאַרן שרייבט די הקדמה צו אַ העץ-בוך, שיידט אָפּ ראָלאַן די פערזאָן פון דער זאַך. ווערהאַרן וויל נישט „ערויס פון זיין טעות", אָבער ער פאַרלייקנט נישט זיין

היים, האָט אין אים דאָס ערשטע מאָל אַרויסגערופן דאָס געפיל פון שנאה, און זיין דיכטונג, וואָס איז ביז איצט געווען א הימן צו די אייראָפּעאישע כוחות, האָט איצט געדינט דער שנאה מיט דער גאַנצער ליידנשאַפט.

ראָלאַן האָט געשיקט צו ווערהאַרנען זיין פּראָטעסט אַקעגן די צעשטערונג פון לעווען און אַקעגן דעם, וואָס מ׳האָט באַשאָסן די קאַטעדראַלע פון ריימס. ווערהאַרן איז מסכים און שרייבט: „כ׳בין פול מיט טרויער און שנאה.״ דאָס לעצטע געפיל איז מיר ביז איצט געווען פרעמד. איצט ערשט האָב איך מיך אויסגעלערנט פיינט האָבן. איך קען דאָס געפיל נישט פאַרטרייבן פון מיר און דאָך האַלט איך מיך פאָר אַן אָנשטענדיקן מענטש, כאָטש האַס איז פריער פאָר מיר גע-וען א נידריק געפיל. ווי ליב האָב איך איצט מיין פאָטערלאַנד, אָדער בעסער געזאָגט: די קופּע אש, וואָס איז דערפון געוואָרן״. ראָלאַן ענטפערט אים גלייך: „ניין, האַסט נישט!״ נישט פאָר אייך און נישט פאָר מיר דאָרף עקזיסטירן דער האַס, לאָמיר זיך ווערן אַקעגן דער שנאה מער ווי אַקעגן דעם שונא! שפּעטער וועט איר זען, אַז די דאָזיקע טראַגעדיע איז געווען נאָך מוראדיקער, ווי מיר האָבן זי געזען פּל-זמן מיר זענען נאָך געווען אַרומגענומען פון איר. אין אַלע זייטן שפּרייט זיך אויס א חשכדיקע ברייטקייט און איבער די מאַסן פון מענטשן—א הייליקער דעליריום... די אייראָפּא-אישע דראַמע האָט דערגרייכט צו אַזא מדרגה, אַז ס׳וואָלט געווען אַן אומגערעכטיקייט דערין צו באַשולדיקן די מענטשן. עס איז א קראַמף פון דער נאַטור... לאָמיר אויסבויען א תּבה, ווי יענע מענטשן פון מבול, און לאָמיר ראַטעווען די רעשט פון דער מענטשהייט.״

אָבער ווערהאַרן האָט מיט רעספּעקט אויסגעוויכט די דאָזיקע אויפּפאָדערונג, ער בלייבט באַוואוסטזיניק ביי זיין שנאה כאָטש ער האָט זי נישט ליב. און אין דעם באַדויערנסווערטן מלחמה-בוך, ווער-כעס ער ווידמעט זיך אַליין און וואו ער שרייבט, אַז: דערפאָר ווייך זיין געוויסן איז געמינערט געוואָרן אין א געוויסער מאָס אַדאַנק דער שנאה אין וועלכער ער לעבט, ווידמעט ער דאָס בוך יענעם מענטש, וואָס ר׳איז געווען אמאָל,—דאָרט בענקט ער נאָך דעם אַלטן גפעיל פון וועלט-אַרומנעמענדיקייט. אומזיסט וועגדט זיך צו אים ראָלאַן

לענגער שווייגן" אויפגעשטאַנען אין סאַמע מיטן פּונ דער רומישער מלחמה און האָט פאַרטיידיקט די רעכט פון מענטשן אקעגן מענטשן; סאַלסטאַי איז געווען דער אינציקער, וואָס האָט געוואגט צו פּראָ-טעסטירן אקעגן דעם געבאָט, וואָס הייסט, אז ברידער זאָלן דער-הרגענען זייערע ברידער. איצט איז זיין קול שוין פאַרשטומט, זיין אָרט — לײדיק, דאָס געוויסן פון דער מענטשהייט—שטום. און ראַלאַן האָט געליטן פון דעם שווייגן, פון דעם שרעקלעכן שווייגן מצד אלע פרייַע גייסטער בשעתן טומל פון די קנעכט — ער האָט דער-פון מער געליטן, ווי פון די דונערן פון די הארמאַטן. די, וועלכע ר׳האָט געראפן צו הילף, האָבן אים פאַרלאָזט. דער טיפסטער אמת, דער אמת פון געוויסן, האָט נישט קיין אָנהענגער, קיינער העלפט אים נישט קעמפן פאַר דער פרייהייט פון איראָפּאישן גייסט, פאַר דעם אמת אקעגן שקר, פאַר מענטשלעכקייט אקעגן דער משוגענער שנאה. ער איז ווידער אליין מיט זיין גלויבן, מער אליין, ווי אין די ביטערסטע יאָרן פון זיין איינזאַמקייט.

אָבער זיין אליין איז נישט פאַר ראַלאַנען דאָס זעלבע, וואָס רעזיגנירן. צוקוקן זיך, ווי ס׳געשעט אן אומרעכט און נישט פּראָ-טעסטירן האָט נאָך פאַר דעם יונגן ראַלאַן געהייסן אליין טוען אומ-רעכט. „די, וואָס שטעלן זיך נישט אקעגן דעם שלעכטן, זענען גלייך ווי זיי וואָלטן עס אליין געטון" און קיינער, האלט ער, איז נישט אזוי מחוייב ווי דער דיכטער, ארויסצוזאָגן דעם געדאַנק אין ווערטער און די ווערטער ברענגען צו מעשים. בלויז צו שרייבן די אראַבעסקע צו דער צייט-געשיכטע איז צו ווייניק. אויב דער דיכטער לעבט-איבער די צייט, ווי עפעס, וואָס האָט א שייכות צו אים, איז זיין חוב צו ווירקן פאַר דער אידעע און זי צו מאַכן לעבעדיק. „די אויסדערווייטע פון גייסט שטעלן מיט זיך פאַר אַן אריסטאָקראַטיע, וואָס דאַרף פאַרטרעטן די בלוט-אַריסטאָקראַטיע. אָבער זי פאַרגעסט, אז די ערשטע האָט אָנגעהויבן דערמיט, וואָס זי האָט באַצאָלט פאַר אירע פריווילעגיעס מיט בלוט. שוין הונדערטער יאָרן הערן די מענטשן א סך קלוגע ווערטער, אָבער זעלטן זעט מען, אז די חכמים זאָלן זיך פאַר עפעס מקריב זיין. כדי אַרייננצו-געבן אמונה אין אַנדערע, מוז מען באַווייזן, אז מ׳גלויבט אליין.

פריינדשאפט צו ראָלאנען און באַטאָנט זי נאָך מער דאַמאָלס, ווען אין פראַנקרייך איז „א סכנה אים (ראָלאנען) ליב צו האָבן".

אויך דאָ זענען זיך צוויי גרויסע לייַדנשאפטן אויסגע־מיטן. אויך דאָ איז דער אויפרוף געווען בחנם. דער האַס האָלט אין זיינע הענט די גאַנצע וועלט, אויך אירע אייַדלסטע שאפער אין פאָרמער.

דאָס אייראָפּעאישע געוויסן.

וי אַלעמאָל, זיין גאַנץ לעבן לאַנג, האָט אויך איצט דער פּעכטער מאמין געוואָרפן דער וועלט א פּאָרשלאָג פון שלום און ווידער איז זיין ארבעט געווען אומזיסט. די דיכטער, די געלערנטע, די פילאָזאָפן, די קינסטלער — אלע האָלטן זיי פאַר זייערע נאַציעס. די דייטשן — פאַר דייטשלאַנד, די פראַנצויזן — פאַר פראַנקרייך, די ענגלענדער — פאַר ענגלאַנד, יעדער פאַר זיך, קיינער נישט פאַר אלע. „Right or wrong my country" איז זייער באַליבט שפריכוואָרט. יעדער לאַנד, יעדער פאָלק האָט באַגייסטערטע פּאַרטיידיקער, וואָס זענען גרייט צו בּאַרעכטיקן בלינדהרהייט זיינע אומזיניקסטע מעשים, און פאַרבאַהאלטען זיינע פאַרברעכנס און טעותים הינטער גיך־צו־גויפגעשטעלטע מאָראַלישע און מעטאַפיזישע נויטוענדיקייטן. נאָר איין לאַנד, וואָס געהער אלע שותפות, די היים פון אלע נאַציעס, די הייליקע אייראָפּע האָט נישט קיין פאַרטיידיקער, קיין פּאַרטרעטער. נאָר איין אידעע, די זעלבסטפאַרשטענדלעכסטע צווישן קריסטן, בלייבט אָן א פאַרטיידיקער: עס איז די אידעע פון אלע אידעען, די אידעע פון מענטשקייט.

אין דער דאָזיקער צייט האָט ראָמען ראָלאַן זיך וידער געקענט דערמאָנען אין דער הייליקער שפּה פון דער פראַנצויזישער, ווען ער האָט דערהאַלטן טאַלסטאַיס בריוו, וואָס איז פאַר אים געווען א שליחות אויפן גאנצן לעבן. טאַלסטאַי איז געווען דער איינציקער, וואָס איז אין זיין באַרימטן אויפּגעשריי „איך קען נישט

אייראָפּעאישע געוויסן — מיט האַס און שפּאָט פאַריאָגט פון אַלע לענדער און הערצער — נאָר אין ראָמען ראָלאַנס ברוסט.

די מאַניפעסטן.

צייטונגס-אַרטיקלען איז די פּאָרם פון זיין ליטעראַרישן קאַמף. פֿדי זיך אַנטקעגנצושטעלן אַקעגן דעם שקר און אַקעגן זיין עפּנטלעכן אויסדרוק, די מיצה, האָט ראָלאַן זיך געמוזט שטעלן אויף זייער אייגענעם קאַמפּפלאַץ. אָבער די אינטענסיווקייט פון זיינע אידעען, די פרייהייט פון זיינע מיינונגען, די אויטאָריטעט פון זיין נאָמען האָבן געמאַכט פון די דאָזיקע ארטיקלען מאַניפעסטן, וואָס זענען דורכגעפלויגן דורך אייראָפּע און האָבן אָנגעצונדן א גייסטיקע וואַלד-שרפה. ווי עלעקטרישע פונקען אויף אומזעבאַרע דראָטן זענען די דאָזיקע מאַניפעסטן געלאָפן אַרויסרופנדיק דאָ מורא׳דיקע שנאה, אויפרייסן, ערגעץ אַנדערש האָבן זיי העל אַריינגעלויכטן אין די טיפענישן פון פרייע געוויסנס, אָבער אומעטום האָבן זיי אַרויסגערופן וואַרימקייט און אויפרעגונג אין די עקסטרעמסטע פאָרמען פון צאָרן און באַגייסטערונג. צייטונגס-אַרטיקלען האָבן אפשר נאָך קיינמאָל נישט געהאַט אַזא שטורמישע, אויפפלאַקערנדיקע און רייניקנדיקע ווירקונג, ווי די דאָזיקע עטלעכע און צוואנציק אויפרופן און מאַניפעסטן פון אַן אייגנציקן פרייען קלאַרן מצנטש אין א פאַרווירטער אוון פאַרקלענערטער צייט.

קינסטלעריש קען מען, פאַרשטייט זיך, נישט פאַרגלייכן די דאָזיקע אַרטיקלען מיט די אויסגעצייכנטע, געשיפענע, קאַמפאָנירטע ווערק זייגע. אויסגעצייכנט אויף די וויטסטע קרייזן לעזער, באַגרעניצט דורך דער צענזור (ווייל ראָלאַנען איז קודם-כל געגאַנגען דערין, אַז די אַרטיקלען, וועלכע ער האָט פאַרעפנטלעכט אין „זשורנאל דע זשענעף" זאָל מען קענען לייענען אויך אין זיין היים),—האָבן די גע-דאַנקען זיך געמוזט אַנטוויקלען אי פאָרזיכטיק און אי אין איילעניש. עס איז פאַראן אין זיי וווּנדערלעכע, אומפאַרגעסלעכע געשרייען,

ס׳איז נישט געגנג בלויז אָפצוקומען מיט רייד". דער רום איז נישט בלויז אַן אָנגענעמער לאָבערקאַנץ, ער איז אויך אַ שוועדה. גלויבן איז מחייב. וועד ס׳באַשאַפט דורך דעם מויל פון אַ זשאַן-קריסטאָף אַ נייע עוואַנגעליע פון געווישן—דער טאָר זיך אַליין נישט פארלייקענען, וועלן די וועלט גרייט אים צו אַ תליה. ער מוז אויף זיך נעמען דעם אָפּאָסטאָלאַט און דאָס מאַרטירערטום. און בשעת אַלע צייט-קינסטלער האָבן אין זייער צערייצטקייט און ליידנשאַפט שוועקגעוואָרפן די אייגענע מיינונג און זיך אינגאַנצן, אַן ווילן, געלאָזט שוועקטראָגן מיט דער אַלגעמיינער מאַסן-מיינונג און דערביי האָבן זיי נישט בלויז געהאַלטן דעם געוואַלדטאַט, די מאַכט, דעם נצחון נישט בלויז וויַ אַ צייט-געשעענים, נאָר אפילו פאַר דעם גאַנצן תוכן פון קולטור,— אין דער זעלבער צייט האָט ראָמען ראָלאַנס ריין געווישן זיך געשלעפט אקעגן אַלע.

„יעדע גוואַלד-טאַט האָב איך פיינד" – שרייבט ראָלאַן אין יענער אינטשיידנדיקער צייט אין Jouve—„אויב די וועלט קען נישט אויסקומען אָן גוואַלד-טאַטן, איז עס מיין חוב נישט מיט איר מיטצוגיין, נאָר שוועקצושטעלן אַן אַנדערן, פאַרקערטן פרינציפּ, וואָס איז מבטל דעם ערשטן. יעדער האָט זיין ראַי, יעדער האָרכט זיין גאָט". ער איז אַפילו קיין רגע נישט אין טעות בנוגע דער גרויס פון דעם קאַמף, וועלכן ער האָט אונטערגענומען. אין זיין ברוסט קלינגט נאָך דאָס גרויסע יוגנט-וואָרט: „אונזער חוב איז צו זיין גרויס און צו פארטיידיקן די גרויסקייט אויך דער ערד". וויַ דעמאָלט, וועלן פר האָט געוואָלט מיט זיינע דראַמען צוריקגעבן דעם פאָלק די פרייהייט, וויַ דעמאָלט, וועלן ר׳האָט געוויזן דער קלינגער צייט די הערראישע בילדער, וויַ דעמאָלט, וועלן ר׳האָט דורך צען שווייגנדיקע יאָרן געשאפן אַ ווערק, וואָס רופט די פעלקער צו ליבע און פרייהייט — אזוי הויבט פר אויך איצט אָן איינער אַליין. פר האָט נישט אַרום זיך קיין שום פאַרטיי, קיין צייטונג, קיין שום מאַכט שטייט אים נישט צו דינסט. פר האָט גאָרנישט אויסער זיין ליידנשאַפט און יענעם ווונדערלעכן מוט, וועלכן ס׳באַגרעניצט נישט די האָפנונגסלאָזיקייט, נאָר זי גיט אים נאָך צו מער רייך. אַליין הויבט פר אָן דעם קאַמף אקעגן דעם שגעון פון מיליאָנען. און אין דער דאָזיקער רגע לעבט דאָס

מאָל, וועָן מ׳לייענט די דאָזיקע ארטיקלען, געדענקען אין דער אט־מאָספער, אין דער שטילשווייגעניש מצד אַנדערע, כדי צו פאַרשטיין, אַז זיי האָבן אָפּגעקלונגען אַזוי הויך נאָר דערפאַר, וויל זיי זענען געוועדט געוואָרן אין א אומגעהויערע גייסטיקע ערקייט. אוּן אויב זייערע אמתן זענען היינט אויס וויי ?ייכטע זעלבסטפארשטענדלעכקייטן, דאַרף מען זיך דערמאַנען אין שאָפענהויערס וווּנדערלעכע ווערטער: „דער אמת איז אויף דער ערד נאָר א קורצער נצחון־יום־טוב צווישן צוויי לאַנגע שטיקער צייט, אין וועלכער דער אמת ווערט אויסגע־לאַכט פריער ווי א פאַראַדאָקס אוּן שפעטער ווי א באַנאַליטעט".

היינט, קען זיין, איז געקומען די צייט (בלויז אויף א קורצן אויגנבליק), אין וועלכער א סך פון דידאָזיקע ווערטער זענען אויס באַנאַל; וויל טויזנטער נעכשרייבערס האָבן זיי אויסגעטוישט אויף קליינגעלט. מיר אָבער האָבן זיי געהערט אין א צייט, וועָן יעדער וואָרט האָט געווירקט ווי א שמיץ פוּן א בייטש. בלויז די קעגנע־רישקייט, וועלכע זיי האָבן אַרויסגערופן, זאָגט עדות אויף דער מאָס פוּן זייער היסטאָרישער נויטוועַנדיקייט. נאָר דער כּעס פוּן די קעגנער (מ׳קען נאָך היינט געפינען וועגן דעם א מבול מיט בראָשוּרן) באַווייזט וואָס פאַרע הערָאיזם ס׳פאַרמאָגט דער דאָזיקער מענטש, וואָס האָט דאָס ערשטע מאָל זיך אויפגעהויבן מיט זיין פרייער נשמה „איבער דעם טומל". לאָמיר „נישט פאַרגעסן: זיך צו האַלטן־ביי דער מיינונג „Dire ce qui est juste et humain" „וואָס געראַכט איז אוּן מענטשלעך" – איז דאָמאָלס געווען דאָס גרעסטע פאַרברעכן. וויל די מענטשהייט איז דאָמאָלס געווען אַזוי צעקאָכט פוּן דעם ערשטן בלוט, אַז „זיי וואָלטן – וויי ראַלאַן דרוקט זיך וווּנדערליך אויס–נאָכ־אַמאָל געהאָנגען יעזוסן, וועָן ער וואָלט אויפגעשטאַנען, פאַר זיי געבאָט: האָט אייך ליב".

סובטעלע שטעלן פון מרידה און תרעומות, אָבער זיי זענען אַ פּועל־יוצא פון ליידנשאפט און דערפאר שפּראָכלעך נישט אַזוי שטאַרק אויף אָפּט אויך צוזאַמענגעבונדן מיט דער צייטלעכער געשעעניש. זייער ווערט איז דער עיקר אַ מאָרַאַליש: אויף דעם געביט שטעלן זיי פאָר מיט וויך אַן אומפאַרגלייכלעכע אוּן אינציקע לייסטונג. קינסט־לעריש גיבן זיי צו צו ראָלאַנס ווערק בלויז אַ נייעם ריטם: אַ מין פאַטאַס פון עפּנטלעכן רעדן, הערָאישע דערהויבענע רייד, וואָס זענען געווענדט באַוואוסטזיניק צו טויזנטער און מיליאָנען. וויל אין די דאָזיקע אַרטיקלען רעדט נישט אַ יחיד, נאָר דאָס נישט געזעענע אייראָפּע, וועמענס עמפּטלעכער פּאַרטיידיקער ס׳פילט זיך ראָמען ראָלאַן צום צרשטן מאָל.

וואָס פאַרע באַדייטונג די דאָזיקע אַרטיקלען האָבן דאָמאָלס גע־האַט אין אונזער וועלט? — כ׳בין מסופק צי אַ שפּעטער דור, וואָס וועט די דאָזיקע אַרטיקלען לייענען צונויפגעזאַמלט אין די בענדער „Au-dessus de la Mélée" אוּן „Les Precurseurs" וועט קענען אָפּמעסטן זייער צייטלעכע ווערט. מ׳קען נישט בערעכענען אַ קראַפט נישט קענענדיק איר ווידערשטאַנד, אַ טאַט — נישט נעמענדיק אין אַכט דעם קרבן, וואָס מ׳האָט געבראַנגט צוליב אים. כדי בעסער צו קענען דעם הערָאישן כאַראַקטער פון די דאָזיקע מאַני־פעסטן, מוז מען האָבן אַ פאַרשטעלונג (הייבט איז עס שוין כמעט אוממעגלעך) וועגן דעם גאַנצן שגעון פון די ערשטע מלחמה־יאָרן, איבער דער גייסטיקער עפידעמיע פון גאַנץ אייראָפּע, איבער דעם גאַנצן דאָמאָלסדיקן אינטעלעקטועלן משוגעים־הויז. מ׳מוז זיך דערמאָ־נען, אַז אַזעלכע הייבט שוין באַנאַלע מאַקסימען ווי צ. ב. ש. אַז נישט אַלע מענטשן פון דער נאַציע זענען פאַראַנטוואָרטלעך פאַר אַ קריג־אויסברוך, האָבן דאָמאָלס געגאָלטן ווי אַ פאָליטיש פאַרברעכן, פאַר וועלכן ס׳קומט צו באַשטראָפן; מ׳מוז זיך דערמאָנען, אַז אַזאַ זעלבסטפאַרשטענדלעך בוך אין איצטיקן מאָמענט ווי „Au dessus da la mélée" איז אָנגערופן געוואָרן דאָמאָלס מצד דער רעגירונגס־פאַרטיידיקונג „נידערטרעכטיק", דער אויטאָר איז געווען, ווי אין חרם און אין דער זעלבער צייט האָבן פרָאנק און פריי קוּרסירט אַ גאַנצע טשאָטע פאַמפלעטן אַקעגן די דאָזיקע פרייע ווערטער. מ׳דאַרף אַלע־

צוליב א בשותפותדיקן אידעאל... ווי טייער זענט איר מיר, איר, וועלכע גייען שטארבן. איר זענט זיך נוקם אין די יארן פון סקעפטיזים און פון געניסערישע שוואכקייטן, אין וועלכע מיר זענען אויפגעוואקסן... זיגער אדער באזיגטע, טויטע אדער לעבעדיקע, זייט גליקלעך!"

אבער נאך דעם דאזיקן הימן צו די גלויביקע, וואס האלטן, אז דער גרעסטער חוב איז צו דינען, וועגדט זיך ראלאן צו די גייסטיקע פירער פון אלע נאציעס: „איר, וואס האט געהאט אזעלכע אוצרות אין די הענט — פארוואס האט איר זיי ארויסגעלאזט? וואס פארע ציל האט איר געשטעלט פאר זייער גרויסהארציקער מתנה פון קרבנות-גרייטקייט? — דער ציל איז — געגנזייטיקער מארד, איירא-פעאישע מלחמה". און ער ווארפט פאר, אז די פאראנטוואָרטלעכע מנהגים האבן פחדנותדיק זיך באהאלטן הינטער א געטשי — דער גורל — און נישט נאר זיי האבן נישט געוואלט פארמיידן דעם קריג, נאר זיי האבן אים נאך אויפגעבלאזן און פארסמט. א שרעקלעך בילד! אלץ איז ארויסגעפאלן אין דעם דאזיקן שטראם. אין אלע לענדער, ביי אלע נאציעס האט מען דעם זעלבן דרך-ארץ פאר דאס, וואס מאכט א תל. „נישט נאר די ראסע-לויידנשאפט האט געוואָרפן די מאסן איינע אקעגן דער אנדערער מיט בלינדן צארן.—דער שכל, די רעליגיע די דיכטונג, די וויסנשאפט — אלע גייסטיקע פארמען האבן זיך מאביליזירט און אין יעדער לאנד גייען זיי נאך נאך די ארמעען. אן אויסנאמען האבן אלע אויסדערווייטע מיט דער פולסטער איבערצייגונג אויסגערופן, אז גראד די אינטערעסן פון זייער פאלק וועלן ברענגען מיט זיך פרייהייט און פראגרעס". מיט לייכטן שפאט שילדערט צר די גרא-טעסקע צווישנקאמפן פון די פילאזאפן מיט די געלערנטע, דאס אפזאגן זיך פון די ביידע גרויסע קאלעקטיוו-מאכטן פון קריסטנטום און פון סאציאלזים, כדי אליין זיך אפצוועגדן פון דעם טומל. „די פארשטעלונג, אז די ליבע צום פאטערלאנד איז מחייב מ'זאל האסן אנדערע לענדער און די אינטערעסן, וועלכע זיי פארטיידיקן, — אזא מין פארשטעלונג האט אין זיך אן אבסורדאלע וויכטקייט, א נעראנישן דילעטאנטיזם, וואס איז מיר דערווידער ביז צו די לעצטע טיפענישן פון מיין וועזן. ניין, די ליבע צו מיין פאטערלאנד פארערט נישט

איבער דעם טיבל.

אין 22-טן סעפטעמבער 1914 איז ערשינען אין „זשורנאל דע זשענעף" דער ארטיקל Au dessus de la mêlée וואס איז נאך דעם צוזאמענשטויס מיט הויפטמאנען געווען דער ערשטער קלאפ מיטן האמער אויף דעם געביי פון דער אייראפעאישער קירכע אין סאמע מיטן מלחמה. דער נאמען פון דעם דאזיקן ארטיקל איז פון דאמאלס אן געווארן א קאמפרוף און א שפאט-וואָרט. ווייל מיט דעם דאזיקן ארטיקל האט דאס ערשטע מאל זיך אויפגעהויבן צווישן די פארטייאישע מחלוקתן די קלארע שטים פון פעסטער געראכטיקייט — א טרייסט פאר אלץ מער טויזנטער מענטשן.

א מערקווירדיקער, פארווילקטער, טראגישער פאטאס ליגט אויסגעגאסן אויף דעם דאזיקן ארטיקל: ס'איז דער געהיימניספולער רעזאנאנץ פון דער צייט, אין וועלכער ס'גייען אפ מיט בלוט אן א צאל מענטשן און צווישן זיי—די נאענטסטע פריינד. נאר א דערשטערנדיקער הארץ-שטורם האט געקענט פארווירזאכן אזא הראאישן באשלוס, ווי זיך אנטקעגנצושטעלן א גאנצער משוגע-געווארענער וועלט. אין א הימן צו דער קעמפנדיקער יוגנט דערהויבט זיך דער ריטם: „א, הראאישע יוגנט פון דער וועלט! מיט וויפל פארשוועדערישער פרייד גיסט איר אן אייער בלוט אין דער הונגעריקער ערד! וויפל ווונדער־עכע קרבנות וועט די זון פון דעם דאזיקן זומער אפרוימען. איר אלע, יוגנלעך פון אלע פעלקער, וועלכע שלאגן זיך

אין וויס, אז כ׳וועל אויך דערלייכטערן דאס געוויסן פון טויזנטער אַנדערע, וואס האָבן נישט דעם מוט אין זייערע לענדער דאס צו זאָגן, אדער וועלכע מ׳שטערט צו רעדן". ווי אלעמאל — איז ער מיט די שוואכערע, מיט דעם מיעוט. אוּן זיין קול ווערט אלעמאל שטאַרקער, ווייל ער פילט, אז ס׳רעדט פאר אַן-אַ-שיעור שווייגנדיקע.

דער קאמף אקעגן דער שנאה.

דאס דאזיקע אַרטיקל "Au dessus de la Mêlée" איז געוווען דער ערשטער קלאפ מיט דער האק אין דעם וויד-צעוואַקסענעם וואלד פון שנאה. א דונערנדיק וויידערקול רוישט פון אַלע זייטן, עס ברויזט מיט כּעס צווישן די בלעטער. אָבער דער אַנטשאַסענער ראַלאַן לאָזט נישט אפּ; ער ווילּ אין דער אומגעהויערער, געפערלעכער חשכות אויסבויערן אַ לאָך, דורך וועלכן ס׳זאָלן אריינשיינען א פאָר זונשטראלן פון שכל אין דער שטיקנדיקער אטמאספער. זיינע נאָענטסטע אַרטיקלען ווילן שאפן קלאָרהייט, אַ העלן, ריינעם, פרוכטבאַרן רוים און פאר אלעמען ווילן די שיינע אַרטיקלען געבן דעם שווייגנדיקן א קוק. „לאָמיר העלפן די קרבנות. אמת, אַ סך פאַרמאָגן מיר נישט. אין אייביקן קאַמף צווישן דעם גוטן און בייזן זענען די אויסזיכטן נישט קיין גרויסע. מ׳דארף האָבן אַ יאָרהונדערט כדי אויפצוּבויען דאס, וואס מ׳קען צעשטערן אין איין טאָג, אָבער דאָך דויערט דער משוגענער צאָרן נישט מער ווי איין טאָג און די געדולדיקע ארבעט איז דאס טאָג-טעגלעכע ברויט. די געדולדיקע אַרבעט הערט נישט אויף אפילו אין דער צייט פון וועלט-חורבן".

איצט האָט דער דיכטער דערקענט קאָר זיינע אויפגאבן. באקעמפן די מלחמה איז אַ זינלאָזיקייט. דער שכל האָט נישט קיין בוח בייצושטיין אקעגן דער סטיכיע.

אָבער דערפאר האָט ער געהאלטן פאר זיין באשטימטן חוב צו באקעמפן אין דער מלחמה דאס, וואס די מענטשלעכע ליידנשאפט האָט באוואוסטזינק צוגעגעבן צו די אלטע מלחמה-אומגליקן:

אַז איך זאָל פיינט האָבן און אויסהרגענען די גזוירים און טרייַ נשמות, וואָס האָבן ליב דאָס זייערס. די ליבע צו מיין פאָטער־ לאַנד פאַדערט, אַז איך זאָל אויך זיי אַכטן און אַז איך זאָל מיך מיט זיי פאַראייניקן צוליב אונזער בשותפותדיק גליק". און ווייטער: צווישן די מערב־פעלקער איז נישט פאַראַן קיין שום סבֿה מ'זאָל דאַרפן פירן מלחמות. אחוץ אַ קלייַנע צאָל פאַרסמטע צייטונגען, וועלכער ס'לוינט אויפצופּלאַקערן די נשמה, האָבן מיר, בריידער פון פראַנקרייך, ענגלאַנד און דייטשלאַנד, קיין שום שנאה נישט צו זיך. איך קען זיי און קען אונז. אונזערע פעלקער פאַרלאַנגען גאָרנישט אויסער שלום און פרייהייט". דאדורך איז עס אַ בושה פאַר די גייס־ טיקע מענטשן, וועלכע זיי באשמוצן בשעת אַ מלחמה־אויסברוך די ריינהייט פון זייער דענקען. עס איז אַ חרפה צו זען דעם פרייַן גייסט פאַר אַ לוידנשאפטלעכן קנעכט פון אבסורדאַליטיק. וויל מיר דאַרפן קיינמאָל נישט פאַרגעסן די אחדות פון דער דאָ־ זיקער מחלוקת: אונזער בשותפותדיק פאָטערלאַנד. „די מענטשהייט איז אַ סימפאָניע פון גרויסע, געמיינזאַמע נשמות. ווער ס'איז בכוח זיי צו פאַרשטיין און ליב צו האָבן, נאָר דעמאָס, וועלכע ר'האָט פריער צעשטערט אַ טייל פון זייערע עלעמענטן, דער וווייזט, אַז ר'איז אַ בארבאַר... מיר, די אייראָפּאַישע אויסדערווייַלטע, האָבן צוויי היימען, אונזער ערדיש פאָטערלאַנד און דאָס געטלעכע לאַנד. אין אייניעם זענען מיר געסט, דאָס אַנדערע מוזן מיר אַליין זיך אויפבויען... ס'איז אונזער חוב אויפצובויען די מויער אַרום דעם דאָזיקן לאַנד אַזוי ווייט און אַזוי הויך, אַז זי זאָל איבערשטייגן די אומגערעכטיקייט און די שנאה פון די נאַציעס און אַז זי זאָל אין זיך קענען אַריננעמען די בריידערלעניע און פרייַע נשמות פון דער גאַנצער וועלט".

צו אַזעלכע הויכע אידעאַלן דערהויבט זיך דאָ דער גלויבן. און פלייט ווי אַ מעווע איבער דעם בלוטיקן מבול. וואָס אמת, ראַלאַן וועייסט גאַנץ גוט, ווי קנאַפּ ס'איז די האָפענונג, אַז די דאָזיקע וועלטער זאָלן איבערשרייַען דעם גערוש פון דרייסיק מיליאָן, וואָס קלינגען מיט זייער כלי־זין. „איך וועיס, אַז די דאָזיקע וועלטער האָבן וויניק האָפענונג זיי זאָלן וועלן געהערט... אָבער איך רעד נישט, כדי איבערצוצייגן, נאָר כדי לייכטער צו מאַכן מיין געוויסן. און

זיך באַפרייען פון דער שנאה מחמת עקל, די קעמפנדיקע צוליב ריטערלעכקייט. אָבער אָט-די שנאה האָבן די אינטעלעקטועלן נישט נאָר פאַרטיידיקט מיט אַלע ארגומענטן פון לאָגיק, וויסנשאפט און דיכטונג, נאָר זיי האָבן אפילו אויך (נעמענדיק „אורלויב" פון דער קריסטלעכער עוואַנגעליע-לערע) געמאַכט פון איר אַן עטישן חוב, און יעדערער, וואָס האָט זיך אַקטענגעשטעלט דעם קאָלעקטיוון האַס, איז געווארן געשטעמפלט פאר א פארראטער פון פאָלקסזאַנד. אַקעגן די דאָזיקע שונאים פון פרייען גייסט זאָגט ראָלאן: „נישט נאָר, וואָס זיי האָבן גאָרנישט געטון, כדי צו פארמיידן די געגנזייטיקע מיס-פאַשטענדנישן און צו באַגרענעצן די שנאה, נאָר להיפוך: מיט וויניק אויסנאַמען — האָבן זיי אַלץ צוגעטון דערצו, זי צו פאַרברייטערן און צו פארסמען. פאַרן רוב פון זיי איז די מחמה געווען זייער מחמה. מיט זייערע מערדערישע אידעאָלאָגיעס האָבן זיי פארפירט טויזנטער מוחות. דורך דער געמיינער זיכערקייט אין זייער אמת, דורך זייער עם-הארצישער גאווה האָבן זיי מיליאָנען מענטשן געטריבן צום טויט צוליב די פאַנטאָמע פון זייער גייסט". שולדיק זענען נאָר די באַוואוסטזיניקע אָדער דער, וואָס האָט די מענטשקייט צו וויסן, נאָר צוליב דער פוילקייט פון שכל און הארץ, צוליב פאַלשער גאווה אָדער פחדנות, צוליב פאָראורטיילן אָדער שוואַכקייט איז ער געבליבן בייַם שקר.

ווייך די שנאה פון די אינטעלעקטועלן איז געווען א שקר. וואָלט זי געווען אן אמת, א ליידנשאפט — וואָלטן די פלוידערזעק אַוועקגעוואָרפן זייער פלוידעריי און גענומען געווער אין דער האַנט. האַס און ליבע קענען נאָר חל זיין אויף מענטשן, נישט אויף בא-גריפן, אידעען. דערפאַר איז דער רצון צו זייַן שנאה צווישן מי-ליאָנען אומבאַקאַנטע יחידים און אויך דער פרוו צו „פאַראייביקן" די שנאה — א פארברעכן אַקעגן גייסט, אקוראַט ווי אקעגן דעם בלוט. נעמען אן פאַראַלגעמיינערן דייטשלאַנד פאר איין-און-אייניציקן געגנשטאַנד פון שנאה ארייננעמענדיק צוזאַמען די טרייבערס אין ג-טריבענע — דאָס איז א באַוואוסטזיניקע פאַלשקייט. ס'איז נאָר פארשן איין בשותפותדיקייט: די בשותפותדיקייט פון אמת און בשותפותדיקייט פון די ליגנער; די בשותפותדיקייט פון נעוויסנמענטשן און פון די

עס איז די גייסטיקע פאַרגיפטונג פון געוועהר. דאָס מוראדיקסטע אין דער דאָזיקער מלחמה, דאָס, וואָס שיידט זי אָפּ פון אַלע פריערדיקע, איז איר באַוואוסטזיניקע פאַרגייסטיגונג; דער ווילן צו נעמען א געשעענישׂ, וואָס איז אַמאָליקע צייטן באַטראַכט געווארן ווי א פשוט נאַטור-אומגליק, א שטייגער, ווי פעסט און כאָלערע, און מאַכן דער-פון א הערשׂישע „גרויסע צייט"; דער ווילן צו פאַרטוישן גוואַלד-טאַטן אויף מאָראַל, צעשטערונג — אויף עטיק, צו דערהויבן א נא-ציאָנאַלן מאַסן-קאַמף צו דער מדרגה פון אינדיווידועלן מאַסן-האַס. ראַלאַן באַקעמפט, הייסט עס, נישט די מלחמה (ווי מ׳האָט עס אויס-געטייטשט אויף פאַרשידענע אופנים) ער באַקעמפט קודם-כל די אי-דעאָלאָגיע פון מלחמה, דאָס קינסטלעכע פאַרגעטערן דאָס אייביק חיהשע. ער באַקעמפט פרטימווייז די פאַלשע, לייכטגעמאַכטע עטיק, וואָס איז קאָנסטרואירט געוואָרן ספעציעל אויף מלחמה-צוועקן; דאָס אַנטלויפן פון געוויסן צו מאַסן-שקר, דאָס סוספענדירן די אינערלעכע פרייהייט אין משך פון דער מלחמה.

דאָס הייסט, נישט באַקעמן די מאַסן, אָדער באַקעמן די פעלקער איז געוועזדעט זיין וואָרט. זיי זענען אומוויסנדיקע, אָפּגענאַרטע, אָרימע, געטריבענע, אין וועלכע מ׳האָט אריינגעפאָמפּעווט די שנאה דורך שקרים. „ס׳איז אַזוי באַקוועם פיינט צו האָבן, ווען מ׳פאַר-שטייט נישט". די גאַנצע שולד ליגט אויף די פאַבריקאַנטן פון שקר, אויף די אינטעלעקטועלן. זיי זענען שולדיק און זיבן מאָל שולדיק, ווייל? זיי האָבן דורך זייער בילדונג און ערפאַרונג געוואוסט דעם אמת, און פאַרטוישט אים נאָר דערפאַר, ווייל? זיי האָבן זיך אָנגעשלאָסן אין דער באַנאַלער, אַלגעמיינער מיינונג מחמת פחד און נאָך מער מחמת איבערגערעכנטקייט; זיי, וואָס וואָלטן דורך זייער אויטאָריטעט געדאַרפט זיין די מנהיגים! גאַנץ באַוואוסטזיניק האָבן זיי אויסגע-טוישט דעם אידעאַל פון מענטשלעכקייט אוּן פעלקערישע אחדות אויף ספּאַרטאַנישע אין האָמעריש העלדישקייטן, וואָס פאַסן זיך צו אונזער צייט, ווי פאַרצייטישדיקע שאַבלאָנעס צו היינטיקע האַר-מאַטן, אוּן קודם-כל האָבן זיי באַרעכטיקט די שנאה, וואָס איז אין אַלע צייטן געווען פאַרן בעסערן מענטש א נידעריקע און מבוזהדיקע באַגלייטונגס-ערשיינונג פון דער מלחמה. די גייסטיקע מענטשן פלעגן

געפיל. ווי ער האָט אַמאָל אין זיינע „הערַאָישע ביאָגראָפיעס" גע-
וואָלט ווייזן די לייִדנדיקע פון דער וועלט, אַז זיי „זענען נישט
אַליין, נאָר די גרעסטע פון אַלע צייטן זענען מיט זיי", אַזוי האָט
ער זיך איצט ווידעד באַמיט באַקאַנט צו מאַכן די שווייגנדיקע ברי-
דער, וואָס פילן זיך אין סאַמע מיטן שגעון פאַרשטויסענע נאָר דער-
פאַר, וויל זיי פילן נישט אין זיך די שנאה-געפילן, וועלכע ס'פאַר-
שפרייטן די צייטונגען און די פראָפעסאָרן. „דאָס זעלבע גליק" —
שרייבט ער — „וואָס מיר פילן אין די ציטערדיקע מערק-טעג אָנ-
קוקנדיק די ערשטע אַרויסשפּאַנדיקע בלומען, האָב איך אויך גע-
פילט, ווען כ'האָב געזען וויַ די בליטן פון מענטשלעכער רחמנות
ברעכן דורך דעם אייז-פּאַנצער פון אייראָפּעס שנאה. זיי ווייזן, אַז
די לעבנסווערימקייט עקזיסטירט וויַטער און קיין זאַך קען זיַ נישט
צעשטערן. באַלד קומט וויַטער "l'humble pélerinage", „דאָס
הכנעהדיקע עולה-רגל זיין" און ער באַמיט זיך „אויפטער די חורבות
צו אַנטדעקן די לעצטע הערצער, וועלכע זענען געבליבן טריי דעם
אַלטן אידעאַל פון מענטשלעכער ברידערשאַפט. וואָס פאַרע טרויריקע
פרייד ס'איז זיי צו אַנטדעקן און זיי צו קומען צו הילף!" און
צוליב דער דאָזיקער טרייסט, צוליב דער דאָזיקער האָפענונג גיט ער
אפילו אַ נייעם זין דער מלחמה, וועלכע ער האָט פון דער סאַמע
קינדהייט פיינט געהאַט און אויך פאַר איר מורא געהאַט. „דער
קריג האָט געהאַט די וויטאָגדיקע מעלה, וואָס ער האָט פאַראייניקט
אַלע גייסטער פון דער גאַנצער וועלט, וואָס זענען פריי פון נאַציא-
נאַלער שנאה. ער האָט שטאַרק געמאַכט זייער קראַפט, ווי שטאָל,
צוזאַמענגעשאָסן זייער ווילן. ווי שטאַרק ס'נארן זיך די דאָזיקע,
וואָס מיינען, אַז די אידעען פון בריderlעכקייט זענען דערשטיקט...
איך צווייפל נישט אויף קיין האָר אין דער צוקונפטיקער אחדות פון
אייראָפּע, זי וועט פאַרווירקלעכט ווערן. אוּן דער היינטיקער קריג
איז בלויז איר בלוטיקער אָנהויב".

ווי אַ פלעגער פון נשמות — האָט ער געוואָלט טרייסטן די
פאַרצרהטע מיט דעם ברויט פון לעבן, מיט דער האָפענונג. ט'קען
זיין, אַז ער פרעדיקט זיין בטחון נישט אינגאַנצן אייגנשטימיק מיט
זיין אינערלעכער מיינונג. אוּן נאָר דער, וואָס קען דעם גייסטיקן

פּראָזן-דרעשער. אוּן אָקוּראָט, ווי רָאָמען רָאָלאַן הָאָט אין :שאַן-
קריסטאָף אָפּגעזונדערט דאָס אמתדיקע פּראָקרייך פּונם פּאָלשן, דאָס
אַלטע דייטשלאַנד פּונם נייעם, כּדי צוּ ווייזן די אַלמענטשלעכע
בשותפותדיקייט — אַזוי האָט רָאָלאַן אויך אין דער מחמה געפּרוּווט
צוּ שטעלן צום שאַנד-סלופ די קריג-פּאַרגיפּטער פּון בייּדע לאַנדערן
אוּן אָנצוווייזן אויף דער הראָישער אייניזאַמקייט פּון די פּרייַע
נאַטורן אין אַלע לענדער, כּדי — ווי טאָלסטאָי האָט געוואָלט — צו
דערפילן דעם דיכטערס חוב, צו זיין „דאָס בינדנדיקע צווישן די
מענטשן". די "Cerveaux enchainés", די „געבונדענע מוחות" פון
זיין קאָמעדיע „ליכוּי" טאַנצן אין פּאַרשידענע אוּניפּאָרמען אַהין
אוּן אַהער אונטער דער בייטש פון נעגערס פּאַטריאָטיזם דעם זעלבן
אינדיאַנישן קריגס-טאַנץ: — די דייטשע פּראָפעסאָרן אוּן די פּראָפּא-
סאָרן פּון דער סאָרבאָנע זענען מוראדיק ענלעך אין זייערע לאָגישע
קאָמבינאַציעס אוּן די שנאה-מזמורים זענען אויך אַ גראָטעסקן אופן
ענלעך סיי מיטן ריטם אוּן סיי מיט דער קאָנסטרוקציע.

אָט די בשותפותדיקייט, וואָס רָאָלאַן האָט געוואָלט ווייזן, האָט
אויך געדאַרפט זיין גלייכצייטיק אַ טרייסט. די ווערטער פון מענטש-
לעכער דערהויבונג זענען, וואָס אמת, שוועכער צום פּאַרדייַען, ווי
די ווערטער פון האָס. ווייל די פּרייַע מיינונג מוז געזאָגט ווערן
שטיף־ערהייט, בשעת די שקרים דונערן אַרויס פון די פּאַרשפּרייטסטע
צייטונגען. מיט מי מוז מען פּאַרטיידיקן דעם אמת אוּן די אמתדיקע,
ווייל די מלוכה פּאַרבאַהאַלט זיי, אָבער די עמפּינדלעכע נשמה גע-
פינט זיי צווישן אַלע פעלקער אוּן נאַציעס. רָאָלאַן ברענגט ביישפּילן
פּון ביכער אוּן מענטשן, פּון דייטשן אוּן פּראַנצויזן אין זיינע אַר
טיקלען אוּן באַווייזט, אַז דאָ אוּן דאָרט, אפילו אין די סאָמע שוּל-
גראָבנס הערשן צווישן טויזנטער אוּן צענערטויזנטער גאַנץ ברידער-
לעכע געפילן. ער פּאַרעפנטלעכט בריוו פון דייטשע סאָלדאַטן צוזאַמען
מיט בריוו פון פראַנצויזישע: זיי זענען בייּדע געשריבן אין דער
זעלבער מענטשלעכער שפּראַך. ער דערציילט פון דער פריינדלעכער
היף מצד פּריוּען—אוּן זעט אַ וואונדער: אין סאָמע מיטן פון דער
גרוּער-אַרגאַניזאַציע געפינט זיך אויך אַ האַרץ-אַרגאַניזאַציע. ער
פּאַרעפנטלעכט ליידער פון דאָ אוּן דאָרטן: זיי האָבן דעם זעלבן

אַנדערע ביי זייער גרויבן אין דער אַחדות פון מענטשלעכן געדאַנק
און פֿאַר וועלכע אַלע מענטשן זענען די זין פונם זעלבן פֿאָטער.
אויב דידאַזיקע איבערציגונג וועט גורם זיין, אַז מיר זאָלן מבוזה
ווערן, איז דער בזיון פֿאַר אונז אַ כּבוד אין דער צוקונפט."

מ'זעט: ראָלאַן האָט פֿאָרויס געוואוסט אויף וואָס פֿאַר אַ
שטרויכלונגען ער וועט זיך אָנשטויסן. אָבער דער צאָרן פון די אָנ-
פֿאַלן אויף אים האָט אויף אַ מוראדיקן אופן איבערגעשטיגן אַלע
דערוואַרטונגען. די ערשטע כוואַליע איז געקומען פון דייטשלאַנד.
די שטעלע אין בריוו צו גערהאַרט הויפטמאַן „זענט איר געטהעס
אַן אייניקל, אָדער אטטילאַס?" און נאָך אַנדערע שטעלן האָבן גע-
פונען אַ בייזן אָפקלאַנג. אַ טוץ פּראָפעסאָרן און ליטעראַרישע פּרוי-
דערזעק האָבן תּיכף געפּילט אויף זיך דעם חוב „אָפּצוווישן" די
פּראָנצויזישע פּרעטענסיעס און אין דער „דייטשער רונדשוי" האָט אַ
נאָמישער אדלדיקער דייטש „אַנטדעקט" דעם גרויסן סוד, אַז זשאַן
קריסטאָף איז געווען הינטער דער מאַסקע פון נייטראַליטעט דער גע-
פערלעכסטער אָנגריף פון פראַנקרייך אויף דעם דייטשן גייסט.

די זעלבע צאָרן-אויסברוכן זענען געקומען מצד דער פּראָ-
צויזישער פּרעסע, ווי נאָר ס'איז פאַרעפנטלעכט געוואָרן דאָס אַרטיקל
„Au desseus de la Mêlée" אָדער אפילו ווי נאָר מ'האָט בא-
קומען אַ ידיעה וועגן דעם. פּראָנצויזישע צייטונגען האָבן אפילו
(ווער באַגרייפט דאָס נאָך היינט?) נישט געפונען פאַר נויטיק אָפּצוּ-
דרוקן דערנאָך דעם מאניפעסט. די ערשטע פּראָגמענטן האָט מען
געקענט אַרויסלייענען פון די אָנפאַלן, וועלכע שטעלן ראָלאַנען צום
שאַנד-סלופ ווי אַ פאַרברעכער קעגן פאַטריאָטיזם. — די דאָזיקע אויפ-
גאָבע האָבן דערפילט בשלמות עטלעכע פּראָפעסאָרן פון דער סאָר-
באָנע און אַ פאָר היסטאָריקער. פון די איינצלנע אָנפאַלן איז באַלד
געוואָרן אַ סיסטעמאַטישע קאַמפּאַניע; אָנשטאָט צייטונגס-אַרטיקלען,
זענען ערשינען בראָשורן. צום סוף איז אַפילו אַרויס אַ דיק בוך פון
אַ „העלד" מיט טויזנט ראיות, פאַטאָגראַפיעס, ציטאַטן — אַ גאַנצער
באַשולדיקונגס-אקט מיט דער אָפענער כוונה צוזאַמענצושטעלן אַ מא-
טעריאַל פאַר אַ פּראָצעס. מ'האָט נישט געקאַרגט די נידעריקסטע
חשדים. צ. ב. ש.- אַז ראָלאַן איז בשפֿת דער מלחמה אַריינגעטרעטן

הונגער פון אומצאָליקע, וועלכע זענען פאַרשפּאַרט אין תּפיסה פון אייגענעם פאָטערלאַנד און געפינען זיך כסדר הינטער די קרצטן פון דער צענזור, — נאָר דער וועט אָפּשאַצן, וואָס פאַר א באַדייטונג ס׳האָבן פאַר זיי דאָמאָלס געהאַט אָט-די וועלטער אָן שנאה, אָט-די שליחות פון בריד־עכקייט.

ד י ק ע ג נ ע ר.

אַז אין אַ צייט, וועלן ס׳הערשן פאַרטייען, איז די שטרעבונג צו אומפאַרטייאישקייט אַממערסטן אומדאַנקבאַר, — וועגן דעם איז ראָאַן באַלד פון אָנהייב נישט געווען מסופּק. די קעמפּער זענען געווען איינשטימיק בלויז אין איין פונקט: מ׳זאָל פיינט האָבן אַלע די, וואָס קוועלקלען זיך אָנדערע פיינט צו האָבן. וועלן ס׳וויל נישט, וויי די אָנדערע, דעליריזן, וועלן פאַרדעכטיק. און אין יענער עפּאָכע, וועלן די יוסטיץ האָט נישט געהאַט גענוג צייט, פּדי גרינדלעך אויסצופּאָרשן דעם פּראָצעס, איז יעדער פאַרדעכטיקער ממילא שוין אַ פאַרברעכער. וועלן ס׳האָט געווואָלט אינמיטן דער מלחמה פאַרטיידיקן דעם שלום, דער האָט געמוזט וויסן, אַז ער שטעלט אין שפּיל זיין מנוחה, זיין נאָמען, זיין גלויבן, זיין רעגאָמע און אַפילו די פריינטשאַפט לגבי אים. אָבער וואָס פאַר אַ וועלט האָט אַן איבערצייגונג, אויב מ׳וויל נישט עפּעס אייגנטעלן פאַר איר? — ראָאַן האָט, הייסט עס, געווואָסט, אַז דערדאָזיקער פּלאַץ איז דער מסוכנסטער; ער האָט געווואָסט, וואָס ס׳וואָלט אויף אים, אָבער גראָד די סכנה מאַכט זיין געוויסן שטאַרק, ווי שטאָל. „אויב ס׳איז באמת נייטיק, ווי דאָס שפּריכוואָרט האַלט, זיך צוצוגרייטן צו מלחמה בשעתן שלום—איז אָבער אויך נישט וויניקער נייטיק צוצוגרייטן זיך צו שלום בעת דער מלחמה. דערדאָזיקער חוב ליגט, לויט מיין מיינונג, אויף יענע, וואָס זענען אויסער דעם קאַמף און וועלכע האָבן דורך זייער גייסטיק לעבן א נאָענטע פאַרבינדונג מיט דער וועלט: ס׳איז די קלייגע קירכע פון לאאיקער, וועלכע האַלטן זיך בעסער פון אַלע

חייניקער וועט ער פֿאַרשטיין דעם פֿאַנאַטישן קאַמף פון דער גאַנצער פֿראַנצויזישער גייסטיקייט אַקעגן דעם דאָזיקן יחיד, וואָס האָט אַנטוויקלט זייַנע געדאַנקען רויִק און פּוּל מיט פֿאַראַנטוואָרטלעכקייט.

אין אמתן איז פֿאַר יענע פֿאַטריאָטן שוין דאָס אַליין גצוועון אַ זינד, וואָס ראָלאַן האָט זיך ערלויבט עפּנטלעך צו באַהאַנדלען די מאָראַלישע פֿראָבלעמען פון מלחמה. „מ׳רעדט נישט איבער זאַכן, וועלכע האָבן אַ שייכות צום פֿאָטערלאַנד". אויב מ׳וויל נישט, אָדער מ׳קען נישט רעדן צוזאַמען מיט דער מאַסע, דאַרף מען שווייגן — דאָס איז געווען די ערשטע אקסיאָם פון דער מלחמה-עטיק. ס׳איז דער חוב צו דערוועקן אין די סאָלדאַטן ליידנשאַפֿט, שנאה, נישט צו רעגן זייער גדאַנק. אַ שקר, וואָס רופט אַרויס באַגייסטערונג, איז וויכטיקער אין דער מלחמה, ווי דער בעסטער אמת. אַריינטראַכטענישן אוּן ספקות זענען — אַקורַאַט ווי אין דער קאַטולישער קירכע — אַ פֿאַרבּרעכן אַקעגן דער פעסטער דאגמא פון נאַציאָנאַליזם. בלויז דער פֿאַקט, הייסט עס, וואָס ראָלאַן האָט געווואָלט אַריינקוקערן אין די דאָזיקע צייט-געשעענישן, אָנשטאָט צוצושאָקלען צוּ די טעזן פון דער פֿאָליטיק, איז שוין נישט קיין „attitude française„ קיין פֿאָטריאָטיש-פראַנצויזישע האַלטונג אוּן סטעמפּלט אים פֿאַר אַ neutre— „נייטראַל" אוּן „neutre„ האָט זיך דעמאָלט געגראַמט מיט „traîte„.

די צווייטע עברה איז באַשטאַנען דערין, וואָס ראָלאַן האָט געוואָלט זיין גצרעכט אַקעגן אַלע מענטשן פון דער מענטשהייט; וואָס ר׳האָט נישט אויפגעהערט צו זען אויך אין שונא אַ מענטש; וואָס ער האָט אויך ביים שונא געמאַכט אַ אונטערשיד צווישן שולדיקע און אומשולדיקע, וואָס ר׳האָט געהאַט די זעלבע רחמנות אויף לייַדנדיקע דייטשן ווי אויף פראַנצויזן און רופט זיי אָפילו אָן „ברידער". די פאַטריאָטישע דאָגמאַ דערפאַר האָט פאַרלאַנגט, אַז מ׳זאָל אין משך פון דער מלחמה-צייט אָפשרויבן דאָס הומאַניטעט-געפיל, ווי אַ מאַטאַך; מ׳זאָל לאָזן הענגען אין דער לופט די גערעכטיקייט און דעם „לא תרצח" — ביז צו דער צייט פון נצחון. איינע אַ בראָשורע אַקעגן ראָלאַנען טראָגט דעם פאַטעטישן מאָטטאָ: „אַלץ, וואָס מ׳גיט אַוועק פאַר דער ליבע בשעת דער מלחמה, איז געגנבעט ביים פאַטערלאַנד"—אַ מאָטטאָ, וועלכן מ׳וואָלט געקענט איבערדרייען (זאָגט-

אין דייטשן פאַריין „ניי פאַטערלאַנד"; אַז ר׳איז אַ מיטאַרבעטער פון דייטשע צייטונגען; אַז זיין אַמעריקאַנישער פאַרלעגער איז דעם „קייזערס" אַן אַגענט. איין בראָשור האָט אים באַשולדיקט אין בא־וואוסטזיניקן פעלשן דאַטן. און אין די עפנטלעך אַרויסגעזאָגטע חשדים פילט מען אַרוים פון צווישן די שורות נאָך געפערלעכערע. אַלע צייטונגען, מיטן אויסנאַם פון עטלעכע קלייניע ראַדיקאַלע בלעטער, האָבן זיך פאַראייניקט אין איין באָיקאָט. קיין שום פאַריזער צייטונג האָט זיך נישט איינגעשטעלט צו ברענגען באריכטן וועגן ראָלאַנס אַרויס־טרעטונגען. איין פראָפעסאָר איז מודיע מיט נצחון: „דער דאָזיקער מחבר וועלט מער נישט געלייענט אין פראַנקרייך". זיינע חברים טרעטן אָפּ מיט שרעק פון דעם אין־חרם־געוואָרפענעם. איינער פון זיין עלטסטע יוגנט־חברים, דעם „פריינט פון דער ערשטער שעה", וועלכן ראָלאַן האָט געווידמעט אַ בוך, האָט זיך אָפגעזוקט פון אים אין דעם דאָזיקן אַנטשיידנדיקן צייט־פונקט און אַרויסגעלאָזט אַקעגן אים אַ שיין־צוגעגרייט און שיין־געדרוקט בוך. אויך די רעגירונג האָט אַלעמאָל שארפער געצילט אויף דעם אומאָפּגעשראָקענעם. אומזיסט האָט די רעגירונג געשיקט אַגענטן נאָך „מאָטעריאַל" און אין איין רייע פון אַ חברה „דעפּעטיסטן־פראָצעסן" וויזירט זי דייטלעך ראַלאַנען, וועמענס בוך דער טיגער פון אַנקלאָג־פראָצעסן, לייטנאַנד מארנע, האָט עפנטלעך אָנגערופן „אַבאָמינאַבל". נאָר די אויטאָריטעט פון ראָלאַנס נאָמען און די גאַנצקייט פון זיין אָפן לעבן, די אייגנאַמקייט פון זיין קאַמף, וואָס האָט זיך קיינמאָל נישט באַהעפט מיט קיין שלעכטס האָבן געמאַכט צו נישט דעם צוגעגרייטן פּלאַן פון די העצערס און מוסרים, מ׳זאָל ראָלאַנען זעצן אויף דער באַשולדיקונגס־באַנק צוזאַמען מיט אַוואַנטוריסטן און נישטיקע שפּיאָנען.

נאָר מיט אַ געוויסער מי — דער דאָזיקער גאַנצער שגעון איז נאָר פאַרשטענדלעך אין דער צערייצטער אטמאָספער פון אַ קאַטאַסטראָפע־פאָליטיק — קען מען היינט פון יענע בראָשורן, ביכער און פאַמפלעטן רעקאָנסטרואירן, אין וואָס אייגנטלעך ס׳איז באַשטאַנען דאַמאָלס ראָלאַנס פאַטריאָטיש פארברעכן אין דער מענטאליטעט פון יענע מענטשן. פון ראָלאַנס אייגענע ווערק וועט אָפּילו דער פאַנטאַזיע־רייכסטער מוח נישט באַגרייפן קיין שום „אָפערע" און נאָך

אַ תשובה די פֿיינדלעכע אידעען, זיי זענען אָליוויער, דער פרייער פראַנצויז, וואָס האָט בלויז פייגט געהאַט די שנאה, זיין זשיראָנדיסט פאבער, וואָס האָט געשטעלט העכער זיין געוויסן, ווי די ארגומענטן פון די פאַטריאָטן, זיין אדאם סוקס, וועלכער פרעגט מיט מיטלייד זיין פאַנאַטישן געגנער: „ביסט שוין נישט מיד פון האַס?" זיין טעליר — די אַלע גרויסע געשטאַלטן, אין וועלכע ראָלאַנס געווינען האָט צוואַנציק יאָר לאַנג געקעמפט דעם קאַמף פון דער צייט. דאָס, וואָס ער אַליין שטייט אָקעגן דער גאַנצער נאַציע, האָט אים נישט אריינגעפירט אין קיין טעות. ער האָט געקענט שאמפאָרס וואָרט: ס'זענען פאַראַן צייטן, וועו די עפנטלעכע מיינונג איז די ערגסטע פון אַלע מיינונגען; און גראָד דער אומבאַגרעניצטער צאָרן, דער היסטעריישער, שרייענדיקער און שוימיקער כעס פון זיינע געגנער האָט געקרעפטיקט דאָס געפיל פון זיין זיבערקייט, וויל אין די דאָזיקע געשריפטן צו גוואַלד-טאַט האָט ער אַרויסגעפילט די אינערלעכע אומזיכערקייט פון זייערע ארגומענטן. שמייכלענדיק קוקט ער זיך צו צו זייער קינסטלער איבערגעהיצטן צאָרן אוּן פרעגט דורכן מויל פון זיין העלד קלעראמבאל: „אייער וועג, זאָגט איר, איז דער בעסערער, דער אייניציק גוטער? גוט, גייט אויף אים אוּן לאָזט מיך גיין אויך מיינעם. איך צווינג אייך נישט איר זאָלט מיך האָרכן, איך וויז נאָר אָן, וואוהין איך גיי. וואָס רעגט עס אייך אויף? אָדער איר האָט סוף-כל-סוף מורא, אַז איך בין גערעכט?"

ד י פ ר י י נ ט.

נאָך די ערשטע וועלטער איז ארום דעם מויטיקן ראָלאַן אַנטשטאַנען אַ לערקייט. „ס'איז געווארן — ווי וועלהאָרן דרוקט זיך אויס אויף אַ שיינעם אופן — אַ ספּנה אים ליב צו האָבן", אוּן דער רוב האָט אויסגעמיטן די ספּנה. זיינע עלטסטע פרייגט, וואָס האָבן אים פאַרלאָזט. שטיל רוקן זיך אָפּ פון אים די פאָרזיכטיקע, די צייטונגען, די פאר-

דיק, אַז אַלץ, וואָס מ׳גיט בשעת דער מלחמה דעם פּאָטערלאַנד, איז געגנבעט ביי דער מענטשהייט).

דאָס דריטע פּאַרבערכן – דאָס מכוכה-געפערלעכע, איז פּאַר יענער מענטילאַטע געווען דאָס, וואָס ראָמען ראָלאַן האָט נישט געזען אין מילימעריש זיג דעם וווּנדער-עלעקסיר פון מאַראַל, פון גייסט, פון געראָטקייט; וואָס אַ נאָכגיביקע, ברידערלעכע בינדונג צווישן די אייראָפּאַישע פעלקער האָט ביי אים אויסגעזען געבענטשטער ווי בלוטיקע גוואַלדטאַט, וועלכע פּאַרזייעט בלוז די פּאַרשאָלטענע זריעה פון שנאה אוּן נייע מלחמות. דאָמאָס איז אין פראַנקרייך ביי די פּאַרטייען, וואָס האָבן פּאַרלאַנגט דעם קריג ביז צום סוף, געוען דאָס זידל וואַרט "défaitiste„ (פריינט פון מפלה) אָנגעמאָסטן פּאַר אַלע, וואָס האָבן געראָטן וועגן א שכלדיקער פּאַרשטענדיקונג. און ראָלאַן, וואָס האָט זיין גאַנץ גייסטיק לעבן פאַרברענגט דערמיט, אַקעגנצושטעלן דער רויער גוואַלדטאַט העכערע, עטישע גוואַלדטאַט, איז געוואָרן געחתמעט פּאַר דעם פּאַרגיפטער פון קאָמפּאָראַל, פּאַר דעם „ערפינדער פון דעפעטיזם". פיקנדיק אין אים דעם לעצטן פּאַרטרעטער פון „שטאַרבנדיקן רענאַניזם", דעם צענטר פון עטישער מאַכט – האָט דער מיליטאַריזם דיקא געוואָלט אויסטייטשן זיינע אידעען, אַז זיי שטרעבן צו פראַנקרייכס מפלה. אָבער זיין וואָרט איז געבליבן אומבאַריר: „איך וויל, אַז פראַנקרייך זאָל זיין געליבט, נצחונדיק, אָבער נישט בלוז דורך מאַכט, נישט בלוז דורך רעכט (אויך דאָס לעצטע וואָלט געווען צו הארט), נאָר דורך די קלוגשאַפט פון איר גרויס דענקדיק הארץ. איר וואָלט געוואָלט, אַז זי זאָל זיין גענוג שטאַרק, כדי צו קעמפן אָן שנאה און אָפילו יענע, וועלכע זי מוז אונטערטעניק מאַכן, זאָל זי באַטראַכטן פּאַר ברידער, וועלכע זענען אין טעות און ווי נאָר זיי וועלן ווערן אומשעדלעך – זאָל מען זיי באַהאַנדלען מיט רחמנות".

אויך אויף די דאָזיקע חשדישע אָנפאָלן האָט ראָלאַן נישט געענטפערט. רויק לאָזט ער זיך מבזה זיין אוּן פּאַרשעמען. ער ווייסט, אַז די געדאַנקען, וועמענס שליח ער איז, זענען אומצעשטערבאַר אוּן אומפּאַרטיירבאַר. ער האָט קיינמאָל נישט באַקעמפט קיין מענטשן, נאָר אידעען. אוּן זיינע אייגענע געשטאַלטן האָבן שוין לאַנג געגעבן

פאָן און רופט אָן אין בוך: „Une voix de femme dans la mêlée". צעשייט דורך די אומענדלעכע כוואליעס פון בלוט-ים — קוקן די אַלע צו ראָאָנצן ווי צו אַ ווייטן לייכט-טורעם אויף זיכערע פעזיזן און וויזן אָן זייערע ברידער אויף דעם צוזאָגנדיקן לייכט.

אָבער אין גענף האָט זיך אַרום אים געבילדעט אַ קליינע גרופּע יונגע דיכטער, וועלכע זענען געווען זיינע שילער און געווארן זיינע פרייַנט, מענטשן, וועלכע האָבן געשעפט כוח פון זיינע כוחות. דער ערשטער צווישן זיי איז געווען P. I. Jouve, אַ דיכטער פון פּאַטעטישע פערזן-בענדער, אַ מענטש, וואָס האָט געגליט פון צאָרן און פון באַגייסטערונג פאַרן גוטן; אַ מענטש, וואָס האָט געליטן ביז צום דם-התמצית פון דער אומגערעכטיקייט אויף דער וועלט, אַ לעבעדיקער אָליוויער, פּאַראַפראַזירט אין לידער פון האס אָקעגן גוואַלדטאַט; René Arcos, וואָס האָט גלייך ווי דער ערשטער געזען די מלחמה אין איר גאַנצן שוידער און זי פיינט געהאַט, האָט קאָראָר אויפגעפאַסט דעם דראַמאַטישן מאָמענט, איבערגעטראַכטער, אָבער גלייכצייטיק אַזוי ריין און גוט ווי Jouve; Charles Baudouin די אייביקע גוטקייט; Frans Masereel—דער בעלגישער האָלצשניידער—שניצט אויס אויף פּלאַטן דאָס גראַנדיאָזע בילד פון דער צייט, איז מענטשלעכער אין זיינע געצייכנטע פּראָטעסטן פון אַלע ביכער און בילדער; Guilbeaux דער פאַנטיקער פון סאָציאַלן שווינג, אַ קאַמפּפאָן אָקעגן יעדער מאַכט, האָט געגרינדעט דעם חודש-זשורנאַל „Demain", די איינציק אמת-איראָפּאישע צייטונג, איידער זי איז אינגאַנצן פאַרלוירן געוואָרן אין רוסישן געדאַנק; Jean Debrit אין זיינע „בלעטער" קעמפט אָקעגן דער פּאַרטייאישקייט פון דער ראַמאַניישער פּרעסע און אָקעגן מלחמה. Claude de Maguet האָט גענגרינדעט די Tablettes, וואָס איז דורך די קלוגע אַרטיקלען און Masereels צייכנונגען געווען די לעבעדיקסטע צייטונג, וועלכע שוויץ האָט ווען-ס'איז געזען. אַ קליינע אינזל פון אומאָפּהענגיקייט איז עס געווען, וואוהין ס'זענען צוגעפלויגן טיימאָל ווייטע גרוסן פון אַלע זייטן וועלט: אין דער סאמע בלוטיקער אטמאספערע האָט מען דאָ געקענט עטמען מיט אייראָפּאישע לופט.

אָבער דאָס וווּנדערלעכסטע פון דערדאָזיקער ספערע איז גע-

לעגער ווילן מער נישט האָבן מיט אים צו טון. ק׳ינער, אָדער כּמעט קיינער פון די סאַמע עלטסטע פריינט האָבן נישט געוואָגט צו שטיין אויף זיין זייט. אַזויאַרום איז ראָלאַן אויף איין מאָל געבליבן אינגאַנצן אַליין. אָבער — ווי זאָגט ער אין זשאַן קריסטאָף — „א גרויסע נשמה איז קיינמאָל נישט אַליין. כאָטש זי איז פאַרלאָזט פון אַלע פריינט, שאַפט זי זיך פריינט און שטראָלט אויס אַרום זיך א קרייז פון יענער ליבע, מיט וועלכער זי גופא איז פול".

די נויט, די גאָלדפראָבע פון געוויסן, האָט אים צוגענומען די פריינט, זי האָט אים אָבער אויך צוגעגעבן פריינט. וואָס אמת, דאָס קול פון זיינע נייע פריינט הערט מען קוים אין גערויש פון זיינע קעגנער. ווייל די מלחמה-אַנהענגער האָבן אין זייערע הענט די גאַנצע עפּנטלעכע מאַכט, זיי ביין אויס זייער שנאה דורך דעם מאגאפאן פון טאָג-צייטונגען. די פריינט זיינע דערפאָר האָבן בלויז געהאָט די מעגלעכקייט פאַרזיכטיק דורכצושמוגלען דורך דער צענזור א פאָר שטילע ווערטער אין קלייניע בלעטלעך. די שונאים זענען א קאָמפּאקטע מאסע. ווי א המון-עם כאַלן זיי אָן (און צקוראט אזוי ווערן זיי שפּעטער פאַרגעסן). די פריינט קריסטאַליזירן זיך אויס פאַמעלעך און פאַרבאָרגן אַרום זיין אידעע. אָבער זיי זענען דויערהאַפטיק און ווערן אַלעמאָל פאר אים קלאָרער. די שונאים זענען א סטאַדע, א רעגומענט, וואָס פאַלן אָן בלינד לויטן באַפעל. די פריינט זענען א חבר-שאפט, וואָס ווירקט שטיל און זענען געבונדן אייניער מיטן אַנדערן בלויז דורך ליבע.

די פריינד אין פאַריז האָבן דעם שווערסטן גורל. זיי האָבן זיך געקענט מיט אים פאַרבינדן בלויז בסוד, דורך מאַנישע צייכנס: די העלפט פון זייערע רייד צו אים און די העלפט פון זיינע רייד צו זיי האָט זיך פאַרלוירן אויף דער גרענץ. פון א באַגאַגערטער פעסטונג האָבן זיי באַגריסט דעם באַפרייער, וואָס זאָגט אַרויס פריי פאר דער וועלט זייערע פאַרשלאָסענע אין פאַרבאָטענע אידעען. אמעדע, דינוא, פערנאן דיפרי, זשארזש פיאש, רענעטור, רואַנע, זשאק מעזני, גאַסטאָן טיסאן, מערסעל מארטענע, סעווערען זענען מוטיק געשטאַנען אין דער זייט פון דעם פאַראַכטעטן אין זיין פאָטערלאַנד. א העלדישע פרוי, מארסעל קאפי, האָט אויפגעהויבן א

לאָזע, אומבאקאַנטע חברים מיט זיין פרייַער און מוטיקער האַלטונג, איז אומענדלעך גרויס. קודם-כל איז ער געווען אַ ביישפיל פאַר די אַלע, וואָס דענקען גלייך, ווי ער, אָבער זיי זענען צעשפרייט ער-געץ אין דער טונקלקייט; פאַר יענע, וואָס דאַרפן ערשט האָבן דעם קריסטאַליזאַציע-פונקט, כדי צו פאַרמערן זייער נשמה און זי צו בילדן. גראד פאַר די, וואָס זענען נאָך נישט געווען זיכער מיט זיך אַליין, איז ראָמען ראָלאַנס עקזיסטענץ געווען אַ ביישפיל; אַ וווּנ-דערלעכע באַגייסטערונג האָט געשטראָמט פון זיין גאַנצער האַלטונג און האָט געווירקט אויף די יונגערע. אין זיין נאָענטקייט זענען מיר אַלע געווען שטאַרקער, פרייַער, אמתדיקער, פריי פון פאַראורטיילן. דאָס מענטשלעכע, וואָס איז צעלייטערט געוואָרן אין זיין פייַער, האָט אַרויסגעזעצט ווי אַ פלאַם. דאָס, וואָס מיר אַלע האָבן זיך געזעצט צום טיש אַקעגן דער מיינונג און געזעץ פון אַלע מלוכות, האָבן פריי געפירט פאַרטרויעכע געשפּרעכן און אונזער חברשאַפט איז געווען אונטער-געוואָרפן אַלערליי חשדים—האָט אונז בזויז געמאַכט גליענדיקער און טיילמאָל אין אומפאַרגעסלעכע שעהן האָבן מיר ווי אין אַ ריינער שכרות געפילט די אויסערגעווייגלעכקייט פון אונזער פריינטשאפט. מיר, צוויי טוץ מענטשן אין דער שווייץ, פראַנצויזן, דייטשן, רוסן, עסטרייכער, איטאַליענער האָבן געהערט צו די געציילטע יחידים צווישן הונדערטער מיליאָנען, וואָס האָבן זיך געקוקט אין די אויגן אריין אָפן, און אָן שנאה געשמועסט צווישן זיך. מיר, די קליינע גרופע אין ראָלאַנס שאָטן, זענען דעמאָלט געווען אייראָפּע, אונזער צוזאַמענזיין — אַ שטויבעלע אין וועלט-רוים — איז אפשר געווען דער זאָמען פון דער צוקונפטיקער ברידערלעכקייט. ווי שטאַרק, ווי גליק-לעך האָבן מיר דאָס אין טייל שעהן געפילט און ווי דאַנקבאַר זענען מיר געווען ראָלאַנען פאַר דעם אַלעמען! ווייַ אָן אים, אָן דעם זשעני פון אונזער פריינטשאפט, אָן זיין צובינדנדיקער נאַטור, וואָס האָט אונז צוזאַמענגעקניפּט מיט אַ צאַרטער, גענייטער און גוטער

ווען דאָס, וואָס א דאַנק ראַלאַנס איינפלוס האָט מען פון דער־דאָזיקער גייסטיקער חברשאַפט נישט אויסגעשלאָסן אויך די בריידער, וואָס האָבן געהערט צום פיינטלעכן לאַגער. בשעת אומצטום האָט יעדער איינער—אַנגעשטעקט פון דער היסטערישער מענטשן-שנאה אָדער מחמת מורא — אויסגעמיטן, ווי א פעסט-קראַנקן, אפילו דעם בריידערלעכסטן פריינט, אויב ר׳האָט נאָר געשטאַמט פון דעם פיינטלעכן לאַגד; בשעת קרובים אפילו האָבן נישט געוואָגט זיך דורכצושרייבן וועגן לעבן און טויט פון זייערע נאָענטסטע—האָט ראַלאַן אפילו קיין איין רגע נישט געפרווועט פאַרלייקענען זיינע דייטשע פריינט. פאַרקערט, ער האָט די טרייע צווישן זיי קיינמאָל נישט אַזוי שטאַרק ליב גע־האָט, ווי אין דער צייט, וועלן ס׳איז געווען געפערלעך זיי ליב צו האָבן. זיינע באַציונגען צו זיי זענען געווען עפנטלעך, ער האָט זיי אפילו אָנגעבאָטן זיין האַנט און זיך מיט זיי דורכגעשריבן. זיינע ווערטער, אין וועלכע ער דרוקט אויס צו זיי זיין חברשאַפט, וועלן פאַראיביקט ווערן: „יאָ, איך האָב דייטשע פריינט, אַקוראַט, ווי איך האָב פריינט פראַנצויזישע, ענגלישע, איטאַליענישע און פון אַלע ראַסן. זיי זענען מיין רייכטום, איך בין דערויף שטאָלץ און איך היט אָפּ אָט־דאָס עשירות. האָט מען דאָס גליק צו באַגעגענען אין דער וועלט לאיאלע נשמות, מיט וועלכע מ׳קען טיילן אינטימע גע־דאַנקען, מיט וועלכע מ׳קען אָנקניפן א בריידערלעכן בונד,—איז דער־דאָזיקער בונד הייליק און די שעה פון נסיון טאָר אים נישט אי־בערריסן. ווי פחדנותדיק איז דער, וואָס וויל זיך נישט מודה זיין צו זיינע פריינט פון פריינטלעכן לאַגער זיך צוהערנדיק צום חוצפה־דיקן פאַרלאַנג פון דער עפנטלעכער מיינונג, וועלכע האָט נישט קיין רעכט צו הערשן איבער אונזער הארץ... ווי ווייטיקפוך, ווי טראַגיש ס׳ווערט אזא פריינטשאפט אין אזעלכע מאָמענטן וועט מען שפעטער זען פון די בריוו. אָבער גראָד אַדאַנק אָט דער פריינטשאַפט קענען מיר זיך פאַרטיידיקן אַקעגן דער שנאה, וואָס איז נאָך מערדערישער פון דער מחמה. ווייל די שנאה איז גיפט צו די ווונדן און שעדיקט אַקוראַט אַזוי דעם געטראַפענעם, ווי דעם, פון וועלכן די שנאה קומט ארויס״.

דאָס, וואָס ראַלאַן האָט געגעבן זיינע פריינט און זיינע צאָל־

ביקער, אויך לעוו טאָלסטאָי, דער גרויסער טרייסטער, איז אויפגע-
שטאַנען תחית המתים אין זיין געשטאַלט.

אַן אומענדלעכע משא האָט — אומגעזעען פאַר דער וועלט —
אויף זיך געגומען אין די פינף יאָרן מלחמה דער דאָזיקער יחיד.
וויי! וואו נאָר עמיצער אויף דער וועלט האָט זיך געווערט אַקעגן
דער צייט, זיד אַנטקעגנגעשטעלט אַקעגן שקר, וואו נאָר עמיצער
האָט געדאַרפן הילף — צו וועמען וועט ער זיך וועגדן? ווער נאָך
איז געווען אין אייראָפּע, צו וועלכן מ׳האָט געהאט אַזויפיל צוטרוי?
די אומבאַקאַנטע פריינט פון זשאַן קריסטאָף, די אומבאַוואוסטע ברי-
דער פון אַיוויערן, פאַרשטעקט ערגיץ אין א פראָווינץ, אָן וועלכן
ס׳איז פריינט, וועמען זיי וואָלטען געקענט פארטרויען זייערע ספקות—
פאַר וועמען האָבן זיי זיך געקענט פאַרטרויען, אויב נישט פאַר דעם,
וואָס האָט זיי צום ערשט געברענגט די בשורה פון גוטקייט? — און
זיי האָבן אים טאַקי קודם-כל געברענגט זייערע בקשות, פאַרשלאָגן,
דעם שטורם פון זייער געוויסן. די סאָלדאַטן האָבן צו אים געשריבן
פון די שוץ-גראָבנס, פון דער היים — האָבן צו אים געשריבן די
מוטערס. פיל שרייבערס פון בריוו האָבן נישט געוואָגט אונטערצו-
חתמנען זייערע נעמען. זיי האָבן בלויז געוואָלט זיין אומבאַקאַנטע
בירגער פון דער נישט אָנגעוודיקער „רעפובליק פון פרייע נשמות"
צווישן די קעמפנדיקע נאַציעס. און ראָלאַן האָט אויף זיך גענומען
די אומענדלעכע מי צו זיין דער זאַמלער און פאַרוואָלטער פון דער
דאָזיקער גאַנצער נויט און אומגליק, דער, וואָס נעמט-אויף אַלע
וודויים, דער טרייסטער פון א וועלט, וואָס איז מורד אין זיך אַליין.
וואו ערגיץ נאָר ס׳האָט זיך א ריר געטאָן א זאַנג פון אי-
רַאָפּאישער, אַלמענטשלעכער זריעה, האָט ראָלאַן זיך תיכף אונטער-
גענומען צו דערהאַלטען זי. ער איז געווען דער „פרשת-דרכים",
וואו ס׳זענען זיך צוזאַמענגעקומען אַלע וועגן פון עלנט. אָבער אין
דער זעלבער צייט איז ער פאַרבליבן אין א שטענדיקער צוזאַמענגע-
בונדנקייט מיט אַלע גרויסע רעפרעזענטאַנטן פון אייראָפּאישן גויבן,
מיט די לעצטע אָנהענגער פון פריינ גייסט אין אַלע מדינות. ער
האָט אַדורכגעפאָרשט אַלע רעוויען און צייטונגען און געזוכט אין זיי
שלום-ידיעות: פון קיין שום מי האָט ער זיך נישט אָפּגעזאָט. וואו

האַנט, וואָלטן מיר קיינמאָל נישט געהאַט די פרייהייט און זיכערקייט פון אונזער וועזן. יעדער האָט אים אַנדערש ליב געהאַט און אַלע האָבן אים גלייך פאַרערט. די פראַנצויזן האָבן אין אים פאַרערט דעם רייגסטן, גייסטיקן אויסדרוק פון זייער היים, מיר — דעם וווּנ־ דערבאַרן קעגנפאַל פון אונזער בצסטער וועלט. אין דעם דאָזיקן קרייז איז געווען דער געפיל פון שותפותדיקייט אַזוי שטאַרק ווי אין די אונטערערדישע קהלות מיט אַנהענגער פון נייע רע־ ליגיעס. גראָד די שנאה צווישן אונזערע נאַציעס, דאָס באַוואוסטזיין פון סכנה האָט אויף אונז משפיע געווען מיט אַן איבערפלוס פון פרייגטשאַפט און דער ביישפיל פון מוטיקן און פרייען מענטש האָט באַגייסטערט דאָס בעסטע פון אונזער מענטשלעכקייט. אין דער נאָענט צו אים פילט מען זיך, ווי אין האַרץ פון אמתדיקן אייראָפּע. און זוער ס׳איז געשטאַנען צו אים נאָענט און באַרירט דעם קערן פון זיין וועזן, האָט באַקומען, ווי ס׳דערציילט די אַלטע לעגענדע, נייע כוחות, כדי צו קעמפן מיט הערקולעסן, וואָס איז דער אַנטיקער סימ־ באָל פון ברוטאַלן גוואַלט־טאַט.

ד י ב ר י ו.

דאָס גרויסע, וואָס ראָאַנס לעבעדיקע נאָענטקייט האָט אין יענע טעג געגעבן זיינע פריינט און אויך זיינע ווייטע אייראָפּעאישע אַנהענגער, איז בקויז געווען אַ טייל פון זיין וועזן. זיין צובינד־ דיקע, אויפפאַדערנדיקע, העלפנדיקע ליידנשאַפט האָט געווירקט ווייט איבער די פערזענלעכע גרענצן. וואו נאָר אַ פראָגע, אַ צרה, אַ נויט — האָט מען געפונען אַ תשובה ביי ראָמען ראָאַלאַן. אין הונדער־ טער און טויזנטער בריוו האָט ראָאַלאַן אין יענע צייט אָנגעזאָגט און פאַרשפרייט די אידעע פון בריידערלעכקייט און אויף אַ וואונדער־ לעכן אופן דערפילט יענער שבועה, וועלכן ס׳האָט אויף אים אַרויפ־ געלייגט מיט פינף און צוואנציק יאָר לעזו טאַלסטאָיס בריוו, וואָס האָט געראַטעוועט זיין נשמה. נישט נאָר זשאַן קריסטאָף, דער גלוי־

דער בעל־עצה.

אין די דאָזיקע יאָרן זענען אָפט געקומען צו ראָבינען מענטשן, אַמיינסטן יונגעלײַט, און האָבן געבעטן זיין עצה בנוגע פּראָגן, וואָס האָבן א שייכות צום געוויסן. זיי פרעגן צי זיי דאַרפן — דערפאַר ווייל זייער איבערצייגונג איז קעגן מלחמה — אַקעגנשטעלן זיך דעם מיליטער־דינסט לויט טאָלסטאָיס לערע, אָדער לויט דער ביבל דוגדן דאָס שלעכטע; צי זיי זאָלן נעמען א שטעלונג אַקעגן געוויסע אומרעכטן מצד זייער פאטערלאַנד, אָדער פאַרשווייגן. צנדערע האָבן באַגערט גייסטיקע באַשיידונג בנוגע אַנדערע געוויסנס־פראָבלעמען: אָבער אַלע האָבן זיי געמיינט, אַז דער דאָזיקער מענטש באַזיצט א מאַקסימע, א פעסטע נאָרם וויי אַזוי זיך צו פאַרהאַלטן בעת דער מלחמה, א מאָראַלישן וואונדער־עלעקסיר, וועלכן ער קען אויך שענקען אַנדערע.

אָבער ראָבינען האָט אויף די אַלע פראָגן נאָר איין תשובה: פירט אייך, ווי ס׳דיקטירט אייער געוויסן. געפינט־אויס אייער אייגענעם אמת און פאַרווירקלעכט אים. ס׳זענען נישט פאַראן קיין פאַרטיקע אמתן, קיין שטייפע פאָרמול, וועלכע מ׳קען איבערגעבן פון האַנט צו האַנט. אמת איז עפעס אַזוינס, וואָס ס׳איז בכוח צו שאַפן יעדער אייניציקער מענטש נאָר פון זיך אַליין לויט זיין פאַרשטענדעניש, און נאָר פאַר זיך אַליין. ס׳זענען נישט פאַראן קיין אַנדערע מאָראַלישע פאַרהאַלטונגס־כללים, ווי זיך אַליין צו דערקענען און טרייַ צו זיין דער דאָזיקער נויטוועניקייט — מעג זי שטיין אין סתירה צו דער גאַנצער וועלט. דער, וואָס וואַרפט אַוועק זיין געווער און לאָזט זיך נעמען אין פּלען אַריין, איז גערעכט, ווען זיינע מעשים דרינגען אַרויס פון זיין אייגענעם וועזן, נישט פון ענאָיזם אָדער

נאָר ס׳האָט אַ מענטש אָדער אַ ווערק זיך געווידמעט דאַמאָלס דער אידעע פון אייראָפּעאישן שלום, איז ער זיכער געווען מיט ראָלאַנס טעטיקער הילף.

די דאָזיקע הונדערטער און טויזנטער בריוו אין משך פון דער מלחמה שטעלן צוזאַמען אַ מאָנומענטאַלישׂ ווערק, וועלכעס ס׳וואָלט נישט בכוח געווען צו שאַפן קיין שום דיכטער פון דער היינטיקער עפּאָכע. אָן-א-שיעור מענטשן זענען גליקלעך געווען צוליב זיי, אומזיכערע — זענען געווארן באפעסטיקט אין זייערע אידעען, פאר-צווייפלטע — דערהויבן. קיינמאָל נאָך האָט מען אויף אַ ריינערן אופן נישט דערפילט די מיסיע פון א דיכטער. אָבער קינסטלעריש זענען די דאָזיקע בריוו (עטלעכע פון זיי זענען פאַרעפנטלעכט גע-ווארן) דאָס ריינסטע, רייפסטע, וואָס ראָלאַן האָט געשאַפן. ווייל טרייסט איז דער טיפסטער זין פון זיין קונסט, און דאָרטן, וואו ר׳האָט גערעדט פון מענטש צו מענטש, אינגאַנצן איבערגעגעבן, האָט ער אַרויסגעווויזן אויף אַ טייל בלעטער אַזאַ ריטמישע קראַפט, אַזאַ פייער פון מענטשן-ליבע, וועלכע גלייכט זיך אויס מיט די שענ-סטע געדיכטן פון אַלע צייטן. די צאַרטע, גייסטיקע אומדרייסטקייט, וועלכע האָמעווער אים אָפט בעתן שמועס, פאַרוואַנדלט זיך אין די דאָזיקע בלעטער צו דער מדרגה פון פולן אַרויסזאָגן זיך. פסדר רעדט דאָ דער ריינסטער, דער אינערלעך-פרייער מענטש צום אַנדערן. די גוטקייט דערגרייכט דאָ צו דעם פאָטאָס פון א לידנשאפט. און דאָס, וואָס איז דאָ אין אייליניש פאַרזייעט געווארן צווישן ווייטע און פרעמדע, איז א טייל פון זיין ווען. ער קען זאָגן גלייך מיט אָליא ברעניאן: „דאָס איז מיין שענסט ווערק: ס׳זענען די נשמות וועלכע איך האָב אויסגעבילדעט".

זעלטנקייט פון אזעלכע פרייע טאַטן און ער ציטירט עמערסאָנס ווערט: „קיין שום טאַט איז נישט אזוי זעלטן ביי מענטשן ווי א טאַט, וואָס זאָל קומען פון זיך אַליין". אָבער צי איז דען נישט דאָס אומפרייע, לייגנטע דענקען פון די מאַסן, די פוילקייט פון זייער געווייסן דער אָנהויב פון אלע צרות? צי וואָלט באמת געקענט אויס-ברעכן א בריידער-קאַמף אין אייראָפּע, ווען יעדער בירגער, יעדער פויער, יעדער קינסטלער זאָל זיך אָנפרעגן ביי זיין אייגן האַרץ צי די מינעס פון מארָאָקאָ און די זומפן פון אלבאַניען האָבן פאַר אים א ווערט? אָדער צי איז ער באמת אזוי אין כעס און צי פארַאכטעט ער טאַקע אזוי שטארק דעם ברודער אין ענגלאַנד צי אין איטאַליען, ווי ס'האָבן אים אייגנערעדט די צייטונגען און די פאַליטיקער? נאָר די שפּסן-נאַטור, דאָס נאָכרעדן פרעמדע אַרגומענטן, די בלינדע באַגייסטערונג פאַר געפּילן, וועלכע מ'האָט קיינמאָל נישט דורכגעפילט, האָבן מעגלעך געמאַכט אזא קאַטאַסטראָפע, אוּן נאָר די פרייהט פון פיל באַזונדערע מענטשן קען אין דער צוקונפט ראַטעווען די מענטשהייט פון אזא טראַגעדיע. נאָר די נישט-סאַליד'אַריטעט פון די געוויסנס איז נויטיק דערצו. ווייל דאָס, וואָס יעדער איינציקער פאַר זיך אָנערקענט פאַר אמת און גוט, איז אמת און גוט פאַר דער מענטשהייט. „פרייע נשמות, שטארקע כאַראַקטערן — דאָס פעלט היינט אַממיינסטן דער וועלט, וועלכע גייט מיט איר מאַסן-לעבן אויף די סאַמע אויסגעטרעטנסטע ווגען. אזוי איז דאָס טויטע אונטערוואַרפן זיך אונטער דער קירכע, דער דעספּאָטישער אחדות-שגעון פון סאָצ-יאַליזם, דער אומטאַלעראַנטער טראַדיציאָנאַליזם פון די נאַציעס. די מענטשהייט דארף האָבן מענטשן, וועלכע זאָלן ווייזן, אז גראָד די, וועלכע האָבן זי ליב, קענען מיט איר אויך קעמפן, ווען מ'מוז".

אזוי ארום לערנט ראַלאַן אַנדערע מענטשן, ווי אזוי צו זיין אויטאָריטעטן: ער פאָדערט פון יעדן, אז ער זאָל אָנערקענען פאַר אן אויטאָריטעט בלויז זיין אייגן געוויסן. דעם אמת קען מען זיך נישט אויסלערנען, מ'דארף אים דערקענען אין לעבן. דער, וואָס דענקט קלאָר און זייגט מעשים זענען דאדורך פריי, איבערצייגט נישט מיט ווערטער, נאָר דורך זיין ווען. און דערפאַר, ווייל ראַלאַן האָט אין סאַמע העכן טאָג אָנגעוויזן אין דער הויך פון זיין אייגנזאַמקייט

נאָכמאַכונג. און אויך דער, וואָס נעמט געווער אין דער האַנט נאָר לפּנים און נאָרט אָפּ דערנאָך די מלוכה, אָדער דער, וואָס ראַטעוועט זיין פרייהייט, כדי צו פּראָפּאַגירן זיינע אידעען, האָט רעכט, ווען ער האַנדלט באַוואוסטזיניק און זיינע מעשים דרינגען אַרויס פון זיין אייגענעם וועזן. ראַטן האָט געהאַלטן פאר גערעכט די אלע, וואָס גלויבן אין זייער אייגענעם גלויבן: די פּאַטריאָטן, וואָס ווילן שטאַרבן פאר פאטערלאַנד, גלייך ווי די אַנארכיסטן, וואָס ווילן זיך באַפרייען פון יעדער מלוכהשן עול. ער האָט נישט קיין אַנדער מאָקסימע, ווי די מאָקסימע פון גלויבן אין אייגענעם גלויבן. ליגנט, פאלש האַנדלט, לויט ראָלאַנען, נאָר דער, וואָס לאָזט זיך באַהערשן פון פרעמדע אידעען און דערפאר ווייל ער ווערט מיטגעריסן מיטן שטראָם פון דער מאַסע איז ער טעטיק לטובת צו זיין נאַטור.

ס׳איז בלויז פאַראן איין אמת — אַזוי זאָגט ער אַלעמען — יענער אמת, וועלכן דער מענטש דערקענט אין זיך פאַר פערזענלעך. אויסער דעם דאָזיקן אמת איז יעדער אַנדערער — אַ שקר פאר זיך אַליין. און גראָד דער דאָזיקער כלומרשטיקער עגאָיזם איז נויטיק פאר דער מענטהייט. „ווער ס׳וויל זיין נוצלעך פאר די אַנדערע, מוז קודם-כל בלייבן פריי, אפילו די ליבע פון אַ שקלאַף האָט נישט קיין ווערט". דער טויט פאַרן פאטערלאנד האָט נישט קיין ווערט, ווען דער קרבן גלויבט נישט אין זיין פאטערלאַנד, ווי אַ גאָט. אַנטלויפן פון מיליטער-דינסט איז פחדנות, אויב מ׳האָט נישט דעם מוט זיך צו באַטראַכטן פאַר אַ אינטערנאַציאָנאַליסט. ס׳זענען נישט פאַראן קיין אַנדערע אמתע אידעען, ווי די, וועלכע ווערן דורכגעלעבט אינע-ווייניק, ס׳זענען נישט פאַראן קיין מצר וויכטיקע מעשים, ווי די, וואָס שטאַמען פון דער פולסטער געדאַנקען-אחריות. ווער ס׳וויל דינען דער מענטשהייט, דאַרף נישט דינען קיין פרעמדע אַרגומענטן: אַן אַקט, וואָס שטאַמט פון נאָכמאַכן אַנדערע אָדער פון איינפלוס, — (איבערהויפט היינט, ווען כמעט אַלץ איז דער פּראָדוקט פון היפנאָ-טישן מאַסן שגעון) קען נישט זיין מאַראַליש. „דער ערשטער חוב איז מ׳זאָל זיין דער אייגענער „איך" און עס בלייבן, מעג עס קאָסטן די גרעסטע קרבנות".

אמת, ראָלאַן לייקנט נישט אין דער שווערקייט און אין דער

יעדן, וואָס קומט צו אים אין שטוב. ווי אין אַ גלעזערנער תפיסה זיצט ראָלאַן, געפאַנגען פון אַ נישט געזעענער מאַכט.

וועט מען עס היינט קענען גלויבן? — אין די לעצטע צוויי יאָר פון דער מלחמה האָט מער נישט ראָלאַן, אויף וועמענס וואָרט ס'וואָרט אַ גאַנצע וועלט, קיין צייטונג וואו צו שרייבן, און ער האָט קוים די מעגלעכקייט צו פאַרעפנטלעכן עטלעכע קלייניקייטן. ער האָט אפילו נישט קיין פאַרלעגער פאַר זיינע ביכער. די היים לייקנט אים אָפּ. ער איז דער מצורע, וואָס זיצט מחוץ למחנה. אפילו דער שוויץ וועלט ער אַלץ ווייניקער ניחא, וואָס מער זיין גייסטיקע אומאָפּהענגיקייט וועלט ראַדיקאַלער. אַ געהיימניספולער חרם שוועבט איבער אים. ביסלעכווייז הערן אויף די הויכע אָנפאַלן און דער האַס בעמט אָן אַ נייע, געפערלעכע פאָרם: אַ פינסטער שטילשווייגעניש אַנטשטייט אַרום זיין נאָמען, אַרום זיינע ווערק. די עלטערע חברים האָבן זיך אַלץ מער אָפּגעזונדערט פון אים. אַ טייל פון די נייע באַקאַנטשאַפטן (איבערהויפט מיט יונגע לייט, וואָס זענען געוואָרן פאַליטיקער) צעשיטן זיך אויף פראָך. און וואָס העכער ס'רוישט די וועלט אַרום, אַלץ שטילער און שטילער ווערט אַרום ראָלאַנען. עס שטייט אים נישט בייַ דער זייט קיין שום פרוי, ער קען מער נישט דערגרייכן אפילו צו זיינע בעסטע חברים, צו די ביכער. ווייל ער ווייסט: ס'איז גענוג ער זאָל אויף אירן אין שעה קומען קיין פראַנקרייך, כדי צו פאַרלירן די פרייהייט פון וואָרט. די היים איז פאַר אים אַ מויער, דער אַזיל אַ גלעזערן הויז. און אַזוי אַרום וואוינט דער היימלאָזער צווישן די היימלאָזע אינגאַנצן „אין דער יופט" (ווי ס'האָט זיך אויסגעדרוקט זיין געליבטער בעטהאָווען), אינגאַנצן אַרום-גערינגט מיט אידעען, אין דעם נישט געזעענעם אייראָפּע, פאַר-בונדן מיט אַלע און אייניזאָמער פון אַלע. אין קיין שום זאַך ווייזט נישט אַזוי זיך אַרויס די קראַפט פון זיין לעבעדיקער גוטקייט, ווי אין פאַקט, אַז אָנשטאָט צו זיין פאַרביטערט דורך זיינע ערפאַרונגען, איז ראָלאַן אין די דאָזיקע שעהן פון די שוועריע נסיונות געוואָרן נאָך מער מאמין. ווייל גראָד די טיפסטע אייניזאָמקייט צווישן מענטשן איז די אמתדיקע געמיינזאָמקייט מיט מענטשן.

בקויז איין-און-איינציקער חאָט זיך געפונען, מיט וועלכן ראָלאַן

זוי אַזוי אַ מענטש קען אין אַלע צייטן לעבעדיק מאַכן אַ אידעע. וועלכע ר׳האָט אײנמאָל פאַר אַלעמאָל אָנערקענט פאַר אמת — האָט ער געהאַלטן דערמיט דעם גאַנצן דור. זיין אמתע עצה איז נישט געווען דאָס וואָרט, נאָר דער טאַט, די ריינקייט און עטישקייט פון זיין באַלערנדיק לעבן.

א י י נ ז א מ ק י י ט.

אַזוי אַרום איז ראָלאַנס לעבן פאַרבונדן מיט דער גאַנצער וועלט, באַאיינפלוסט טויזנטפאַכיק, עס שטראָלט אויס און פאַרשפרייט וואַרעמקייט: אָבער ווי אײנזאָם איז סוף-כל-סוף זיין לעבן אין משך פון דעם פינפיערטיקן פרייען אַזיל! אַ קליין הילצערן שטובל אין וויל-נעוו בייַ דער גענפער אָזערע — דאָס איז דאָס אָרט פון ראָלאַנס טראַגישער אָפּגע-געזונדצערטקייט. די ענגקייט דערמאָנט אין זיין אַמאָליק פאַריזער בוי-דעם-שטובל. אויך דאָ ליגט אָנגעלייגט אַ קופּע ביכער אוּן בראָשורן, אויך דאָ איז פאַראַן דער קליינער פשוטער הילצערנער טיש, אויך דאָ איז פאַראַן אַ קליינע פּיאַנינע, ביי וועלכער ער רוט זיך אויס פון דער אַרבעט. ביי דעם דאָזיקן אַרבעט-טיש גייט אַוועק זיין טאָג, אָפט אויך די נאַכט. זעלטן גייט ער שפּאַצירן, זעלטן קומט ער צו עמיצן, ווייל זיינע פריינט האָבן זיך פון אים אָפּגעשיידט. אפילו זיינע גרייז-גרויע עלטערן, די געליבטע שוועסטער זיינע האָבן בקוּיז איין מאָל אין משך פון יאָר די געלעגנהייט צו אים אַריבערצוקומען דורך דער פאַרשיאָסענער גרענץ. דאָס שרעקלעכסטע פון דער דאָזיקער איינזאַמקייט באַשטייט דערין, וואָס זי גפּינט זיך אין אַ גלעזערן הויז. פון אַלע זייטן וועלט דער „גרויסער היימלאָ-זער" געשפּיאָנירט אוּן אויסגעפאָרשט, פראָוואָקאַטאָרישע אַנענטן פאַר-פאָלגן אים ווי אַן אַמאָליקן אידעען-חבר אוּן רעוואָלוציאָנער. יעדער בריוו וועלט איבערגעלייענט, איידער ער קומט אין זיינע הענט אַריין; וועגן יעדער טעלעפאָן-געשפּרעך שיקט מען מעלדונגען, מ׳באַוואַכט

פֿאַרן דער בלוטיקער פּריז מיט וועלכן ער צאָלט טאָג־טעג־לעך פּסדר פּאַר זיין לעבן.

„פּרעקורסאָרס" און „עמפּעדאָקלעס".

כּמעט צוזאַמען מיט דעם אָנהויב פון דער מלחמה האָט ראָלאַן אָנגעהויבן זיין „קריג־מאַרש" פֿקעגן דער שנאה. לענגער ווי א יאָר צייט האָט ער געהאַלטן אין איין קעמפּן מיט וועלטער פֿקעגן די צאַרן־גשטרייען אין אַלע לענדער. אָבער אומזיסט. דער שטראָם וועלט געוואַלדיק גרעסער, און וועלט געגערט פון אַלץ נייַ־צוגעקומענעם בלוט פון די אומשולדיקע קרבנות; שפּרייט זיך אויס אַלץ ווייטער און ווייטער דורך די נייַ ארומגעכאַפּטע לענדער. און אין דעם דאָ־זיקן אַלץ־העכערן גטומל וועלט פּאַרשטומט ראָלאַנס שטים. ער דערפילט, אַז ס'וואַלט געווען א שגעון צו וועלן איבערשרייען דעם דאָזיקן שגעון...

„Au dessu de la mêlée" נאָך דעם ווי ס'איז ערשינען זיין בוך האָט ער זיך צוריקגעצויגן פון יעדער עפנטלעכער ארבעט, זיין וואָרט איז שוין געזאָגט געוואָרן. ער האָט געזייעט ווינט און געשניטן שטורם. ער איז נישט מיד געוואָרן פון ווירקן, ר'האָט נישט רעזיגנירט אין זיין גלויבן, אָבער ער פילט, אַז ס'איז א אומזין צו רעדן צו א וועלט, וועלכע וויל נישט הערן. אים אַליין פעלט שוין אויך דער ערהאַבענער שגעון, וואָס האָט אים באַגייסטערט אין אָנהויב, דער גלויבן, אַז די מענטשהייט שטרעבט צו שכל און אמת: איצט ווייסט ער מיט אַזא קלאָרער דערקענטעניש, אז די מענטשן האָבן פאַר קיין שום זאַך נישט אַזוי מורא, ווי פאַרן אמת. ער הויבט אָן זיך אָפּגעבן א אינערלעכן חשבון־הנפש אין א גרויסן ראָמאַן, אין א סאַטיר־שפּיל, אין אַנדערע דיכטעריישע ווערק און אין דער לייַדנשאַפטלעכער טעטיקייט פון די בריוו. אָט איז ער שוין אינגאַנצן מחוץ דעם טומל. אָבער נאָך א יאָר שווייגן דערזעט ער, אַז דער בלוטיקער מבול שטייגט אַלץ העכער, דער שקר וועלט אַלץ היציקער

האָט זיך אויסגשמועסט יעדן טאָג: זיין געוויטן. טאָג-טעגלעך, פון ערשטן טאָג אָן זינט דער מלחמה, שרייבט אַריין ראָלאַן אין אַ טאָג-בוך זיינע געפילן, זיינע באַהאַלטנסטע געדאַנקען, די ווייטע שליחות. אפילו זיין שווייגן איז מיט דער צייט געוואָרן אַ ליידנ-שאַפטלעכער פראָטעסט. אין משך פון דער צייט איז צוגעקומען איין באַנד צום אַנדערן און אין סוף פון קריג האָט ער שוין געהאַט זיבן-און-צוואַנציק בענדער. מ'איז דאָס געוואויר געוואָרן אין דער צייט, ווען ר'האָט געזאָלט אוועקפאָרן פון שוויץ צוריק א היים און ער האָט מורא גצהאַט, מיטצונעמען דעם וויכטיקסטן און פאַרטרויעכסטן לעבנס-דאָקומענט איבער דער גרענץ, ווו די צענזאָרן וואָלטן גע-האַט רעכט צו לייענען די סודות פון זיין לעבן. געצייטט פרייגט האָט ער געוויזן דאָ און דאָרט אַ בלאַט, דאָס גאַנצע, אָבער, איז באַהאַלטן פאַר א שפעטערדיקער צייט, וועלכע וועט קוקן אויף דער טראַגעדיע מיט א ריינערן און ווייניקער ליידנשאַפטלעכן בליק, ווי מיר.

וואָס אַזוינס די צייט וועט דורך דעם דאָזיקן טאָג-בוך געוואויר ווערן וועגן דעם, קענען מיר היינט נישט האָבן קיין אַנונג. אָבער אונזער געפיל זאָגט אונז, אַז ס'וועט זיין די נשמה-געשיכטע פון דער עפאָכע, א צייט-געשיכטע. ווייל ראָלאַן דענקט אַמבעסטן און אַמ-פרייסטן בעתן שרייבן: זיין אינספירירטסטע מאָמענט זענען די פערזענלכע. און אַקוראַט ווי זיינע אַלע בריוו שטייגן אפשר איבער די פערעפנטלעכטע אַרטיקלען, אַקוראַט אזוי וועט אָן שום ספק דער דאָזיקער לעבנס-דאָקומענט זיין די ריינסטע דיכטעריש אויסטייטשונג פון דער מלחמה. נאָר די דאָזיקע צוקונפטיקע צייט וועט דערקענען מיט וואָס פאַר א פרייז פון אייגענער אַנטוישונג ער האָט באַצאָלט פאַר זיין בשורה פון בטחון צו דער גאַנצער וועלט. מ'וועט זיך איבער-צייגן, אַז דער דאָזיקער אידעאַליזם, וואָס האָט דערהויבן טויזנטער און וועלכן די איבערגעשפיצטע האָבן באַטראַכט פאר באַנאַל און פאַר לייכט-געמאַכט, איז אַרויסגעוואַקסן פון די טונקעלע ליידנס-תהומות און נשמה-איינזאַמקייט און דערהויבן געוואָרן נאָר דורך דעם הערואיזם פון א קעמפנדיק געוויסן. מ י ר קענען בלויז די מעשים, וואָס שטאַמען פון זיין גלויבן: אין די דאָזיקע ביכער איז אָבער איז

צוויי נייע אויפגאבן זענען מעגלעך פאר די זעלטענע פריינ בייסטער... קודם-כל: צו פרווון אנווייזן דאס אייגענע פאלק אויף זיינע פעלערן... אבער די דאזיקע אויפגאבע איז נישט מיינע, און איך האב זי מיר נישט געשטעלט. מיין אויפגאבע איז צו ווייזן די פיינדזעליקע ברידער פון אייראפע נישט דאס שלעכטע, נאר דאס גוטע, וואס זיי האבן, דאס וואס גיט האפנונג, אז ס'וואל נאך אמאל עקזיסטירן א קולטורע און מער ליבנדיקע מענטשהייט".

אין די נייע ארטיקלען, וועלכע ראלאן פארעפנטלעכט איצט (אממיינסטן אין קליינע רעוויען, וויל די גרויסע צייטונגען האבן זיך שוין לאנג פון אפגעזאגט) און וועלכע זענען שפעטער געזאמלט געוואָרן אין „פרעקירסער" איז שוין פארן א נייער טאן. דער צארן האט אפגעטרעטן דעם וועג פארן גרויסן רחמנות. גלייך מיט די סאלדאטן אין אלע ארמעען בעתן דריטן יאר פון דער מלחמה, איז אויך ראלאן סוף-כל-סוף געוואָרן געבראכן פון זיין פאנאטישע לויידנשאפט און אויף דעם ארט איז געקומען א שטילער, רויקער באוואוסטזיין. ער איז אפשר נאך מער ראדיקאל אין זיינע אנשויאונגען, אבער דערפאר—מענטשקעך-מילדער אין זיינע באטראכטונגען. דאס, וואס ער שרייבט איצט, איז נישט דירעקט נוגע דער מלחמה, נאר גרייט א י ב ע ר איר. ער צילט אין דער ווייטקייט, לויפט אדורך הונדערטער יארן כדי צו מאכן פארגלייכונגען. און כדי צו טרייסטן— זוכט ער א זין אינם אומזין. ער הויבט אן צו זען די מענטשהייט לויט די טעאריע פון געטהעס „אייביקער ספירא" און קומט דערצו, אז די איצטיקע טראגישע צייט איז אן אנזאג פון א נייערער און שענערער תקופה „?עתיד-לבוא".

די דאזיקע ארטיקלען אין „פרעקירסער" קעמפן שוין נישט מער אקעגן די מלחמה-אנשויאונגען און אקעגן דער מלחמה גופא. זיי ווייזן נאר אן אויף די קעמפער פון אנדערע אידעאלן אין אלע לענדער, אויף יענע „וועג-געפינערס פון דער אייראפאישער נשמה". ווי ניטשע רופט אן די פרעדיקער פון גייסטיקער אחדות. צו האפן אויף די מאסן איז שוין צו שפעט. אין דעם אויפרוף וועגן די „אויסגעשחטענע פעלקער" רעדט ער נאר מיט רחמנות אויף די מיליאנען, וואס דינען פרעמדע צוועקן אן שום ווילן און זייער פרומע

אין ער פילט אויפסניי דעם חוב אָנצוהויבן אַ קאַמף. „דעם אמת מוז מען פסדר איבערחזרן" – האָט געטהע געזאָגט צו עקערמאַנען– „ווייל אויך דער שקר וועלט כסדר געפרעדיקט ווערן אונז און נישט בלויז פון יחידים, נאָר פון דער גאַנצ". ס'איז פאַרגאַן אַזויפיל איינ-זאַמקייט, אַז ס'איז נויטיק נייע פאַרבינדונג. איצט זעט מען אָפטער סמנים פון אומצופרידנקייט און מרידה אין די איינצלנע לענדער, ס'זענען אויך פאַרגאַן מער מוטיקע יחידים, וואָס שטעלן זיך אַנטקעגן דעם אַרויפגעוואָרפענעם גורל און ער פילט אויף זיך אַ חוב אונטער-צושטיצן די דאָזיקע צעשפרייטע און זיי צו באַפעסטיקן אין קאַמף. אין דעם ערשטן אַרטיקל. "La Route en lactes quí monte„ דער-קלערט ער די סיבה פון זיין ביז איצטיק שווייגן און אויך–זיין נייע שטעלונג. ער שרייבט: „אויב איך האָב אין משך פון אַ יאָר גע-שווידן, איז עס נישט געשען צולייב דער סבה, וויל מיין גלויבן, וועלכן כ'האָב פראָקלאַמירט אין "Au dessus de la mêlée„ איז געווארן שוואַכער, (פאַרקערט, ער איז היינט אַנטשלאָסענער, ווי אַלעמאָל) נאָר דערפאַר, וויל כ'בין געווען איבערצייגט, אַז ס'איז אַן אומזין צו רעדן צו מענטשן, וואָס ווילן נישט הערן. איצט דאַרפן רעדן די טראַגישע מעשים. נאָר זיי אַליין זענען בכוח צו צעברעכן די מויערן פון צוהכעסדיקייט, גאוה, און שקר, מיט וועלכע ס'האָט זיך אַרומגעגאַרטלט דער גייסט, כדי נישט צו זען די קלאָרקייט. אָבער מיר, ברידער פין אַלע נאַציעס, מענטשן, וואָס קענען פאַרטי-דיקן די מאַראַלישע פרייהייט, דעם שכל, דעם גלויבן אין מענטשלעכן שכל, מיר נשמות, וואָס הערן נישט אויף צו האָפן אין דער סאַמע שטילשווייגענש, אונטערדריקונג און וויטיק, – מיר מוזן אין סוף פון דעם דאָזיקן יאָר זיך פריינדלעך דורכרעדן און טרייסטן זיך; מיר מוזן וויזן, אַז ס'לייכט נאָך דאָס ליכט אין דער דאָזיקער בלוטיקער נאַכט, אַז ס'איז נישט געווען פאַרלאָשן און וועט נישט פאַרלאָשן ווערן. צוקוקנדיק זיך צו דעם עלנד-תהום, אין וועלכן אייר-ראָפע זינקט איצט, איז דער חוב פון יעדן איינציקן, וואָס שרייבט מיט דער פען, נישט גורם צו זיין, אַז ס'זאָל זיך פאַרמערן די ליידן פון דער וועלט אפילו מיט איין וויטיק מער, ער זאָל נישט צוגעבן אפילו קיין איין סיבה פון האַס אין דעם שוין ברענענדיקן שטראָם.

„לילולי" און „פיער און לויציע"

דער עטיקער, דער מענטשנפריינט, דער איראָפּעער האָט אין די דאָזיקע פינף יאָרן געריבן צו די פּעקער, אָבער דער דיכטער האָט אויסגעזען ווי פּאַרשטומט. און ס׳האָט עמיצן אפשר געקענט אויסקומען וווּנדערלעך, וואָס ראָלאַנס ערשט דיכטעריש ווערק, וועלכעס ער האָט פּאַרענדיקט פּאַרן סוף פון דער מלחמה, איז גראָד געווען א סאַרקאַסטישע, וויציקע קאָמעדיע — „לילולי". אָבער גראָד די דאָזיקע לוסטיקייט האָט געשטאָמט פון סאָמע ליידן-תּהום. מיט דער איראָגיע האָט ראָלאַן — אויסדריקנדיק זיך ווי א פּסיכאָ-אַנאַליטיקער — געפּרוווט „אָפּצורעאַגירן" די אָנמעכטיקע וווּיטיק אָדער די אייגענע הילפלאָזיקייט און שגעון פון דער וועלט, די פּאַרצוויפלונג פון זיין צעשטערטער נשמה. פון דער סאָמע שטאַרקסטער מרידה האָט א שפּריץ געטון א פונק אין געלעכטער אריין:

אויך דאָ, ווי אין אַלע ראָלאַנס ווערק, איז פּאַראַן דער ווילן זיך צו באַפרייען פון א געפּיל. פון וווּיטיק ווערט געלעכטער, געלעכטער ווערט צוריק פּאַרביטערטקייט אוּן טון טוט ער עס מיט דער פונה, ער זאָל האַלטן זיין אייגענעם איך אין גלייכגעוויכט אַקעגן דער שווערקייט פון צייט. דאָרט וואו דער צאָרן פּאַרלירט זיין כּח, בלייבט נאָך לעבעדיק דער שפּאָט: ווי א ברענענדיקע פייל פליט ער איבער דער חשכדיקער וועלט.

„לילולי" איז דער סאַטיר-שפּיל פון א אומבאַשריבענער טראָגעדיע, אָדער מער נאָך: פון יענער טראָגעדיע, וועלכע ראָלאַן דאַרף נישט באַשרייבן, ווייל די וועלט לעבט זי איבער סיי-ווי-סיי. אוּן

מאַרטירערשאַפט האָט בלויז דעם ווערט פון אומבאַוואוסטזיניקער הערואישקייט. ער לייגט איצט האָפנונג בלויז אויף די אויסדערווייטע, אויף די זעלטענע פרייע מענטשן, וואָס לייזן אויס די גאַנצע וועלט, אויף די גרויסע נשמה-בילדער, אין וועלכע ס'שפיגלט זיך אָפּ יעדער אמת, הגם זיי ווירקן אפשר ווייניק אויף דער צייט. די דאָזיקע מענטשן פאַראייניקט ער אין ביידן און צו די מייסטערהאַפטע אַנא-ליזעס קומען צו סילועטן פונם עבר: א פּאַרטרעט פון טאָלסטאָיען, דער אָלטער פאַרטיידיקער פון מענטשלעכער פרייהייט בעת דער מלחמה, און א פּאַרטרעט פון זיין אָלטן ליבלינג אין די יוגנט-יאָרן, פון דעם קלוגן יאָניער עמפּאָראָקס.

דער גרויסער חכם פון גריכנלאַנד, וועלכן ראָלאַן האָט געוועג-דעט זיין ערשטע דראַמע אָלט-זייענדיק צוואנציק יאָר, טרייסט איצט ראָלאַנען דעם רייפן מאַן. ראָלאַן ווייזט אויף, אז נאָך מיט דריי טויזנט יאָר צוריק האָט שוין א דיכטער אין סאַמע מיטן פון דער בלוטיקער צייט דערקענט, אז די וועלט „האָלט אין איין איבערוואַרפן זיך פון האַס צו ליבע און פון ליבע צו האַס", אז כסדר בייטן זיך די צייטן: אָט קומט אָן א דור פון קאַמף און האַס און באַלד הויבן זיך אָן. ריינערע צייטן, פונקט ווי ס'טוישן די צייטן פון יאָר. מיט א גרויסן זשעסט ווייזט ער אויף, אז אָנהויבנדיק פון די זינגער פון די סיציליאַנישע מוזעס ביז צום היינטיקן טאָג — ווייסן אַלעמאָל די קלוגע ייט די מענטשלעכע אמתן און פונדעסטוועגן זענען זיי אומ-מעכטיק אקעגן שגעון פון דער וועלט. דער אמת גופא אָבער גייט פון האַנט צו האַנט איז אַן אומענדלעכער קייט דורך די צייטן און קען נישט ווערן פאַרלוירן אָדער צעשטערט.

אזוי ארום לייכט א מילד ליכט פון האָפנונג אויך איבער זיינע טונקלסטע יאושדיקע יאָרן, א ליכט, וועלכעס ווערט געזען נאָר דורך דעם אויסגעלייזטן, וועלכער קען אָפּוועגדן דעם בליק פון דעם צייטלעכן און וועגדן אים אין דער אומענדלעכקייט.

ער נישט געוואָגט צו שטיין ביי איר זייט, הגם ער האָט זי ליב. אפילו דער ווייסנדיקער פון אָט-דער קלאָגעדיקער וועלט איז אַ פחדן, און אַקעגן אים, דעם דערקענענדיקן, וואָס דערקענט נישט, וועגדט זיך ראַלאָנס אינערלעכע לײדנשאפט אין דער שטאַרקסטער שטעלע פון דער קאָמעדיע. „דו קענסט לאָכן" – זאָגט דער אמת „קענסט שפּעטן, אָבער מיט אַ פּאַרשטעלט פּנים, ווי אַ שוץ-יונגל. אַקוראַט ווי דיינע אבות, די גרויסע פּאליטיקער, די מייסטערס פון דער פרייַער איראָניע און פון לאַכן. ווי עראסמוס און וואָלטער, ביסטו פאַרזיכטיק, שטאַרק פאַרזיכטיק. דיין גרויס מוּל איז פאַרשלאָסן איבער דעם שמייכל... אָבער לאַכט, איר לאַכערס! איר קענט בלויז לאַכן איבער די שקרים. וועלכע איר פאַנגט מיט דער נעץ, אָבער דעם אמת וועט איר קיינמאָל נישט האָבן... איר וועט בלייבן אַליין אין דער יידיקייט מיט אייער לאַכן. דאָמאָלסט וועט איר מיך רופן, אָבער איך וועל אייך נישט ענטפערן. איך וועל זיין געבונדן... אַ, וועט קומען דאָס גרויסע נצחונדיקע לאַכן, וואָס וועט מיך באַפרייַען מיט זיין טומל"!

דאָס דאָזיקע גרויסע, נצחונדיקע, מיטרייסנדיקע לאַכן האָט ראָלאַן נישט געקענט געבן אין דער דאָזיקער קאָמעדיע: זי איז אַנטשטאַנען פון צופיל ביטערקייט זי האָט בלויז טראַגישע איראָניע, אַ גצוואַנג אַקעגן דער אייגענער אויפגערעגטקייט. אמת, אין קאַיא ברעניאן איז אויך פאַראַן דער קליינער גוטמוטיקער שפּאָס, אָבער וואָס פאַר אַ חילוק איז פאַראַן צווישן דעם וועלק געשריבן אין אַ געבענטשטער צייט פון „donce Frans" און צווישן דער טראַגי-קאָמעדיע פון כאַאָס! דאָרטן קומט די וסטיקייט פון פוילקייט, דאָרטן איז זי גוטמוטיק, דאָרט איז פאַראַן אַ בריט לאַכן, דאָ – איראָניע, אַ געפיל, וואָס קומט פון ביטערקייט, פון געוואָלדיקער מרידה אַקעגן אלץ, וואָס איז פאַראַן, צווישן דעם אַלטן פראַנקרייך, וואָס האָט ארויסגעגעבן אַ „קאַליא ברעניאָן" און צווישן דעם נייעם פראַנקרייך, וואָס האָט געגעבן „ליבולי", איז פאַראַן אַ גאַנצע וועלט; אַ צעשטערטע, אַ געשלאָגענע, אַ חרוב-געווארענע וועלט פון איידעלע חלומות אוּן גוטע וויזיעס. אומזיסט דערגייט דער פאַרס צו אַלץ מער משוגענע קאַפּריאָלן, אומזיסט שפרינגט דער ווינ אַריבער איבער

מ׳באַקומט דעם באַגריף, אַז אין שרייבן איז זי געוואָרן ביטערער, סאַרקאַסטישער, כּמעט צינישער, ווי ס׳איז לכתחילה געווען די כּוונה, ס׳דוכט זיך, אַז די צייט האָט זי געמאַכט געזאַלצענער, ברענענדיקער, אומבארמהרציגדיקער, ווי ס׳האָט געוואָלט דער דיכטער. אין דעם מיטל-פונקט פון דעם ווערק איז פאַראן יענע (צום ערשטן איז זומער 1917) געשריבענע סצענע וועגן צוויי פריינד, וועלכע ווערן פאַרפירט פון דער גנבה׳שער שגעון-געטין לילוי און אַקעגן דעם אי־גענעם וויין מאַכן זיי א תל אייגער פון אַנדערן בשעתן קאַמף. אין די דאָזיקע צוויי פרינצן פון א קינדער-דערציילונג איז אויסגעדריקט דער אַלטער סימבאָל פון אליוויער און זשאַן קריסטאָף, און אין זייערע ברידער-לעכע רייד פילט זיך אין אָנהויב א רירנדיקער לירישם. ס׳זענען אייגנטלעך פראַנקרייך און דייטשלאַנד, וועלכע פאַלען איצט אָן אייגער אויפן אַנדערן מיט בלינדן שגעון, צוויי פעלקער, וואָס שטייען פאַר א תהום, איבער וועלכן ס׳איז אַמאָל שוין געלעגן א בריק פון שלום. אָבער די צייט ערלויבט נישט ס׳זאָל געשאַפן ווערן אזא רייגער קלאַנג פון לירישן טרויער: בײם פראָצעס פון שאַפן ווערן די קאָמעדיע געבויט אַלץ שארפער, אלץ שפיציקער, אַלץ מער גראָטעסק-מעסיק. אלץ, וואָס ראָלאַן האָט פאַר זיך געזען, די דיפלאָמאַטיע, די אינטעלעקטועלן, די מלחמה-משוררים (וואָס טרעטן דאָ אויף אין דער לעכער־עכער פאָרם פון טאַנצנדיקע דערווישן), די ווערטער-פאַציפיסטן, די אָפּגעטער פון בריידער־עכקייט, די פרייהייט, אפילו גאָט אַליין, — אלץ זעט ער דורך זיינע טרערן אויסגעקרומט ווי קאַריקאַטורן, פאַיאַצן: מיט שארפע פלאַקאָט-פארבן, מיט דער שטרענגער ליניע פון צאָרן צייכנט ער די גאַנצע משוגענע וועלט. אַלץ איז צעלאָזט, צעשטערט אין דעם ביטערן לויג פון שפאָט. און אויך דער שפאָט אַליין, דאָס שרייענדיקע לאַכן ווערט צעגאַנגען סוף-כּל-סוף פון דעם צאָרניקן בייטשן-שמיץ. ווייל פאָלישינעל, דער רעזאנער פון שטיק, דער חכם אין מלבוש פון א נאַר, איז צו-שטאַרק שכלדיק. זיין לאַכן איז פחדים׳דיק, ווייל ס׳באַהאַלט הינטער זיך דעם טאָט. ווען ער האָט זיך באַגעגנט מיטן אמת (די אייניציקע נעשטאַלט אין דעם דאָזיקן ווערק, וואָס איז אַוועקגעשטעלט אין טראַגישער שיינקייט, ערנסט און ערשיטערנדיק, מיט דער אומגליקלעך געבוגענער, האָס

קלעראמבאל

א געשריי, א שטוינען, אַ ווייטיקדיקער שפּאַט איז געווען די טראַגיקאָמעדיע „לילוּי". די אידיליע „פּיצר און קוציע" איז געווען א לוסטיק צערטלעכער חלום איבער דער צייט — אָבער בייַ בייַדע איז דער געפּיך געווען עפּיזאָדיש, דאָס אויסרעדן זיך און די געשטאַלטיקונג — צופעליק. אָבער די ערנסטע, שטיקע, דויערנדיקע דיכטערישע טעטיקייט אָפּגעזונדערט פון דער צייט איז זיין ראָמאַן „קלעראַמבאַל", די „געשיכטע פון א פריי געווײַסן", וועלכע איז פּאַר-טיק געוואָרן פּאָמעלעך, אין משך פון פיר יאָר. נישט א אויטאָביאָ-גראַפּיע איז דאָס דאָזיקע ווערק, נאָר א טראַנסקריפּציע פון זיינע אידעען, אָקוראַט ווי זשאַן קריסטאָף איז א אימאַגינערע ביאָגראַפּיע און גלייכצייטיק אַן אַרומנעמענדיק בילד. דאָ ווערט אינערלעך צונויפגעזאַמלט דאָס, וואָס ס'איז געוואָרן צעוואָרפן אין בריוו און אין מאַניפעסטן, דאָ איז פאַראַן די אינטערעסישע קינסטלערישע בינדונג פון זיין ווערק, וואָס איז געשטאַלטיקט געוואָרן אין פאַר-שידענע פאָרמען. אין משך פון פיר יאָר — כאָטש ער איז כסדר געשטערט דורך זיין עפּנטלעכע טעטיקייט און אויסערלעכע לעבנס-סיטואַציעס, — האָט ראָלאַן אַרויסגעפירט זיין ווערק פון דער ווייַ-טיקדיקער טיפענישן צו דער הייך פון טרייסט. געענדיקט געוואָרן איז עס ערשט נאָך דער מלחמה, אין פּאַריז אין זומער 1920.

אויך „קלעראַמבאַל" איז פונקט אַזוי ווייניק דאָס, וואָס מ'רופט „ראָמאַן", ווי זשאַן קריסטאָף. פונקט ווי זשאַן קריסטאָף, איז דאָס ווערק אי ווייניקער פון א ראָמאַן אי א סך מער. עס איז אַן אַנט-וויקלונגס-ראָמאַן, אָבער נישט פון א מענטש, נאָר פון א אידעע. דער קינסטלערישער פּראָצעס געשטאַלטיקט פאַר אונז, ווי אין זשאַן

זיך אַליין: סוף-כל-סוף פֿאַלט די שוועריקייט פון געפֿיל צוריק אויף דער בלוטיקער ערד. אוּן אין קיין שום ווערק, אין קיין שום פֿא-טעטישן אויפֿרוף, אין קיינעם פון זיינע טראַגישע קריזיסן פון יענער צייט פֿילן זיך נישט אַזוי שטאַרק די פֿאַרזענלעכע לייַדן פון ראָמען ראַלאַן אין יענע יאָרן, ווי דאָ, אין זיין ביטערן צווינגען זיך צו איראָניזירן, אין דעם שפּיציקן אוּן צעשמעטערנדיקן לאַכן פון דעם דאָזיקן שפּיל.

אָבער דער מוזיקער אין ראָמען ראַלאַן לאָזט נישט, אַז ס געפֿיל זאָל אויסגעקלונגן ווערן אין דיסהאַרמאָניע. אוּן אַזוי אַרום שטעלט ער אַוועק ס יאָר שפּעטער נעבן דעם ביטערן פּאַרס פון צאָרן ס צאַרטע אידיליע פון ליבע, געצייכנט אייגל אוּן אַקוואַרעל-פֿאַרבן: זיין אַנציקנדיקע נאָוועלע „פּיער אוּן לוציע". אויב אין „לילולי" האָט מען געוויזן דעם שגעון, וואָס פֿאַרווירט די וועלט, ווערט דאָ אויסגעדריקט אין אַנדערער, ערהאַבענער שגעון, וואָס איז גובר די וועלט אוּן די ווירקלעכקייט. צוויי מענטשן, כּמעט נאָך קינ-דער, שפּילן זיך אָן זאָרגן אויף דעם תּהום פון דער צייט: פון גרויס גליק פֿאַרהערן די דאָזיקע צוויי פֿאַרליבטע בעלי-חלומות דאָס דונערן פון די הארמאַטן, דאָס קנאַקן פון באָמבעס, די נויט פון פאטערלאַנד. פון שיפֿרותדיקן געפֿיל ווערט פֿאַרשוווּנדן צייט אוּן רוים; די וועלט פון ליבע אין ס מענטש האָט נישט קיין אַנונג וועגן דער אַנדערער וועלט, וואָס איז פול מיט שגעון אוּן האס. אפילו דער טויט ווערט פֿאַר זיי ס חלום. צו די דאָזיקע צוויי גליקלעכע מענטשן, צו פּיער אוּן לוציען, דעם בחור אוּן דעם מיידל, אַנטלויפט דער קינסטלער. אוּן מ'קען זאָגן, אַז אין קיין שום ווערק האָט ראָלאַן דער דיכטער זיך נישט אַזוי אויסגעלעבט, ווי אין דער דאָזיקער נאָוועלע. ס'איז פֿאַרשוווּנדן געוואָרן דער סאַרקאַזם אוּן די ביטערקייט. מיט ס יונגן שמייכל מאַכט ער קלאָר די דאָזיקע וועלט. ס סטראָפע פון שטילקייט איז דאָס דאָזיקע ווערק אין ראָלאַנס קאַמפּס-ליד אָקעגן דער צייט, ס ווערק, וואָס שפּיגלט אָפּ די אינערלעכע ריינקייט פון זיין וועזן אוּן לינדערט זיין ווייטיק צו דער מדרגה פון ס שיינעם חלום.

פרייער איינצלנער נשמה בשעתן מבול פון מאַסן-נשמות. ער האָט געוואָלט ווייזן, וואָס פאַרע אָנשטרענגונגען ס׳דאַרף מאַכן אַ פריי געוויסן, פּדי זיך צו ראַטעוון פון שקלאַפן-אינסטינקט; ער האָט געוואָלט שיידערן די שרעקלעכע פאַרקנעכטונג פון יחיד אין פאַראַלע מיט דער נקמהדיקער, אייפערזיכטיק-הערשנדיקער מענטאליטעט פון דער מאַסע; די מוראדיקע, די אויסטערלישע-שווערע אָנשטרענגונג, נישט אַריינגעצוויגן צו ווערן אין דעם כללישן שקר. ער האָט געוואָלט ווייזן, אַז גראד דאָס כלומרשט פשוטסטע איז אַממיינסטן שווער אין אָפּלכע עפּאָכן פון איבערגעטריבענער סאָלידאַריטעט: ד. ה. צו בלייבן דאָס, וואָס מ׳איז באמת און נישט צו ווערן דאָס, וואָס ס׳וויל די וועלט, דאָס פאַטערלאַנד, אָדער אַן אַנדער מעכאַניש צוזאַמענגעשטעלטער כלל.

ראָמען ראָלאַן האָט בכיוון נישט געגעבן זיין איצטיקן העלד, ווי זשאן קריסטאָפן, אַ הערואישן פאָרמאַט. אַ׳געגאַר קלעראַמבאָל איז אַ צניעותדיקער, אַ פיינער, אַ שטילער מענטש, אַ פיינער, שטילער דיכטער, וועמענס ליטעראַרישע ווערק ס׳האָבן בלויז אַ דאַנקבאַרע געגנווארט און נישט קיין באַדייטונג פאַר דער אייביקייט. ער האָט דעם אידעאַליזם פון אַ מיטלמעסיקן, באַזיגט דעם אייביקן שלום אין די אחדות פון די מענטשן. צוליב זיין לעבלעכער גוטקייט גלויבט ער אויך אין אַ גוטער נאַטור, וועלכע וויל גוטס טון דער מענטשהייט אוּן פירט זי מיט אַ ליבער האַנט צו אַ שענערער צוקונפט. דאָס לעבן פייניקט אים נישט מיט קיין פראַבלעמען, במלא רימט ער דאָס לעבן. צופריידן מיט זיין שטילער, אנגענעמער, בורזשואַזער עקזיסטענץ, ארומגערינגלט מיט אַ צערטלעכער, גוטמוטיק-פשוטער פרוי, מיט אַ זון אוּן אַ טאָכטער, באַזינגט ער די פרייַלעכע געגנווארט און די נאָך שענערע צוקופט פון אונזער אַלטן קאסמאס.

אין דעם דאָזיקן שטיקן פאָרשטאָט-הויז טרעפט דער בליץ: די בשורה פון דער מלחמה. קלעראמבאָ! פאַרט קיין פאַריז אוּן ווי נאָר ס׳האָט אים אָנגערירט די הייסע כוואַליע פון ענטוזיאַזם, אַזוי ווערפן זיך תיכף אויס אַלע אידעאַלן פון פעקקער-ליבע אוּן פון אייביקן שלום. ער קומט צוריק שוין ווי אַ פאַנאַטיקער, גליענדיק פון שנאה, שיטנדיק מיט מליצות. אונטער דעם אומגעהויערן שטורם

קריסטאָף, אַ יעלט-אַנשויאונג, אָבער נאָך נישט קיין פּאַרטיקע, אָפּ-
געשלאָסענע און פּאַרענדיקטע. פון איין שטאַפּל צום אַנדערן שטייגן
מיר, צוזאַמען מיט דעם העלד, פון טעות און שוואַכקייט צו קלאָר-
קייט. אין אַ געוויסן זין איז עס אַ רעליגיעז ספר, די געשיכטע פון
תשובה-טאָן, אַ התגלות, די מאָדערנע „מעשה" פון אַ פּשוטן בויר-
געלעכן מענטש, אָדער ווי דער טיטל זאָגט: די געשיכטע פון אַ
געוויסן. אויך דאָ איז דער סאַמע תמצית — די פרייהייט, דאָס צו-
ריקגיין צו זיך אַליין. אָבער דורך דעם העראָאיזם ווערט פון דער
דערקענטעניש — טאַט. די סצענע פון דער טראַגעדיע איז אינגאַנצן
אינעווייניק אין מענטש, אין דעם צוגענגלעכסטן פון זיין וועזן, וואו
ער איז אַליין מיטן אמת. דערפאַר פעלט אויך דעם ראָמאַן דער
געגנשפּילער, דער אָליווייער פון זשאַן קריסטאָף, דאָס אויסערלעכע
לעבן. דער געגנשפּילער פון דעם דאָזיקן ווערק, דער שונא — איז
ער אַליין: דער פריערדיקער, דער שוואַכער „קלעראַמבאָלי", וועלכן
ס'איז גובר דער נייער, דער ווייסנדיקער, דער אמתדיקער מענטש.
זיין העראָאיזם איז נישט געווענדט אַקעגן דער געזעלשאַפט, ווי
ווי אין זשאַן קריסטאָף, נאָר שפּילט זיך אָפּ אין דעם נישט-געזעלשאַפט-
רוים פון גענאַנק.

דערפאַר האָט ראָמען ראָלאַן לכתחילה געוואָלט דעם ראָמאַן
„ראָמאַן מעדיטאַציאָן" און אים געגעבן דעם טיטול „L'un contre tous"
„אייגער אַקעגן אַלע" וואַראירנדיק דעם טיטול פון לא בעטיע „Le
"Contr'un. נאָר צוליב מורא פאַר מיספאַרשטייענישן האָט ער זיך
אָפּגעזאָגט פון זיין ערשטן פּלאַן. גייסטיק האָט די קינסטלערישע זייט
געזאָלט דערמאָנען אין א לאַנג פּאַרגעסענער טראַדיציע, אין די מע-
דיטאַציעס פון די אַלטע פראַנציזישע מאָראַליסטן, די סטאָאיקער
פון זעכצנטן יאָרהונדערט, וועלכע האָבן אויסגעדריקט די קלאָרקייט
פון זייער נשמה אין פּלאַטאָנישע דיאַלאָגן אין סאַמע מיטן קריג-
בהלה, אין באַלאַגערטן פאַריז. אָבער נישט בלויז דער קריג איז דאָ
געווען דער מאָטיוו (מיט עלעמענטן פירט נישט קיין מחלוקת דער
ערהאבענער גייסט) נאָר דער גייסטיקער באַגלייט-פענאָמען פון דער
דאָזיקער מלחמה, וועלכן ראָמען ראָלאַן האָלט פאַר אַזוי טראַגיש, ווי
דעם אונטערגאַנג פון מיליאָנען מענטשן: דער אונטערגאַנג פון דער

זיך אין זיין צימער: דאָס ערשטע מאָל אין לעבן איז ער אַליין מיט זיין געוויסן. ער הויבט אָן זיך צו פאַרטיפן אין אמת און וואַנדערט אין משך פון א לאַנגער נאַכט דעם לאַנגן וועג קיין דמשק מיט זיין נשמה. שטיקערווייז רייסט ער פון זיך אַראָפּ די היץ פון שקר, מיט וועלכע ער איז פֿאַרמגעאַרטלט. ביז ער בלייבט שטיין נאַקיט פאַר זיך אַליין. טיף אין דער הויט האָבן די אורטיילן זיך אייגנעפרעסן, איצט מוז ער זיי בלוטיק אָפּרייסן, אָנהויבנדיק בײַם פּאַראורטייל פון נאַציאָנאַליזם, פון בשותפותדיקייט, ביז ער דערקענט: נאָר איינס איז אמת, נאָר איינס איז הייליק — דאָס לעבן. א פּיבער פון זוכן פאַרצערט אים און דער גאַנצער אַמאָליקער מענטש אין אים ווערט אויך פאַרצערט: פאַרטאָג איז ער אָן אַנדערער. ער איז געוואָרן געהיילט.

דאָ הויבט זיך אָן די פּאַקטישע טראַגעדיע, יענער קאַמף, וועלכן ראָלאַן האַלט פאַר דעם אייניקן עקר אין לעבן: דער קאַמף פון מענטש פאַר זיין אייגענעם, פערזענלעכן אמת. קלעראַמבאָל מאַכט פריי זיין נשמה פון אַלץ, וואָס ער האָט אין זיך אייגנעזאַפט אויף א געוואַלדיקן אופן דורך דעם אומגעהויערן דרוק פון דער צייט. אָבער דאָס דערקענען דעם אמת איז בלויז די ערשטע מדרגה. ווער ס׳קען דעם אמת און פאַרשווייגט אים, איז מער שולדיק ווי דער, וואָס זינקט אין זיין טעות. יעדע דערקענטניש בלייבט אָן וועדט, ווי לאַנג זי ווערט נישט קיין קאָזונג. ס׳איז נישט גענוג צרומצוגיין אין שגעון פון דער וועלט, ווי בודא, מיט שווייגנדיקע ליפּן און פאַרגליווערטע אויגן, פול מיט וויסן אוּן פונדעסטוועגן — קאַלט. אין דער דאָזיקער שעה געדענקט קלעראַמבאָל אין דעם אַנדערן אינדישן הייליקן אין באדהיסאטוא, וועלכער האָט גצשוואירן נישט פריער זיך אָפּצוריקן פון אַלעמען, ביז וואַנען ער וועט נישט האָבן אויסגעלייזט די וועלט און די מענטשן פון זייערע ליידן. אוּן אין דעם מאָמענט, ווען ער הויבט אָן צו וועלן העלפן די מענטשן, הויבט זיך אויך אָן דער קאַמף מיט די מענטשן.

איצט ווערט ער פלוצלינג „איינער אַקעגן אַלע". פון דעם אומזיכערן, קוועלקענדיק מענטש וואקסט ארויס א כאראקטער, א הערא-אישער מענטש. ער איז אזוי איינזאם, וויי זשאן קריסטאָף, אפילו

הויבט אָן צו שפּילן זיין קאַטאַרינקע; פּון א טעאַקריט ווערט א קי־יגסדיכטער. אויף א וואונדערלעכן אופן שילדערט איצט ראַלאַן וויי ער און אַלע מיטלמעסיקע נאַטורן מיט אים פאַסן אויף (אַליין זענען זיי דערין נישט קלאָר) דאָס שרעקלעכסטע פאַר א גוטע זאַך. ער איז באַפליגלט, ער איז יונגער געוואָרן, די באַגייסטערונג פון די מאַסן רייסט ארויס פון זיין ברוסט די לאַנג איינגעזונקענע התּפעלות. ער שפּירט זיך דערהויבן פון דער נאַציאָנאַלער כוואַליע, באַגייסטערט, אויפגעבלאָזן פון צייט־אָטעם. און ווי אַלע מיטלמעסיקע מענטשן — פייצרט ער אין די דאָזיקע טעג זיין גרעסטן ליטעראַרישן נצחון: זיינע מלחמה-לידער — גראד דערפאַר וויל זיי דריקן אויס די אַלגעמיינע געפילן — ווערן א נאַציאָנאַלער אייגנטום. רוּם און כּבוד פליסן צו צו דעם שטילן מענטש און ער פילט זיך (אין א צייט, וען מיליאָנען גייען צום גרונד) אזוי גוט, אזוי לעבעדיק, ווי קיינמאָל נישט.

דאָס, וואָס זיין זון גייט א באַגייסטערטער אין דער מלחמה, מאַכט נאָר ליכטיקער זיין שטאָלץ, מאַכט גרעסער זיין לעבנס-געפיל. דאָס ערשטע, וואָס ער טוט, בשעת זיין זון קומט צוריק פון דער מלחמה, איז דאָס, וואָס ער לייענט אים איבער זיינע מלחמה-לידער. אָבער א מאָדנע דערשיינונג: דער זון, וואָס זיינע אויגן זענען נאָך הייס פון בענקען, קערט זיך אָפּ. ער שטויסט נישט אָפּ פון זיך די הימנען, כּדי דעם פאָטער נישט אָנצוטון קיין עגמת-נפש, אָבער ער שווייגט. און דאָס דאָזיקע שווייגן שטייט א סך טעג צווישן זיי ביידע. אומזיסט וויל דער פאָטער באַשיידן דאָס רעטענישׂ. שטילער־הייט פילט ער, אז זיין זון פאַרשווייגט אים עפּעס. אָבער די בושה בינדט זיי ביידע. אין לעצטן טאָג פון אורלויב נעמט זיך דער זון צוגוויף און פרעגט: „טאַטע ביזטו טאַקי זיכער...?" אָבער די פראַגע בלייבט אים שטעקן אין האלז. שווייגדיק גייט ער צוריק צו דער ווירקלעכקייט פון קריג.

אין עטלעכע טעג הויבט זיך אָן א נייע אפּענסיווע און אָט ווערט דער פאָטער געוואויר, אז דער זון איז טויט. מיט איינמאָל דערפילט דער טאַטע דעם זונס לעצטע ווערטער הינטער דעם שווייגן, דאָס נישט ארויסגערעדטע הויבט אים אָן צו קווענ. ער פאַרשליסט

און איינהילן זיך אין דער וואַרעמע קנעכטשאַפט פון מענטשן-שגעון. ער האָט דערקענט, אַז א שקר, וועלכער באַגייסטערט זי, איז פאַר איר טייערער, ווי א אמת, וועלכער דערשיטערט זי. און קלעראַמבאָל דריקט-אויס זיין גאַנצן יאוש און אונטערטעניקייט, זאָגנדיק: „מ'קען נישט העלפן דעם מענטש, מ'קען אים בלויז ליב האָבן". דער צוטרוי צו די מאַסן וועלכע „מ'קען לייכט פאַרפירן" איז פאַרטוישט געוואָרן אויף אַ טיפער רחמנות. און ווידער — צום וויפלטן מאָל! — וועגדט זיך די באַגייסטערונג פון דעם אייביק גלויביקן צו די גרויסע איינזאַמע, וועלכע לעבן פאר דער מענטשהייט און גייען-אונטער צוליב איר; צו די הערצן פון אמאָליקע צייטן און פעלקער. דאָס, וואָס דאָלאָן האָט אמאָל געוויזן אין בעטהאָוועגן, אין מיקלאַנדזשעלאָ און דערנאָך אין זשאַן קריסטאָף, — דאָס דערהויבט איצט די גע-שטאַלט פון זיין קלעראַמבאָל צו דער שענסטער טראַגישער פאָרם: זיינע מעשים זענען באַשטימט פאַר אלע, צולויב דעם טיפסטן אמת פון זיין נאַטור, און ממילא מוז ער זיין איינער אקעגן אלע. אָבער מ'מוז האָבן דאָס בילד פון אמתדיקן מענטש, כדי ליב צו האָבן די מענטשהייט. מ'דאַרף האָבן פאַר זיך דעם העלד, כדי צו קענען גלויבן דערין, אַז דער קאַמף פאַרן לעבן האָט א זין און שיינקייט. קיינמאָל האָט א וועלק פון פיגורשטיקן יאוש נישט אַזוי שטאַרק געדינט דעם אייביקן אידעאַליזם פון זיין שפעער.

אַזוי-אַרום זענען ראָמען ראָלאַנס געשטאַלטן פון די קעמפער גרויס, עדיש-רעליגיעז, מארטירער פון זייער איבערצייגונג. אויס-וואַקסן וואַקסט אויס די דאָזיקע טראַגעדיע פון א בירגערלעכער וועלט, פון מיטלמעסיקע מענטשן. און גראָד דאָס איז די וווּנדער-לעכע מאָראַלישע גרויסקייט, וואָס פליסט ארויס פון דעם דאָזיקן טרויער-בוך; ס'איז די טרייסט און צוזאָג, אַז יעדער איינציקער, אפילו דער פשוטער מענט און נישט בלויז דער זשעני, האָט די מעגלעכקייט צו זיין שטארקער פון דער וועלט ארום אים, אויב ער וויל באמת זיין פריי אקעגן אלע און אמת בנוגע זיך אליין. פרייי-הייט און גערעכטיקייט, די דאָזיקע ביידע אויר-כוחות, וועלכע האָבן געמאַכט ראָלאַנען פאר א טעטיקן מענטש אין זיין צייט, דערהויבט ער אין דעם זיילן פון דאָזיקן מענטש צו דער גרעסטער לעבעדיקייט.

נאָך אייגזאַמער, ווייל יענער געניסט פון דער מוזיק און בעתן עקס־
טאַז פון שאָפן ווערט געשטאַרקט אין דעם זשעני דער ווילן און די
קראַפט. דער נישט־געניאַלער קלעראמבאָל פאַרמאָגט גאָר נישט
אויסער זיך אליין. זיינע פריינד פאַרלאָזן אים, זיין פאַמיליע שעמט
זיך מיט אים, די עפנטלעכע מיינונג פאַלט אויף אים אָן, דער גאַנצער
מענטשן־המון ווערפט זיך אויף דעם עזות־פנים, וואָס וויל זיך ארויס־
רייסן פון איר און בלייבן פריי פון זייער שגעון. דאָס ווערק, וועלכעס
ער פאַרטיידיקט, איז א אומגעזעענס: עס איז זיין איבערצייגונג.
וואָס ווייטער ער גייט, אַלץ קעלטער ווערט זיין איינזאַמקייט, אַלץ
הייסער ווערט די שנאה אַרום אים, ביז ער ווערט סוף־כל־סוף א מער־
טירער פון אמת און באַצאָלט פאַר זיין גלויבן מיטן לעבן.

דעם ערשטן בליק ווייזט זיך אויס, אַז „די נעשיכטע פון א
פרייען געוויסן" איז א ראַמאַן פון דער נייער צייט, א אָפּרעכענונג
מיט דער מלחמה. אָבער אקוראַט ווי זשאַן קריסטאָף, איז אויך דאָס
דאָזיקע לעבנסבילד אסאך מער פון א ראַמאַן. עס איז א קאַמף נישט
פאַר אָדער קעגן דעם יחיד אין לעבן, נאָר א קאַמף פאַר דעם
גאַנצן אין לעבן, אזא דין־וחשבון מיט דער וועלט, וואָס קיין שום
קינסטלער האָט נאָך נישט געמאַכט. די נאָאיוע שטורמישע גלויבי־
קייט פון זשאַן קריסטאָף איז דאָ נישטאָ אינגאַנצן, דער פלאַקערנ־
דיקער ענטוזיאַזם פונם שפּעטער האָט זיך אויסגעוועפט און ס׳איז
דערפון געוואָרן די טראַגישע חכמה פון א דערקענענדיקן. זשאַן
קריסטאָף האָט נאָך געראפן: „דאָס לעבן איז א טראַגעדיע, הוראַ".
דאָ פעלט יענער רוישנדיקער, אויסברעכנדיקער „הוראַ". די דער־
קענטעניש איז געוואָרן לײדנשאפטלעכער, אָבער ריינער, קלאָרער,
לאַגישער, זי איז געוואָרן פאַרגייסטיקט און קלערער. וויל די מלחמה
האָט טראַגיש דערשיטערט ראָמען ראָלאַנס גלויבן אין דער מענטש־
הייט ווי אין א מאַסע. אמת, דער לעבנס־גלויבן איז נאָך אין אים
שטאַרק און אמתדיק, אָבער דאָס איז שוין נישט מער קיין גלויבן
אין דער גאַנצער מענטשהייט. ראָלאַן האָט דערקענט, אז די מענטש־
הייט ווייל זיין אָפּגענאַרט, אַז זי מאַכט זיך בלויז ווי זי וואָלט
געבענקט נאָך דער פרייהייט. אין אמתן אָבער איז זי גליקלעך, ווען
זי קען זיך באַפרייען פון יעדער גייסטיקער פאַראַנטוואָרטלעכקייט

קער האָט געוואוסט, אַז „די וועלט-געשיכטע איז אייגנטלעך נאָר א קייט פון באַווייזן, אַז דער זיגער איז אַלעמאָל גאַווה'דיק און ווערט אַזוי אַרום די זאַנג פון אַ נייע מלחמה". ס'איז קיינמאָל נאָך נישט געווען אַזוי נייטיק, פילט ער — מאָראַלישע פאַליטיק, אַנשטאָט מילי-טעריש, אויפבויענדיקע—אַנשטאָט צעשטערנדיקע, ווי נאָך דער וועלט-קאַטאַסטראָפע. און דער וועלט-בירגער, וואָס וויל ראַטעווען די וועלט פון דער שנאה, קעמפט איצט פאַר דעם שלום. און אַזוי ארום רעדט דער אייראָפּעער צו דעם אַמעריקאַנער אין באַגייסטערטע ווערטער: „נאָר איר אַליין, הער פרעזידענט, זענט איצט דער, וועלכן ס'פאַלט-צו דער כּבוד צו פירן די געשיכטע פון די פעלקער און איר האָט דערבייַ די אוניווערסאַלע מאַראַלישע מאַכט. אַלע האָבן צו אייך צוטרוי—דערפאַר זעט און דערפילט די פאטעטישע האָפנונג, וועלכע מ'לייגט אויף אייך. נעמט אויף די אויסגעשטרעקטע הענט און פאַר-אייניקט זיי. אויב ס'פעלט דער דאָזיקער פארמיטלער, ווערן די מענטש-לעכע מאַסן ווייטער בלייבן נישט פאַראייניקט, אָן געגנגעווייכט און ווצלן פאַרמיידלעך ארונטערפאַלן אונטערן עקצעס. דאָס פאַלק וועט אַרונטערפאַלן אונטער דער בלוטיקער אַנארכיע, די פארטייען—אונטער דער אָרדנונג פון בלוטיקער רעאַקציע... יורש פון וואַשינגטאָן און אַבראַהאַם לינקאָלן — איר דאַרפט נישט בלויז אין זינען האָבן די ענינים פון אייער אייגן פאַלק, נאָר אויך אַלע אַנדערע פעלקער. רופט צונויף די פאַרטרעטער פון אַלע פעלקער צו א קאָנגרעס פון דער מענטשהייט און פירט אים אָן מיט דער גאַנצער אויטאָריטעט, וועלכע ס'האָט אייך געגעבן די הויכע מאַראַלישע אחריות און די מעכטיקע צוקונפט פון דעם ריזיקן אמעריק. רעדט, רעדט צו אַלע! די וועלט דורשט נאָר אייער קול, וואָס פליט-אַריבער די גרעניצן פון נאַציעס און קלאַסן... זאָל די צוקונפט אייך אָנרופן דער „רודף-שלום"...

א נבואה'שער רוף, אָבער אויך אָט-דער רוף איז פאַררוישט ג-ווָארן אין די גשרייען פון נקמה. דער „ביסמארקיזם" איז מנצח; ווָארט בייַ ווָארט ווערט דערפילט די טראַגישע פאַראויסזאגונג: דער שלום ווערט אַזוי אוממענטשלעך, ווי אוממענטשלעך ס'איז געווען דער קריג. די הומאניטעט קען זיך נישט געפינען קיין אָרט צווישן די מענטשן. דאָרטן, וואו ס'וואָלט געקענט זיך אָנהויבן א גייסטיקע

צו דער לעבעדיקייט פון אַ מאָראַלישן טאָט, וועלכער קען צעשטערן די וועלט און אויך דעם טאָט.

די לעצטע מאָנונג

פינף יאָר לאַנג איז ראָמען ראָלאַן געשטאַנען אין קאַמף צעגען דעם שגעון פון דער צייט. סוף-כל-סוף איז איבערגעריסן געוואָר-די פייעריקע רייף אַרום אייראָפעס לייב. די מענטשן האָבן אויפגעהערט זיך צו הרגענען איינער דעם אַנדערן. די מלחמה איז געענדיקט, דער וואפנשטילשטאַנד איז געשלאָסן געוואָרן. אָבער די טראַגישע ליידנשאַפט פון די מענטשן, די שנאה, בושעווע וועלט. ראָמען ראָלאַנס נבואהשע דערקענטניש פייערט אַ טריומף נצחון. זיין אומ-צוטרוי צו די זיגערס, וועלכע ער האָט געפרעדיקט אין דיכטונג און אין וואָרענישן, וועלט נאָך מער ווי מקויים אין דער נקמה-דורשטיקער וויזקעכקייט. „קיין זאַך גספינט זיך נישט אין אַזאַ סתירה לגבי דעם זיג פון כלי-זין וויי אַ מענטשהייט-אידעאַל; קיין זאַך איז נישט אַזוי שוואָר, וויי צו בקייבן פיין בעתן נצחון". די דאָזיקע נבואה איז מוראַ'דיק מקויים געוואָרן אין יענער צייט. פאַרגעסן געוואָרן זענען די שיינע וועלטער „נצחון פון פרייהייט און רעכט". די קאָנפערענץ אין וועלסאַל גרייט-צו נייע געוואלד-טאַטן און נייע ערנידערונגען. דאָרטן, וואו דער פשוטער אידעאַליזם האָט פאַראויסגעזאָגט דעם סוף פון אַלע מלחמות, האָט דערקענט דער אמתדיקער אידעאַליזם, וואָס קוקט איבער מענטשן און אידעען, אַ נייע זריעה פון שנאה און גוואַלדטאַט.

נאָכאָמאָל, אין דער לעצטער שעה, האָט ראָמען ראָלאַן אויפ-געהויבן זיין שטים צו דעם מענטשן, וועלכער האָט דאָמאָלס גע-גאלטן פאַר דעם אָפּנדיקן עולם וויי דער לעצטער פאַרטרעטער פון אידעאַליזם, וויי אַ פאַרטיידיקער פון אַבסאָלוטער גערעכטיקייט:—ס'איז געווען וו. ווילסאָן, וועלכער איז אַרומגערינגלט מיט דערוואַרטונג פון מיליאָנען—געקומען צופאַרן קיין איראָפּע. ראָלאַן דער היסטאָרי-

צוליב דעם איז גוט מ׳זאל זיך דערמאנען אין חורבן, אין וועלכן ס׳איז שולדיק כמעט די אינטעליגענץ פון דער גאנצער וועלט דורך זייער הכנעה. די דענקער און דיכטער האבן זיך געבויגן קנעכטיש פאר די אפגעטער פון טאג און האבן אזוי ארום צוגעלייגט האלץ צו די פלא-מען, וואס האבן פארברענט אייראפעס גוף און נשמה, זיי האבן צו-געגעבן א גיפטיקן האס נישט אויסצולעשן. פון זייער וויסן-און פאג-טאזיע-ארסענאל האבן זיי אלע געזוכט אלטע און נייע סבות צום האסן; סבות פון דער געשיכטע און פון פולמרשטיקער וויסנשאפט און קונסט. מיט פלייסיקייט האבן זיי צעשטערט יעדע בשותפותדיקייט צווישן די מענטשן און דאדורך האבן זיי געמאכט מיאוס אויך די זועלט פון אידעען, אנשטאט צו זיין איר לעבעדיקע פארקערפערונג. שמוציק און געמיין איז געווארן די וועלט ביי זיי און במיקא האבן זיי געמאכט פון איר — אפשר אליין נישט וויכנדיק—א ווערקצייג פון לײדנשאפט. זיי האבן געארבעט פאר עגאיסטישע, פאליטישע, סאציאלע אדער פארטיי-אינטערעסן, פאר א מלוכה, פאר א פאטערלאנד, אדער פאר א קלאס. און איצט בשעת אלע פעלקער, וואס האבן אנטייל גענומען אין דעם דאזיקן בארבארן-קאמף (זיגער אדער באזיגטע) שטייען פארצוויפלט און ערנידעריקט אין ארימקייט און אין דער טיפסטער בושה צוליב זייער משוגעת,—איצט, זעט אויס, איז אויך גע-בליבן צעריסן פון דער מלחמה דער געדאנק צוזאמען מיט די דיכטער.

א סוף, לאמיר באפרייען דעם גייסט פון די דאזיקע נישט-ריינע פשרות, פון די דאזיקע אראפשוועדיקע קייטן, פון דער דאזיקער היימישער קנעכטשאפט! דער גייסט טאר קיינמאל נישט זיין קנעכט; מיר, אבער, מוזן דינען דעם גייסט און נישט אנערקענען איבער זיך קיין שום אנדערן הער. מיר זענען געבוירן צו טראגן דעם פאקל פון גייסט. ארום אים ווילן מיר פרוון צונויפנעמען די בלאנדזשענדיקע מענטשהייט. עס איז אונזער אויפגאבע און אונזער חוב אוועקצושטעלן דעם דאזיקן פאנאל און אין דער שטורעמדיקער נאכט אנצוווייזן אויף דעם אייביק-רוענדיקן פאלאר-שטערן. אין דער ארגיע, וואס איז פול מיט גאוה און ביטול מצד איינעם צום צווייטן, ווילן מיר נישט נע-מען קיין שום אנטייל. מיר דינען פריי דעם פרייען אמת, דעם אמת, וואס האט אליין אין זיך נישט קיין גרעניצן און קען אויך נישט

באַנייאונג, שטורמט דער אַלטער גייסט, און: „ס׳זענען נישט מערען קיין זיגער. ס׳זענען פאַרען בלויז באַזיגטע".

דער מאַניפעסט פון גייסטיקער פרייהייט.

דער נישט דערשיטערטער ראַלאַן אַפּעלירט אַלץ כסדר, טראָץ אַלע ערדישע אַנטוישונגען, צו דער העכסטער אינסטאַנץ: צום גייסט פון געמיינזאַמקייט. און טאַקי וועג מ׳האָט אונטערגעשריבן דעם שלום, האָט ראָמען ראַלאַן פאַרעפנטלעכט אַ מאַניפעסט אין דער „הומאַניטע". ער אַליין איז דער מחבר פון דעם מאַניפעסט און אידעען-חברים פון אַלע לענדער האָבן צוגעשטעלט דערצו זייערע נעמען. עס דאַרף זיין דער ערשטער גרונטשטיין פון דעם אומגעזעענעם טעמפּל אין אַ חרוב-ווערנדיקער וועלט, די רעפּיגיע פון אַלע אַנטוישונגען. ראָלאַן נעמט נאָכאַמאָל צוזויף די פאַרגאַנגענהייט און וואַרנט מיט איר די צוקונפט: הויך און קלאָר רעדט ער:

„אונז, חברים אין דער גייסטיקער אַרבעט, שיידן פאַנאַנדער שוין פינף יאָר אַרמעען, אַ צענזור, באפעלן און די שנאה פון די פעלקער, וועלכע פירן מלחמה. אָבער היינט, בשעת די צוימען הויבן אָן אייניצופאַלן און די גרעניצן הויבן אָן פאַמעלעך זיך צו עפענען, וועגדן מיר, איינזאַמע פון דער וועלט, זיך מיט דעם בעטנדיקן רוף צו אייך: ווידער צו באַנייען אונזער אַמאָליקע חברשאפט. אָבער אין אַ נייער פאָרם, אַ מער זיכערע און אַ מער ווידערשטאַנדס-פעאיקע.

די מלחמה האָט אַריינגעברענגט אַ פאַרווירונג אין אונזערע רייען, כמעט אַלע אינטעלעקטועלן האָבן אַוועקגעגעבן זייער וויסנשאפט, זייער קונסט און זייער גאַנץ דענקען פאַר די מנהיגים פון דער קריג. מיר קלאָגן קיינעם נישט אָן און מיר ווילן נישט מאַכן קיין פאַרווורפן. מיר קענען צו גוט די ווידערשטאַנדלאָזיקייט פון דעם פרט אַקעגן דער צלעמענטאַרער קראַפט פון מאַסנפאַרשטעלונג: אַלע האָבן געמוזט מיטשווימען, ווייל ס׳איז נישט געווען אין וואָס זיך אָנצוהאַלטן. אָבער פאַר דער צוקונפט וועגן קענען מיר און מיר דערפן ?ערנען פון אַט-די געשעענישן.

נאָך אַסך אַ גרעסערע אמונה! ווידער צום וויפלטן מאָל! — איז ראָמען ראָאַן דער גרויסער באַזיגטער פון דער אַרומיקער וועלט. קיין אייגער פון זיין ווינטשן, חלומות זענען נישט מקוים געוואָרן: ווידער האָט די גוואַלדטאַט גובר געווען די מענטשהייט.

אָבער קיינמאָל איז זיין קאַמף נישט געווען גרעסער, קיינמאָל איז זיין עקזיסטענץ נישט געווען נויטיקער, ווי אין יענע יאָרן, ווייל נאָר זיין אַפאָסטוליאַט האָט גערעטעוועט דעם עוואַנגעליום פון געקרייציקטן איראָפּע און מיט דעם דאָזיקן גלויבן איז אויך גערעטעוועט געוואָרן אַן אַנדערער: דער גלויבן, אַז דער דיכטער דאַרף זיין דער גייסטיקער פירער, דער ערשטער פאָרשטייער פון זיין נאציע און פון אַלע נאַציעס. דער דאָזיקער אייגער דיכטער האָט באַשיצט פון דער גרויסער חרפה, אַז אין אונזערע צייטן זאָל זיך נישט אויפהויבן קיין איין שטים אַקעגן מאָרד און שנאה. אים פאַר-דאַנקען מיר, וואָס דאָס הייליקע ליכט פון בריידערלעכקייט איז נישט פאַרלאָשן געוואָרן אין שטאַרקסטן שטורם פון דער געשיכטע. די וועלט פון גייסט האָט נישט אָנערקענט דעם פאַלשן באַגריף פון ציפערן. אין די סודותדיקע מאָסן פון גייסט האָט דער אייגער געהאַט מער פוח אַקעגן אַלע, ווי די אַלע אַקעגן דעם אייגעם. קיינמאָל האָט אַ אידעע נאָך נישט געגליט ריינער, ווי אין אָט דעם איינזאַמען מאמין. אין דער טונקלסטער צייט האָבן מיר דערקענט דעם בייספיל, וואָס דער דיכטער איז פאַר אונז: אַן אייגיקער גרויסער מענטש, וואָס בלייבט מענטשלעך, ראַטעוועט תמיד און פאַר אַלע דעם גלויבן אין דער מענטשהייט.

קיין אויסערלעכע גרעניצן, קיין שום פֿאַראורטייל֫ן ביי פּעלקער, קיין שום באַזונדערע רעכט פּון קלאַסן. אמת, מיר פּרייען זיך מיט דער מענטשהייט און מיר האָבן זי ליב. פֿאַר איר אַרבעטן מיר; אָבער נאָר פֿאַר איר אַלס עפּעס גאַנצעס. מיר קענען נישט קיין אייניצלנע פּעל֫קער, נאָר דאָס פּאָלק בכלל, דאָס איינע אוממיטלבאַרע פּאָל֫ק, וואָס ל֫יידט און קעמפּט, פּאָלט און הויבט זיך ווידער אויף און דערביי גייט עס כסדר אַלץ ווייטער פּאָרויס אויף זיין שוערן וועג פּון בל֫וט און שווייס:—דאָס איז דאָס פּאָל֫ק פּון אַלע מענטשן; די אַל֫ע, וואָס זענען אונזערע ברידער, די מענטשהייט—מוז בל֫וז אָנהויבן אָנצער־קענען די דאָזיקע ברודערשאַפט. דערפּאַר דאַרפן, מיר ווייסנדיקע, בויען אַ בריק הויך איבער די קעמפּנדיקע אַלס צייכן פּון א נייעם בונד, אין נאָמען פּון דעם איינציקן און דאָך פּאַרשידענעם און פּרייען גייסט.

הונדערטער און טויזנטער האָבן זינט יענער צייט די דאָזיקע ווערטער געמאַכט פּאַר זייערע. פּון אַל֫ע ל֫ענדער האָבן די בעסטע אויף זיך גענומען די דאָזיקע שליחות. די אומגעזענע אייראָפּאישע רעפּובל֫יק פּון גייסט צווישן די פּצלקער און נאַציעס איז דערגרייכט געוואָרן: ס׳איז שוין פּאַראן דאָס פּאָטערל֫אַנד פּאַר אַל֫ע. די גרעניצן זענען אָפֿן פּאַר אַל֫ע, וועל֫כע ווילן וואוינען אין דעם ל֫אַנד. דאָס ל֫אַנד האָט נישט קיין אַנדער געזעץ, אויסער—פּון בריידערל֫עכקייט, קיין אַנדערן שונא אָחוץ—דער שנאה אין גאוה פּון נאַציעס. ווער ס׳אַנער־קענט די דאָזיקע אומגעזענע מלוכה פּאַר זיין היים, איז א וועל֫־בירגער. ס׳איז א נחלה נישט פּון קיין אייניצלנעם פּאָל֫ק, נאָר פּון אַל֫ע פּעל֫קער, געהער זיך אָן מיט אַל֫ע לשונות און ל֫ענדער, איז דעם עבר און אין דער צוקונפט.

ס ו ף

א געהיימניספול֫ע כוואַליע פּון דעם ל֫עבן, וואָס הויבט זיך כסדר אויף ל֫יידנשאַפּטלעך אָקעגן דער צייט; א כוואַליע, וואָס פּאַלט כסדר צוריק אין תהום פּון אנטוישונגען און רייסט זיך פּונסניי אַרויס מיט

נאכקלויבונג

1919 — 1925

ס׳איז נישט פֿאַרן עפּעס פֿרייַערכט פֿאַר דעם ביאָגראַף, וואָס שרייבט די געשיכטע פון אַ לעבעדיקע פּערזענלעכקייט, ווי דער פּאָקט, אַז די געשיכדערטע געשטאַלט וואָקסט אַריבער דאָס געשריבענע ווערק דורך נייַע פֿאַרוואַנדלונגען און אַנטוויקלונגען. ווייַל דאָס בילד ווערט פֿאַרעלטערט און פֿאַרגליווערט לגבי דעם לעבעדיקן מענטש. איצט, זעקס יאָר נאָכדעם, ווי כ׳האָב אָנגעשריבן דאָס דאָזיקע ווערק, מוז איך אויך האַלטן דאָס ווערק אין אַ טייל ענינים פֿאַר פֿאַרעלטערט און ס׳בעט זיך אָנצושרייבן אַ נייַע אויפלאָגע, וואָס זאָל דערגענצן דאָס, וואָס ראָמען ראָלאַן האָט אויפגעטון פון דאַמאָלס אַן ביז איצט. אָבער נישט די פּויקקייט שטעלט זיך אין מיר אָקעגן דעם דאָזיקן פֿרוי, נאָר איך האַלט דעם איצטיקן מאָמענט פֿאַר צו פרי, כדי צו שאַפן אַ נייַעם סך-הכּל. יצדער לעבן האָט אַן אינערלעכע אַרכיטעקטאָניק, וועלכע מוז אויף אַ פֿאַרקלענערטן אופן אַריינגע-טראָגן ווערן אין דער אמתדיק-באַאַרבעטער ביאָגראַפּיע. אָבער מ׳מוז אַלעמאָל אויפסניי אויסגעפונען דעם שווערפונקט. ווייל די דאָזיקע פֿאַרבאָרגענע פֿאַרם, וואָס האַלט זיך אַן אויפהער אין איין שאַפן, אַנטפלעקט זיך אין באַשטימטע צייט-תּקופות און אין אַ געוויסן דיסטאַנץ. אויב אַזאַ קינסטלעריש לעבן, ווי ראָלאַנס, אַנטוויקלט זיך — (איך האָב געפֿרוווט אָנצוווייזן דערויף אין דעם דאָזיקן בוך) אין גרויסע, ציקלישע קרייַזן, במיקא זענען מיר מחויב אויסצוווארטן ביז די דאָזיקע קרייַזן וועלן אויספולן זייער פּלאַץ און וועלן פֿאַר-ענדיקן די פֿאַרם פון זייער גייסטיקן קאָסמאָס.

ראָמען ראָלאַן מאַכט גראָד איצט אַדורך אַזא ווייטן, זיך-אַליין-איבערשטייגנדיקן מאָמענט פון זיין פּראָדוקציע. אַרויסגעבן אַ אורטייל וועגן זיינע איצטיקע פּלענער, פון וועלכע ס׳איז בלויז פֿאַרפֿנט-

נייעם נאָמען. דאָסמאָל אַ נאָמען פון אַ לעבעדיקן, הייַנטיקן מענטש, וואָס דאַרף זיין אַ טרייסט פאַר זיין דור: מאַהאַטמאַ גאַנדהי.

פאַר ראָאנען האָט קיינער דעם דאָזיקן נאָמען נישט דערמאָנט אין איראָפּע. קיינער האָט נישט געקענט דעם קליינעם, דארן אינדישן אַדוואָקאַט, וועלכער האָט איינער אליין אוּן מוטיקער פון אַלע קריגס-גענעראַלן געקעמפט מיט דער שטאַרקסטער מלוכה פון דער וועלט צוליב אַ וועלט-היסטאָרישן ענין. אונזערע איראָפּאַישע דיכטער אוּן פאָליטיקער זענען אַלע גלייך קורצזיכטיק: אַלעמאָל זענען זיי בלויז דאָס, וואָס טוט זיך אין די נאָענטסטע גרעניצן אוּן זיי פאַרטוישן דעם אינדיווידועלן גורל פון זייער נאָציע מיט דעם אַלגעמיין-איראָפּאישן גורל, מיט דעם אוניווערסאַלן. ס׳איז איינס פון ראָלאַנס וויכטיקע טאַטן דאָס, וואָס ר׳האָט דער ערשטער אַנערקענט דעם ריזיקן מאָראַלישן טאָט פון מאַהאַטמאַ גאַנדהי אוּן אים ערקלערט פאַר דעם מאָראַלישן אוּן צענטראַלן פראָבלעם אויף פון אונזער וועלט. בייַ גהאַנדי איז סוף-כּל-סוף מקויים געוואָרן אין דער וויר־קלעכקייט גרויס און באַערנדיק דאָס, וועגן וועלכן מ׳האָט אין משך פון יאָרן געחלומט ווי וועגן דער העכסטער פאָרם פון דער מענטש-לעכער עקזיסטענץ: דער קאַמף אָן געוואַלד-טוּאונג. קיין זאַך פאָרמולירט נישט אַזוי פאַלש, אומדייטליך אוּן לחיפוכדיק ראָמען ראָלאַנען ווי דאָס אויסגעדראָשענע וואָרט „פאַציפיזם", וואָס דאַרף באַטייטן נאָכגעבערישקייט, בודיסטישע פרידלעכקייט, גלייכגילטיקייט לגבי דעם דרויק אוּן דראַנג פון אַקטיוויטעט, אימפּולסיווע כוחות. אין אמתן שאַצט ראָלאַן קיין שום זאַך נישט אַזוי שטארק, ווי די איניציאַטיוו, דעם קאַמף פאַר דער אידעע, וועלכע מ׳אַנערקענט פאַר אמת. אָבער די מלחמה צווישן מאַסן, די אונטערמירטע ברוטאַליטעט, דאָס איינשפּאַנען צום דיסציפּלין, דאָס צוּרוּבן די פּערזענלעכקייט ביים אידעאַל אוּן טאָט האַלט ער פאַר אַ מוראדיק פאַרברעכן אַקעגן דער פרייהייט. אין מאַהאַטמאַ גהאַנדי אוּן אין זייַנע דרייהונדערט מיליאָן אָנהענגער אַנטפּלעקט זיך אים (אַ יאָר נאָך דער איראָפּאישער שחיטה, וואָס האָט אומגעבראַכט צוואַנציק מיליאָן מענטשן) אַ נייע פאָרם פון אַקעגנשטעלן זיך, וואָס איז פונקט אַזוי ווירקנדיק, פונקט אַזוי סאַלידאַריש (אוּן דערפּאַר אָן אַ שיעור עטיש-ריינער, פערזענלעך אָן אַ שיעור מסופּנדיקער) ווי דער שיסנדיקער פּלאָקן פון מערב.

לעכט א טייל, איז אומעגלעך, אקוראַט ווי ס׳איז אַמאָל אומעג־
לעך געווען אָפצושאַצן די גאַנצע כוונה אין פּאַרנעם פון זשאַן־קריס־
טאָף, בשעת ס׳איז דערשינען ערשט דער דריטער אָדער פערטער
באַנד. גראָד דערפאַר וויל די פּונדאַמענטן ליגן פּאַר אונז פאַר־
פעסטיקט און אָפן, דאַרפן מיר, מעשה פּאַכמענער, צוווארטן און
אַרויפלייגן דעם קראַנץ ערשט דאַמאָלס, ווען ס׳וועט זיין פּאַרטיק
דער דאָך.

דערפאַר וויל איך איצט דאָ בלויז זיך באַגנוגענען מיט ריין כראָ־
נישע דערגענצונגען, דערציילן וואָס ראָאַן האָט אָפּגעטון זינט די
דאָזיקע ביאגראַפּיע איז געווארן פּאַרענדיקט: דערציילן ווי אַזוי די
אַלטע התחלות האָבן באַקומען אין דער ציים נייע אומדערווארטעטע
היילף און ווי אַזוי די צייט וויידער האָט באַקומען נייע ווערטן צוליב
די דאָזיקע שעפּערישע התחלות.

די מחמה האָט זיך געענדיקט פּאַר ראָאַנען [ווי פּאַר יעדן
מענטש, וואָס גלויבט לויט העגעלן (אָדער אומבאַוואוסט) אין א
ווירקנדיקן שכל אינם גאַנג פון די געשיכטע-געשעהעניש] מיט א
שווערער אַנטוישונג. נישט נאָר אַמעריקע מיט ווילסאנען בראש האָבן
אָפּגענארט, נאָר אויך אייראָפּע מיט אירע פּאָליטיקער און אינטעלעק־
טועלן. די רוסישע רעוואָלוציע, וואָס האָט אויף א וויילע א לייכט
געטון ווי אַן אויפשיין פון א בעסערן ווילן, איז געווארן א פייער־
שטורם אוון דאָס צעקריגטע אייראָפּע האָט אָנגעטראָפן אויף א מיד דור.

אָבער איך האָלט עס פּאַר ראָלאַנס אייביקן סוד אָט-די קונץ
זיינע צו קענען שאַפן און ארויסצורופן געשטאַלטן פון אַלע זיינע אַנ־
טוישונגען; געשטאַלטן וואָס זייערע מעשים, ווערק אוון נאָמען גיבן
צו די מענטשן נייען ווילנס-קראַפט אוון האָפענונג. אַזוי האָט ער
אַמאָל אין דעם שווערסטן קריזיס פון זיין לעבן ארויסגערופן בעט־
האָווענס געשטאַלט; דאָס געשטאַלט פון אייביקן סבלן, וואָס האָט גע־
שאַפן געטלעכס פון זיין סבלנות. אַזוי האָט ער אַמאָל אַוועקגעשיקט
אין די וועלט די ברידער פון צוויי נאַציעס, זשאַן-קריסטאָפן אוון
אָליוויער. איצט האָט ער פון מאָראַלישער אַנטוישונג, פיזישער פאַר־
מאָטערטקייט אוון נאָך-מלחמהדיקער נידערגעשלאָגנקייט צוגעשטעלט צו
זיינע אַמאָליקע העלדן, (בעטהאָווען, מיקאַנדזשעלא אוון טאָלסטאָי) א

אַנטשיידנסטע. אויב די איבעריקע גיבן בלויז א ביישפיל פאר יחידים, פאר קינסטלער, קען גאנדהיס טאט זיין א משל פאר נאציעס אוּן ציוויליזאציעס. אין זשאן קריסטאף האט ראָלאן בלויז געפאדערט די בויטיקע אחדות פון איראפע. אבער זיין „גאנדהי" איז אן אנדייטונג אויך פאר די ספערן פון מזרח. ?היפוך צו די שלעכטע טעריעס פון פאלק-פארשטענדיקונג, וויזט ער, אז נאר א זשעני אוּן א גלויבי-קער קען פארמען די געשיכטע.

וען דער גייסט דערגרייכט זיין העכסטע מדרגה, ווערט ער רע-ליגיע. וען דער מענטש דערגרייכט זיין העכסטע פארם, ווערט ער א — העכד. צו באַווייזן אמשטארקסטן, אז ביי דער מענשהייט איז נאך נישט פארלאשן די דאזיקע פעהיקייט, — רופט ראָלאן ארויס דעם שאטן פון אריענט פאר אן עדות אוּן א טרייסט פאר אונזער מענטשהייט. אזוי ארום ווערט די געגנווארט א לעגענדע אוּן א הער-ראישע לעגענדע — א ווירקלעכקייט.

אזוי ווערט אומגערעכט אנגעקניפט א נייע רינג אין דער אל-טער, לאנג-אפגעלאזטער קייט פון „הערראישע ביאגראפיעס". אוּן גלייכצייטיק, מיט געשטיגערטער באגיסטערונג, הויבט אן ווייטער ראמען ראלאן צו געבן א המשך פון זיין אלטן פלאן, די „דראמעס פון דער רעוואלוציע": יענע דעקאלאגיע פארן „טעאטער פון דער רע-וואלוציע", ווען ר'האט אנגעהויבן מיט התהבות נאך יונגלוויז אוּן ר'האט זיי אויפגעהערט שוין אלס מאן, אנטוישט אוּן מוטלאז דורך דער גלייכגילטיקייט פון דער צייט.

דעם אמתן שטויס דערצו האט אויך דאָ געגעבן די צייט. אין משך פון צוואנציק יאָר לאנג זענען ראלאנס רעוואלוציע-דראמען גע-ווען לחלוטין פארגעסן. די פראנצויזישע בינע האט זיי נישט געקענט. עטלעכע אויסלענדישע בינעס האבן געפרוווט אמאל אויסצופירן דעם דיכטער פון זשאן-קריסטאף אויף דער סצענע — א טייל צוליב לויט-ראַרישער אמביציע, א טייל — דערפאר וויל „דאנטאן" גיט דעם דעזשיסער אומבאגרענעצטע מעגלעכקייטן. אבער אין א שטילער, שלום'דיקער צייט האט געמוזט זיין פארן עולם אומפארשטענדלעך דער תוכן פון אט-דער פראבלעמאטיק—אזעלכע מאראלישע פראבלעמען זיי ס'זענען פארן אין די „וועלף": וואס ס'שטייט העכער דער אמת

מאהאטמא גאנדהיס קריג באגייט זיך אן די אלע עלעמענטן, וועלכע האבן אזוי דערנידעריקט די מחמה פון אונזערע צייטן. עס איז „א קאמף אן בלוט, א קאמף אן געוואלד-טוואונג, קודם-כל — א קאמף אן שקר". זיין אייגציק כלי-זין זיי איז: דאס „נישט-אנטקעגנשטעלן זיך". (Non-Vesistance) וואס טאלסטאי האט געפאדערט, און— דאס „נישט אנטיילנעמען" (Non-Cooperation) אין אלע מלוכהשע און סאציאלישע ענינים פון ענגלאנד, וואס ס'האט געפרעדיקט טארא. דער חילוק איז בזוי דער, וואס טאלסטאי איזאלירט יעדן אייגציקן באזונדער אר זאל לויטן קריסטנטום (פראקטיש, ממילא, אן א צווק דולדן זיין גורל און בלייבן (אממיינסטן אן א שום זין) א מארטירער. גאנדהי דערפאר מאכט די פאסיוויטעט פון די דריי הונדערט מיליאן פאר א וויידערשטאנד, ממילא פאר א טאט, וועלכן ס'האט נאך ביז היינט נישט אויסגעפרווווט אויפן פאליטישן וועג קיין שום נאציע. וויי אלעמאל אבער וואקסט-ארויס די שווערקייט פאר דער מנהיג דאמאלס, וועו ער מוז פארוואנדלען זיין אידעע אין ווירקלעכקייט. ראלאנס בוך איז דאס העלדן-געזאנג פון דעם נישט קעמפענדיקן העלד, וועלכער מוז אינהאלטן די חברות שלעפער אין די אייגענע רייען; יענע, וואס שארן זיך צו צו יעדער מלחמה, מעג זי אפילו זיין א גייסטיקע; ער איז דער העלד, וואס מוז זיין פאליטיש אן שקר, געגנעריש אן געוואלד-טאט, כדי צו גיין דער ערשטער אין געפענגעניש, וואו ס'זענען געזעסן די גייסטיקע מארטירער פון זיינע אידעען. אזוי ארום איז גאנדהיס טאט געוואקסן אין ראלאנס דיכטעריישער (אבער נישט אויסגעדיכטעטער) פארשטעלונג די שענסטע קריגס-געשיכטע, א לעבעדיקער ביישפיל פאר דער אייראפעאישער ציוויליזאציע, אז מ'קען פראקטיש פארווירקלעכן א רעוואלוציע אן דעם מערדערישן קריגס-אפאראט פון הארמאטן, לייגנט צייטונגען און חיהשע דיפלאמאטן— בזוי מיט מארקישע מיטלען. ס'ערשטע מאל האט זיך געבויגן א רעפרעזענטאנט פון אונזער קולטור פאר אן אזיאטישער אידעע האלטנדיק זי פאר גרעסער. און דער דאזיקער זשעסט איז געווארן א היסטארישער טאט.

דערפאר איז די דאזיקע הראאישע ביאגראפיע, וואס איז בייי ראלאנען די שפעטסטע און לעצטסטע, גלייכצייטיק געווען די

ביז אין אונזער גייסטיקער מלוכה. דאָס בלויט שטראָמט אוּן שטראָמט
אַריין אין זיין ווערק, די צייט אַליין ליפערט אים אנאַגיעס פאַר
די דיכטערישע סיטואַציעס אוּן היסטאָרישע געשטאַלטן. אוּן אַזוי אַרום
הויבט ער אָן, אומגעריכט פאַר זיך אַליין, צו ענדיקן דאָס ווערק,
וואָס איז אויפסניי באַלויכטן געוואָרן דורך דעם שיין פוּן די אַלע
פלאַמען. דאָס „שפּיל פוּן טויט אוּן ליבע", דאָס ערשטע
ווערק פוּן דער דאָזיקער התחלה געהערט ריין דראַמאַטיש אוּן קינסט-
לעריש צום שלמותדיקסטן, וואָס ראַלאַן האָט ביז איצט באַוויזן אָנ-
צושרייבן. אין אַן אייגציקן אַקט, אַרויסטרעטנדיק גיך, אין וואַקסנ-
דיקער שפּאַנונג, שטויסן זיך אָן גורלות, אין וועלכן דער מבינישער
בליק וועט דערקענען אַ קלוגן צוזאַמענמיש פוּן היסטאָרישע אוּן
אויסגעטראַכטע עלעמענטן. זשעראָם דע קוروואַזיע האָט שטריכן פוּן
דעם געניאַלן כעמיקער לאַוואַזיע אוּן איז ענלעך מיט זיין גייסטיקער
דערהויבנקייט מיט דעם אַנדערן גרויסן קרבן פוּן דער רעוואָלוציע,
מיט קאָנדאָרסע. זיין פרוי דערמאנט אין די הצלדישע געליבטע לו-
וועל. קאַרנאָ איז געפּאַרמט שטרענג היסטאָריש, אַקוראַט ווי די צר-
ייילונג פוּן די אַנטלויפנדיקע זשיראנדיסטן. אָבער אמתדיקער פוּן
אמת אַליין איז די אוממיטלבאַרע גייסטיקע שטימונג, די שרעק פוּן
דעם גייסטיקן, מאָראַלישן מענטש פאַר דעם בלוט, וועלכע ס'האָבן
געפּאָדערט זיינע אייגענע אידעען; די שרעק פאַר די געמיינע, ני-
דעריקע מענטשן-חיות, וועלכע זענען די שטורמער פוּן דער רעוואָ-
לוציע און וועלכע זאָפן זיך אָן אַזוי שטאַרק מיטן דאַמף פוּן בלוט,
אַז זיי מאַכן אַ תּ פוּן אייגענעם אידעאַל. ס'איז דאָ פאַראַן דער
שוידער פוּן אָן אַ שיעור געפּילן, דער אייביקער אומשטערבלעכער
שוידער פוּן דעם יונגן מענטש, וואָס שרעקט זיך פאַרן אייגענעם
לעבן. עס איז די אומדערטרעגלעכקייט פוּן אַ מצב, וועלכן די נשמה
האָט מער נישט קיין וועגטער און דער גוף געהערט מער נישט צום
יחיד, נאָר בריידע זענען משועבד צום טונקלקן אומגעזעענעם גוואַלד-
טאַט: דאָס אַליין וואָס האָט אין משך פוּן זיבן יאָר ביי מיליאָנען
מענטשן דערשטערט און דערדריקט די נשמה. איבער די דאָזיקע
צייט-פראַבלעמען הויבט זיך אויף הויך דער אייביקער קאָנפליקט, וואָס
געהער אלע צייטן: די סתירה צווישן ליבע און פליכט, צווישן

צי דאָס פאָטערלאַנד? אָדער אַזעלכע דיסקוסיעס אויף טויט און לעבן
פון ראָבעספיער און דאַנטאָן,—האָבן נישט געהאַט אין אַז צייט קיין
אָרט פאַר זיך, קיין אַפּליקאַציע אין דער ריין-וויסנשאַפטלעכער אוּן
קינסטלעכער וועלט בערך אין 1913 יאָר. פאַר יענער צייט זענען
דאָס געווען היסטאָרישע פיעסעס, דיאַלעקטישע געדאַנקען-שפּיל אוּן
זיי זענען געבליבן אַזוי, ביז וואַנען ס׳איז געקומען זייער צייט, זיי-
ער אמת אוּן געמאַכט זיי אַקטועל. נאָך מער: די צייט האָט אַנטדעקט
אין אָט די פאָרמען עפּעס נביאישעס. ס׳האָט בלויז געמוזט קומען די
רגע, וואָס זאָל אַרויסרופן אַ סתירה צווישן די מאַראַלישע פראָבלעמען
פון יחיד אוּן נאַציע, אַז יעדער וואָרט, יעדער געשטאַלט פון די דאָ-
זיקע דראַמען זאָלן האָבן אויף וואָס חל צו זיין. וואָלטן די דאָזיקע
ווערק נישט געווען אָפּגעדרוקט פון פריער, וואָלט מען זיי אָפילו
געהאַלטן פאַר אַ פאַראַדוקס פון דער ווירקלעכקייט, פאַר אַ קאָפּיע פון
רייד, וועלכע מ׳האָט דאַמאָלט געהערט אויף אַלע גאַסן אוּן פלעצער:
אין מאָסקווע, אין ווין, אין בערלין, אומעטום, וואו ס׳האָט געיויערט
די מרידה. ווייל נישט געקוקט דערויף, וואָס די רעוואָלוציע זענען-
אויס צו האָבן יעדע איינע אַנדערע פאָרמען, האָבן פונדעסטוועגן די
אַלע איבערקערעניען אַ גלייכן גאַנג. זיי שפּראָצן אַרויס לאַנגזאַם,
רייסן אַרויס מיטן כּוח פון דער מאַסע די מענטשן, וואָל האַלטן זיך
פאַר אירע מנהיגים, הויבן זיי אויף איבער זיך אַליין, שאַפן אַ סתירה
אוּן קאַמף צווישן דער רייניער אידעע אוּן דער פראָפאַנישער ווירק-
לעכקייט. דער אוּרייטם איז אומעטום דער זעלבער, ווייל ער איז
אַלמענטשלעך אוּן כּמעט קאָסמיש מיט זיין טעמפּן צאָרן, מיט דעם
אויסברוך פון צעשטערונג אוּן מיט דעם חורבן וואָס ענדיקט זיך אין
וויד-אַרויסזעצנדיקע פלאַמען.

פונקט ווי די אַקטועלע געשעעניש באַנייען די ווירקונג פון
די פאַרגעסענע טעאַטער-שטיק, אַקוראַט אַזוי הויבן זיי אָן גלייכצייי-
טיק צו ווירקן אויף דעם גאַנצן פאַרגראָבענעם פלאַן. אין אַ פריער-
דיקער הקדמה האָט ראָמען ראָלאַן פאַרגלייכן די רעוואָלוציע צו אַ
עלעמענטאַרער געשעעניש, צו אַ שטורם, צו אַ פאַרפלייצונג. איצט
האָט ער אומגעריכט אַליין צוגעזען ווי ס׳אַנשטייט אַזאַ שטורם אין מזרח
אוּן ווי ער רייסט זיך אַריין מיט זיין עלעמענטאַרישער וואָגיקייט

פֿערזענלעכקייט אוּן איר גלויבן מיט אַ געוואַלדיקער קראַפֿט אוּן בא-
שיצט זיי אַקעגן דער וועלט, קעגן דער צייט, קעגן די מענטשן.
אָבער דער קאַמף פֿון אַ פֿרוי פֿאַר פֿרייהייט מוז אוּמבאַדינגט זיין
אַנדערש ווי ביי אַ מאַן. אַ מאַן דאַרף פֿאַרטיידיקן זיינע מעשים,
אָדער זיין גלויבן, אָדער זיין איבערצייגונג, אָדער זיין אידעע. אָבער
די פֿרוי פֿאַרטיידיקט זיך אַליין, איר לעבן, איר נשמה, איר געפֿיל
אוּן אפֿשר אויך איר צווייט לעבן—איר קינד — אַקעגן אומגעזעענע
צייטלעכע אוּן גייסטיקע כּוחות: אַקעגן די תּאוות, אַקעגן די מדות,
אַקעגן געזעץ. פֿון דער אַנדערער זייט: אַקעגן דער אַנארכיע,
אַקעגן די אַלע אומגעזעענע מניעות, וואָס ס'וועט געצוימט אַ אי-
נערלעך-פֿרייע פֿרוי אין דער ציוויליזאַציע, אין דער מאַראַלישער וועלט,
אָדער אין דער קריסטלעכער. אַזוי אַרום זענען פֿאַראַן אין אָט דעם
באַנייטן פֿראַבלעם אומגעהיירט נייע מעגלעכקייטן. אמת, דאָ זענען
זיי אינטימער, אָבער דערביי נישט ווייניקער שטאַרק אוּן גרויס.
ראַלאַן האָט אויפגערודערט זיינע טיפסטע ליידנשאַפֿטן, כּדי צו קענען
וויזיזן דעם קאַמף פֿון אַן איינפאַכער, אומבאַקאַנטער, אַנאָנימער פֿרוי
פֿאַר איר פֿערזענלעכקייט, פֿונקט ווי בעת ר'האָט געוואָלט פֿאַרשטיין
ווי דער נייער בעטהאָווען קעמפט פֿאַר זיינע ווערק אוּן איבערצייגונג.

דער ערשטער באַנד פֿון אָט דעם געפֿאַנטן ווערק „אַנעטע
אוּן סילוויאַ" איז בלויז אַ ירישער פֿרעלודיום, אַ צערטלעכע אַנ-
דאַנטע, וואָס ווערט טיילמאָל איבערגעהאַקט פֿון אַ שטילן שערצאָ.
אָבער אין די לעצטע סצענעס פֿון דער דאָזיקער רחבותדיקער סימ-
פֿאָניע (ווי אַלע ווערק פֿון ראָמען ראָלאַן, איז אויך דאָס ווערק גע-
בויט ווי מוזיקאַליש געזעצן) שטורעמט שוין אַ ליידנשאַפֿטלעכע
אויפרעגונג. אַנעטע, דאָס בירגערלעכע אוּן אומשולדיקע מיידל, ווערט
געוואויר נאָכן פֿאָטערס טויט, אַז ר'האָט איבערגעלאָזט אַן אומגע-
זעצלעכע טאָכטער, סילוויאַ, אין אָרימען מצב. אַ סך צוליב נייגע-
ריקייט, אָבער גלייכצייטיק צוליב אַן אייגנעבוירענער ליידנשאַפֿט
פֿאַר געהיימקייט — באַשליסט זי אויפצוזוכן די שוועסטער פֿון איין
פֿאָטער. שוין דערמיט אַליין צעשטערט זי די ערשטע צוים, אַן אומ-
געזען געזעץ. פֿון סילוויא לערנט זי דאָס ערשטע מאָל פֿאַרשטיין די
אידעע פֿון פרייהייט. אמת נישט די סאָמע אידיסטע, אָבער די נא-

דיסציפלין און העכערן אמת. אקוראַט ווי אין די „וועלף" און ווי אין „דאַנטאָן" שוועבן אויך דאָ די אידעען (ווי ביי האָמערן) ווי אומגעזעענע כוחות, וואָס צעפלאַקערן און באַגייסטערן דעם נידעריקן מערדערישן קאָמף צווישן מענטשן.

ראָלאַן איז נאָך קיינמאָל נישט געווען מער פּרעציז און אינטענסיוו אלס דראַמאַטיקער, ווי אין אָט דעם שפּיל. דאָ איז אלץ דערפירט צו דער מדרגה פון די שטייפּסטע און געדיכטסטע פּאָרמולן. א געשעענישׂ, וואָס איז שטאַרק צעוואַקסן און לפּנים אינגאַנצן אומקלאָר, ווערט פאַרגעשטעלט אין משך פון איין שטיק? הצראַישע צייט, אָן שום הפּסקות. צוליב דער דיכטערישער בקיצורדיקייט און צוליב דער ריטמיק ווירקט עס טיילמאָל ווי א באַלאַדע.

אזוי ארום זענען ווידער באַנייט געווייַערן צוויי אלטע, לאַנגבאַגראָבענע פּלענער, צוויי זיידן פון ראָלאַנס ווערק, וועלכע זענען אין משך פון יאָרן געבליבן נישט-פאַרענדיקט. אָבער דער אומערמידלעכער ראָלאַן, וואָס רוט זיך אויס פון איין ארבעט ביי דער אַנדערער, האָט גלייכצייטיק אַנגעהויבן א נייַ ווערק, א ציקל ראָמאַנען „די פאַרכישופּטע נשמה", א מין פּענדאַנט צו זשאַן קריסטאָף, וואָס וויל אונז אַנווייזן אוממיטלבאַר דעם זין און די פאַרמען פון דער צייט, אָן קוקיסן און ווייטקייט. ווייל דער דייטשער מויזיקער זשאַן קריסטאָף איז (ריין היסטאָריש גערעדט) געשטאַרבן פאַר דער מלחמה. און דאָס אלץ, וואָס איז געשען מיט צען יאָר צוריק, איז אין דער היינטיקער משונה-לויפּנדיקער צייט אוז ביים היינטיקן דור שוין א זאַך פון עבר. כדי צו ווירקן אין דער געגנווארט (ראָזאַן פּילט, אַז דאָס איז זיין באַרוף אלס „ביאָלאג פון דער צייט", ווי ער רופט זיך) מוז מען נעטטער מאַכן סיי דאָס פּראָבלעם, סיי די געשטאַלט. נישט פון די אבות דארפן זיי געוואָגן ווערן, נאָר פון אונז. אָבער דערביי האָט ראָלאַן געגעבן אָט דעם נייעם ציקל א נייע פאָלאָריטעט און אַנדער מין געשפּאַנטקייט. אין „זשאַן קריסטאָף" זענען די קעמפּנדיקע געווען די מענער זשאַן קריסטאָף און אליווער. די פרויען זענען געווען פאַסיוו, די הצקפּנדיקע, די צעטומלטע, די, וואָס האָבן באַפליגלט. דאָסמאָל הָאט ראָלאַן געוואָלט געבן גראד די פרוי ווי א פרייע מענטש, וואָס באַהויפּט אירע

בלייבט מיט אַ קינד, אַ אומגעזעצלעך קינד, אָון זי וועט מוזן פירן איר קאַמף צוזאַמען דערמיט.

וועגן דער טראַגיק פון אָט דעם קאַמף ווערט מען געוואויר אין צווייטן באַנד, אין „דער זומער". אַנעטע איז אַרויסגעשטויסן פון דער געזעלשאַפט, זי האָט פאַרלוירן איר פאַרמעגן, זי מוז שווער און ביטער קעמפן כדי צו באַשיצן דאָס קינד און נאָך עפּעס, ווָאס איז פונקט אַזוי טייער ווי דאָס קינד: איר שטאָלץ, איר פרייהייט. די פרייע פרוי גייט אַדורך אַלע מינים נסיונות און נאָך אייִדער ס'הערט אויף דער גייסטיקער טראַגישער קאַמף מיטן מאַן, הויבט זיך שוין אָן די צווייטע צרה. איר קינד, ווָאס וואַקסט אויף אינדערגיך, ווערט געפירט, גלייך ווי די מוטער, פון דעם פרייהייט-אינסטינקט און מ'דאַרף אים קענען שיצן און אים צובינדן צו זיך. אין דעם צווייטן באַנד זעט מען נאָך נישט דייטלעך, וואוהין ס'צילט די ליניע פון אָט דעם לעבן. דער דאָזיקער זומער איז נאָך לעת-עתה אַ פרעלודיום און אַ פאַרשפּיל פון דער וואַקסנדיקער טראַגעדיע. אָבער דער פייער-צייכן אין סוף פון בוך, די מלחמה, גיט שוין אַ פאַרשטעלונג, ווָאס פאַרט גיהנם'ס און פייערן די דאָזיקע נשמה וועט מוזן אַדורכגיין, אייִדער זי וועט אויסגעלייטערט ווערן ביז צו דער העכסטער מדרגה. ערשט דאָס פאַרענדיקטע ווערק וועט מעגלעך מאַכן צו פאַרגלייכן זיין פאַרנעם, זיין פאָרם און דעם גייסטיקן אַרומנעם מיט דעם אַנדערן, עפּישן ציקל — מיט זשאַן קריסטאָף.

* * *

ווָאס מער און ווָאס אָפטער מ'באַטראַכט ראָלאַנס לעבן, אַלץ מער ווערט מען דערשטוינט פון זיין קוים-אָנגעמבאַרער פולקייט. כ'האָב נאָר דאָ אָנגעוויזן אויף די ווערק, ווָאס זענען ערשינען אין משך פון זעקס יאָר. מ'דאַרף אויך נישט פאַרגעסן, אַז גלייכצייטיק האָט ראָלאַן געטון אַ גרויסע, קרבנותפולע הילף-אַרבעט, האָט געשריבן אָן אַ שיעור בריוו, מאַניפעסטן און אַרטיקלען, האָט אַ סך שטודירט, געלייענט, געזאַמען אנטייל אין פאַרשידענע מענטשלעכע

טירלעכע, זעלבסטפֿאַרשטענדלעכע פֿאַרם פֿון די נידעריקע קלאַסן, וי די פֿרוי האָט צו שאַפֿן איבער זיך אַליין און גיט זיך אָפּ דעם גאַנ ליבטן אָן מניעות פֿון דרויסן און פֿון אינעווייניק. שפּעטער טרעפֿט, אז א יונגערמאַן, וועלכן ז׳, אַנעטע, האָט ליב, וויל מיט איר חתונה האָבן אויפֿן בירגערלעכן שטייגער. אָבער איר אויפֿגערייצטער פריי־ הייט־אינסטינקט ווערט זיך אַקעגן דעם. זי וויל נישט, אז צוליב אָט דער חתונה זאָל איר לעבן באַקומען א שטייפּע, שוין באַשטימטע פֿאָרם און אז זי זאָל אינגאַנצן ווערן אָפּהענגיק פֿון זיין ווי־ ,,דער לעצטער ווונש, דער אינערלעכסטער פֿאַרלאַנג פֿון מיין לעבן איז אפֿשר אוממעגלעך אינגאַנצן אויסצודריקן״—זאָגט זי אים — ,,וויל מיין פֿאַרלאַנג איז נישט אינגאַנצן פֿרעציז און צו ווייט״. זי וויל, אז א געוויסער טייל פֿון איר לעבן זאָל אים נישט דאַרפֿן געהערן און אז זי זאָל נישט אינגאַנצן מוזן צוזאַמענגעאָסן ווערן אין דער בשותפֿותדיקייט פֿון פֿאַמיליען־לעבן. אַליין נישט ווילנדיק, דערמאנט מען זיך דורך דער דאָזיקער פֿאַדערונג אין געטהעס ווונדערלעכן ווערט, ווָאס איז פֿאַראַן אין זיינם א בריוו: ,,מיין האַרץ איז אַן אָפּענע שטאָט, אין וועלכער יעדער קען אַרייַנקומען. אָבער ס׳איז דאַרט אויך פֿאַראַן א פֿאַרשאָסענער ציטאַדעל, ווואו קיינער טאָר זיך נישט אַרייַנרייַסן״. אָט דעם ציטאַדעל, דאָס לעצטע סודותדיקע ווינקל ווייל זי איבערלאָזן פֿאַר זיך, כדי עס צו עפֿענען פֿאַר א העכערער ליבע. אָבער דער חתן, ווָאס איז לחלוטין בירגערלעך, פֿאַרשטייט שלעכט אָט דעם פֿאַרלאַנג און מיינט, אז זי האָט אים נישט ליב. אַזוי אַרום ווערט איבערגעריסן דער שדוך. אָבער גראָד דערנאָך, ווען ס׳איז שוין אויס שידוך, ווייזט אַנעטע אויף א הראָאישן אופן, אז באָטש זי קען נישט אינגאַנצן אַוועקגעבן איר נשמה דעם געליבטן, קען זי עס פֿונדעסטוועגן מיטן קערפֿער יאָ טון. זי גיט זיך אים אָפּ און דערנאָך פֿאַרלאָזט זי אים. יענער בלייבט אומבאַהאָלפֿן, ווייל ס׳איז שוין די שטענדיקע טראַגעדיע פון א מיטלמעסיקייט נישט צו פֿאַרשטיין דאָס גרויסע, דאָס העלדישע, דאָס איינמאָליקע. דערמיט איז אָפּגעטון געוואָרן דער דרייסטסטער שריט. אַנעטע האָט פֿאַר־ לאָזט די בירגערלעכע, די שלוהדיקע וועלט און מוז אָנהויבן אַליין איר לעבנסוועג, אָדער נאָך ערגער: נאָך מער ווי א ליין. וויל זי

אינהאלט:

	זייט
לעבנס בילד	5
דאָס קונסט־ווערק פון אַ לעבן	7
קינדהייט	8
שול־יאָרן	12
נאָרמאַלע שול	15
דער אָנזאָג פון דערוויטנס	20
רוזים	23
די זאַלבונג	28
לערניאָרן	30
קאַמף־יאָרן	34
שטילע צען יאָר	39
זיין בילד	40
דער רוים	43
דער אָפּרוף אין דער צייט	46
דער דראַמאַטישער אָנהויב	49
דאָס ווערק אין דער צייט	51
דער זוילן צו גרויסקייט	55
די שאָפונגס־קריזיז	58
דער אומבאַקאַנטער ציקל דראַמען	61
די טראַגעדיע פון גלויבן	65
סט. לואי	67
ערט	69
די באַנייאונג פון פראַנצויזישן טעאַטער	71
אַ וועגדונג צום פּלאַק	74
דער פראָגראַם	76
דער שעפער	80
די טראַגעדיע פון דער רעוואָלוציע	82
דער פערצנטער יולי	84
דאַנטאָן	86
דער נצחון פון שכל	89
	91
	94
	96
	98
	105
	107
	110
	113
	116
	119
	121
	125
	127
	129
	130
	134
	138
	142
	145
	150
	155
	160
	162
	164
	167
	171
	174
	177
	180
	184
Intermezzo scherzoso („מיסטער בר ענין")	187
	189
	191
	194
	196
	198
	201
	203
	205
	207
	209
	211
	213
	215
	217
	219

עניינים, געריידט און זיך פאראינטערעסירט מיט מוזיק. אבער אפילו די אויסגערעכנטע פובליציטעט ווערק (שוין נישט קיינמאל נישט קיין מאג-בוך, וואס ער פירט פסדר) איז נאך נישט די גאנצע סכום פון זיינע קינסטלערישע אונטערנעמונגען. נישט אויפהערנדיק פסדר אנ- צונעמען נייע און בריטערע פארמען,—זאמלט ער גלייכצייטיק צונויף די פרוכטן פון זיינע אידעען און שטעלט צונויף א בוך, וואס ס'איז פארשן זיין גייסטיקער אני מאמין. דאס בוך הייסט "Voyage intèrieur" אזן איז נאך לעת-עתה נישט פארענטלעכט געוואָרן. אלעמאל, אין יעדער פאל, זענען זיינע מעשים גרעסער, ווי מ'זעט לויט דער אויסערלעכער מאניפעסטאציע. וואס נעמטער און נעמטער מ'פרווט צרייצוזדרינגען אינם טוד פון זיין ווערקשטאט, אלץ ווונדערלעכער זעט אויס די קראפט, וואס וירקט דא. גראד היינט, ווען ער ווערט אלט זעכציק יאר, וויזט ער זיך פאר אונז לוידנשאפטלעכער און אומערמידלעכער, ווי אין דער יוגנט: גרייט אויפצונעמען יעדער נייעם, געשטימט צו נעמען א גייסטיקן אנטייל אין אלעמען. ער איז א ביישפיל און א מוסטער. פונקט ווי ער האט זיך ביז איצט צרויסגעוויזן אין זיין גרויס-נעלעבט לעבן דורך א סך פארמען און מאניפעסטירונגען, — זענען מיר אים אויך איצט פנים אל פנים מיט זיין אויסגאבע: צו זיין דער פירער פון נייסט, דער געשטאלטיקער פון הארץ, דער פארטיידיקער פון יעדער לוידנשאפטלעכן גלויבן. און אונזער דאנקבארע נשמה ווייל אים צום זעכציק יעריקן געבורטס- טאג ווינטשן בלויז דאס, אז די דאזיקע הערליכקייט קראפט זאל אים און אונז בלייבן דערגרייכבאר: א ביישפיל פאר דער יוגנט, א טרייסט פאר די מענטשן און זיין אייגענע—שלמות

	זייט
דער ברודער פון בורגונדיען	191
Gauloiserie	193
די אומזיסטע שליחות	196
דאָס געווישן פון איראָפע	199
דער היטער פון דער נחלה	201
דער צוגעגרייטער	203
דאָס אזוי	206
די עבודה פאר דער מענטשהייט	210
דער טריבונאל פון גייסט	212
דער צווישן־שמועס מיט גערהארט	
הויפטמאן	216
דער בריוו־אויסטוויש מיט	
וועהארן	219
דאָס איראָפעאישע געווישן	222
די מאָניפעסטן	225

	זייט
איבער דעם טומל	228
דער קאמף קעגן דער שנאה	231
די קעגנער	236
די פרוינט	241
די בריוון	246
דער בעל־עצה	249
אויפזאמקייט	252
„פרעקורסער" און „עמפעדאקלעס"	255
„לילולי" און פיער און לוציע"	259
קלערמבאל	263
די לעצטע מאנונג	270
דער מאניפעסט פון גייסטיקער	
פרייהייט	272
סוף	274
נאכקלויבונג	277

תקון־טעות

בעמערקטע פעלערן

זייט	שורה פון אויבן אראפ	אנשטאט	דארף זיין
20	1	דער אנזאג	דאָס שליחות
45	2	Cariers	Cahiers
46	1 (אין טיטל)	דער רוף	אפרוף
63	19	Thëatre	Thèatra
65	9	Tragedie	Tragédies
73	30	די שטאט	די טלוכה
83	4	Fétes	Fêtes
87	20	duza mecessita	dura necessitas
95	28	אויסגעדרוקט	אויסגעדרוקט
110	16 (אין טיטל)	לעבן	ליידן
200	19	etre	être
224	15	אין	צו
226	15	Precurseurs	Prècurseurs
239	19	traître	traître
255	3 (אין טיטל)	פרעקורסעאורס	פרעקירסער
261	23	donce	douce
279	1	פריולעכם	פריולעכעם
282	5	Versistance	vesistance
„	6	Cooperation	cooperation